

СВОБОДНАТА ВОЛЯ

в контекста на правосъдие,
в което участват хора
с интелектуални затруднения
и психично-здравни проблеми

Семинар за обмен на знания и опит
19 март 2021 г.

БЪЛГАРСКИ ЦЕНТЪР
ЗА НЕСТОПАНСКО
ПРАВО

Настоящата публикация е подготвена от Български център за нестопанско право.

Отговорността за съдържанието на публикацията се носи от авторите на статиите и при никакви обстоятелства не може да се приема, че този документ отразява официалното становище на Български център за нестопанско право.

Свободната воля в контекста на правосъдие, в което участват хора с интелектуални затруднения и психично-здравни проблеми

Материали за семинар

© Всички права запазени

Български център за нестопанско право допуска използването на публикацията или части от нея единствено при цитиране на източника и авторите му.

Автори: *Нели Куцкова, Мария Шаркова, Мариета Димитрова, Владимир Велинов, Владимир Сотиров, Надя Шабани, Росица Савова, Александра Николова*

Художник на корицата: *Надежда Георгиева (www.nadgraphics.com)*

Дизайн и предпечат: *Владимир Любенов*

ISBN 978-619-7345-06-3 – *електронно издание*

София, 2021

СВОБОДНАТА ВОЛЯ

**в контекста на правосъдие,
в което участват
хора с интелектуални затруднения
и психично-здравни проблеми**

**Материали за
семинар за обмен на знания и опит**

19 март 2021 г.

**БЪЛГАРСКИ ЦЕНТЪР
ЗА НЕСТОПАНСКО
ПРАВО**

Семинарът е организиран от
Българския център за нестопанско право и Съюза на съдиите в България
със съдействието на Районен съд – Луковит и Районния съд в Пирна, Германия

Съдържание

Послания	5
Цели	6
Организатори	7
Биографични справки за говорителите, докладчиците и модераторите	8
Програма	12
БЕТРОЙУНГСГЕРИХТ – германският модел на подкрепа пред Закона – съдия Нели Куцова	14
Съгласието за лечение на лица с интелектуални затруднения – <i>адв. Мария Шаркова</i>	19
Съдебната практика в България по дела за поставяне/отмяна на запрещение. Гаранции за участие на лицата и достъп до правосъдие – <i>адв. Мариета Димитрова</i>	28
Психиатричната експертиза в съдебния процес – качество, подходи, ограничения – <i>доц. д-р Владимир Велинов, дм</i>	36
Къде е свободната воля на човека? – <i>д-р Владимир Сотиров</i>	43
Подкрепено вземане на решение – теоретичен и практически Наръчник за тълковници ПВР – <i>Надя Шабани, Росица Савова, Мария Станчева</i>	51
Реформа без край – <i>Александра Николова</i>	52
БЕТРОЙУНГСГЕРИХТ – доброволното предоставяне на подкрепа пред закона на хора с нарушение в интелектуалното функциониране или с психично-здравни проблеми	60
Ръководство за доброволческа подкрепа	60
Подкрепа и превантивна грижа	95
Решение на Федералния конституционен съд по конституционна жалба по дело за фиксиране (принудително обездвижване) на пациент	128
Откъс от Закона за определяне на подкрепа	152
Откъс от Решение за назначаване на подкрепа на Районен съд, Дрезден – Бетройунгсгерихт	154
Принудителни медицински мерки – Решения 142, 313 на Конституционния съд на ФРГ	158
Съкращения	164
Пилотна програма „Следваща стъпка“	166

Послания

**Уважаеми участници в семинара,
Уважаеми читатели,**

Мотивацията ни да организираме тази среща за споделяне на знания и опит, на добри модели и предизвикателства в рамките на правосъдието, в което участват хора с интелектуални затруднения и психично-здравни проблеми, е подтиквана от две неща: увереността ни, че правата на човека са водещ и най-значим стандарт в процеса на прилагане на правото, както и увереността ни, че съдията е не само фигурата, която ръководи процеса, а е и гарант за правата. Съдията е и нещо повече от това – той/тя е лидер в общността, който е ангажиран да осигури на всеки достойно зачитане и равенство пред закона.

Група български правозащитници и съдии през 2019 година посетиха съдилищата и институциите за подкрепа в градовете Пирна и Дрезден в Германия, за да се запознаят по-задълбочено с реформата от 1992 г. и въвеждането на *Бетройунгсрехт* – законодателство за подкрепа на хората с увреждания. Вдъхновението от това посещение ни мобилизира да организираме настоящия семинар като покана към българската правна общност да обсъди възможните промени за подобряване на достъпа до права и подкрепа в рамките на съдебни процедури, в които участват хора с интелектуални затруднения и психично-здравни проблеми.

По време на семинара ще чуем различни гледни точки за това могат ли лицата, които изпитват затруднения да комуникират и волеизявяват, да споделят своите решения, да участват ефективно в съдебните производства. Ще бъдат представени възможните начини за това как българският съд да бъде подкрепен със специално знание, което да му помага да взема по-справедливи решения. Най-важната част се надяваме да бъде дискусиата за това какво можем да осигурим за повече пряко участие на хората с увреждания – с безпристрастност, уважение към правата на всяка страна и доверие към съдебното решение.

Двете организации: Българският център за нестопанско право и Съюзът на съдиите в България, оставаме мотивирани да участваме и стимулираме този разговор с широк кръг професионалисти и активни представители на местните общности. Специалните ни благодарности са към колегите от Германия и специално към съдия Александър Клеркх, който не само беше незаменим домакин на учебното пътуване, а е и искрено развълнуван участник в дискусиите и обмислянето как да подобрим правоприлагането за толкова уязвима група хора по начин, при който защитата на правата е стандартът, който ни води (и пази) при предприемане на интервенции.

Надя Шабани

БЦНП

Калин Калпакчиев

ССБ

Цели на семинара

В последните 20 години изобилстват множество инициативи за промени на законодателството и адаптирането му към съвременните най-добри стандарти за защита на правата на човека. Големият въпрос е доколко средата, условията и нагласите към тези, които изпитват затруднения заради увреждането, всъщност се променят.

Когато говорим за защита на правата ни, особено важно е пътят до и в съда да бъде ясен и достъпен за всеки. Дали е така за хората с интелектуални затруднения и психично-здравни проблеми? Ще погледнем какво ни казва българската съдебна практика и какъв е опитът на колегите от Германия по темата, за да намерим възможни нови подходи за подкрепа участието на уязвими лица в процеса.

Целите на срещата **„Свободната воля в контекста на правосъдие, в което участват хора с интелектуални затруднения и психично-здравни проблеми“** са:

- Да споделим опита на съдилищата и службите за подкрепа от Бетройунгсрехт – законодателство за подкрепа на хората с увреждания;
- Да обсъдим българската съдебна практика: дела, в които участват лица с интелектуални затруднения и психично-здравни проблеми от гледна точка на възможностите за подкрепа на комуникацията и установяване на волята/желанията и предпочитанията на лицата, които изпитват затруднения;
- Да предложим нови възможности за подкрепа на участието на лица с интелектуални затруднения и психично-здравни проблеми в съдебни процеси и различни правни процедури.

Организатори

ФОНДАЦИЯ „БЪЛГАРСКИ ЦЕНТЪР ЗА НЕСТОПАНСКО ПРАВО“ (БЦНП)

БЦНП е фондация в обществена полза, създадена през юли 2001 г. Мисията на организацията е да оказва подкрепа при изработването и прилагането на закони и политики с цел развитие на гражданското общество, гражданското участие и доброто управление в България. БЦНП работи в тясно сътрудничество и партньорство с Международния център за нестопанско право (ICNL) със седалище Вашингтон, САЩ, и с Европейския център за нестопанско право (ECNL) със седалище Хага, Нидерландия. Председател на Настоятелството на БЦНП е доц. д-р Велина Тодорова, член на Комитета за правата на детето на ООН.

През последните 15 години БЦНП участва в приемането на Закона за юридическите лица с нестопанска цел в България и неговите изменения, в създаването на условия за данъчни облекчения за организациите в обществена полза и техните дарители и насърчава реформирането на Закона за социалното подпомагане и Правилника за неговото прилагане, които създадоха механизъм за възлагане на социални услуги на неправителствени организации. БЦНП бе сред водещите организации в България при ратифицирането на Конвенцията на ООН за правата на хората с увреждания и участва в изготвянето на Концепция за промени на националното законодателство, свързани с прилагането на стандартите на чл. 12 от Конвенцията на ООН за правата на хората с увреждания (одобрена от Министерски съвет през ноември, 2012 г.). БЦНП бе един от членовете на работната група към Министерство на правосъдието, която подготви проекта на Закон за физическите лица и мерките за подкрепа.

СЪЮЗ НА СЪДИИТЕ В БЪЛГАРИЯ

Съюзът на съдиите в България е първата и една от трите професионални организации на съдии в България. Още от създаването си през 1997 г. Съюзът активно защитава професионалните интереси на своите членове и на съдийската общност в цялост. Наред с това заема активна публична позиция по значими обществени въпроси, свързани със съдебната власт, върховенството на правото, независимостта на съда и правата на човека.

Съюзът е член на Международната асоциация на съдиите, както и на Международната организация МЕДЕЛ (Европейски магистрати за демокрация и свободи). Организацията има утвърден авторитет в страната и в чужбина. Международни наблюдатели като ПАСЕ, ГРЕКО, Венецианската комисия и ЕК се допитват до становището ѝ при оценка на развитието на правосъдната система в България. Съюзът изразява позиции в защита на независимостта на съдиите при конкретни поводи на заплахата – както от представители на другите власти, така и при вътрешноинституционален натиск. ССБ е учредител на Центъра за обучение на магистрати, подпомага обучението на съдиите по различни актуални теми от съдебната практика, поддържа сайта „Съдебно право“/„Съдийски вестник“ – издание на ССБ за съдебна независимост и правна култура. Съюзът изпълнява проекти в помощ на гражданското образование на ученици и в помощ на професионалното обучение на студенти по право.

Говорители и докладчици

Мария Шаркова е адвокат от Адвокатска колегия – Пловдив. Професионалните ѝ интереси са насочени изцяло в сферата на здравеопазването, като основната ѝ дейност е съсредоточена върху проблемите, свързани с правата на човека в тази специфична област, медицинските деликти и безопасността на пациента.

Мариета Димитрова е член на Софийска адвокатска колегия от 1990 година. Тя е Правен консултант на Български център за нестопанско право (БЦНП) от създаването на Фондацията с повече от 15 години опит в осъществяване на проекти, свързани с развитие на гражданското общество, социалната сфера и проблемите на хората с увреждания. Адв. Димитрова е била Правен консултант на Комисията по труда и социална политика в 41-вото Народно събрание.

Доц. д-р Владимир Тодоров Велinov, гм, е от София. Завършил е средно образование с преподаване на руски език. Медицинското си образование е получил във ВМИ-София, дипломирал се е през 1968 г. След това е работил в ИСУЛ и НИНПН като асистент, старши асистент и главен асистент. През 1988 г. защитава докторат по съдебна психиатрия. От 1995 г. е избран за доцент и назначен за началник на специализираната Клиника по съдебна психиатрия и съдебна психология. Съавтор е на Стандартите по психиатрия и по съдебна психиатрия, както и на Програмата за специалност по съдебна психиатрия. Над 16 г. е бил председател, а сетне член на Държавната комисия за специалност по съдебна психиатрия при МЗ. Като вещо лице е извършил над 2500 психиатрични и комплексни освидетелствания. Преподавателската му дейност продължава в Софийския университет „Св. Климент Охридски“, във Варненския свободен университет „Черноризец Храбър“, в

Националният институт на правосъдието. Съучредител е на „Фондация за развитие на правосъдието“, бил е член на Комисията по помилването при Президента на РБ през 2012–2014 г. Бил е председател на Българската психиатрична асоциация, член е на Секцията „Съдебна психиатрия“ при Световната психиатрична асоциация.

Д-р Владимир Сотиров е психиатър, завършил висшето си образование в Медицинския университет – София през 1995 г., придобива специалност „Психиатрия“ през 2001 г. От 1996 до 2002 г. работи като лекар-ординатор в Държавна психиатрична болница Св. Иван Рилски – Нови Искър (Курило). През 2007 г. завършва магистърска програма „Здравни политики и мениджмънт на здравеопазването“ в Нов български университет. Преподавател към магистърска програма „Клинична социална работа“ в НБУ (2003–2010). Бил е секретар (1998–2002) и последователно зам.-председател, председател и член на УС (2004–2010) на Софийско психиатрично общество, както и зам.-председател на Консултативен съвет за психично здраве към Столична община (2009–2010). От 2001 г. до момента е управител и психиатър в Амбулатория за психично здраве „Адаптация“ – групово практикум за специализирана психиатрична извънболнична медицинска помощ. Участва в редица изследователски, приложни и обучителни проекти.

Росица Савова е завършила логопедия и специална педагогика в СУ „Св. Климент Охридски“. В момента е координатор на програми за младежи и възрастни в Социална услуга „Център за социална рехабилитация и интеграция с приоритет от аутистичен спектър“. Притежава правоспособност на екзаминатор върху различни инструменти за изследване на езиково-говорните компетенции и процесите на четене и писане у деца и възрастни. През 2012 г. става част от консултативния екип на Българска асоциация за лица с интелектуални затруднения (БАЛИЗ). Заедно с това развива знания и опит в темата Подкрепено вземане на решение (ПВР). Към 2020 г. тя е фасилитатор на мрежи за подкрепа, консултант и лицензиран обучител по Подкрепено вземане на решение.

Надя Шабани е юрист, директор на Българския център за нестопанско право. Ръководи проекти в различни сфери: застъпничество за разнообразни граждански каузи, социални политики, човешки права, изграждане на публично-частни партньорства и други. Интересите ѝ са в областта на правата на децата, хората с увреждания и равенството пред закона, правото на сдружаване и мирните събирания.

Цветомира Велчева е завършила Софийския университет „Св. Климент Охридски“ през 2002 г., специалност „Право“, специализация „Правораздаване“. След придобиване на юридическа правоспособност през 2003 г. започнала юридическия си стаж като юрисконсулт в Регионална дирекция социално подпомагане – Плевен. От 2007 г. работи като съдия в Районен съд Ловеч и разглежда граждански дела.

Александра Николова е докторант по конституционно право в Софийския университет „Св. Климент Охридски“. Работата ѝ се фокусира върху темите за политическото представителство и легитимността на държавните институции в съвременния свят. Участвала е като състезател и треньор в Състезанието за право на Европейския съюз в Централна и Източна Европа (Central and Eastern European Moot Court Competition) в периода 2011–2017 г. и има интереси в областта на *конституционализма на няколко нива в Европейския съюз*.

Модератори

Нели Куцкова е завършила Юридическия факултет на Софийския университет. Работила е като младши съдия в Софийския градски съд, районен съдия в Софийския районен съд; съдия и председател на Софийския окръжен съд. От 2007 г. е съдия в Софийския апелативен съд. Била е член на Висшия съдебен съвет – избрана от квотата на съдиите. Участвала в създаването на Националния институт на правосъдието. Бивш председател на Управителния съвет на Съюза на съдиите в България. Работила като експерт по програма CARDS за Западните Балкани – Албания, Македония, Босна и Херцеговина. Допълнителни обучения: текущо обучение на съдии и съдебна администрация – САЩ; Статут на свободния нотариус – Германия и Австрия; Права на хората с увреждания – Европейска правна академия в Трир.

Калин Калпакчиев е завършил Юридическия факултет на Софийския университет „Св. Климент Охридски“. Той е съдия от 1995 г., разглежда наказателни дела, понастоящем е съдия в Софийския апелативен съд. Постоянен преподавател в Националния институт на правосъдието по наказателно право и процес. Бил е член на Висшия съдебен съвет (2012–2017 г.) – избран от квотата на съдиите. От 2014 г. участва в дейността на Общество „Правосъдие и помирение“. Участва в инициативи, свързани с утвърждаване на разделението на властите, независимостта на съда, качеството на правосъдието, ценностите на възстановителното правосъдие. Председател на Управителния съюз на Съюза на съдиите в България.

Галя Вълкова е съдия в Софийски градски съд. Преминала е обучения по медиация и преговори и препраща първите съдебни спорове в областта на родителските конфликти за решаването им чрез медиация към Центъра за спогодби и медиация (ЦСМ) към Софийски районен и Софийски градски съд. Преминала е стаж в Регистратурата на Европейския съд по правата на човека, Страсбург. От 2014 г. съдия Вълкова сътрудничи на Общество „Правосъдие и помирение“. Водила е редица обучения по препращане към медиация.

Програма

19 март, 2021

10:00 – ОТКРИВАНЕ:

Надя Шабани, Български център за нестопанско право и
Калин Калпакчиев, Съюз на съдиите в България

10:15–12:00 – ПЪРВИ МОДУЛ:

Представяне на немския опит и системата на *Бетройър*

- *Съдия Александер Клерх*, председател на Районен съд Пирна, Германия;
- *Проф. д-р Шонкнехт*, директор на психиатрична болница Арнсдорф;
- *Стефан Хупфер*, председател на асоциацията на подкрепящите, Дрезден;
- *Анти Исаак*, професионален подкрепящ, Дрезден;
- *Катерина Задехоуген*, ръководител на „Служба за подкрепа“, Дрезден

Модератор: *съдия Нели Куцкова*, Софийски апелативен съд

12:00–12:30 – ПОЧИВКА

12:30–14:00 – ВТОРИ МОДУЛ:

Съгласието за лечение и съдебната практика по дела, в които участват лица с интелектуални затруднения и психично-здравни проблеми

- Съгласието за лечение на лица с интелектуални затруднения – *адв. Мария Шаркова*;
- Съдебната практика в България по дела за поставяне/отмяна на запрещение.
Гаранции за участие на лицата и достъп до правосъдие – *адв. Мариета Димитрова*;
- Психиатричната експертиза, възможности и предизвикателства –
доц. Владимир Велинов, съдебен психиатър

Модератор: *съдия Калин Калпакчиев*, Софийски апелативен съд

14:00 – 14:10 – ПОЧИВКА

14:10 – 15:30 ТРЕТИ МОДУЛ:

Нови възможности за изграждане на *Социален съд*

- Къде е свободната воля на човека? – *д-р Владимир Сотиров, психиатър*;
- Подкрепа в комуникацията в рамките на съдебен процес, в който участват лица с интелектуални затруднения – *Росица Савова, логопед*, и *адв. Надя Шабани*;
- Социалната роля на съда – *съдия Цветомира Велчева*, Районен съд – Ловеч

Модератор: *съдия Галя Вълкова*, Софийски градски съд

15:30–15:40 – ЗАКЛЮЧЕНИЕ:

Следващи стъпки за подобряване на българската среда и професионални стандарти

Бетройунгсрехт – законодателство за подкрепа на хората с увреждания

Резюмето е подготвено от съдия Нели Куцова, Софийски апелативен съд

В историята на Германия има един болезнен за самите германци период от времето на нацизма, когато хората с физически или психически увреждания са били заклеиявани като непълноценни, изхвърлящи обществен ресурс. И държавата е провеждала целенасочена политика по тяхното стерилизиране и дори физическо унищожаване. При посещението ни в съда в град Пирна (близо до Дрезден) имаме възможност да видим една потресаваща музейна експозиция в бившата болница, където са били умъртвявани и изгаряни в крематориум такива хора.

Впечатляващо е, че в днешно време това нечовешко отношение се признава публично от обществото и институциите и се полагат изключителни усилия, човешките права на хората с увреждания да бъдат защитени – чрез законодателство, социални мерки и активна работа на съдилищата.

Институтът на запрещения вече не съществува във ФРГ и е разработена система за „подкрепа“. Приложимо е законодателство за подкрепа, така нареченото „Betreuungsrecht“. Търси се баланс между правата на увреденото лице и прилагането спрямо него на каквито и да било мерки, ограничаващи свободната му воля. По тези проблеми се е произнасял и Конституционният съд на ФРГ.

Терминът Betreuung има множество възможни преводи на български в зависимост от контекста – грижа, подкрепа, дори попечителство. Но и „попечителство“ е условно, защото не е точно това, което има предвид нашият закон. По-надолу ще бъде превеждано като „подкрепа“.

В Германия законът за реформиране на „настойничеството и попечителството“ (в близък до нашия смисъл на тези термини), е приет през 1990 г. и е влязъл в сила от 1 януари 1992 г. Съответните разпоредби се съдържат в BGB (Германски граждански кодекс) – параграфи от 1896-1908i.

Основната цел на „подкрепата“ е, да се осигури помощ и подкрепа на човека, който поради психическа болест, телесно или душевно страдание не може да се грижи сам за себе си. При това задачите на „подкрепящия“ като обем и продължителност следва да бъдат определени от съда, при което предимство имат желанията на подкрепяния, а не обективните му интереси – доколкото желанията му не го застрашават.

„Подкрепящ“ (Betreuer) се назначава от съда по искане на лицето, нуждаещо се от подкрепа, независимо дали е дееспособно /по смисъла на нашия закон/ или служебно, по инициатива на съда. Изрично е записано в закона, че „Против свободната воля на пълнолетно лице не може да му се назначава подкрепящ“.

Ако ежедневните грижи за дома, храната и т.н. могат да се полагат от членове на семейството или от социални служби, тогава не е необходимо съдебно назначаване на „подкрепящ“.

За управление на правни и други по-сложни задачи, увреденото лице може да упълномощи „пълномощник“ – без намесата на съда. Предвижда се дори т.н. „предварително упълномощаване“ – ако настъпят в бъдеще обстоятелства, които налагат пълномощникът да вземе решение вместо упълномощителя. Разрешение от съда се изисква при даване на съгласие за медицински интервенции, настаняване на засегнатото лице в заведение, ограничаващо свободата му и др. подобни.

Назначаването на „подкрепящ“ не лишава увреденото лице от права. Само ако за това лице има опасност да навреди на себе си или на имуществото си, по разпореждане на съда действията му могат да бъдат ограничени чрез въвеждане на предварително съгласие на „подкрепящия“.

Законът предвижда, че продължителността на „подкрепата“ не бива да надвишава необходимото. По всяко време както „подкрепящият“, така и „подкрепеният“ имат право да поискат от съда прекратяване на „подкрепата“. След не повече от 7 години съдът е длъжен да прецени, дали да прекрати „подкрепата“ или да я продължи.

ИЗБОР НА „ПОДКРЕПЯЩ“

Съдът може да определи близък на увреденото лице; член на сдружението на „подкрепящите“; професионален „подкрепящ“. При избора следва да се съобрази желанието на увреденото лице, но следва да се предпочитат лица, които имат качества и са готови доброволно да се заемат с „подкрепата“. Съдът е до голяма степен обвързан от избора на „подкрепения“, освен ако са налице достатъчно данни, че този избор би застрашил увреденото лице или би създавал напрежение в семейството му. Ако лицето не предложи никого, съдът при избор на „подкрепящ“ преценява възможностите да назначи родител, пълнолетно дете, съпруг или партньор, като държи сметка и за евентуален конфликт на интереси.

Ако за нуждите на увреденото лице не е достатъчен един „подкрепящ“, съдът може да назначи няколко физически лица или „сдружение на подкрепящите“ като юридическо лице.

Определеният от съда „подкрепящ“ не може да откаже назначаването, ако притежава необходимите качества за това и тази му дейност е съобразена със семейното му, професионално и т.н. положение. На дейността на „подкрепящ“ се гледа като на граждански дълг, но се назначават и професионални „подкрепящи“, на които се заплаща.

Обаче съдът не го назначава, преди да е изразено съгласие от „подкрепящия“. Не може да го назначи принудително. При промяна на обстоятелствата съдът може да смени „подкрепящия“, но това не е желателно по принцип, с оглед интересите на подкрепеното лице.

ЗАДАЧИ НА „ПОДКРЕПЯЩИЯ“

Те трябва да бъдат точно и изчерпателно посочени в решението на съда – в зависимост от конкретните нужди на „подкрепения“. Функциите на „подкрепящия“ включват съдебно и извънсъдебно представителство. Но в съдебния процес увреденото лице участва наравно със своя „подкрепящ“. „Подкрепящият“ няма право да надвишава правата си извън определеното от съда. Ако е необходимо, трябва да сезира съда и да изчака решението му (само в спешни случаи може да действа като „водещ чужда работа без пълномощие“).

Отчет на „подкрепящия“: Най-малко веднъж годишно той следва да се отчита пред съда – устно или писмено. За целта, в началото на „подкрепата“ се изготвя план – съобразен със състоянието на лицето, нуждаещо се от подкрепа. Акцентира се върху личния контакт и необходимостта да бъде опознат неговият „свят“ – психика, желания, представи.

Когато е необходимо да се даде съгласие за **медицински изследвания или медицински интервенции**, които биха били рискови за увреденото лице, „подкрепящият“ иска разрешение от съда. А при необходимост от стерилизация, на която се гледа като на тежко посегателство върху телесната неприкосновеност, съдът може да назначи „особен подкрепящ“. Стерилизация на непълнолетни и малолетни е забранена от закона.

„Подкрепящият“ няма право по своя преценка да настанява „подкрепения“ в „затворена институция“ (например психиатрична клиника или старчески дом). Такова настаняване се допуска само при определени от закона предпоставки (§1906, ал.1), с разрешение на съда и то в изключителни случаи – при опасност от самоувреждане или самоубийство или когато е наложително да се предприемат спешни медицински мерки. Само по изключение се допуска настаняване без съдебно разрешение, но в тези случаи „подкрепящият“ е длъжен незабавно след това да поиска от съда одобрение. „Подкрепящият“ няма право да настанява увреденото лице поради това, че последното застрашава трети лица. Право на преценка за такива случаи имат съответните компетентни органи или съдилищата – в зависимост от конкретното законодателство на отделните германски провинции.

Принудително настаняване за изследвания и лечение също не може да се предприема от „подкрепящия“ против волята на увреденото лице. Принудителните медицински мерки са крайно средство – преди това трябва да бъдат положени сериозни усилия, увреденото лице да бъде убедено. Такива принудителни медицински дейст-

вия могат да се извършват само в болница, недопустимо е такива мерки да се предприемат „амбулаторно“. И пак за всичко трябва да се поиска одобрение от съда.

Напускане на жилището – „подкрепящият“ не може без разрешение на съда да прекрати наемен договор за жилището, в което живее „подкрепеното“ лице – защото така увреденият губи познатата му и дружелюбна среда.

Дейност на подкрепящия в имуществени правоотношения: основно задължение на „подкрепящия“ е, да действа в интерес на „подкрепения“, а не в свой интерес. При поемане на задължението за управление на имуществото на „подкрепения“ се прави нещо като „инвентарен опис“ към дата, определена от съда /някои съдилища имат разработени формуляри за целта/. Описват се движими вещи, недвижими имоти, ценни книжа и т.н. „Подкрепящият“ има право да проверява наличността по банкови сметки, легитимирайки се с удостоверение за това си качество.

На базата на този първоначален „инвентарен опис“ след това се изготвят междинните и окончателния финансови отчети на „подкрепящия“. Ако последният има проблем с отчета, може да се обърне за съвет и помощ към органа по „подкрепа“ или към съда.

Ако „подкрепящият“ е родител, съпруг или низходящ на „подкрепения“, текущ отчет се представя само при изрично изискване от съда. Но и в тези случаи „подкрепящият“ има задължение, на всеки две години да уведомява съда за актуалното имуществено състояние на „подкрепения“. Препоръчително е, да се води „книга за управление на имуществото“ с приложени извлечения от сметки, за да се улесни отчетът в края на „подкрепата“ – поради отпадането ѝ или поради смъртта на „подкрепения“. Наследниците на последния имат право да изискват отчет от „подкрепящия“.

Сделки с недвижими имоти: за тях винаги е необходимо съдебно разрешение – не само за покупка и продажба, а и за обременяване на имотите с вещни тежести. При сделки между „подкрепящ“ и „подкрепен“ съдът назначава друг „подкрепящ“.

Обезщетяване за разходи: Ако „подкрепеният“ разполага със средства, „подкрепящият“ заплаща разходите му от неговата сметка. Ако няма средства, необходимата издръжка се изчислява на базата на социалните закони и с помощта на специален служител на съда (Rechtspfleger). „Подкрепящият“ може да поиска възстановяването на направените от него разходи от държавния бюджет. За различните видове разходи има нормативно определени горни граници. Правото на „подкрепящия“ да получи възстановяване на направените от него разходи се погасява след 15 месеца, считано от датата на извършване на разходите.

Застраховка за вреди, причинени от „подкрепящия“: Такава е препоръчителна, тъй като „подкрепеният“ би могъл да претендира обезщетение за виновно /умишлено или небрежно/ нарушение на задълженията на „подкрепящия“. Известни са групови застраховки за този вид дейност.

Възнаграждение: Поначамо дейността на „подкрепящия“ е почетна и не се заплаща. Ако обаче съдът назначи професионален „подкрепящ“, възнаграждението му се определя по изричен закон – в зависимост от квалификацията и продължителността на „подкрепата“. В зависимост от финансовото състояние на „подкрепения“, възнаграждението се изплаща от него, ако е беден – от държавата.

Помощ от институции и сдружения: Основната цел на „подкрепата“ е в нея да бъдат включени колкото се може повече хора – роднини, съседни, бивши колеги на увредения. Важна цел на закона е, почетният (незаплатен) „подкрепящ“ да не бъде оставен сам да се справя със сложните си задачи. За съвети по гражданскоправни въпроси може да се обръща към съда или други институции. За битовите задължения (например почистване на жилището, доставяне на храна, транспорт и др.) – към социалните служби.

За специфичната работа на „подкрепящ“ голямо значение имат сдруженията на подкрепящите (Betreuungsvereine). Те провеждат начално и текущо обучение за „подкрепящите“, дават съвети и оказват помощ за решаване на конкретни проблеми, организират обмяна на опит. Не се изисква специално образование за упражняване на такава дейност, но се прави сериозна предварителна оценка на качества на лицата, кандидатирани се за „подкрепящи“, на тяхната мотивация.

СЪДЕБНО ПРОИЗВОДСТВО ПО НАЗНАЧАВАНЕ НА „ПОДКРЕПАЩ“

Образуване на производството: който е само физически увреден, следва да подаде заявление /искане, молба/. Във всички останали случаи съдът може да назначи „подкрепящ“ и без заявление, служебно – по сигнал на трети лица /роднини, съседи, полиция или други длъжностни лица/.

Компетентен съд: това е районният съд, на територията на който живее увреденото лице към датата на образуване на производството.

Положение на увреденото лице: то е във всички случаи дееспособно, има право само да подава молби/искания и да обжалва съдебните актове. Поради това съдът следва да го информира за протичане на производството.

Назначаване на процесуален представител: назначава го съдът – за предпочитане са хора, които приемат представителството като „почетна“ дейност. Може да бъде доверен човек от роднинския, от приятелския кръг на увреденото лице, а ако такъв няма – сътрудник от сдруженията на „подкрепящите“, от социалните служби или адвокат.

Изслушване на увреденото лице: задължително съдът трябва да придобие лични впечатления за неговата личност. Ако лицето поиска това да се случи в обичайната за него обстановка или ако е необходимо за изясняване на случая, съдът провежда изслушването там. Против волята на увреденото лице съдът няма право да навлиза в личната му сфера и тогава изслушването се извършва в съда. В обичайните случаи съдът информира увредения за възможността за „предварително упълномощаване“ и обсъжда с него кръга от задачи, които ще изпълнява бъдещият „подкрепящ“, както и конкретното лице и мястото, където ще се осъществява „подкрепата“.

Преди да назначи „подкрепящ“, съдът следва да вземе становище и на Службата по „подкрепа“ относно личността на увреденото лице, неговото здравословно състояние и социално положение.

Ако в интерес на увреденото лице със съдебния процес са се ангажирали неговии роднини или близки, съдът изслушва и тях. По желание на увреденото лице съдът може да изслуша и други лица, които не са ангажирани с процеса, ако това няма да доведе до забавяне на делото.

Заключения на вещи лица: „подкрепящ“ не може да бъде назначен без заключение на вещо лице (с някои изключения). Вещото лице дава заключение за необходимостта от подкрепа и за продължителността на тази мярка и е задължено да се срещне лично с увреденото лице преди изготвяне на заключението. В определени случаи такова заключение може да не се изготвя, ако извод за необходимостта от „подкрепа“ може да се направи на базата на медицински документи. Заключение не може да се представи без съгласието на увреденото лице, съответно без съгласието на неговия процесуален представител.

Съобщение, действие, удостоверение за „подкрепящ“: решението на съда се съобщава на увреденото лице, на „подкрепящия“, на процесуалния представител и на службата по подкрепа. Удостоверението, издадено от съда, легитимира „подкрепящия“ като представител на подкрепеното лице.

Привременно назначаване: понеже процесът по назначаване на „подкрепящ“ отнема време, съдът може да назначи временен такъв – за срок най-много 6 месеца.

Правни средства: такова е жалбата, която може да бъде подадена срещу решението на съда в срок от 1 месец, в определени случаи – 2 седмици.

При посещението в Германия присъствахме на съдебно заседание, когато бяха разгледани няколко случая, при които съдията се срещаше с подкрепеното лице, с неговите близки, с назначения за „подкрепящ“ (когато той не беше от семейния му кръг). Заседанието не се провеждаше в съдебна зала, а в по-малка зала за срещи, всички седяха на едно ниво около масата. Съдията беше в обикновено, ежедневно облекло, разговаряше с хората приятелски, разпитваше ги какво се е случило след последната им среща. Подобно на нашия протокол от съдебно заседание не се водеше. Но през цялото време присъстваше служител на съда – така нареченият Rechtspfleger, който се занимава текущо с всички въпроси, които възникват във връзка с подкрепата, обработва отчетите на подкрепящите. Тази длъжност – Rechtspfleger, се заема от хора с юридическо образование и това е специфична професия в Германия, въведена след Първата световна война.

Не всички съдии разглеждат дела за определяне на мерките за подкрепа и тяхното наблюдение. Има специализация и допълнително обучение за съдиите, с оглед на необходимостта и от допълнителни познания – извън

правните, както и лични качества и мотивация на съдията. През определения период, в който разглеждат такива дела, съдиите не правораздават по други спорове.

СЪДЕБНО ПРОИЗВОДСТВО ПО НАСТАНЯВАНЕ

Тези производства предвиждат одобряване от съда на мерки за настаняване на увреденото лице в лечебно заведение; на мерки, ограничаващи свободата му; принудителни медицински мерки. Преди постановяване на такива ограничаващи мерки се изисква заключение на нещо лице за тяхната необходимост – психиатър. Тези мерки се взимат само за определен срок, който може да бъде продължен при определени предпоставки.

И в тези случаи се назначава процесуален представител.

Беше ни разказано, как се процедира в лечебните заведения, когато психично болното лице буйства и създава опасност за себе си или за околните. Пак се изисква разрешение на съдия – предварително, а в особено спешни случаи – последващо одобрение. Има дежурни съдии за такива случаи.

На всички принудителни мерки се гледа като на особено тежко посегателство върху свободата на човека, поради което съдебният контрол не е формален, а сериозен.

При посещенията направи впечатление голямата ангажираност не само на съдилищата, но и на държавата като цяло, на съответните общини, които осигуряват и финансово, и организационно дейността по подкрепата на хората с увреждания.

Освен това се разработват множество информационни материали, написани на разбираем език, достъпни за всекиго в сградите на съда. Подготвени са и различни формуляри, които улесняват достъпа на гражданите до съда. Но съдиите и служителите са длъжни да обработят и разгледат и всяка постъпила молба или заявление, независимо как са написани и дори когато изглеждат напълно безсмислени.

Съгласието за лечение на лица с интелектуални затруднения

Адв. Мария Шаркова

Въведение

Съгласието (съответно отказът) при оказване на медицинска помощ намира своите корени в принципа за автономия на волята и датира като концепция още от XIX в. През 1891 г. по делото *United Pacific Railway Co v. Botsford*¹ Върховният съд на САЩ подчертава, че *няма друго право, което да е толкова „свато и толкова внимателно пазено, колкото правото на всеки човек да притежава и контролира себе си, свободно от всякакви ограничения или намеса на останалите, освен по силата на ясен и неоспорим закон“*².

Подобен е подходът и на английския съд, който в *S v. McC (or se S) and M (DS intervener); W v. W* подчертава *необходимостта от защита на личната свобода на човека*.³ Обстоятелството, че пациентът е с интелектуални затруднения, не го лишава от правото да изрази своето съгласие при лечение, а напротив – в тези случаи следва да се положат повече усилия, за да се осигури информиран избор от страна на пациента, а не формално изпълнение на задължението да се удостовери едно съгласие. Сега действащото законодателство в България не предоставя достатъчно гаранции за реализиране на правото на информирано съгласие/отказ от лечение на лица с интелектуални затруднения.

Настоящата статия има за цел да разгледа международните стандарти в областта на информираното съгласие по принцип и по отношение на специфична група лица, както и да анализира дефицитите на българското законодателство, до какви последици биха могли да доведат те, както и направи предложения *de lege ferenda*.

I. Информираното съгласие като проявление на принципа за автономия на волята и свобода на личността

Едно от първите решения, които разглеждат правото на информирано съгласие при лечение като проявление на принципа на автономия на волята и свобода на личността, е решението по делото *Slater v. Baker and Stapleton*⁴. Ответникът, който е лекар, премахва превръзките от счупения крак на пациента, след което му причинява втора фрактура, като поставя крайника в специални експериментални метални шини, за да стягат крака, докато новото счупване зарасне. Съдът приема, че „пациентът трябва да знае какво предстои да му се направи, за да може да придобие кураж и да постави себе си в такава ситуация, че да му позволи да премине през съответната операция“⁵.

Правото на информирано съгласие при лечение като проява на принципа на автономия на личността е разглеждано многократно в редица съдебни решения от началото на XX в. от американските щатски и федерални съдилища⁶. Така например Върховният съд на Минесота присъжда обезщетение в полза на ищеца, тъй като ле-

¹ (1891) 114 US 250.

² Пак там: „No right is held more sacred, or is more carefully guarded by the common law, than the right of every individual to the possession and control of his own person, free from all restraint or interference of others, unless by clear and unquestionable authority of law“.

³ *S. v. McC (or se S) and M (DS intervener); W v. W* [1972] AC 24.

⁴ (1767) 2 Wils KB 359.

⁵ „A patient should be told what is about to be done to him, that he may take courage and put himself in such a situation as to enable him to undergo the operation.“

⁶ *Pratt v. Davies* (1906) 224 Ill 300; *Rolater v. Strain* (1913) 39 Okla 572; *Schloendorff v. Society of New York Hospital* (1914) 211

карят е оперирал лявото вместо дясното му ухо. По делото се установява, че пациентът се е съгласил да бъде оперирано дясното му ухо, но докато е под анестезия, лекарят установява, че лявото е по-увредено и подлежи на сериозно оперативно лечение, с оглед на което предприема тези хирургични действия без информираното съгласие на ищеца⁷.

Друго решение, което представлява интерес най-вече заради мотивите на съдия Кардозо, е *Schloendorff v. Society of New York Hospital*⁸. Ищцата постъпва в болница, където се установява, че има тумор, който тя неколкостранно отказва да бъде опериран. Пациентката се съгласява да бъде прегледана под анестезия, като по време на процедурата лекарите пристъпват към премахване на тумора. Малко по-късно пациентката получава инфекция и се налага да бъдат ампутирани няколко пръста на ръката ѝ. Съдът отсъжда в полза на ищцата, като съдия Кардозо отбелязва: „Всеки възрастен човек с ясен разум има право да прецени какво следва да се прави с неговото тяло и хирург, който извършва операция без съгласието на пациента, извършва нарушение, заради което трябва да понесе отговорност за настъпилите вреди. Това е така винаги, освен в случаите на спешност, когато пациентът не е в съзнание и когато е необходимо да бъде опериран, преди да е възможно вземане на информирано съгласие.“⁹

Друга проява на принципа на автономия е **правото на отказ от лечение**. Първото съдебно решение, което третира този въпрос, намира своите основания в правото на религиозна свобода, гарантирано от Първата поправка на Конституцията на САЩ. Върховният съд на Ню Йорк е сезиран по делото *Erickson v. Dilgard*¹⁰ с молба да издаде разпореждане за извършване на кръвопреливане въпреки изричния отказ на пациента. Последният е представител на религиозната общност „Свидетелите на Йехова“ и категорично отказва кръвопреливане. Съдът отхвърля искането на лечебното заведение.

Няколко решения, постановени след посоченото по-горе, признават правото на пациента да откаже лечение, като се основават на правото на автономия и свобода на волята. С решението по делото *Cruzan v. Director*¹¹ of Missouri Department of Health съдът признава правото да се спре парентералното хранене и поддържане на дихателна дейност чрез апаратна вентилация, когато „няма никаква когнитивна мозъчна функция и няма никаква надежда за възстановяване“. Важни са основанията на съда, които водят до издаване на разпореждане за спиране на изкуственото поддържане на живота на Нанси Крузан¹². Съдът разсъждава върху проблема дали може да разпореди извършването на инвазивни процедури въпреки желанието на семейството на пациента и въпреки доказателствата, че това не би била волята на пациентката преди изпадането ѝ в трайно вегетативно състояние. Съдът приема, че Четиринадесетата поправка на Конституцията на САЩ и правото на свобода „предпазват всеки човек, в съзнание или не, от подобна инвазия на държавата, когато няма никакъв конкретен интерес от нея“.

Правото на отказ от лечение като проява на принципа автономията на волята, свободата и неприкосновеността на личността се признава и в други юрисдикции. Изключителна роля за това има делото *Malette v. Shulman*¹³ на Апелативния съд в Онтарио, Канада, по което съдът отсъжда в полза на ищцата, на която е прелята кръв въпреки предварително подписаната от нея декларация за отказ от кръвопреливане. В решението си съдът постановява, че „доктрината на информираното съгласие е въведена, за да осигури свобода на индивидите да правят избор, засягащ медицинската грижа. За да бъде изпълнена със съдържание тази свобода, хората трябва да имат право да избират съобразно своите ценности, без значение колко неразумни или глупави тези

NY 125.

⁷ *Mohr v. Williams* (1905) 95 Minn 261.

⁸ *Schloendorff v. Society of New York Hospital* (1914) 211 NY 125.

⁹ „Every human being of adult years and sound mind has a right to determine what shall be done with his own body; and a surgeon who performs an operation without his patient's consent commits an assault for which he is liable in damages. This is true except in cases of emergency where the patient is unconscious and where it is necessary to operate before consent can be obtained“.

¹⁰ <https://casetext.com/case/matter-of-erickson-v-dilgard>, достъпен на 29.11.2018 г.

¹¹ <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/12041283>, достъпен на 29.11.2018 г.

¹² „The issue in this case... is whether a state can order a person to receive invasive medical treatment when that order is contrary to the wishes of the family, when it overrides all available evidence about the person's wishes from prior to the accident, when the decision to forego treatment is among acceptable medical alternatives and when the state gives no specific justification for that intrusion other than their general interest in life. We submit that the Fourteenth Amendment and the liberty guarantee there protects individuals, conscious or unconscious, from such invasion by the state, without any particularized interest for that invasion.“

¹³ (1990) 67 DLR (4th) 321 (Ont CA)

решения изглеждат за останалите¹⁴. Аналогични решения са постановени в Англия по делата *Re T (Adult: Refusal of Medical Treatment)*¹⁵, *Airedale NHS Trust v. Bland*¹⁶ и *Re MB (An Adult: Medical Treatment)*¹⁷.

II. Стандарти на Европейския съд за правата на човека (ЕСПЧ) в областта на информираното съгласие

В практиката на Европейския съд за правата на човека (ЕСПЧ) информираното съгласие, съответно отказ, е защитено от чл. 8 от Европейската конвенция за правата на човека (ЕКПЧ) като проявление на правото на личен живот. Проблемът за информиран избор на пациента като проявление на принципа за автономия на волята е разглеждан неколкостранно и от ЕСПЧ.

Член 8 на ЕКПЧ гласи, че всеки има право на неприкосновеност на личния и семейния си живот, без изрично да се споменава, че обект на защита е и правото на автономия на волята и зачитане на личния избор на пациента. ЕСПЧ обаче възприема правото на информирано съгласие (и отказ от лечение) като основен аспект на правото на неприкосновеност на личния живот, гарантирано в посочената разпоредба. Нещо повече – в определени случаи принудителното оказване на медицинска помощ или провеждане на медицински процедури се смята за нарушение на забраната за изтезание и нечовешко и унижително отношение, установена в чл. 3 от Конвенцията.

Правото на информиран избор, защитено от чл. 8 ЕКПЧ, от една страна, създава негативно задължение за държавата да гарантира въздържането от каквато и да било намеса в личния живот на пациента освен при наличието на предвидените в посочената разпоредба изключения. От друга страна, чл. 8 ЕКПЧ създава и позитивно задължение за държавата да осигури ефективна защита на правото на информиран избор на пациента чрез приемане на подходящо законодателство, чрез предотвратяване на необоснована намеса в личния живот и осигуряване на достъп до информация, касаеща пациента.

Когато пациентът твърди, че държавата не е спазила негативното задължение да гарантира ненамеса в личния живот на пациента, ЕСПЧ разглежда въпроса дали оказването на медицинска помощ без съгласие или въпреки отказа на жалбоподателя е съобразено със закона, както и дали намесата е била необходима в едно демократично общество в интерес на националната или обществената сигурност, икономическото благосъстояние на страната и дали е преследвало легитимна цел.

Във връзка с това е интересен въпросът дали единствено спасяването на живота на пациента (без да се засягат обществената сигурност или правата и свободите на други граждани) се възприема като легитимна цел, обосноваваща законосъобразна намеса в личния живот на пациента. Така например по делото *Vogumil v. Portugal* е разгледан въпросът дали извършването на операцията за премахване на погълнати наркотици от стомаха на наркотрафикант без информирано съгласие представлява нарушение на чл. 3 и чл. 8 от ЕКПЧ. Жалбоподателят е бил арестуван за трафик на кокаин, като по време на ареста съобщава, че е погълнал пакет, съдържащ наркотик. Веднага е предприета хирургична интервенция, за да бъде спасен животът му и да се предотврати интоксикация.

Съдът приема, че не са нарушени чл. 3 или чл. 8 от ЕКПЧ, тъй като операцията е предприета поради „медицинска необходимост“. Освен това Съдът отбелязва, че няма данни Богумил действително да се е противопоставил на операцията или да е бил опериран насилствено.

Този подход на Съда се критикува от някои автори¹⁸, които изтъкват, че „медицинската необходимост“, изразяваща се в заплахата на живота на пациента, не може да се приеме за „легитимна цел“ по смисъла на чл. 8 ЕКПЧ. Те намират аргументите на Съда за патерналистични и противоречащи на правото на автономия на волята и свобода на личността.

¹⁴ „The doctrine of informed consent is plainly intended to ensure the freedom of individuals to make choices concerning their medical care. For this freedom to be meaningful, people must have the right to make choices that accord with their own values, regardless of how unwise or foolish those choices may appear to others“.

¹⁵ [1992] 3 WLR 782.

¹⁶ 1993] AC 789, 864 per Lord Goff; 857 per Lord Keith.

¹⁷ [1997] 2 FCR 541, 549. See also *R (on the application of SH) v. Mental Health Review Tribunal* [2007] EWHC 884 (Admin), [35] per Holman J.

¹⁸ E. Wicks, 'The Right to Refuse Medical Treatment under the European Convention on Human Rights', *Med.L.Rev.* 9(1) (2001) 39-40.

Обратната теза ЕСПЧ застъпва в решение от 2010 г. по делото *Jehovah's Witnesses of Moscow and others v. Russia*¹⁹. Съдът постановява, че „свободата да се приеме или откаже лечение или да се избере алтернативна форма на лечение е жизненоважна с оглед принципите на самоопределяне и автономия на личността. Дееспособният пълнолетен пациент е свободен да реши например дали да се съгласи с извършването на операция или дадено лечение, както и да му бъде прелята кръв. За да може да бъде отчетено значението на тази свобода, пациентите трябва да имат възможност да правят избор според своите лични виждания ценности, без значение колко ирационални, неразумни и неблагоприятни могат да изглеждат за останалите. Много юрисдикции са разглеждали въпроса за пациенти „свидетели на Йехова“ и са установявали, че макар да е безспорна легитимността на обществения интерес да се защити нечий живот и здраве, този интерес трябва да отстъпи пред по-силния интерес на пациента да управлява посоката на неговия собствен живот.“²⁰

Във връзка с позитивното задължение на държавите да създадат необходимите условия за упражняване на правото на информиран избор от пациентите ЕСПЧ се е произнесъл по делото *Trocellier v. France*.

В разглеждания случай жалбоподателката получава парализа на левия крак след извършена операция за премахване на матката. Тя твърди, че не е получила информация за този евентуален риск от предприетата интервенция. Съдът изрично подчертава задължението на държавата да приеме законодателство, което да осигури зачитането на физическия интегритет на пациента и достъпа до информация за рисковете, които са свързани с предстоящата интервенция. Според Съда, ако „по време на лечението се реализира предвидим риск, без предварително пациентът да е бил информиран за него от лекарите, и ако тези лекари работят в държавно/общинско лечебното заведение, то тогава държавата може да отговаря за нарушение на чл. 8 от ЕКПЧ заради липса на информация“.²¹

В решението по делото *Glass v. UK*²² Съдът приема, че правната рамка, регламентираща информираното съгласие, отговаря на стандартите, гарантиращи автономията на волята, но решението да се пренебрегне изборът на законния представител на пациента без разрешението на съда представлява нарушение на чл. 8 ЕСПЧ.

Съдът приема, че държавите следва да гарантират на пациентите, чрез приемане на подходящо законодателство, правото да бъдат информирани за всички предвидими рискове, които може да настъпят във връзка с предстоящо лечение. В случай че това задължение не е изпълнено и такъв риск се реализира, е налице нарушение на чл. 8 от ЕКПЧ. Съдът освен това приема, че в тези случаи е налице медицинска небрежност (medical negligence). По делото *Codarcea v. Romania*²³ съдът приема, че държавата следва, чрез подходящи законодателни механизми, да задължи държавните и частните болници да предприемат мерки, които да осигурят физическия интегритет на пациентите. Съдът постановява, че в случаите, когато пациентът не е бил информиран за последиците от неговото лечение, което е протекло в държавна болница, държавата може да отговаря директно за вредите, които той е претърпял.

ЕСПЧ последователно прилага посочените по-горе принципи в практиката си. Например по делото *Csoma v. Romania* Съдът подчертава необходимостта от информирано съгласие преди конкретна оперативна интервенция. Обстоятелството, че жалбоподателката е опитна медицинска сестра по

¹⁹ Application no. 302/02.

²⁰ „The freedom to accept or refuse specific medical treatment, or to select an alternative form of treatment, is vital to the principles of self-determination and personal autonomy. A competent adult patient is free to decide, for instance, whether or not to undergo surgery or treatment or, by the same token, to have a blood transfusion. However, for this freedom to be meaningful, patients must have the right to make choices that accord with their own views and values, regardless of how irrational, unwise or imprudent such choices may appear to others. Many established jurisdictions have examined the cases of Jehovah's Witnesses who had refused a blood transfusion and found that, although the public interest in preserving the life or health of a patient was undoubtedly legitimate and very strong, it had to yield to the patient's stronger interest in directing the course of his or her own life.“

²¹ *Trocellier v. France*, no. 75725/01: „In particular, as a corollary to this, if a foreseeable risk of this nature materialises without the patient having been duly informed in advance by doctors, and if, as in the instant case, those doctors work in a public hospital, the State Party concerned may be directly liable under Article 8 for this lack of information“.

²² *Glass. v. The United Kingdom*, no. 61827/00.

²³ *Codarcea v. Roumania*, no. 31675/04, para. 105

никакъв начин не отменя задължението на лекарите да разяснят възможните рискове от предстоящата интервенция.²⁴

Съдът приема също така, че неспазването на правото на информирано съгласие в някои случаи представлява нарушение на чл. 2 от Конвенцията. По делото *Altug and Others v. Turkey* ЕСПЧ разглежда няколко случая, при които пациенти са починали от тежки алергични реакции след инжектиране на антибиотик. Въпреки твърденията на близките, че лекарите не са снели анамнеза и данни за възможни алергии на пациентите, нито са ги информирали за потенциална опасност от възникване на алергични реакции при администрирането на лекарството, турският съд не е разгледал тези оплаквания. ЕСПЧ намира, че е нарушено правото на живот на жалбоподателите, гарантирано в чл. 2 от ЕКПЧ, в неговия процедурен аспект, тъй като нито в съдебните решения на местните съдилища, нито в докладите на вещите лица са разгледани твърденията за нарушаване на правото на информирано съгласие на пациентите²⁵.

III. Правна уредба на информираното съгласие в България

Законът за здравето²⁶ предвижда три начина за изразяване на информирано съгласие от гледна точка на субекта: **лично, сурогатно (заместващо) и съвместно**.

При личното информирано съгласие пациентът е този, който изразява информирано съгласие²⁷. Законът изисква той да бъде пълнолетен и да не е поставен под запрещение, респ. да се намира във **физическо и психическо състояние, което му позволява да прави информиран избор** (например да не се намира в кома, да не е под влиянието на анестетици или упойващи вещества). Лично информирано съгласие може да изразява и непълнолетният, но само при извършване на здравни консултации, профилактични прегледи и изследвания на лица, навършили 16 години²⁸.

Сурогатното информирано съгласие се изразява от лице, различно от пациента, в случаите, когато пациентът е недееспособен: родител; настойник; лице, при което детето е настанено по административен или съдебен ред извън семейството; лице, определено от съда да изразява информирано съгласие²⁹. В тази хипотеза се включват лицата с интелектуални затруднения, които са поставени под пълно запрещение.

Съвместното информирано съгласие се изразява от едно от лицата, имащи право на сурогатно информирано съгласие заедно с пациента. Такива са случаите, когато пациентът е непълнолетен или поставен под ограничено запрещение³⁰. Сурогатното и съвместното информирано съгласие обаче се изразяват само при наличие на изрично предвидените в закона случаи и само от лицата, посочени по-горе.

Член 87 от ЗЗ не урежда адекватно обществените отношения, свързани с предоставяне на медицинска помощ на лица с интелектуални затруднения, и не отговаря на съвременните стандарти, касаещи съгласието на тази група лица. Поставянето под пълно или ограничено запрещение на лица с интелектуални затруднения е подход, който не съответства на международните стандарти за защита на лицата с интелектуални затруднения и следва да се прилага само като крайна мярка при гарантиране на правата на лицето с интелектуални затруднения.

Лицата с психични разстройства или умствена изостаналост, както и тези, страдащи от различна патология, ограничаваща когнитивните способности трайно, временно или в различен период от време (например различни форми на деменция, различни заболявания на мозъка), не са поставени под пълно или ограничено запрещение, следователно за тях не важат горепосочените правила за изразяване на информирано съгласие. Поставя се въпросът дали към момента е налице регламент, гарантиращ правото на изразяване на информирано съгласие при лечение на лица с интелектуални затруднения, които не са поставени под пълно или ограничено запрещение?

²⁴ Dute, J. (2013). European Court of Human Rights*. European Journal of Health Law, 20(4), 423-43.

²⁵ *Altug and Others v. Turkey* (application no. 32086/07).

²⁶ Член 87 от ЗЗ.

²⁷ Член 87, ал. 1 от ЗЗ.

²⁸ Член 87, ал. 3 от ЗЗ; Вж. Наредба № 8/27.06.2018 г. за дейностите по здравно консултиране, профилактични прегледи, и изследвания на лица, навършили 16 години, за които не е необходимо съгласието на родителя или попечителя.

²⁹ Член 87, ал. 4-7 от ЗЗ.

³⁰ Член 87, ал. 2-6 от ЗЗ.

Първо следва да се обсъди дали не е приложима и разпоредбата на чл. 87, ал. 7 от ЗЗ, в която е предвидено, че при лица с **психични разстройства** и **установена неспособност** за изразяване на информирано съгласие, то се изразява от лицата, определени по реда на чл. 162, ал. 3 на ЗЗ. В чл. 162, ал. 3 от ЗЗ се предвижда, че *когато приеме липса на способност на лицето, съдът постановява задължително лечение и назначава лице от кръга на близките на болния, което да изразява информирано съгласие за лечението. При конфликт на интереси или при липса на близки съдът назначава представител на общинската служба по здравеопазване или определено от кмета на общината лице по седалището на лечебното заведение, което да изразява информирано съгласие за лечението на лицето.* Видно от тази разпоредба, установяването на неспособността за изразяване на информирано съгласие се извършва от съда в рамките на процедура по постановяване на задължително лечение. Това означава, че чл. 87, ал. 7 от ЗЗ **не е приложим спрямо лица с интелектуални затруднения, които не са поставени под пълно или ограничено запрещение, а само спрямо тези, настанени по реда на чл. 162 от ЗЗ за задължително лечение.**

Следва да се обсъди и възможността, която е предоставена в чл. 89, ал. 2 от ЗЗ, съгласно който хирургични интервенции, обща анестезия, инвазивни и други диагностични и терапевтични методи, които водят до повишен риск за живота и здравето на пациента или до временна промяна в съзнанието на пациента, могат да бъдат извършвани **в полза на здравето на пациента без писмено информирано съгласие**, само когато **непосредствено е застрашен животът му и физическото или психичното му състояние не позволяват изразяване на информирано съгласие** и е невъзможно да се получи своевременно информирано съгласие от родител, настойник или попечител, от лицето по чл. 87, ал. 5, от дирекцията по чл. 87, ал. 6 или от лицето по чл. 162, ал. 3 в случаите, когато законът го изисква.

В конкретния случай обаче става дума единствено за **животозастрашаващи** състояния, като тези правила не могат да се приложат при провеждане на планово лечение (извършване на различни видове изследвания например), ваксинапрофилактика, лечение на заболявания, които не са животозастрашаващи, но понижават качеството на живот или водят до развитие на хронични страдания (лечение на херния, фрактури, неврологични заболявания), защото не е налице непосредствена заплаха за живота на пациента.

Не е възможно да се допусне и, че за разглежданата група лица информиран избор може да се изразява от близки или роднини, тъй като наличието на интелектуални затруднения не обосновава прилагането на правилата за сурогатно или съвместно изразяване на съгласие. Съгласно актуалната съдебна практика обстоятелството, че пациентът се намира в тежко здравословно състояние, не е основание информираното съгласие да се предоставя от негови близки или роднини, когато е следвало да се изрази лично³¹.

При анализ на правната уредба на информираното съгласие в Закона за здравето се установяват и други проблеми. Към момента в законодателството **не съществуват достатъчно гаранции** за спазване на правата на лицата, поставени под пълно или ограничено запрещение, като няма предвиден ред за изследване на евентуален конфликт на интереси между поставения под запрещение или лицето, изразяващо сурогатно съгласие. Така например е възможно настойникът/попечителят или лицето по чл. 162, ал. 3 от ЗЗ да е заинтересован/о от по-дълъг престой на пациента в лечебното заведение или има определени житейски разбирания по отношение на видовете медицинска помощ, която следва да бъде оказана на пациента. В практиката се срещат например откази от прилагане на лечение с химиотерапия на лица с интелектуални затруднения с онкологични заболявания, продиктувани от нежелание на настойника/попечителя да полага грижи за тежко болен пациент. Също така се срещат случаи на изразяване на съгласие за провеждане на продължително лечение в институция на лице с психично заболяване вместо полагане на грижи в общността или пък изразяване на съгласие за включване в клинично изпитване. Причините за взимане на подобни решения, които не са в полза на пациента, но се взимат вместо него, могат да бъдат от всякакъв характер – с корисни цели, финансови затруднения, липса на алтернатива в общността и прочее.

Действително в чл. 89, ал. 3 от ЗЗ е предвидено, че при провеждане на хирургични интервенции, обща анестезия, инвазивни и други диагностични и терапевтични методи, които водят до повишен риск за живота и здравето на пациента или до временна промяна в съзнанието, се изисква разрешение от **Комисията по медицинска етика** и след вземане съгласието на законните им представители или от **ръководителя на лечебното заведение**, когато няма създадена комисия. Приложното поле на тази разпоредба обаче е ограничено само до определени дейности, изброени по-горе, и не обхваща редица хипотези, част от които вече бяха посочени (на-

³¹ Решение по в. гр. д. № 558/2017 г. на Апелативния съд – Варна, свързани дела: гр. д. № 3385/2015 г. на Окръжния съд – Варна и гр. д. № 1890/2018 г. на ВКС, насрочено за 13.12.2018 г. Вж. също и гр. дело № 3175/2015 г. на Окръжния съд – Пловдив, свързано дело: в. гр. д. № 511/2017 г. на Апелативния съд – Пловдив.

пример продължително настаняване в психиатрично отделение; отказ от животоспасяваща или животоподдържащо лечение; избор на лечение, което е по-евтино в сравнение с по-качествено, но по-скъпо лечение и прочее). Освен това твърде оскъдната законодателна уредба на тези комисии, включително във връзка с техния състав, правила за работа и отговорност, не създава достатъчно гаранции за безпристрастност. На практика чл. 89, ал. 3 от ЗЗ се прилага в изключително редки случаи и често се пропуска като елемент от фактическия състав на изразяването на съгласие. Не на последно място, чл. 89, ал. 3 от ЗЗ е приложима само в случаите, при които се оказва медицинска помощ по чл. 89, ал. 1 от ЗЗ на *с психични разстройства и установена неспособност за изразяване на информирано съгласие*, т.е. това са лицата по чл. 87, ал. 7 от ЗЗ (настанените по реда на чл. 162, ал. 3 от ЗЗ), а не поставените под запрещение.

В ЗЗ не са налице гаранции, че при изразяване на заместващо информирано съгласие пациентът ще получи информация в същия обем, в който би я получил, ако лично изразяваше съгласие. Този извод се основава на анализа на чл. 88, ал. 1 от ЗЗ, който гласи следното: „за получаване на информирано съгласие лекуващият лекар (лекар по дентална медицина) **уведомява** пациента, **съответно неговия родител, настойник или попечител**, лицето по чл. 87, ал. 5, дирекцията по чл. 87, ал. 6, както и **лицата по чл. 162, ал. 3** (...)“. Посочената норма е формулирана по начин, който не позволява категорично да се заключи, че пациентът се уведомява при всички случаи, дори когато не изразява информирано съгласие лично.

Тук е мястото да се обърне внимание и на правната уредба на съгласието при провеждане на клинични изпитвания, която се характеризира с по-висок стандарт на защита на правата на лицата, поставени под запрещение, но не и спрямо лицата с интелектуални затруднения, които не са под запрещение.

В Наредба № 31 от 12 август 2007 г. за определяне на правилата за добра клинична практика (Наредбата) са дефинирани някои основни понятия, които имат отношение към разглеждания въпрос (информирано съгласие, уязвима група участници и др.). Създадени са механизми за защита на лицата, които не са способни да изразят информирано съгласие, но сред тях се включват само поставените под пълно/ограничено запрещение (например се предвижда да се проучи предполагаемата воля на запретените или присъствие на независим свидетел при изразяване на съгласието). Не са предвидени механизми, чрез които да се оцени способността на лицата с интелектуални затруднения, които се считат за дееспособни, защото не са запретени. В тези случаи особено застрашени са правата на лица с психични разстройства, които не са поставени под запрещение и са настанени в лечебни заведения, в които се оказва психиатрична помощ. Тъй като те се смятат за дееспособни до доказване на обратното, е съвсем мислима хипотезата да бъдат включвани в клинични изпитвания, като самостоятелно изразяват информирано съгласие, без обаче на практика да разбират съдържанието на информацията и най-вече обстоятелството, че даден лекарствен продукт не е разрешен за употреба, а в процес на изпитване.

IV. Практически проблеми, породени от законодателните дефицити

Обяснените по-горе недостатъци на действащото законодателство могат да доведат (и на практика водят) до следните проблеми:

- Маргинализиране и стигматизиране на пациентите с интелектуални затруднения поради липсата установен ред за изразяване на съгласие за лечение, включително отказ от предоставяне на медицинска помощ или неспазване на принципите за предоставяне на качествена, своевременно и достатъчна медицинска помощ, установени в чл. 81, ал. 2, т. 1 от ЗЗ. Празнотата в законодателството създава риск за медицинските специалисти от възникване на различни видове юридическа отговорност, ако лицето претърпи някакви вреди, свързани с оказаната медицинска помощ. Освен това затруднената комуникация създава риск лекарят да не може да получи адекватна информация, свързана с оказване на качествена медицинска помощ – снемане на анамнеза, минали заболявания.

- Оказване на медицинска помощ, без да се гарантира правото на личен живот и телесна неприкосновеност на посочения кръг лица, като се пренебрегва тяхното съгласие или мнение и правото им да получат информация, съобразена със състоянието им.

- Формализиране на процеса на изразяване на съгласие за лечение, като на пациентите се предоставят бланки, които те не разбират и които подписват с цел изпълнение на формалните изисквания за предоставяне на съгласие, без обаче да е протекъл какъвто и да било процес между медицинския

специалист и пациента, т.е. без информацията реално да е предоставена, разбрана, осмислена и довела до формиране на воля.

- Провеждане на клинични изпитвания, без да е налице действително изразено съгласие от страна на пациента и без последният да е наясно, че участва в клинично изпитване на лекарствен продукт.

V. Предложения de lege ferenda

Очертаните в предходната част проблеми не са само хипотетични, тъй като с тях се сблъскват непрекъснато пациенти, правозащитни организации, юристи и медицински специалисти, което налага да се предприемат промени в законодателството. Следва да се подчертае, че създаване на адекватна правна рамка, гарантираща реализирането на правото на съгласие при лечение от уязвими групи пациенти, е част от позитивните задължения на държавите, страни по ЕКЧП, по силата на чл. 8 от същата.

По делото *Arskaya v. Ukraine*³² ЕСПЧ разглежда именно този важен аспект, част от съдържанието на позитивните задължения на държавите да регулират обществените отношения в областта на здравеопазването. Синът на жалбоподателката постъпва в болница със сериозни заболявания на белия дроб, които трябва да бъдат лекувани чрез провеждане на различни диагностично-лечебни процедури. В хода на лечението пациентът няколкократно отказва предложеното му лечение и накрая умира. По време на престоя на пациента в болничното заведение той неведнъж показва симптоми на психично заболяване, които обаче не са взети предвид от лекарите, нито способността му да взема решения за своето решение е била поставяна под въпрос от медицинските специалисти. Последният факт е изключително важен, защото изводите на Съда касаят именно липсата на законодателна рамка, която да гарантира, че в подобни случаи **компетентността на пациента да изразява информирано съгласие следва да бъде обективно и своевременно оценена, чрез провеждане на подходяща процедура.**

В допълнение следва да се отбележи, че по силата на Конвенцията за правата на хората с увреждания, ратифицирана от България през 2012 г., всяка държава следва да осигури разумни улеснения на всяко лице с увреждане³³, които са необходими с оглед на упражняването на правата му. Отказът от предоставяне на разумни улеснения може да се сметне за дискриминация спрямо човека с увреждане³⁴. В чл. 65, ал. 1 от Закона за хората с увреждания (ЗХУ) е предвидено, че всеки човек с увреждане, който изпитва сериозни затруднения да упражнява самостоятелно правата си при извършване на конкретни правни действия, има право на подкрепено вземане на решение чрез предоставяне **на мерки за подкрепа**. В ал. 3 са изброени хипотезите на сериозни затруднения, а именно:

- не разбира информацията, на която се основава решението за извършване на конкретното правно действие;
- не оценява характера и последиците на възможните решения за конкретното правно действие;
- не може да направи връзка на информацията по т. 1 и оценката по т. 2 в процеса на вземане на конкретно решение.

Сред мерките, изброени в чл. 66, ал. 3, се включват консултации с обучен специалист; предоставяне на специализирани услуги за подкрепено вземане на решение; осигуряване на наставник за подкрепа при вземане на решение; подготовка на антикризисен план; подкрепено вземане на решение чрез подкрепящи мрежи; прилагане на защитни мерки. Мерките за подкрепа се състоят във: разясняване на смисъла

³² *Arskaya v. Ukraine* – ECtHR Application no. 45076/05; dec., 05.12.2013;

³³ „Разумни улеснения“ означава всякакви необходими и подходящи модификации и приспособления, които не водят до не-пропорционално или неоправдано обременяване на околните, когато такива са необходими във всеки конкретен случай, за да се осигури на човека с увреждане признаването или упражняването на всички права и основни свободи наравно с всички останали.

³⁴ „Дискриминация по признак на увреждане“ означава всякакво правено на разлика, всякакви ограничения или изключения, основаващи се на увреждане, имащи за цел или последица нарушаване или отменяне на зачитането, признаването или равноправното упражняване на всички права на човека и основни свободи в политическата, икономическата, социалната, културната, гражданската или всяка друга област. Това включва всякакви форми на дискриминация, включително отказ за предоставяне на разумни улеснения.

на правното действие и неговите последици; подпомагане на подкрепения да разбере другите участници в извършването на правното действие или засегнатите от него; подпомагане на подкрепения да изрази желанията и предпочитанията си по разбираем за другите начин; оказване на друго съдействие, свързано с извършването на правното действие.

Във връзка с изложеното следва да се предприемат най-малко следните промени в Закона за здравето:

1. Въвеждане на възможности за упълномощаване на лице, което да изразява информирано съгласие вместо пациента, и даване на предварителни указания от страна на пациента за възможните решения, които представителят да взема. Такъв институт на healthcare proxy с възможност за предоставяне на advance directives е въведен в много държави в Европа, както и в САЩ. По този начин ще се гарантират правата на пациенти, на които по една или друга причина им предстои да изпадат в състояние, което няма да им позволява да изразяват лично информирано съгласие (например тежка операция, начални форми на деменция, лечение с различни лекарствени продукти).

2. Въвеждане на правила за изразяване на информирано съгласие от лица с интелектуални затруднения, които не са поставени под пълно/ограничено запрещение.

3. Въвеждане на гаранции за спазване на интересите на пациентите, поставени под пълно или ограничено запрещение, и на лицата с интелектуални затруднения, включително изследване на възможна заинтересованост от страна на изразяващия заместващото съгласие / съвместното съгласие.

4. Въвеждане на гаранции, че при изразяване на заместващо съгласие ще бъде отчетена предполагаемата воля на пациента, както и че същият ще получи ясна, точна и достъпна информация в обема по чл. 88 от ЗЗ.

5. Разширяване на правомощията на Комисиите по етика към лечебните заведения и регламентиране на състава им, който да гарантира, че членовете ще се ръководят от интересите на пациента и предполагаемата му воля.

6. Въвеждане на допълнителни изисквания за документиране на изразяването на информирано съгласие при провеждане на клинични изпитвания, включително видеозаснемане на процеса по предоставяне на информация, за да се избегнат всякакви съмнения относно обема на информация, който се предоставя на пациента; евентуалната заинтересованост на участниците в този процес; способността на пациента да разбира, съответно да изразява съгласие.

Заклучение

Анализът на действащото законодателство в областта на съгласието/отказът от лечение води до тревожния извод, че не са налице достатъчно механизми за гарантиране на правата и интересите на уязвими групи пациенти, каквито са лицата с интелектуални затруднения. Законодателството ни не отговаря на съвременните стандарти в областта на правата на човека и по-специално, правата на посочената група лица. Нещо повече – ако не бъдат решени, описаните практически проблеми могат да доведат до стигматизиране на определени групи пациенти, до влошаване на качеството на оказваната медицинска помощ и не на последно място до ненужно поставяне под запрещение на пациенти, за да се избегнат законодателните неясноти и празноти.

Този текст е предназначен да покаже възможните проблеми, които възникват при прилагане на действащите правила, да предложи конкретни насоки за промяна на действащото законодателство, така че тази обезпокоителна тенденция да бъде преодоляна занапрег.

Съдебната практика в България по дела за поставяне/отмяна на запрещение.

Гаранции за участие на лицата и достъп до правосъдие

Агв. Мариета Димитрова

Съгласно действащото законодателство и практиката на ВКС¹, за да бъде поставено едно лице под запрещение е необходимо кумулативното наличие на два критерия: 1) слабоумие или душевна болест (медицински критерий); 2) неспособност (съответно ограничената способност) на лицето да се грижи за работите си (юридически критерий), като следва да има причинно-следствена връзка между медицинския и юридическия критерий.

Според разпоредбите, уреждащи правния статус на лицата и възможностите за неговото ограничаване, запрещението, така, както е регламентирано:

- се постановява за неопределен период от време;
- обхваща всички правни сфери на дейност на лицата;
- действа за в бъдеще и практически трудно е да бъде отменено в светлината на възприетата практика на съда², според която при отмяна на запрещението запретеният следва да се легитимира за оздравяването³ си с медицински документ или протокол на лекарска консултативна комисия (ЛКК);
- не отчита динамиката на състоянието на лицата и не признава, че неспособността или трудностите на лицата да се грижат за делата си се променят във времето и са различни по отношение на отделните правни сфери;
- не подлежи на периодично преразглеждане;
- лицата, поставени под запрещение, са лишени от достъп до съд за защита на свои фундаментални права и интереси, като правните последици на ограниченото запрещение в българския контекст са приравнени на правните последици на пълното запрещение⁴;

¹ Решение № 596 от 28.08.2006 г. по гр. дело №1342/2005, 2 Г.О.

² Постановление №5/79 от 13.02.1980 г. на Пленума на ВС

³ Следва да се има предвид, че интелектуалните затруднения, които законът определя дискриминационно като „слабоумие“, не са заболявания, а състояния, които съпътстват човека през целия му живот, но независимо от тяхното наличие лицето има ресурса да се учи и да развива умения за самостоятелно справяне със съответната подкрепа. Следователно по отношение на тази група лица не е адекватно да се говори за „оздравяване“. Хората с психична болест също трудно могат да се легитимират като излекувани. При тях може да се редуват периоди на кризи и ремисия. Като в състояние на ремисия те действат напълно самостоятелно и функционират пълноценно.

⁴ Изводи на ЕСПЧ в решението по делото *Станев срещу България*. Независимо че, съгласно Постановление № 5/79 от 13.02.1980 г. на Пленума на ВС, ограничено запретеният може сам или със съгласието на попечителя си, включително и този по чл.108 ЗАС, да поиска отменяване на запрещението си, господин Станев, който беше поставен под ограничено запрещение, имаше проблеми с достъпа до съд. След постановяване на решението на ЕСПЧ по делата Станев срещу България и Станков срещу България, бяха направени съответни изменения в ГПК (чл. 340 ал. 2 от ГПК, Доп. – ДВ, бр. 86 от 2017), с които бе дадена изрично правна възможност на ограничено запретения самостоятелно да поиска отмяна

- представлява изцяло заместваща форма на вземане на решения, като лицето, поставено под запрещение, получава заместник в гражданския оборот, който взема решения от гледна точка на неговия „най-добър интерес“ така, както е разбран от третите лица. Лицето, поставено под пълно запрещение, е превърнато в обект, намира се изцяло във властта на своя настойник и липсват механизми за зачитане на неговите желания и предпочитания.

В противовес на българската правна рамка, разпоредбата на чл.12 от Конвенцията изисква България⁵, както и другите страни по Конвенцията да приемат ново законодателство относно правния статус на лицата, което да гарантира на всички пълнолетни лица възможността да правят избори и да вземат самостоятелни решения за живота си, като упражняват лично правата си. Това законодателство⁶ не може да ограничава или отнема дееспособността на лицата с психични проблеми или интелектуални затруднения, като ги поставя в зависимост от други лица (настойници/попечители), които вземат заместващи решения за човека от гледна точка на неговия „най-добър интерес“, а следва да осигури необходимата подкрепа на лицата, за да могат те да упражняват самостоятелно правата си съобразно своята воля и предпочитания. Според нормативното съдържание⁷ на чл.12 от Конвенцията, **правосубектността, разбрана като единство на правоспособност и дееспособност, се разглежда като неизменно право на всеки човек, включително на хората с увреждания.** Тази неделимост е своеобразна гаранция против каквито и да са ограничения на правоспособността и дееспособността поради наличието на увреждания.⁸ Дееспособността като активната компонента на правосубектността се явява ключа към достъпа и активното участие в обществото. Без дееспособност лицата не могат да бъдат действително субекти на права, независимо че са легитимирани да придобиват такива. Защото участието им в обществото и реализацията на тяхната автономност и независимост се постига чрез самостоятелното и лично упражняване на права, а не чрез заместващо волеизявление на назначен представител в гражданския оборот (настойник/попечител).

В заключителните коментари по първия доклад на България, депозиран пред Комитета за права на хората с увреждания към ООН, изрично е посочено, че досежно прилагането на чл.12 от КПХУ (равнопоставеност пред закона) и чл.13 от КПХУ (достъп до правосъдие), Комитетът е загрижен от:

- обстоятелството, че българското законодателство все още ограничава дееспособността на хора с увреждания и предвижда запрещение за лица с психосоциални или интелектуални увреждания;
- неприемането на Законопроекта за физическите лица и мерките за подкрепа, който има за цел да приведе законодателството в съответствие с чл.12 от КПХУ;
- липсата/недостига на обучени преводачи на жестомимичен език за хора със слухови увреждания;
- липсата на документи в достъпни формати за незрящи лица;
- липсата от подкрепа за лица с интелектуални или психосоциални увреждания в различни производства.

По-нататък Комитетът препоръчва на България да:

- промени своето законодателство и да признае пълната дееспособност на всички лица, независимо от наличие на увреждане в съответствие с насоките на Общ коментар № 1 (2014);
- да създаде, в консултация с организации на хора с увреждания, процедури за подкрепено вземане на решения, както и да осигури непрекъснато обучение по член 12 от Конвенцията на заинтересованите страни, включително членове на съдебната власт, здравеопазването и професионалисти от сферата на социалните услуги;
- да осигури на всички лица с увреждания, участващи в съдебни и административни производства, предоставяне на информация в лесен за четене формат и съответната подкрепа за участие.

на запрещението).

⁵ UN Committee on the Rights of Persons with Disabilities Concluding observations on the initial report of Bulgaria; October 2018

⁶ General Comment №1 (2014) Art. 12 Equal recognition before the Law, UNCRPDp – <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G14/031/20/PDF/G1403120.pdf?OpenElement>

⁷ General Comment №1 (2014) Art. 12 Equal recognition before the Law, UNCRPDp – <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G14/031/20/PDF/G1403120.pdf?OpenElement>

⁸ Мерките за подкрепа по българското право (експресен юридически коментар), Ангел Шопов.

Съгласно чл. 5 ал. 4 от Конституцията на Република България **международните договори, ратифицирани по конституционен ред, обнародвани и влезли в сила за Република България са част от вътрешното право на страната.** Те имат предимство през тези норми на вътрешното законодателство, които им противоречат. Това правило намира приложение и по повод на КПХУ. Новата правна уредба за пълноценно упражняване на основни човешки права от хората с увреждания, въведена от КПХУ, която създава основа за съвсем ново регулиране на обществените отношения, съществува едновременно с установеното по силата на чл. 5 от ЗЛС правило за недееспособността. В този контекст българският съд е заклеен между паралелното съществуване на две свършено различни и противоречащи си правни уредби относно правния статус на хората с увреждания – тази на КПХУ и ЗЛС. В допълнение приматът на нормите на международноправните актове спрямо вътрешното законодателство и липсата на конкретни национални законови правила, които да уреждат равнопоставеността пред закона на хората с увреждания, поставят българския съд пред голямо предизвикателство в производствата, свързани с поставяне под запрещение или отмяна на такова.

Да видим какви са примерите от съдебната практика и как в тези условия се гарантира правото на лицата на достъп до правосъдие.

Производства за поставяне на лица с интелектуални затруднения или психо социални проблеми под запрещение

В практиката тези производства се иницират основно от роднини или близки на лицата. Чести са случаите и когато компетентната окръжна (градска) прокуратура започва производство по сигнал на трети лица. Обикновено наличието на психична болест или интелектуално затруднение е достатъчно основание за иницирането на производство за поставяне на лицето под запрещение.

Примери от конкретни дела:

- В СГП е постъпило протоколно определение по гр. дело на СГС, с което съдът е спрял на основание чл. 229, ал. 1, т. 3 от ГПК производството по делото и е изпратил препис от протокола ведно със съдебно-психиатрична експертиза, изготвена от вещо лице психиатър, и видно от която лицето страда от психично заболяване. Вещото лице е записало в заключението си, че непрекъснато протичащото душевно заболяване лишава лицето от способността да разбира свойството и значението на правните действия и да ръководи постъпките си. СГП е разпоредила проверка на органите на МВР, в хода на която са изискани копия от медицински документи, касаещи хоспитализации на лицето, снети са обяснения от лицето и негови близки. От събраните материали се потвърждава заключението на вещото лице: В настоящия случай намирам, че са налице и двете предпоставки: лицето да страда от душевна болест и да е в невъзможност само да се грижи за своите интереси.моля да поставите лицето под пълно запрещение“ (гр. дело № 2495/2020, първи брачен състав, СГС).

- В СГП е постъпил сигнал от Столична община, съдържащ данни за инициране на процедура за поставяне на лицето под запрещение. По образуваната преписка е възложена и извършена проверка от компетентното РУ на МВР. ... От приобщените писмени епикризи, решения на ТЕЛК и други се установява, че лицето страда от дългогодишно разстройство, протичащо с параноидно халюциаторна симптоматика, като водеща диагноза е параноидна шизофрения. Налице са данни, че лицето не може да се грижи в пълна степен за своите нужди и не е в състояние да разбира свойството и значението на извършеното.....съществува реална опасност поради болестното си състояние да бъде обект на манипулация от други лица и неосъзнато да действа против своите интереси“ (гр. дело 1699/2019 г., четвърти брачен състав, СГС).

В производствата по чл. 336 от ГПК, както и в други производства, когато инцидентно се поставя въпросът за дееспособността на някоя от страните по делото, експертизата има водещо значение. Експертите, които се назначават за извършването ѝ, са почти винаги лекари психиатри. В ограничен брой случаи по искане на страните се допускат комбинирани психиатрично-психологически експертизи.

На експертите по тези дела се възлага да дадат отговор относно здравословното състояние на лицето и дали то е в състояние да се грижи за себе си, респективно дали е в състояние да разбира

свойството и значението на действията си и да ръководи постъпките си⁹. Често експертите основават изводите си предимно на документи за минали хоспитализации на човека и на история на заболяването, без да се отчита адекватно неговото моментно състояние.

В последните години обаче има едно положително развитие по тези дела, а именно включване и на оценка на функционирането на лицето. Разбира се, тук от съществено значение е как ще се организира участието на човека в производството и дали има гарантирана правна помощ и защита, нагласите на съда и задължението за предоставяне на процедурни улеснения за участие.

Когато едно лице е въввлечено в производство за поставяне под запрещение и то не е ангажирало адвокат, съдът назначава служебен такъв от правната помощ. И тук големият въпрос е за наличието на умения на този адвокат за работа с хора с увреждания. Защото ако адвокатът и съдът са в старата парадигма на Закона за лицата и семейството, самото психично заболяване или интелектуално затруднение, установени с експертиза или писмени медицински документи, може да се окажат достатъчни за поставяне на човека под запрещение. Изключително актуален е и проблемът за осигуряване от страна на съда на процедурни улеснения за участие на човека в производството.

Разлика между разумни улеснения и процедурни улеснения

Според чл. 2 от КПХУ „разумни улеснения“ означава всякакви необходими и подходящи модификации и приспособления, които не водят до непропорционално или неоправдано обременяване на околните, когато такива са необходими във всеки конкретен случай, за да се осигури на човека с увреждане признаването или упражняването на всички права и основни свободи наравно с всички останали. Задължението за предоставяне на разумни улеснения на хора с увреждания се основава на признанието, че понякога взаимодействието между увреждането на физическото лице и физическата или социалната среда може да доведе до невъзможност за изпълнение на определена функция, работа или дейност по обичайния начин. Конвенцията, като възприема социалната концепция на увреждането, се фокусира върху премахването на барьерите и осигуряването на равнопоставено упражняване на правата от хората с увреждания и пълното им участие в обществения живот. Разпоредбата на чл. 2 от Конвенцията е ключова и за тези разпоредби, които регламентират отделните права. Следва да се отбележи, че съгласно чл. 13 от Конвенцията, който регламентира достъпа до правосъдие, предоставянето на хората с увреждания на процедурни и подходящи за възрастта им мерки за подкрепа с оглед на ефективното изпълняване на тяхната роля като преки и непреки участници във всякакви процесуални действия, включително в следствената и други предварителни фази, е съществен елемент от гарантирането на достъпа до правосъдие. Прави впечатление, че член 13 от конвенцията не говори за разумни улеснения в процеса, а за предоставяне на процедурни и други мерки за подкрепа, които да осигурят ефективното участие на лицата в съдебните производства. В контекста на достъпа до правосъдие трябва да се прави разлика между „процесуални улеснения“ и „разумни улеснения. Важно е да се тържи сметка за факта, че „процедурните улеснения“ се различават от „разумните улеснения“ по това, че не са обвързани или ограничени от обективен тест за разумност, за да се определи дали те са непропорционални или представляват неправомерна тежест¹⁰. Документите¹¹, свързани с историята на изготвянето на Конвенцията за правата на човека също така показва, че терминът *разумни улеснения* е изоставен в контекста на член 13 и е приета версията *процедурни улеснения*. Това е така, защото процедурните улеснения и други мерки следва да се предоставят винаги на лицата с увреждане, за да се гарантира тяхното ефективно участие в съдебните производства. В случая наличието на непропорционалност или обективно обременяване са без значение, защото съдът се явява основен гарант на правата и един човек с увреждане следва да има достъп до съд, независимо от това колко сложни ще бъдат процедурните улеснения и какви усилия ще бъдат необходими за тяхното предоставяне.

В тази връзка е много важно съдията да има инструмент, който да му показва какви процедурни улеснения трябва да предостави на човека, за да бъде неговото участие пълноценно.

Ако се върнем към казаното по-горе за положителната тенденция за въвеждане по тези производства на оценка на функционирането, следва да се отбележи, че за разлика от делата по чл.166 и чл.168 от ЗСП (сега и по Закона за социални услуги (за настаняване в резидентни услуги), при които в някои конкретни случаи бе въведена изключително интересната фигура **Тълковник за подкрепено**

Вземане на решение¹²⁾, то делата за поставяне или отмяна на запрещение останаха много по-консервативни по отношение на ползване на нови и различни инструменти или интервенции, които по същество да представляват процесуални улеснения за участието на човека с увреждане в процеса.

Независимо от тази консервативност обаче и по отношение на тези дела има известна промяна. В рамките на последните две години по единични дела, разглеждани от СГС, по искане на процесуалния представител на човека, чието запрещение се иска в рамките на срока за отговор, социалната услуга, която ползва лицето, изготви оценки на функционирането с идея впоследствие да се посочат и евентуалните мерки, които може да бъдат предоставени на човека под формата на процедурни улеснения, за да се гарантира неговото участие. Тези оценки се прилагат като писмени доказателствени средства към отговора на молбата за поставяне под запрещение и въобще са възложени поради активността на процесуалния представител на лицето, чието запрещение се иска.

Ако се върнем към конкретните дела, следва да се отбележи, че тези оценки на функционирането бяха приети като доказателства и имаха относителна тежест при постановяване на решенията. Даже по едно от делата, след като съдът разгледа оценката на функционирането, изготвена от доставчика на социални услуги, приложена към отговора, за да верифицира направените констатации, назначи допълнителна оценка на функционирането, която да бъде изготвена от компетентната Дирекция социално подпомагане – отдел Хора с увреждания. Специалистите от отдела за хора с увреждания се срещнаха с лицето и изследваха как то функционира в ежедневието. Оценката на функционирането е много важна, защото показва на съда как човекът живее със заболяването или увреждането и съответно как упражнява правата си, ползва ли подкрепа, каква е ролята на подкрепата и прочее.

Пример:

„Интензивна социална работа с госпожа С.Н. започнахме от началото на 2016 г. по време на нейна хоспитализация и продължихме след изписването ѝ и връщането ѝ в нейния дом, където живее и до момента. Първоначалната ни договорка за работа бе насочена към това клиентката да бъде подкрепена в стопанисването на жилището си, съдействие при взаимодействие с различни институции и превенция от влошаване на психичното ѝ състояние, които да налагат настаняването ѝ в психиатрична болница. Друга насока на работата ни с госпожа С.Н. е увеличаване на ресурса и капацитета ѝ за самостоятелно справяне, както и подобряване на връзки и отношения със свои близки и роднини. Като следствие от това успяхме да изградим подкрепяща мрежа, в която участват двама социални работници и един неин братовчед, които ѝ помагат да се грижи за себе си, да взема ежедневни решения и да разпределя личните си финансови средства“ (от Доклад на Комплекс за психични услуги в общността, представен и допуснат като доказателство по гр. дело № 10889/2016 по описа на СГС, IV брачен състав)

В съответствие с разпоредбите на ГПК и установената съдебна практика съдът, който се произнася по молбата за поставяне под запрещение, трябва лично да разпита лицето, чието поставяне под запрещение се иска, както и неговите близки. В съдебното производство се изследва само наличието на предпоставките по чл. 5 от ЗЛС, като в резултат съдът съответно поставя лицето под запрещение или отхвърля иска. Съдията не е компетентен да назначи настойник или попечител. Такъв се назначава от органа по настойничество или попечителство – кметът на съответната община, който също няма задължение съгласно СК да изследва волята и желанията на човека под запрещение. Вместо това е длъжен да гържи сметка за волята на лицата, които се назначават за настойници или попечители, съответно дали са съгласни за това.

В тази връзка в съдебното производство по чл. 336 и следващите по ГПК изслушването на лицето има за цел да даде непосредствена представа на съда за неговото състояние. Практиката показва, че при изслушването на лицата съдът се стреми да разбере дали човекът е ориентиран за време и място, разпознава ли паричните знаци, може ли да разкаже как организира ежедневието си, има ли разбиране за болестта и критичен ли е.

Мога да споделя от практиката си, че изключително важно за това изслушване е човекът да може

¹² Изразяване на съгласие с подкрепата на значими хора, които могат да подкрепят лицето в комуникацията, така че съдът да се увери недвусмислено, че това е волята на лицето. В тази процедура вещото лице *тълковник* може да подкрепи тълкуването от професионална гледна точка.

да ползва съответни процесуални улеснения, ако са нужни (присъствие на близък човек, на който има доверие, провеждане на съдебно заседание във време, когато той е в по-добра кондиция, задаване на въпросите в лесен за разбиране формат, подкрепа за алтернативна комуникация, когато лицето е с тежки интелектуални затруднения и не комуникира по познатия вербален начин и други), за да може да участва пълноценно и да се представи адекватно (да не създаде невярна представа за себе си поради стрес или други обстоятелства, във връзка с които се нуждае от подкрепа).

За съжаление, когато става въпрос за лица с тежки интелектуални затруднения, които не комуникират по познатия вербален начин, съдът често автоматично прави извода, че човекът изобщо не може да изрази воля и/или няма механизъм да изрази такава и го поставя под запрещение. В допълнение следва да отбележим, че ГПК не предвижда задължение за предоставяне на процедурни улеснения на лицата. В производствата по чл. 336 и следващите от ГПК е задължително личното участие на лицата. Съгласно нормата на чл. 337 от ГПК лицето, чието запрещение се иска, трябва да бъде разпитано лично и, ако се налага, се довежда принудително. Тоест – вместо процедурни улеснения българското законодателство въвежда принудителното довеждане, което може да бъде изключително неадекватно и вредно. При един човек с интелектуално затруднение или психична болест, който има травматичен опит със служителите на полицията (например настаняван по спешност в психиатричен стационар), довеждането му в съдебна зала от органите на реда ще рефлектира върху възможността му да разкрие пълния си потенциал, а съдът ще бъде препятстван да направи адекватна оценка за функционирането му.

От опит мога да споделя: по дело № 10889/2016 г. по описа на СГС, IV брачен състав, първоначално бе допуснато принудително довеждане на лицето. След направено искане за отмяна на принудителното довеждане с позоваване на специфичната уязвима ситуация на ответницата и на задължението на съда за предоставяне на процедурни улеснения, предвидено в КПХУ, съдът отмени определението и даде възможност лицето да се яви доброволно със своя процесуален представител, който да го придружава. Все още обаче това са епизодични примери и предстои много работа, за да може процедурните улеснения и оценката на човека от подкрепа, за да участва пълноценно в съдебното производство, да станат масова практика.

Друг важен проблем, свързан с производствата по чл. 336 и следващите от ГПК, е възможността на лице, поставено под запрещение, да сезира съда за преразглеждане на неговия правен статус.

Разпоредбата на чл. 340 от ГПК дава възможност на ограничено запрещения самостоятелно да поиска отмяна на запрещението, но не така стоят нещата по отношение на лице, поставено под пълно запрещение. За тези лица се счита, че не разполагат със самостоятелна процесуална дееспособност да инициират производство по реда на чл. 340 от ГПК.

Отмяна на запрещението могат да искат само лицата, посочени в чл. 336 ал.1 от ГПК – съпруг, близки роднини, прокурорът и всяко лице с правен интерес. Такава процесуална възможност е дадена също така на настойника, на органа по настойничество и попечителство. Поставеният под пълно запрещение не разполага със самостоятелна процесуална дееспособност да иницира производство по чл.340 от ГПК (Определение на Ловешки окръжен съд по гр. дело № 629/2020 г.).

Освен това се смята, че поставеният под пълно запрещение също така не може да упълномощи и адвокат по свой избор. Ако по инициатива на прокурор или на орган по настойничество и попечителство се образува дело за отмяна на запрещение, то на лицето се назначава служебен процесуален представител. Другият важен въпрос, който остава е *има ли право лицето, поставено под пълно запрещение, да обжалва решението, с което се отхвърля искът на прокурора (например) за отмяна на запрещението.* Има съдебна практика на окръжни съдилища, която поддържа тезата, че не е възможно с оглед на разпоредбата на чл. 5, ал. 3 и чл. 3, ал. 2 ЗЛС, според която поставените под пълно запрещение лица са юридически недееспособни и не могат да извършват правно валидни действия. В тази връзка е много интересно да се изследва и представи едно *Определение на ВКС, Трето гражданско отделение по ч. гр. дело № 2072 по описа за 2018 г.*

В конкретния случай е проведен един напълно допустим исков процес по инициатива на органите на прокуратурата на РБ, действащи като процесуален субституент на Държавата, за отмяна на пълно запрещение, в което първоинстанционният съд е признал право на участие като страна на лицето,

поставено под пълно запрещение, което право на участие е осъществено чрез предоставяне на правна помощ по ЗПП под формата на процесуално представителство – чрез назначаване на особен представител на запретения. При положение че последният е с призната процесуална легитимация в първоинстанционното производство, на него не може да му бъде отнето право на въззивно обжалване на постановеното първоинстанционно решение, както и право на касационно обжалване срещу въззивния съдебен акт, каквото е упражнено в настоящото частно касационно производство. Касае се за „процес относно процеса“, в рамките на който на участвалата в първоинстанционното производство страна, с призната от съда процесуална дееспособност (процесуална легитимация), би било в нарушение на съдопроизводствените правила, съдържащи се в ГПК, да бъде отказано право на въззивно и касационно обжалване, в рамките на което да бъдат проконтролирани валидността, допустимостта и правилността на обжалвания съдебен акт.

Отделно от това следва да бъде посочено, че конституирането като страна в първоинстанционното производство за отмяна на запрещение на самия поставен под пълно запрещение правен субект, осигурява участие на поставеното под пълно запрещение лице в исковия процес, което участие е в съответствие с чл. 12 от Конвенцията за правата на хората с увреждания, ратифицирана от България със закон, приет от 41 НС на 26. 01. 2012 г., обн. ДВ бр. 12 от 10. 02.2012 г., в сила от 21. 04. 2012 г., Препоръка № R /99/ 4 на Комитета на министрите на Съвета на Европа относно принципите за правна защита на недееспособните пълнолетни лица, приета на 23. 02. 1999 г. и чл. 5 и 6 ЕКЗПЧ. Според последните ограничаването в дееспособността на лица с увреждания е възможно като изключение, когато е очевидно необходимо за защита на лицето и във всички случаи трябва да е пропорционално на степента на дееспособността на лицето, да се прилага за възможно най-кратък срок и да подлежи на редовно преразглеждане от независим орган, вкл. чрез подходящи способности на обжалване от самите запретени. Правото на ограничено запретения правен субект не само да участва в производството за отмяна на запрещението, но и да иницира това производство, е признато от българския законодател с изменението на чл. 340, ал. 2 ГПК, обн. в ДВ бр. 86 от 2017 г. В практиката си ЕСПЧ (реш. от 17.01.2012 г. по делото *С. срещу България* и решение от 17.03.2015 г. по делото *С. С. срещу България*), приемайки че чл. 6, пар. 1 ЕСПЧ гарантира на всеки правото на достъп до съд, което не е абсолютно, заключава, че са възможни ограничения на това право в сферата на автономната регламентация на съответната държава, които обаче не могат да са в степен, накарняваща правото в самата му същност, като ограниченията са в съответствие с чл. 6, пар. 1 ЕКЗПЧ, само ако преследват законна цел и е налице разумно пропорционално съотношение между използваните средства и поставената цел. Ограниченията на процедурните права на едно лице, поставено под запрещение, могат да бъдат оправдани, само **когато се касае за неговата собствена защита и за защитата на интересите на друго лице, както и за доброто функциониране на правосъдието.**“ (Определение на ВКС, Трето гражданско отделение по ч. гр. дело № 2072 по описа за 2018 г.)

Въз основа на цитираното определение на ВКС в редица дела (дело №19/2018 по описа на Апелативен съд, гр. Пловдив; гр. дело № 898/2019 г. по описа на районен съд, гр. Сандански; гр. дело № 177/2018 г. по описа на районен съд, гр. Сандански) бе признато упълномощаване от страна на лице, поставено под пълно запрещение, на адвокат по негов избор на основание чл.12 от КПХУ. А към момента очакваме становище на Окръжен съд – Ловеч по повод на производство за отмяна на пълно запрещение, иницирано от лицето с подкрепата на настойника.

Ограниченията, които налага запрещението, не са съизмерени и пропорционални на състоянието на лицата и не отчитат динамиката на тяхното развитие. Защото, независимо какво увреждане има човек и колко тежко е то, всеки има ресурсите да се развива и да се учи с нужната подкрепа. Като форма на заместващо вземане на решения то води до неоправдано и непропорционално засягане на правата на хората с увреждания, създавайки възможност други да се разпореждат с живота им и да вземат заместващи решения вместо тях. Фактът ,че запрещението като институт не отговаря на стандартите за необходимост и пропорционалност, се признава и в Решение № 12 на Конституционния съд на Република България по конституционно дело №10/2014 г.

Този извод се потвърждава и от реалността в България. Според данни, предоставени от ГРАО, към началото на 2019 г. лицата, поставени под пълно запрещение, наброяват 7355, а тези под ограничено

запрещение са 1035 човека. По данни на МТСП към същия период броят на лица, поставени под пълно запрещение, настанени в специализирани институции или резидентни услуги, възлиза на 3113 човека. Следователно около половината от лицата, поставени под пълно запрещение, не живеят със своите настойници в общността, а са настанени в специализирани институции или резидентни услуги. В крайна сметка запрещението е използвано като средство човекът с увреждане да бъде запретен и физически в специализирана институция, вместо да се осигурят адекватни условия за неговия живот в обществото. Този проблем произтича и от факта, че съдът е компетентен само да лиши от или ограничи дееспособността на лицето и повече не проследява какво се случва. Няма впечатления от историята на човека и дори при последващ иск за отмяна на запрещението, делото ще се разглежда от различен съдебен състав, който не познава лицето и не може да добие адекватна представа как и дали се променя неговото състояние.

По отношение на лица с интелектуални или психосоциални увреждания съдът се явява единствен гарант на справедливостта и правата на тези хора. Имайки предвид правните последици на запрещението и трудностите при неговата отмяна, запрещението може да се окаже доживотна присъда и да постави хората с увреждане във вечна зависимост от настойници или попечители. В тази връзка е много важно съдът, когато разглежда делата, да държи сметка не само за националното законодателство, но и за международните правни норми и юриспруденцията на ЕСПЧ, която е доста богата в тази сфера.

В условията на действащия ЗАС, който не е хармонизиран с изискванията на КПХУ, гарантирането на правото на лицата с интелектуални затруднения и психо-социални проблеми до правосъдие е свързано със:

- обучение и промяна на нагласите на всички представители на правната професия (съдии, адвокати, прокурори);
- разработване и въвеждане на инструменти, които да помогнат на съда да придобие представа как функционира човекът със заболяването или увреждането;
- масово въвеждане в съдебното производство на оценка на функционирането на лицата, на оценка на нуждата от подкрепа, наличие на мрежи на подкрепа, необходимост от процедурни улеснения, които да се изготвят от доставчици на социални услуги с опит в работа с хора с увреждания като алтернатива на психиатричната експертиза;
- предоставяне на процедурни улеснения от страна на съда за осигуряване на пълноценно участие.

Психиатричната експертиза в съдебния процес – качество, подходи, ограничения

Доц. д-р Владимир Велинов, дм

Сегашното разбиране за съдебната психиатрия е, че това е интердисциплинарна област ведно с други медицински специалности като съдебната медицина и токсикологията, както и с немедицински области като правото, криминологията, криминалистиката, психологията, пенитенциарните науки и др., която със специфични неюридически средства и методи спомага за решаването на правни казуси в различните области на правораздаването и за решаването на въпросите, свързани с оценката и превенцията на обществено опасно поведение на психично болните, на професионалната етика и геонтологията, психиатричната клиника, нозография и епидемиология.

Съдебният психиатър следва да има системни познания по психопатология, по клинична психиатрия, за злоупотребата и болестната зависимост от психоактивни вещества, по културална психиатрия, детско-юношеска и геронтопсихиатрия, да е информиран в областта на невронауките, експерименталната психология и патопсихологията, социалната психология, медицинската социология, психологията на развитието, психиатричните проблеми на неврологията и психосоматичната медицина, теоретичните направления и школи в областта на психоанализата, психодинамичните теории, когнитивното направление, групата и груповата динамика, мотивирането на поведението на човека и в частност на антисоциалното поведение, психичните годности на човека да упражнява права и да носи отговорност, при познаване и прилагане на холистичния модел¹ за разбиране на човешкото поведение.

Важността на съдебната психиатрия като научна област и практически дейности се определя не само от закона и от обществения интерес. У нас има сдружения в тази област, но по-важно е, че при Световната психиатрична асоциация (WPA) има Секция по съдебна психиатрия (FPS)², че Европейската психиатрична асоциация (EPA) е издала ръководства по съдебна психиатрия, че Американската психиатрична асоциация (APA) има висока активност в областта на съдебната психиатрия.

Историята на съдебната психиатрия у нас може да бъде проследена в няколко паралелни линии – специалисти и творци, литература, структури.

Първите стъпки са още от края на 19 и началото на 20 век, когато Стефан Данаджиев се обучава по съдебна психиатрия във Виенския университет (1893-1894 г.) и написва монографии за афекта, върху вменяемостта, психопатиите и измененото съзнание.

Д-р Димитър Влагов завършва медицина в Лион и специализира психиатрия в Париж (1906-1907 г.). Той написва монография *L'homicide en pathologie mentale* (1911), за която получава награда от Академията на медицината в Париж³.

¹ При съобразяване на биологичната същност на индивида, личността му, социалните роли и постижения в конкретната социална среда, неговата умствена, емоционална и социална интелигентност.

² На този фон е уместно да се добави, че само двама съдебни психиатри от България са членове на тази Секция, макар Българската психиатрична асоциация да е член на WPA.

³ Посвещението от д-р Д. Влагов е особено: „на моите приятели, умрели за свободата на Македония“. След седем години умира от раните си, получени, докато е бил комита.

Като основоположник на българската съдебна психиатрия следва да се приеме Никола Шипковенски, който е автор на над 350 публикации, значителна част от които са в областта на съдебната психиатрия – статии, монографии, учебници. Трудът му „Schizophrenie und Mord“ (1938 г.) остава в историята и на световната съдебна психиатрия, а за „Биопсихология на убийството“ получава награда от БАН (1940). Над 120 от произведенията му са на чужди езици. Той е водещ на Секция по съдебна психиатрия в психиатричната клиника на Александровска болница. През 1968 г. пред научното дружество на невролозите, психиатрите и неврохирурзите Н. Шипковенски излага концепция за изграждане на Институт по съдебна психиатрия с научноизследователска, научнометодична и преподавателска дейност, за изготвяне на суперекспертизи. Тази идея е подкрепена от колегията, но не е реализирана. Другата страна от живота на Н. Шипковенски обаче са жестоките идеологични критики (след 1946 г.) с искания да се откаже от убежденията си.

Кирил Киров обобщава механизмите на хомицида (изведени от трудовете на Шипковенски). Любомир Гълъбов пише монография за криминалното поведение при психопатите. Йордан Стоименов (Плевен) написва редица ръководства по съдебна психиатрия. Иван Рачев (Ловеч) също твори в областта на съдебната психиатрия – виктимологичния аспект, психичните разстройства като телесна повреда.

В 60-те години на 20 век се формира нов съдебно-психиатричен център – отначало в Държавната психиатрична болница – Курило, сетне в НИНПН – IV км. Съдебните психиатри вече са по-многоброен екип. Проф. Петко Дончев, дългогодишен началник на структурата, публикува статии, разработва два доктората за болестните механизми на опасното поведение и написва две ръководства по съдебна психиатрия. Д-р Борис Щърбанов, по-късно доцент, изследва предимно поведението на непълнолетните. Д-р Мария Пенева проучва проблемите на вменяемостта и криминалното поведение при жените. По-късно към този екип се присъединяват нови специалисти. Д-р Владимир Веринов, сетне доцент и по-късно началник на Клиниката, пише докторат относно рецидивното криминално поведение на болните от шизофрения. Д-р Румен Милев, сега професор в Канада, разработва докторат в областта на криминалните прояви на болните с афективни психози. Психологът Павлина Петкова, по-късно доцент, разработва докторат в областта на агресивната предиспозиция. Сред по-сетнешните сътрудници на Клиниката по съдебна психиатрия и съдебна психология е проф. Петър Маринов, с докторат относно опасното поведение на болните от шизофрения и богато научно творчество в областта на съдебната психиатрия, психофармакологията и клиничната психиатрия, също и г-р Радослав Борисов, сега на работа в Дания, който като редовен докторант в Клиниката изучава опасното поведение на психично болните и лечението. След специализацията си в Клиниката г-р Николина Ангелова-Барболова, сега доцент в Русенския Университет, проучва клинично-социалните параметри при принудително лекувани шизофренно болни. Проф. Стефан Тодоров (Варна) описва агресивните и автоагресивни действия на шизофренно болните. Проф. Атанас Шишков изследва асоциално поведение на подрастващите. Д-р Аделина Джорджанова (Варна) прави анализ на съдебнопсихиатричните и съдебнопсихологичните експертизи в гражданския процес по описа на Окръжен съд – Варна. Проф. Владимир Иванов и доц. Георги Койчев представят съдебно психиатрични казуси в монография, посветена на параноята и параноичните състояния.

Това наглед изобилие от имена и трудове всъщност в последно време е силно редуцирано поради кончината на много от авторите и най-вече поради ниския интерес на днешните психиатри към теоретичните страни на експертизата.

Другата реалност – практическата организация и качеството на съдебно-психиатричната експертиза – е много пъстра и несъвършена. Първото условие, което предполага невисоко качество на експертизите, е обстоятелството, че според действащата нормативна уредба всеки лекар със специалност по психиатрия може да бъде вписан в регистъра на вещите лица и да извършва психиатрични освидетелствания, без значение дали има някакво дори елементарно познаване на законите или на експертната етика и деонтология. В четиригодишната специализация по психиатрия има само един кратък модул по съдебна психиатрия, като това обучение се провежда от неспециалисти в областта на съдебната психиатрия. В Държавната комисия за придобиване на специалност по съдебна психиатрия само председателят е специалист, но формално, тъй като той работи в друга област на психиатрията. Тези детайли поставят под сериозно съмнение качеството на придобивана компетентност и специалност.

Реалната поява и развитие на психиатричната експертиза у нас се случва още през 1926 г. в Катедрата по психиатрия при Медицинския факултет в София. По-късно, през 1934 г. към психиатричното отделение на болницата в Ловеч е разкрит павилион за лечение на опасни психично болни⁴. В следващите десетилетия във ВМИ – София се стабилизира научното и методичното ръководство на стационарната съдебнопсихиатрична експертиза.

От 1952 г. се създава специализирано отделение за експертизи в Психиатричната болница в Курило. Като продължение на идеята през 1962 г. такова отделение се разкрива при психиатричната клиника на НИНПН. Сетне (1965 г.) отделението се обособява като Секция правно-геонтологична психиатрия към Катедрата по психиатрия и накрая като специализирана Клиника по съдебна психиатрия и съдебна психология с петима лекари и четирима психолози, с основни задачи да провежда най-сложни освидетелствания, системно обучение и методична помощ.

Наред с това при масовата диспансеризация на психично болните в страната в психиатричните диспансери се създават съдебно-психиатрични кабинети.

Но с кончината на водещи съдебни психиатри в Катедрата по психиатрия на Медицинска академия (бивш ВМИ) в последните десетилетия на миналия век организираната експертна дейност замира. По същото време в НИНПН (сега УМБАЛНП „Св. Наум“) се провежда системна редукция на екипа на Клиниката, психолозите са сведени до една длъжност, при пенсионирането на лекари, асистенти и началника на Клиниката не се обявяват конкурси и в следващите години тази клиника вече е закрыта и е трансформирана регресивно в обикновено психиатрично отделение. Опитите на П. Маринов да създаде база за обучение и за стационарни експертни изследвания в МУ „Проф. Параскев Стоянов“ – Варна упорито са препятствани и са провалени, макар сега там отново да функционира такова отделение.

За тези драматични промени вероятно голямо значение има реорганизацията на здравните заведения като търговски дружества от 1999 г., но не може да се пренебрегне и субективния административен фактор⁵.

В настоящият момент все пак функционират Отделение по съдебна психиатрия в УМБАЛ „Св. Марина“ – Варна, отделение в ЦПЗ – Русе и отделение в ДПБ – Ловеч⁶, както и психиатричен стационар към болницата на затвора в Ловеч, но тесните специалисти, които работят там, са единици.

Третата страна на съдебнопсихиатричната експертиза е специализацията. Със създаването на Секцията правно-геонтологична психиатрия и сетне Клиниката по съдебна психиатрия и съдебна психология се реализират условия за системно провеждане на тематични курсове и тренинги. От няколко курса годишно в миналото, в последните петнадесетина години такива вече не се осъществяват. Отново вероятно има значение промяната на статута на здравните заведения, но също и липсата на интерес, защото за назначаването на лекаря като вещо лице не се изисква никаква друга квалификация освен основна специалност по психиатрия.

Организацията на специализацията в областта на съдебната психиатрия също е динамична. През 1962 г. МНЗСГ обособява такава специалност, която обаче още през 1966 г. е закрыта заедно с други профилирани специалности⁷.

В края на последното десетилетие на миналия век екипът на Клиниката по съдебна психиатрия и съдебна психология амбициозно успява да реанимира специалността и през 2004 г. МЗ вече включва

⁴ В предишни етапи от развитието на съдебната психиатрия това отделение е имало 120 легла, понастоящем те са 35 при 7 млн. население. За сравнение в Гърция подобни легла са 700, в Германия 7000.

⁵ На катедрен съвет на Катедрата по психиатрия към МА през 2007 г. на предложението на началника на Клиниката по съдебна психиатрия и съдебна психология да бъде обявен конкурс за хабилитация предвид неговото предстоящо пенсиониране ръководителят на Катедрата и тогавашен главен републикански специалист по психиатрия към МЗ заявява, че такава хабилитация не е необходимо, т.к. „всеки психиатър разбира от съдебна психиатрия“. Подобно е отношението на директора на УМБАЛНП „Св. Наум“.

⁶ Обявяването на тези психиатрични структури за специализирани отделения по съдебна психиатрия е необосновано. Отделенията в МУ – Варна и ЦПЗ – Русе не отговарят на организационните критерии за специализирани отделения, в тях няма изискуемия брой специалисти. Отделението в ДПБ – Ловеч е предимно за лечение на особено опасни болни; в него изобщо няма специалист по съдебна психиатрия.

⁷ Тогавашният министър на здравето смята, че в България има прекалено много медицински специалности.

„Съдебна психиатрия“ като профилна специалност, а от 2007 г. специалността става основна наред с клиничната психиатрия и детската психиатрия.

Промени в НПК силно затрудняват настаняването на криминално проявени лица за стационарно освидетелстване в Клиниката. Наред с това с прогресивното недокомплектуване на екипа на Клиниката възможностите за обучение силно и прогресивно се редуцират, а категоричното изискването на нарочната Наредба за специализациите в медицината да има постоянно и реално присъствие на обучавания в обучаващата институция фактически почти ликвидира и интереса към специализацията. Не на последно място е и обстоятелството, че с придобиването на тази диплома специалистът не придобива никакви предимства пред онези, които нямат такава диплома – нито в назначаването като експерти, нито в отношението на възлагащите органи, нито в заплащането на работата по експертните.

На фона на описаните детайли се очертава сложна картина.

Броят на психиатрите, които извършват експертни освидетелствания, вероятно не е малък, но онези от тях, които имат високо ниво на квалификация, са незначителен брой. По проект на МЗ е създаден „Стандарт по съдебна психиатрия“, каквито са изготвени за множество медицински специалности, но незнайно защо министерството не го публикува. Така че няма наредба⁸, която да регламентира стриктно процедурите по извършването на психиатричните освидетелствания и вещите лица психиатри да спазват определени правила, граници и отговорности. Според неофициални коментари понякога търсенето на вещи лица е много по-голямо от предлагането, в някои райони изобщо няма кому да се възложи освидетелстване и психиатрични освидетелствания се възлагат на недостатъчно компетентни лица въпреки яснотата, че полученият продукт няма да е качествен.

В Доклада на Европейската психиатрична асоциация (ЕПА) относно Психично-здравни грижи в България и процесът на реформа (2018 г.), в раздела Съдебна психиатрия са отбелязани сериозният недостиг на персонал, съоръжения, обучение и лечение. В препоръките е вписана необходимостта от подобряване на образованието и обучението и значително увеличаване на броя на обучаваните, осигуряване на хуманна среда и грижи и лесен достъп до пациентите, лекувани по съдебен ред. Но това са само препоръки, които не са приоритет на МЗ⁹.

В раздела „Съдебна психиатрия“ на Националната стратегия за психично здраве на гражданите на Република България 2020–2030 г. са споменати недостатъчният брой специалисти, незадоволителното заплащане, отсъствието на профилирани преподаватели. Направени са критични констатации относно лечението по Закона за здравето. Компетентността на съставителите на този документ особено личи от коментара, че „стационарът на психиатричната болница към затвора в Ловеч не може да приеме всички пациенти, признати за невменяеми“, при положение, че в този стационар се лекуват единствено осъдени и вменяеми лица, а невменяемите – в гражданските болници извън пенитенциарната система. Най-същественният елемент в тази Стратегия е вписването предимно на констатации, стратегическата цел е формулирана общо като развиването на съдебната психиатрия¹⁰, а като конкретно действие се предлага „разкриване на специализирана клиника за съдебна психиатрия“, каквато бе закрыта само десет години преди тази Стратегия.

За съдържанието на тази Стратегия може да се добави, че на Националната си конференция (октомври 2020 г.) Българската психиатрична асоциация обсъжда този документ и прави редица критични бележки и предложения. Те обаче изобщо не се отнасят към съдебната психиатрия.

От друга страна, възложителите на психиатрични експертизи невинаги са достатъчно информирани, за да ползват пълноценно техните заключения, дори понякога могат да бъдат допуснати същест-

⁸ МЗ е утвърдило 47 медицински стандарта при 61 клинични специалности.

⁹ В края на миналия век и началото на настоящия сред първите три приоритета на МЗ бе и психичното здраве. След това то бе изместено от други здравни области.

¹⁰ Уместно е да се припомни, че тази Национална стратегия е поредният „стратегически“ документ, от които първият е създаден през миналия век, сетне за периода 2001–2005 г., 2004–2012 г., 2017–2023 г., без в психиатричното обслужване да са настъпили съществени промени освен разработването на някои проекти. Тези промени не се отнасят изобщо до съдебната психиатрия.

вени правни девиации¹¹.

Действащата нормативна уредба не стимулира нито придобиването на висока експертна компетентност, нито поддържането на такава. Последната промяна на ЗСВ за създаването на национален регистър на вещите лица ще създаде единна система, но тя не би била пълна, ако не се предвидят стриктни правила за допускане до съдебна експертна дейност, правила за получаване на висока експертна компетентност, задължение за продължаващо обучение, компетентен контрол върху качеството на експертните заключения.

Съществуващите професионални сдружения на психиатрите, вкл. и в областта на съдебната психиатрия, предвид правата и правомощията у нас на съсловните организации въобще, са с твърде условната социална потентност. Опитите за някакво усъвършенстване на експертната дейност¹² въобще (и в частност на съдебната психиатрия) винаги са били без каквото и да е ефект или само с минимални резултати.

Друга важна професионална област също е пренебрегвана.

Деонтологията (професионалната етика) е специфична област на всяка професия, но в областта на правото и съдебната експертиза това задължение придобива изключителна стойност. За съдебната психиатрия, предвид работата на вещото лице с психичните преживявания (отклонения) на освидетелстваното лице, такива правила са още повече необходими и значими.

На практика обаче никъде у нас не съществуват нормативно фиксирани деонтологични правила относно съдебната психиатрия. В медицинския стандарт „Психиатрия“ само в раздела „Лечение на специални групи пациенти; 1. Медицинско обслужване на пациенти с рисково поведение“ са вписани отделни етични рамки, но те се отнасят най-вече за процедурите по Закона за здравето. Ако спазването на деонтологичните правила изглежда като относително условно изискване, то нормативните правила в съответните наредби на МЗ са задължителни¹³, но също не се спазват, а понякога дори не се и познават.

По-пълно представяне на професионалната етика на вещото лице по съдебна психиатрия може да се намери само в една от редакциите на Стандарта по съдебна психиатрия. Той обаче не е одобрен. Деонтологичните правила на вещото лице психиатър могат да бъдат издадени и като методично указание на МЗ, но ведомството не е проявявало интерес въпреки направените предложения. Тези рамки биха могли да бъдат представени и като конкретни изисквания към вещите лица в документ на МП също.

Наред с това е неизбежно да се подчертае, че етичните правила са постоянен обект на внимание на Световната психиатрична асоциация (WPA), която в нарочни документи регламентира ясни правила¹⁴

¹¹ По време на семинар в един окръжен съд се изясни, че пациенти с диагноза биполарно афективно разстройство биват признавани за недееспособни и поставяни под пълно запрещение, макар че това заболяване е фазово и през по-голямата част от живота си пациентите са пълноценни граждани. Обяснението на съда бе, че такива предложения се правят от местните психиатри. Като илюстрация може да се спомене и решението на едно съдилище да изпрати на лечение невменяем психично болен в психиатричното отделение при затвора – Ловеч.

¹² Чрез писма и доклади, лични или официални от името на сдруженията, до съответните министерства, до министри и техни заместници, чрез участие в работни групи. Резултатът е бил нулев.

¹³ В медицинския стандарт „Психиатрия“ са вписани като задължително изискване при настаняване на пациенти на лечение по ЗЗ и при освобождаването им от такова лечение да се ползват Критерии за оценка на риска. Това донякъде по подразбиране се отнася и при настаняване/освобождаване от лечение на основание чл. 89 НК. Във всяка СПЕ от такъв тип би следвало да има цифрова оценка на риска. Въпросът е колко от съдилищата (прокуратурите) знаят за тази задължителния характер на тази цифрова оценка, за да я търсят в СПЕ. По-тревожният елемент е, че дори психиатри не познават и не се съобразяват с тези критерии. По подобен начин е и изписването на опасните болни – наредбата изисква постепенна редукция на ограничителните рамки (от отделение за особено опасни болни > обикновен психиатричен стационар > полустационарни форми > амбулаторно лечение и едва тогава предложение до съда за прекратяване на лечението), но често болните се изписват направо от стационарно лечение без никаква мярка за контрол.

¹⁴ Declaration of Hawaii / II (As approved by the General Assembly of the World Psychiatric Association in Vienna, Austria, on 10th July 1983)(<https://www.wpanet.org/declaration-of-hawaii-ii>).

Madrid Declaration on Ethical Standards for Psychiatric Practice Approved by the General Assembly of the World Psychiatric Association in Madrid, Spain, on August 25, 1996, and enhanced by the WPA General Assemblies in Hamburg, Germany on August 8, 1999, in Yokohama, Japan, on August 26, 2002, in Cairo, Egypt, on September 12, 2005, and in Buenos Aires, Argentina, on September 21, 2011 (<https://www.wpanet.org/current-madrid-declaration>). Code of Ethics for Psychiatry, Standing Committee on Ethics and Review, World Psychiatric Association (WPA), October 2020 –

за професионалното поведение. Те обаче не са на страницата на БПА или другаде, макар БПА да е член на WPA. Европейската психиатрична асоциация също има своите правила¹⁵, но и те не личи да са представени авторитетно и да са достъпни на психиатричната общност у нас.

Етичните правила в областта на съдебната психиатрия не се очаква да са твърде различни в българската, европейската или американската правна култура и практика. Български текстове има само в първоначален редакционен вариант, но някои чуждестранни текстове заслужават да бъдат преведени и публикувани¹⁶, каквато практика в миналото имаше БПА. Не бива да се пренебрегва и сдружението на съдебните психиатри.

По организацията и обучението в съдебната експертиза е известно, че висшите училища нямат никакъв интерес и ползи да планират и провеждат такова специализирано обучение. На базата на академичната им автономия те не могат да бъдат задължени да се заемат с такава дейност. Изключение е специалността „Съдебна медицина“ като традиция и неизбежна обществена и правна необходимост. Донякъде и „Съдебна психиатрия“ е в сходна ситуация, но правото всеки специалист в областта на психиатрията да извършва освидетелствания negliжира смисъла на специализацията.

Качествената експертиза е важно доказателство за правилното решаване на правните казуси. От това качество е заинтересовано цялото общество, но най-вече правораздавателните органи, поради което задължението да се осигури това качество може да се обсъжда именно като тяхно основно задължение, след като другите професионалисти не са длъжни и нямат нагласи и желание да се ангажират.

На този фон при минимализиран организационен и административен интерес биха могли да се направят конкретни предложения с очакването да се постигне максимален позитивен ефект. Актуалната реалност на съдебната психиатрия и съдебната експертиза в частност изисква и налага значими промени. Те могат да бъдат обобщени в няколко области:

Най-компетентно и качествено дейностите по съдебните експертизи, вкл. и съдебната психиатрия, биха могли да се регламентират със Закон за вещите лица. Предстоящата за издаване Наредба според актуалните промени в ЗСВ може да реши някои проблеми на съдебната експертиза, но никоя наредба не е в състояние да обхване цялата сложност на проблема.

Базисната въвеждаща и последваща поддържаща експертна компетентност и подготовка на професионалистите от областта на науките, изкуствата и техниката за ролята им като вещи лица следва да се приеме като основна стратегия.

Организирането на въвеждащо обучение в областта на съдебната експертиза на висококомпетентните тесни специалисти от областите на науките, изкуствата и технологиите е първата стъпка, последвана от втората – продължаващо обучение в областта на съдебната експертиза, като задължение на тези специалисти. Министерството на правосъдието би могло да създаде специализиран обучителен орган (Институт по съдебна експертиза или Департамент по съдебна експертиза в сегашния Национален институт на правосъдието), който непосредствено да е ангажиран в това обучение.

МП би могло да съдейства за създаването на Институт по съдебна експертиза, независим от всякаква администрация, с обучителни, организационни (вкл. създаване на стандарти) и контролни функции (оценка на качеството на конкретни заключения), атестиране и преатестиране на вещите лица.

Вписването на кандидатурите за експерти в списъците на вещите лица да става след преминаване на въвеждащо обучение и след провеждане на интервю (или изпит) от специалисти (магистрати и специалисти вещи лица в областта на кандидата). Успешно представилите се кандидати се вписват като вещи лица и получават сертификат. На определен период от време вещото лице бива преатестирано, като е длъжно да докаже, че поддържа квалификацията си (чрез хабилитация в експертната област, научни изследвания в експертната област, научно творчество в експертната област, международ-

https://3ba346de-fde6-473f-b1da-536498661f9c.filesusr.com/ugd/e172f3_4cecd522c2d448c7944342ba88c527e5.pdf

¹⁵ <https://www.europsy.net/committee-on-ethical-issues/>

¹⁶ Ezra E. H. Griffith, M.D., *Ethics Challenges in Forensic Psychiatry and Psychology Practice*, New York, Columbia University Press, 2018, 376 pp.

Niveau G., Welle I., *Forensic psychiatry, one subspecialty with two ethics? A systematic review*, BMC Med Ethics. 2018; 19: 25. Published online 2018 Apr 10. doi: 10.1186/s12910-018-0266-5 PMID: PMC5894191 PMID: 29636102

но сътрудничество, организиране на тематични семинари и тренинги в областта на експертизата, участие в тематични семинари по съдебна експертиза и пр.). При това преатестиране се съобразяват и оценките за качеството на изготвените експертни заключения. При негативни резултати вещото лице бива извадено от списъка и може да кандидатства за ново вписване поне след 1 г., след ново обучение и ново атестиране от комплексна комисия.

Контролът върху качеството на експертизите е инструмент, който може да стабилизира експертните заключения и ползата им за правораздаването, но регламентирането на такава дейност е свързано с множество правни и етични въпроси, може да доведе до сериозно противопоставяне и намирането на балансирано решение е сложна задача.

Регламентирането на нива на компетентност на вещите лица би позволило да се съобрази възлагането на експертизата съобразно нейната сложност на специалист от съответното ниво.

Като база за диференциация на нивата на компетентност условно би могла да се ползва дори градацията на чл. 7 ал. (1) от Наредбата от 29 юни 2015 г. за вписването, квалификацията и възнагражданията на вещите лица на Министерството на правосъдието №2/2015 г.¹⁷, но при доказано активно участие на вещото лице в различни форми на продължаващо обучение и при високо качество на заключенията му.

Подразбира се, че нивото на компетентност на вещото лице следва да се свързва с различия в заплащането на експертния труд. Размерът на възнаграждението би следвало да е сходен с възнагражданията в другите държави в ЕС.

Подготовката на ползвателите на експертните заключения също се нуждае от усъвършенстване. В частност относно експертизата на психичното състояние отсъствието на системно специализирано обучение¹⁸ би могло да влияе силно негативно върху качеството на правните решения.

Възможността въпросите пред експертизата да се оформят с участието на вещото лице също би могла да е полезна за достигане на по-високо качество на документа.

Изучаването на принципите и практиките в областта на съдебната експертиза на държавите от ЕС, описани в материалите на нарочен проект на МП и ВСС, и въвеждането на онези от тях, които са подходящи за българските условия, позволява стабилно усъвършенстване на тези дейности и у нас.

София, февруари 2021 г.

¹⁷ Според сега действащата Наредба на МП № 2/2015 г. като вещо лице може да бъде вписано лице, което:

- заема академична длъжност „доцент“ или „професор“, във висши училища, научни организации или Българската академия на науките,
- или има висше образование с придобита образователно-квалификационна степен „магистър“ и има най-малко 5 години стаж по специалността,
- или има висше образование с придобита образователно-квалификационна степен „бакалавър“ и има най-малко 7 години стаж по специалността,
- или има средно образование и най-малко 10 години стаж по специалността.

Коментар: Предлаганите разграничения са формални и несъдържателни. Не всеки доцент или професор, колкото и добър тесен професионалист да е, би бил годен да бъде вещо лице без специализирана експертна подготовка, нито магистрите или бакалаврите. А дали средното образование дори и при 10 г. стаж е достатъчно ниво на компетентност е съвсем друг въпрос.

¹⁸ НИП провежда едноактен цикъл по съдебна психиатрия в обучението на младшите магистрати в размер на 6 часа и понякога организира тематични курсове в тази област, в които обаче участват само ограничен брой кандидати. В програмите на Академията на МВР няма такава тема изобщо.

Къде е свободната воля на човека?

Д-р Владимир Сотиров

Широко разпространено е мнението, че психиатрите са най-високо квалифицираните специалисти в областта на човешката психика в норма и патология. Обикновено хората са съветвани да се консултират първоначално с психолог и чак след това, ако психолога не помогне, са съветвани да отидат при психиатър.

Психиатрията е особена медицинска специалност, изтласкана в периферията на медицината, че даже и отвъд – в пространството между медицината и други помагачи професии. Така, психиатрията се намира в една особена, разкрячена позиция. От една страна е разкрячена между медицината и психологията, от друга – между медицината и правосъдието, но също така между науката и помагането, както впрочем са разкрячени всички медицински специалности. А помагането е изкуство, не просто занаят, доколкото всеки човек е

уникален и ако признаваме уникалността на всяко човешко същество не можем да принизим помагането до занаятчийска практика, независимо, че такъв занаятчийски елемент силно е представен. Така че, всеки път, когато оценяваме експертно, поканени от съда, ние трябва да държим в ума си въпроса как нашата оценка може да повлияе съдбата на оценяваното лице. И това се отнася с особена сила за клиничните психиатри, които по призвание са помагачи професионалисти, които (би трябвало да) имат вътрешния императив да помагат дори тогава, когато оценяват. А това означава да държат сметка и за това, каква е прогностичната валидност на тяхната оценка, как тя ще се потвърждава или опровергава в бъдещето и, нещо повече, как тази оценка (евентуално, диагноза) ще повлиява бъдещето на човека, вкл. предопределяйки до голяма степен решението на съда – например дали човекът, обект на оценка, ще получи допълнителна подкрепа, вкл. лечение за справяне със собствените си ограничения и немощ или пък ще бъде наказан.

За мое щастие, повечето съдии, за които съм правил експертизи се вълнуват от човешкото в случая, по които назначават експертиза, от човешката история и механизмите, които я движат, които са я направили възможна. Повечето съдии, за които съм правил експертизи четат моите заключения и се вълнуват от процесите, които се разгръщат в душите на хората, а не от диагнозите, с които тези процеси могат да бъдат обозначени (с всички произтичащи от това усложнения и семантични проблеми). А вкарването на човешките проблеми в тесните рамки на клиничните диагнози е любимо занимание на повечето психиатри, което те правят с голяма страст и дори с (професионално) задоволство. Понякога аз също.

Общозвестно е, че клиничните психиатри в процеса на клиничната си оценка се фокусират върху симптомите, търсят свързаност между тях, групират ги в синдроми, диагностицират разстройства, предлагат лечения. Обикновено те казват с важен тон нещо много очевидно и в същото време нещо много неясно, например: „Да, този човек има сериозно разстройство на психиката“. Ако бъдат помолени да разяснят какво точно е това разстройство на психиката,

обикновено нещата не стават по-ясни, а се натъкваме на нови понятия, които допълнително се нуждаят от разяснение, например „кататимно мислене“, „налудности“, „апатико-хипобулична личностова промяна“, „психосоциална дисфункция“, „негативна симптоматика“, „мисловна дезорганизация“, „психопатологична продукция“, „резигнация“, „дистимия“ и т.н. и т.н. И въпреки внушението за голямата си ерудиция, което психиатрите отправят към аудиторията, съобщавайки резултатите от своите наблюдения чрез използване на специализирана и респектираща (но също така и гразнеща) терминология, те рядко успяват да ни кажат нещо за човека и неговия дълбоко личен, вътрешен свят, останал скрит и недостъпен за разбиране, затрупан под множеството научни термини. Всъщност, това е една от защитната функция на научните термини – да ни отдалечат от обекта на нашето изследване, за да не бъдем засмукани от натоварения с интензивни емоции вътрешен свят на човека. Само че, когато сме прекалено предпазливи (защитни) ние рискуваме да не успеем да разберем вътрешната психична динамика, като се задоволим с ролята на наблюдатели, регистриращи феномени на повърхността, без да разбираме процесите в тяхната дълбочина, което предполага някакво ниво на (съ)преживяване. И затова не са лишени от смисъл на пръв поглед прости въпроси, задавани от съдии на вещи лица, като например: „Как се чувства/чувствало лицето?“. И вероятно съдиите, които задават такива въпроси на своите доверени експерти разбират, че не е достатъчно лицето просто да бъде попитано как се чувства. Вероятно си дават сметка, че има нужда от едно по-дълбинно изследване, от потапяне във вътрешния свят на човека, за да могат да бъдат установени автентичните, емоционално натоварени преживявания. И че това потапяне трябва и е добре (и е безопасно) да бъде направено от вещь в това човек – психолог или психиатър. Само че психиатрите рядко успяват да правят това – по ред причини, свързани както с липсата на подходящо обучение, така и с практикуването на защитно поведение поради нелекуван собствен невротизъм или пък с висока степен на психологическо изтощение (професионално презаряне). И тук някъде може би е добре да се изведе един обективен критерий за висок професионализъм на вещите лица – способността да говорят за човека по човешки начин, с човешки думи, а не с научни термини, за които е много вероятно да прикриват неспособността си да разберат човека, да се свържат с него на човешко (емоционално натоварено) ниво. Защото, за да е в състояние да покаже човека на съда и човешкото в него, вещното лице трябва да подходи човешки към човека, а не експертно. Способността за установяване на човешки контакт е ключова, същностна характеристика на вещиците на вещите лица, оценяващи хора. Способността да споделиш откритията си по човешки начин, с думи от езика на хората, а не с термини от научния жаргон на специалистите, е отново ключова, макар и не същностна характеристика на добрия експерт.

*Това,
което
виждат
психиатрите*

На пръв поглед парадоксално, в противоречие с очакванията на повечето лаици, но психиатрите рядко успяват да надзърнат отвъд симптомите, отвъд клиничната рамка и да интерпретират проблемното поведение или преживявания през призмата на вътрешната психична динамика. Те рядко успяват да се свържат с човешкото измерение на боледуването, предпочитайки/избирайки да останат в клиничното измерение – измерението на симптомите, а не измерението на човешките преживявания, тоест избирайки да останат там, където човешките преживявания се възприемат, мислят и комуникират като симптоми, като част от нещо, което не е човешката история, нещо, което често се нарича разстройство или болест или изоставане в развитието, но във всеки случай нещо, което отдалечава възприемането на човека именно като човек, а не като пациент. Това отдалечаване, което се постига с диагностицирането на разстройство/болест, не позволява да се постигне по-добро разбиране за вътрешната психична динамика, която е довела до изява на проблемното поведение, което обичайно се възприема от психиатрите като симптом на разстройство, а не като комуникативен акт, съдържащ послание за персонално страдание със своя собствена вътрешна логика на възникване, развитие и проявление.

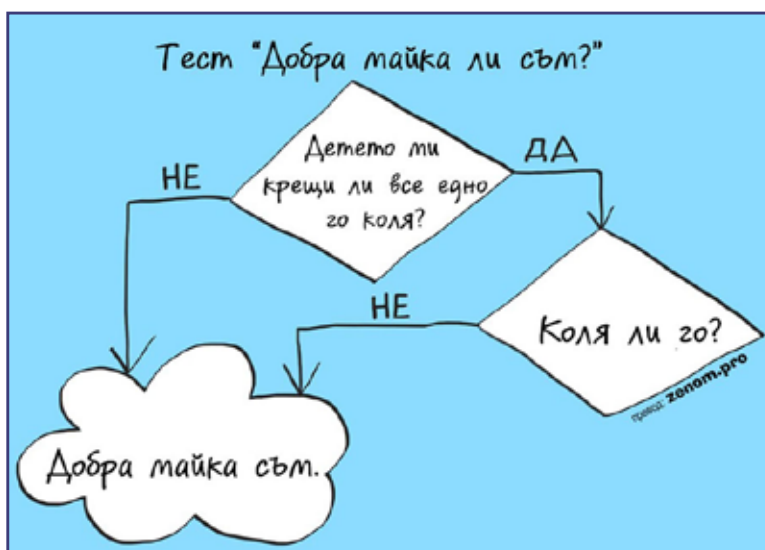
Това,
което виждат
психолозите

Подобно свързване с носителя на проблемното поведение като с човешко същество е много по-вероятно да се случи от страна на клиничен психолог или социален работник, отколкото от страна на психиатър, особено ако той е много известен и твърде зает. И особено, ако пациентът, който той трябва да изследва, е с твърде висока степен на психологическа задръжка или регрес в развитието или с твърде силно изразен срив в психосоциалното функциониране – в този случай нивото, на което трябва да се случи свързването предполага способност от страна на консултиращия психиатър също да „слезе“ до нивото на

пациента (не задължително поведенчески, но задължително психологически, вътре в себе си) – способност, която не е по силите на голяма част от софистицираните клиницисти. Това е усилие, което предполага регрес и функциониране за известно време в един съвършено различен режим от обичайния. Нещо повече – това предполага функциониране в два паралелно съществуващи режима – този на пациента, който е фрагментиран, примитивен и дезорганизиран и този на зрелия, интегриран и себerefлексивен професионалист, оценяващ в движение процесите в тяхната динамика – така, както те се проявяват в процеса на взаимодействието му с пациента. Такова ниво на оценяване предполага ангажиране, въвличане във взаимоотношения, чрез които се случва връзката с другия човек и която е ключова за разбиране на вътрешния свят на другия и през която е възможно неговото поведение да бъде интерпретирано за целите на експертизата – същото това поведение, което на едно повърхностно, клинично ниво ще бъдат възприето просто като симптом, като критерии за диагностициране на едно или друго разстройство, като основание за поставяне на диагностичен етикет.

Диагностичните етикети са категории, които обслужват статистиката, но не и помагането. Диагностичните категории НЕ подпомагат разбирането на вътрешния свят на човека и неговото страдание. Диагностичните категории следват един прост и логичен диагностичен алгоритъм – ако има 3 от възможни 5 ключови критерия, значи е налице разстройството X. Забелязал съм, че съдиите също обичат и дори много държат на формалната логика на нещата. Затова психиатрите, особено съдебните психиатри, са се научили да разсъждават просто и в термините на формалната клинична логика, която аз наричам „3 от 5“.

Подобни разсъждения,
например за родителския
капацитет на една майка,
направени от психиатър,
биха изглеждали така:

*Докаато разбирането
на един психолог
за „добрия родител“
може да се представи
с този анекдот:*

Мисленето в крайни, автономни категории („здрав“, „болен“, „разстройство“, „норма“, „патология“...) е характерно за психиатрите (за лекарите), докато психолозите са по-склонни да релативизират наблюдаваните феномени и да ги интерпретират спрямо контекста, в който те се наблюдават. Така, концептът за „достатъчно добрата майка/родител“ идва в началото на 50-те години на миналия

век, за да замени съществуващото до този момент разбиране за добрия родител като за „перфектния родител“ – нещо, което е било (и продължава да бъде) източник на много фрустрации и травматични преживявания за родителите в процеса на родителстване.

Способността да „разбираш“ другите, обаче, предполага нещо повече от способността да разпознаваш симптомите на обособените към момента психични разстройства (по отношение на които е постигнат относителен научен консенсус). Предполага наличие на способност първо да „разбираш“ себе си. Да „разбираш“ как се чувства някой друг означава да се свържеш с подобно преживяване в себе си или с преживяването, което възниква в теб, докато общуваш с този, когото се опитваш да разбереш. Ако някой ни каже, например, че го боли глава или му е студено, единственият начин, по който можем да разберем какво всъщност ни казва той, е, като го отнесем към собствения ни сетивен и преживелищен опит. Без наличието на такъв личен, преживелищен опит ние не сме в състояние да разбираме другите. Само ако самите ние сме преживели влюбване, например, можем да разберем как се чувства някой, който споделя с нас, че е влюбен. Или пък, ако някой ни каже, че се чувства нещастен и отчаян, ние можем да кажем: „Да, мисля, че разбирам как се чувстваш“, само ако можем да открием в себе си спомена от времето, в което самите ние сме се чувствали така. Без способността да съотнасяме към наши собствени, вътрешни преживявания, ние не сме в състояние да разбираме другите, особено когато става въпрос за разбиране на силни, емоционално наситени преживявания. Или да оставим емоцията на другия да се прелее в нас чрез емпатично свързване с него. Но тогава вече не говорим за „разбиране“, а за съ-преживяване.

Един психиатър е много вероятно да отбележи в своята експертиза обстоятелството, че човекът – обект на неговото изследване, е бил изоставен от баща си, когато е бил на 5 години и нищо повече от това – просто да го отбележи, завършвайки с клинична диагноза, в която това обстоятелство не присъства по никакъв начин. Докато един психолог е по-вероятно да вплете това обстоятелство в обяснението си за проблемите на човека, заменяйки диагнозата с т. нар. формулировка по случая, която съдържа в себе си отговори на въпроси като: защо точно този човек, точно тогава се е държал точно по този начин? Разбира се, не всеки психолог е способен да направи това – да постави феномена, обект на изследване (напр. конкретно поведение) в контекста на личността на човека, а самата личност на човека – в контекста на неговата житейска история или ако щете, в контекста на неговата екзистенциална несрета. Само добрите психолози могат да правят това – да разсъждават психологически задълбочено. Повечето от тези психолози няма да ги видите в съда. И една от причините за това, според мен, е че съдът не обича задълбочени психологически обяснения. Обича прости и повърхностни заключения, лесни за разбиране, с формална логика – същата, която обичат и психиатрите (3 от 5). И тук някъде е мястото, на което искам да изведа значимостта от съвместната работа на съдията с експерта, която започва още на етапа на избор на експерт. Ако искате експерт, който е способен да проблематизира в дълбочина и да обяснява изследваните проблеми, поставяйки ги в контекст,

Имало едно време
едни перфектни
родители...

После им се
родили деца.

КРАЙ.

а не разглеждайки ги просто като клинични феномени (симптоми, синдроми, диагнози) и който възприема и свежда своята роля на експерт до това да разпознае клиничния феномен и да прикачи подходящата диагноза към него (ако диагностичните критерии са удовлетворени), то тогава трябва да си намерите такъв експерт и да го ангажирате лично. Ангажирането на хората става през лични отношения. В тази виртуална зала има съдии, които знаят как се прави това. Освен всичко друго, съвместното обсъждане на проблема, във връзка с който се търси експертно мнение още на етап на формулиране на въпросите към експерта, би позволило да се поставят адекватни въпроси. Какво означава адекватен въпрос? Адекватен въпрос е въпрос, на който е възможно да бъде отговорено. Лошите въпроси предполагат лоши отговори (например, по-общите въпроси предполагат по-обща отговори, а безсмислените въпроси – безсмислени отговори). Представете си как би изглеждала една експертна оценка, респ. заключение, при която само един от 7-те въпроса, звучи така (въпросите са реални): „Какво е актуалното психологично, психиатрично и емоционално състояние на всеки един от родителите?“ ...Свят да ти се завие! Или когато един от 12-те въпроса към вещото лице – психиатър, наред с този дали подекспертното лице може да разбира свойството и значението на постъпките си, е: „Може ли лицето да задоволява хигиенните си потребности – да поддържа лична и битова хигиена, да пазарува и да организира храненето си?“ ... Наистина ли съдията, задал този въпрос вярва, че това е от компетентността на специалиста психиатър?! И как точно се очаква той да извърши изследване за наличие на тези умения, използвайки своята високо специализирана, психиатрична експертиза?! Най-вероятно специалистът психиатър (ако не възрази на този въпрос от любезност) би попитал някого от обкръжението на лицето – социален работник или близък роднина, нещо, което съдът би могъл лично да направи, а не да използва за това психиатър, защото за установяването на тези факти не са нужни специални познания от областта на психиатрията. Или когато въпросите (формулирани непосредствено от съда и допуснати от страните със съдържащите се в тях подвъпроси) е общо 23!...

Освен казаното до тук, предварителното обсъждане на проблемите, във връзка с които се търси експертно мнение, ще позволи на експерта да прецени дали разполага с нужните знания, дали е склонен да мисли по съществуващия проблем, дали открива в себе си нагласа да се ангажира, да отдели време и да похарчи част от себе си в този юридически казус. Това е особено важно за клиницисти, чиято основна работа е свързана с непосредствена консултативна работата с пациенти, а не правенето на експертизи за следствието или съда, които по правило откликват с голяма неохота на покани от страна на разследващи органи или на съда, защото това предполага друг вид организация на времето, но също така и друга нагласа на ума. Ангажирането на такива специалисти за вещи лица предполага установяване на лични отношения с тях. Ако не искате специалистът, привлечен за вещо лице да си направи отвод с формален, измислен аргумент, само защото не сте си направили труда да установите личен контакт с него и да го ангажирате като поговорите с него за нуждата си от експертиза – да поговорите с него в качеството си на хора през ролята на съдии и да го ангажирате като човек, но в роля на експерт. Тоест, качествено сътрудничество между съдии и вещи лица минава през установяване и изграждане на човешки взаимоотношения. Те са предпоставка за формулиране на адекватни въпроси, но също така са предпоставка и за изготвяне на адекватно експертно заключение.

И на края на тази тема, искам да кажа, че етично задължение на съдията, който иска да възложи работна задача на група експерти, които планира да покани да работят заедно, е да се обади предварително и да ги попита дали са съгласни да работят по поставените задачи заедно с другите експерти. Вещите лица също са хора и като такива, често се намират в специфични отношения със своите колеги – понякога антагонистични и конкурентни, друг път дружески или просто колегиални. Отчитането на човешкия фактор в работата с експертите е предпоставка за удовлетворително преживяване от взаимодействието с тях, намаляване на разочарованията и в крайна сметка намаляване на нивото на напрежение и на степента на професионално презаряне – в края на краищата никой няма полза от експертиза, пълна с грешки, неясноти, с необосновани, повърхностно изведени, формални заключения. Качеството на експертната работа, освен с нивото на експертни знания, е пряко свързано и с нивото на изградени човешки отношения между съдията и вещото лице (и между самите вещи лица, ако експертизата е комплексна).

Все пак, в ролята си на съдии, кога да изберете психиатър, вместо психолог (освен в случаите, в които искате да бъде поставена диагноза на някого)? Психиатърът е много полезен тогава, когато искаме да разгледаме проблема на човека не в контекста на личността му и неговата житейска история (нещо, в което по-добри са психолозите), а в контекста на съществуващата система от грижи. Тоест тогава, когато въпросите са насочени по-скоро към намиране на решение, отколкото на обяснение. И то решение, свързано с мобилизиране на съществуващите ресурси извън личността на човека – тези в обкръжението и в общността, организирани в системи с формални процедури (официалната система за психосоциална подкрепа). Предполага се, че психиатрите са част от тази система, докато психолозите по-скоро са маргинални по отношение на нея. И като част от системата, психиатрите (би трябвало да) познават добре нейните възможности и ограничения, нейната структура и процеси.

ИЛЮСТРАТИВНИ СЛУЧАИ ОТ ПРАКТИКАТА

Как да видим човека?

Както стана ясно по-горе, не можем да разберем едно поведение извън контекст – ако не го поставим във връзка с вътрешната динамика на личността, с нейните вътрешни конфликти, фрустрирани желания и нужди. Илиян е „мъж“¹ на 42 години, изоставен от родителите си веднага след раждането му, израснал в социални заведения, с изоставане в психологическото развитие (официалната му диагноза е „умерена умствена изостаналост“) и в момента психологическата му възраст се определя приблизително съответстваща на 6-7 годишно момче, но в тяло на 42-годишен мъж (човешко същество от мъжки пол). В този дом е от 2000 г. и живее там, в полите на планината, изолиран от света, заедно с още около 80 мъже. Напоследък е лесно раздразнителен, често е гневен, много настоятелен в желанието си да си тръгне от дома и да отиде да живее в Русе. Разбира се, без никаква реална представа за възможните начини, по които това негово желание може бъде реализирано по безопасен за него начин. Как да разбираме желанието на Илиян да напусне дома и да замине за Русе, за да живее там заедно със своя приятелка от детинство, за която не знае нищо повече от това, че е от Русе и която не е виждал и чувал от десетилетия. Означава ли това негово желание, че Илиян развива психоза (тежко психично разстройство, при което връзката с реалността е силно нарушена) и неговото поведение е болестно мотивирано? Или пък означава, че условията в дома, в който е настанен и в който се иска продължаване на неговото настаняване, не са достатъчно добри и това е неговият протест срещу лошите условия. Или пък е една незряла, инфантилна реакция срещу лошото отношение от страна на персонала към него. Срещата ми с него започва с раздразнение и дори гняв от негова страна, съпротива и викове, настояване, че той няма да стои повече в този дом и иска да отиде да живее при приятелката си от детинство в Русе. Понеже се познаваме с него от 2018 г., когато отново правих оценка на състоянието му и на волята му, респ. на неговото отношение към искането на социалната служба за продължаване на настаняването му в дома, и по тази причина бяхме заедно в съда и също така, съдията (жена) по неговото дело го посети и в дома, аз знаех за неговото позитивно отношение към съдийката и си позволих да насоча разговорът ни към онези моменти на среща от преди две години; това като с магическа пръчка неутрализира гнева на Илиян, той започна да се усмихва, припомняйки си някакво свое преживяване, със сигурност много положително, много приятно, долових дори дяволити искри в погледа му, когато ме попита „А тя сега съдийката какво прави“... Разговорът ни по-нататък мина гладко, спокойно, приятно; Русе и евентуалното заминаване за там изчезна като тема от разговора ни. Обясних му, че сега отново ще отиде до съда, за да разговаря с друга съдийка, която сега е определена да разгледа неговия случай. На въпросът му „Тя как се казва“ му казах, че ще има възможност лично да я попита. На хоризонта в съзнанието на Илиян изгря перспективата от нова среща. Оставих Илиян спокоен, завладян от благотворното влияние на образите, рисувани в ума

¹ Тук под мъж се разбира човешко същество от мъжки пол; за да се превърне обаче едно момче (човешко същество от мъжки пол) в мъж, е нужно нещо повече, нещо допълнително, надграждащо биологичните характеристики, свързани с наличие на мъжка полова система, определени нива на мъжки полови хормони и вторични полови мъжки белези; нужни са модели на поведение и устойчиво присъстващи субекти, носители на тези модели, с които момчето да се идентифицира и да усвоява чрез подражаване още от ранните си години)

му от неговата фантазия за предстоящата среща. В деня на съдебното заседание се видяхме с Илиян пред залата, той беше с безупречно поведение, омиротворен и притихнал, преживяващ значимостта на момента в контекста на собствения му живот, в който събития като това да бъде изслушан от съдия в съдебна зала представляваше събитие, което остава за дълъг период от време в ума му като нещо значимо и нещо, което го валидизира като човешко същество (от мъжки пол). Няколкото минути в съдебна зала, в които Илиян се чувстваше най-важния човек на света, бяха достатъчни той да поеме от атмосферата на мястото и на отношенията и зареден с тази енергия и тези преживявания, да се върне в дома с усещането, че някой го чува, някой го мисли и някой го взема на сериозно. Като изключим факта, че съдийката беше твърде млада и твърде неопитна (не само в професионален, но и в житейски план) и виждаше в Илиян само ЕГН и диагноза, и в един критичен момент, в който, поради процедурни особености, делото беше прекъснато и отложено за следваща дата, за която съдийката великодушно разпореди Илиян да не бъде воден, и аз трябваше да настоявам Илиян да бъде изслушан на това съдебно заседание, защото разбирах значимостта за Илиян и колко негативно би се отразила липсата на преживяване у него за среща, за човешка среща между него и съдийката, което да отнесе със себе си като спомен, та като изключим тази динамика, делото мина повече от добре – за Илиян. Той получи нови, свежи преживявания, срещна се с нов човек, който се държеше с него така, сякаш го вижда, сякаш се интересува от него, от неговото мнение, който чу неговите желание и който има силата да се застъпи за него, ако прецени. Така, наблюдавайки тази динамика, аз разбрах, че желанието на Илиян да замине за Русе е израз на неговата нужда от нови преживявания, от нови срещи, от човешки взаимоотношения, от разнообразие. От стимули за неговото развитие, каквато изолираната среда в дома не можеше да му предложи. И гневът на Илиян беше израз на неговата хронично фрустрирана потребност от развитие. А желанието му да замине за Русе беше неговият начин да заяви наличието на тази своя потребност.

Но Илиян е лесен случай, който дори и един психиатър може да разбере. Стига само да съумее да излезе извън диагнозата и да види човека. Дори не е нужно да се рови в миналото му, достатъчно е да наблюдава поведението му и неговата динамиката – начина, по който то се променя в зависимост от контекста, в настоящето, тук и сега. И веднъж вече видял човека зад диагнозата, да сподели тези свои наблюдения със съда.

Наскоро работих по един случай на млад мъж, който беше извършил чудовищно престъпление. През цялото време аз виждах, че нещо в този млад мъж не е наред. И то много силно нещо не беше наред. Обаче не можех да разбера какво е това нещо, каква е същността, спецификата на неговото увреждане. Съществува ли изобщо такава?! И в някакъв момент видях какво е това нещо, което не беше наред. И го нарекох с понятието „личностова незрялост“. Колегите, с които изследвахме този човек ми казваха: „Ама това не го прави невменяем и това не е диагноза“. А пък аз им отвърщах: „Мен изобщо не ме интересува това – дали е вменяем или не ще си решава съда, след като ние му кажем какво не му е наред на този млад мъж“. И в усилията си да го разбера аз избрах да не използвам за отправна точка дефинициите на НК и критериите, заложили в него за невменяемост, както и ограниченията на диагностичните клишета. Казах си, че аз ще използвам своите си, психиатрични, но и човешки критерии за нормалност. И използвайки тези критерии, абстрахирайки се от правните и клиничните термини, аз видях, че пред мен стои един уплашен и объркан тийнейджър, едно дете, може би на 9 г., може би на 11 г., но със сигурност дете, при това много стресирано дете. И в този момент обстоятелства като това, че баща му го е изоставил, когато е бил 5-годишен и никога повече не е присъствал в живота му, посвещавайки се изцяло на новото си семейство и в последствие на новородената си дъщеря, че горе-долу по същото време, някъде около 13-ата му година е започнал да употребява наркотици и улицата се е превърнала в негова естествена среда, както и че преди 6 години майка му е избрала да започне отначало, омъжвайки се повторно и раждайки негов брат, за когото е започнала да се грижи с цялата всеотдайност и любов, от която се нуждае едно новородено, респективно, малко дете... та някъде в този момент, подобни житейски обстоятелства започнаха да придобиват огромно значение за разбиране на неговата психическа и социална дисфункция, разбирана от тук насетне като израз на неговата незрялост, на неговата инфантилност, на неговото неслучило се възмъжаване. И това беше неговата истинска диагноза. Не, той нямаше умствена изостаналост, разбирана като кли-

ничен синдром – изява на мозъчно заболяване, респ. мозъчна дисфункция. Той нямаше и психоза, разбираана като болест, развиваща се по свои собствени закономерности. Най общо, той нямаше медицински проблем в тесния смисъл на думата. Той имаше психологически проблем, развитиен проблем, и то сериозен, който в следствие на злоупотреба с невротоксични субстанции се беше усложнил допълнително и вече се беше превърнал и в медицински, но първичната увреда не беше в мозъка, а в душата. И да, понеже този човек нямаше медицински проблем, такъв като умствена изостаналост или разстройство на съзнанието, той можеше да разбира свойството и значението на действията си, но толкова, колкото може да ги разбира едно 9-годишно дете, или колкото може да ги разбира едно 11-годишно, но все пак дете. И при това стресирано дете. А това на мен вече ми позволяваше да съм в състояние да обясня на съдията какви са проблемите на този човек (не каква е диагнозата, а проблемите!), върху решаването на които съдът ще фокусира своето внимание и аз ще имам възможност да съдействам за това през своята експертиза.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Ние, хората, сме не просто мислещи същества, ами същества, придаващи смисъл на света. Ако щете, изобретяващи смисъл. Затова, ако искаме, ние психиатрите, да останем в измерени-ята на човешкото, трябва да можем да виждаме отвъд симптомите. Иначе си оставаме едни регистриращи, бездушни машини, наричащи себе си „лечители на човешката душа“. А това вече, само по себе си, би било проява на перверзия.

Искам да завърша с едно споделяне от контекста, в който се случи този доклад и едно откровение. Когато Надя Шабани ме покани да се включа с доклад на този семинар за свободната воля на човека и как да стигнем до нея аз имах порив да откажа, защото не знаех къде е свободната воля на човека и как можем да стигнем до нея. Сега, когато мислих по този въпрос ми се струва, че мога да предложа смислен отговор и той е: Свободната воля на човека е в детайлите, в спонтанната усмивка и дяволитите искри в погледа; или в сподавената въздишка и търкулналата се сълза, без нито едно от тези неща да представлява диагностичен критерий. И можем да стигнем до нея като наблюдаваме човека в неговия съвсем човешки контекст.

Благодаря за вниманието!

Подкрепено вземане на решение – теоретичен и практически Наръчник за *тълковници ПВР*

Надя Шабани, Росица Савова, Мария Станчева

Наръчникът представя възможностите за подобряване подкрепата в комуникацията с хора с интелектуални затруднения.

Той е подходящ за:

- Професионалисти, които работят с хора с нарушения в интелектуалното функциониране и които търсят възможности за представяне и подобряване на комуникацията с тази група, както и взаимодействието на тази група с трети страни;
- Хора, които се вълнуват от темата „Как можем да осигурим равенство пред закона за толкова трудна (от гледна точка на останалите) комуникационна група?“;
- Организации, които имат желание да въведат иновативни методи на обучение и работа с хора с нарушения в интелектуалното функциониране, за да защитават правата им.

В първата част са представени стандартите на Конвенцията за правата на хората с увреждания и рамките на българските закони, които са засягат достъпа до права на хората с увреждания. В специални раздели са разгледани спецификите на комуникацията при хора с интелектуални затруднения и възможностите на подкрепеното вземане на решения. Важна част от наръчника е

споделяния опит на тълковници ПВР в рамките на съдебни процедури за настаняване в резидентни услуги на лица поставени под пълно запрещение, включително са представени практически инструменти като речник на тълковника, протокол за изследване на комуникацията и групи.

Целия наръчник може да прочетете тук: <http://bcnl.org/analyses/podkrepeno-vzemanе-na-reshenie-teoretichen-i-prakticheski-narachnik-za-talkovnitsi-pvr.html>

Реформа без край

Александра Николова

Увод

Един от основните белези, по които може да се отчете степента на развитие на едно общество, е как то се отнася с тези от членовете си, които имат увреждания и доколко се стреми и успява да ги включи в ежедневието, образованието и заетостта, наравно с всички останали. Приобщаването зависи от съществуващата регулаторна рамка, защото тя определя доколко хората с увреждания ще могат да се ползват от правата си без дискриминация и доколко ще са в състояние да водят независим живот. Все повече правни системи по света изоставят разбирането, че в името на интереса на увредените и в интереса на обществото хората с увреждания трябва да бъдат лишени от правоспособност и дееспособност. Усилията са пренасочени към изработване на все по-детайлизирана мрежа за подкрепа, която да позволи на обществото да се нагоди и подпомогне хората с увреждания, а не обратното, както се считаше за правилно до неотдавна. Промяната в тази парадигма беше отбелязана с приемането на Конвенцията за правата на хората с увреждания.

Настоящата статия разглежда накратко правната рамка на защитата на правата на хората с увреждания на международно, регионално и национално ниво. Прави кратък обзор на самата Конвенция и как тя се превръща в крайъгълен камък за промяната в отношението към хората с увреждания. Разглежда законодателните инициативи и по-скоро липсата им в България и прави кратък обзор на чуждестранния опит при премахването на института на запрещенията.

Правна рамка на международните актове, уреждащи правата на хората с увреждания

Българските задължения по Конвенцията за правата на хората с увреждания (оттук нататък „Конвенцията“) и към правата на хората с увреждания са налични по три линии. От една страна, България е подписала, ратифицирала и обнародвала Конвенцията. От друга, Европейският съюз също е страна по Конвенцията, която създава на България редица задължения като страна член. Недискриминацията на хората с увреждания е заложена в *Хартата на основните права на Европейския съюз*, чийто член 1 гласи, че човешкото достойнство е неприкосновено, а дискриминацията на различни основания, включително увреждане е забранено от член 21 и член 26, който разглежда интеграцията на хората с увреждания и пълноценното им участие в живота на общността.

Договорът за функциониране на Европейския съюз разглежда недискриминацията в член 10, като се ангажира при определянето и осъществяването на своите политики и дейности да се стреми да се бори срещу всяка форма на дискриминация, включително и такава на база признак „увреждане“. Правомощието за приемане на правно обвързващи актове срещу дискриминацията на различни основания, включително увреждания, във всички области на компетентност на ЕС е предвидено в член 19 от *Договора*.

През март 2021 г. Европейската комисия прие *Съюз на равенство: Стратегия за правата на хората с увреждания 2021–2030*¹. Стратегията се основава на резултатите от предишната Европейска стратегия за хората с увреждания за периода 2010–2020 г., която проправя пътя към предоставяне на възможности на хората с увреждания да се ползват от правата си и да участват пълноценно в обществото и икономиката.

¹ <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1484&langId=bg>

От друга страна за държавите членки на Съвета на Европа *Европейската конвенция за защита на правата на човека и основните свободи* служи за основен регионален документ за защита на правата на човека. Наред с това Съветът на Европа е приел и редица документи, подчертаващи необходимостта от създаване на общества, основани на принципа на интеграцията на хората с увреждания. Те включват *Препоръка CM/Res(2011)14 на Комитета на министрите на държавите членки относно участието на хора с увреждания в политическия и обществен живот*², *Резолюция 2039 (2015) на Парламентарната асамблея на Съвета на Европа относно равенството и интеграцията на хората с увреждания*³, *Резолюция 1642 (2009) по отношение на дееспособността*⁴, *Резолюция 2155 (2017) за политическите права на хората с увреждания*⁵. В допълнение към това през ноември 2016 г. Съветът на Европа прие и *Стратегия за хората с увреждания 2017–2023*⁶ с акцент, че тези права се тълкуват в съответствие с Конвенцията. Стратегията подчертава, че хората с увреждания трябва да се радват на еднакво признание пред закона и че заместващото вземане на решения трябва да бъде заменено с подкрепено вземане на решения.

Основни положения на Конвенцията

Конвенцията за правата на хората с увреждания е международен договор, който идентифицира правата на хората с увреждания, както и задълженията на държавите страни по конвенцията да насърчават, защитават и гарантират тези права. Правата на хората с увреждания не са специални права, нито Конвенцията създава нови права. Те са човешки права и е време да започнат да бъдат възприемани, отстоявани и защитавани като такива. Въпреки че съществуващите конвенции за правата на човека предоставят потенциални възможности за защита правата на хората с увреждания, те не се оползотворяват ефективно. Именно това налага и нуждата за приемане на нарочен документ, който да определи ясни ангажименти на държавите за премахване на дискриминацията по признак увреждане.

Конвенцията бележи промяна на парадигмата за начина, по който се концептуализира увреждането. Този нов подход разглежда хората с увреждания като носители на права наравно с другите и поставя човека в центъра на всички решения, които го засягат. „*Конвенцията предизвиква установените в съзнанието обществото стереотипи за лицата с интелектуални затруднения или психично-здравни проблеми, като ги представя в качествено нова светлина – като активни титulary на правата си.*“⁷ Целта ѝ е да насърчава, защитава и гарантира пълното и равноправно ползване на всички човешки права и основни свободи на всички хора с увреждания и да поощрява зачитането на присъщото им достойнство. Определя стандартите, които държавите трябва да покриват относно прилагането на принципите на недискриминация и равенство. Идентифицира съществуващите граждански, културни, икономически, политически и социални права на човека и потвърждава, че хората с увреждания също притежават тези права.

Сърцевината на Конвенцията е нейният *член 12*, озаглавен „*Равнопоставеност пред закона*“. Той признава правоспособност и дееспособност на хората с увреждания наравно с всички останали, във всички сфери на живота. Тази парадигма на универсална правоспособност е съчетана с едно специфично право – правото на подкрепа за упражняване на тази правоспособност. Това включва правото на собственост, наследяване, контрол на личните финанси, на финансов кредит. А това означава, че държавите трябва да реформират законодателството, предвиждащо заместващо вземане на решения, и да преминат към изработване на системи за подкрепа. Налага се основна ценностна промяна в уредбата на дееспособността.

² <http://humanrights.bg/Contents/Item/Display/12474>

³ <https://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=21553&lang=en>

⁴ <https://pace.coe.int/en/files/17697/html>

⁵ <https://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=23519&lang=en>

⁶ <https://www.coe.int/en/web/disability/strategy-2017-2023>

⁷ Радослава Янкулова. Запрещението в практиката на европейските конституционни съдилища. Правна мисъл, 2017, № 3.

Пътят на реформата в България⁸

Конвенцията е ратифицирана от България със закон през 2012 г. На 26 април 2021 г. ще се навършат девет години от влизането ѝ в сила. Независимо от това вътрешното законодателство все още не е приведено в съответствие с изискванията на международните стандарти.

Законът за лицата и семейството, по силата на който съществува запрещението в България, е приет през 1949 г. Той е свидетелство за разбирания от отминало време и отречена идеология. В него е записано, че всички хора, които страдат от слабоумие или душевна болест, са определени като „недееспособни“. Терминологията на Закона за лицата и семейството е остаряла и дискриминационна, както и идеята, че увреждането може да доведе до загуба на дееспособността. Употребените понятия като „слабоумие“ и „душевна болест“ са неприемливи и не отговарят на стандартите на съвременното общество. Последствията от това законодателно положение за хората с увреждания са пълното им изключване от обществото и преграждането на възможността за бъдеща ресоциализация. Лицата с интелектуални затруднения или психично-здравни проблеми се възприемат като обекти на грижа, неспособни да изразяват воля и замествани от други лица в гражданския оборот.

След ратификацията на конвенцията през 2012 г. е сформирана работна група, натоварена със задачата да концептуализира необходимите промени в законодателството. Работата е допълнително мотивирана от постановяването на две решения срещу България от Европейския съд по правата на човека в Страсбург. Това са решенията *Станев срещу България* през 2012 г. и *Станков срещу България* през 2015 г.

През 2014 г. националният омбудсман отправя искане до българския Конституционен съд за отмяна на текстовете от закона за лицата и семейството, с които се установява режима на запрещението. Това искане е в съответствие със случващото се в другите европейски държави, които към този момент също преосмислят института и се допитват до своите конституционни или върховни съдилища. За разлика обаче от конституционните съдилища на Чехия, Словакия, Латвия, Полша, Германия, Унгария и др., които обявяват за противоконституционни отделни аспекти на гражданскоправния институт на запрещението, българският Конституционен съд го разглежда като проява на държимата закрила. Конституционният съд отхвърля искането на омбудсмана с два аргумента. Едният е, че принципът на защита налага автономията на лицето, неспособно да взема самостоятелно решения да бъде ограничена, за да бъде то защитено от вредата, която може да причини на себе си и на другите. Вторият аргумент е, че обявяването на оспорените разпоредби от Закона за лицата и семейството за противоконституционни ще създаде правен вакуум и ще породи съществена празнота в правовия режим на тези лица. Така Конституционният съд пропуска възможността да даде ясен знак, че институтът на запрещението е морално остарял и в разрез с принципа за достойнството на личността.

През 2016 г. дейността на работната група дава като резултат цялостен проект за Закон за физическите лица и мерките за подкрепа. Законопроектът преминава през три обществени обсъждания и всички необходими съгласувателни процедури и бива внесен в Народното събрание. Там и остава след предсрочното разпускане на 43-тото Народно събрание.

През 2016 г. е приета и Национална стратегия за хората с увреждания 2016–2020 г. Но и в нея не се упоменава намерение за преминаване от заместващо вземане на решение към лично упражняване на вземането на решение, което неминуемо трябва да премине през ревизия на правната рамка на правоспособността и дееспособността.

Отново през 2016 г. Министерство на труда и социалната политика инициира промяна в Закона за социално подпомагане, с които се въвежда съдебен контрол при настаняване на лица, поставени под пълно запрещение в резидентни услуги. Съгласно тези промени предоставянето на социални услуги на пълнолетни лица, поставени под пълно запрещение, следва да се осъществява съобразно желанието на лицето, както и на неговия настойник, и, което е най-същественото – при противоречие между двете водещо е желанието на лицето, нуждаещо се от услугата. С тази промяна се признава, че лицата с ув-

⁸ Източниците, които са ползвани за обобщението на тази информация са: Надя Шабани и Мариета Димитрова. Точка на пречупване: българският пример за промяна на парадигмата от заместващо вземане на решение към лично упражняване на вземането на решение. Изследване в хода на действието, БЦНП;

реждания имат възможност да дават „съгласие“, тоест да формират правно релевантна роля, което до тогава е отпочено като възможност от режима на Закона за лицата и семейството.

През октомври 2018 г. Комитетът по правата на хората с увреждания към ООН излиза със заключителни препоръки по първия доклад на България, в които изрично посочва, че Комитетът е загрижен от факта, че законодателството на държавата все още ограничава дееспособността на хора с увреждания и предвижда настояителност на лица с психично-здравни проблеми или интелектуални увреждания. Също така изразява и загриженост за забавянето на приемането на Законопроект за физическите лица и мерките за подкрепа, чиято основна цел е да хармонизира националното законодателство с чл. 12 от Конвенцията.

През същата година е сформирана нова работна група към Министерство на правосъдието, която трябва да извърши цялостна оценка на въздействието на проекта на Закон за физическите лица и мерките за подкрепа. Такава към днешна дата все още не е изготвена.

През 2019 г. влиза в сила нов Закон за хората с увреждания. В него за първи път се прави по-систематичен опит за въвеждане на някои аспекти на стандартите, заложен в чл. 12 и 13 от Конвенцията като е въведен институтът на „подкрепено вземане на решения“. Личи законодателното усили да се сложи акцент върху това, че мерките за подкрепа са предназначени да улеснят личното упражняване на отделните права на човека.

През 2020 г. е публикувана Стратегия за хората с увреждания 2021–2030 г. В нея е заложена реформа на режима на правоспособността и дееспособността и цялостно въвеждане на българското законодателство с изискванията на чл. 12 от Конвенцията, но след извършване на оценка на въздействието.

В българската правна доктрина предстои философско-практически дебат, относно института на запрещенията. От една страна, този дебат засяга темата доколко при отмяна на института на запрещения е възможно изцяло да се либерализира режима с мерки за подкрепа или за определени случаи ще се налагат ограничения тогава, когато интересите на лицата и на трети страни са сериозно застрашени, и какви следва да бъдат тези ограничения. И от друга – дали такава промяна ще налага и промяна в основния закон – Конституцията.

Как се справят другите държави?⁹

Положение на хората с увреждания, което съответства на Конвенцията, е това, при което те упражняват правоспособността си също както всички останали и им е осигурена необходимата подкрепа да вземат собствени решения. Ето някои от подходите, които държавите в Европа и по света са предприели

Австрия

На 1 юли 2018 г. в Австрия влиза в сила *Втори закон за защита на възрастните*¹⁰. Законът се ръководи от принципите за самостоятелно вземане на решения и самоопределение. Предвиждат се четири механизма за случаите, в които лицата изпитват затруднения при вземането на решения, но нито един от тях не води до автоматичната загуба на правоспособност. Законът дава възможност за назначаване на пълномощник, който да стане представител на лицето в случай на евентуални бъдещи затруднения (превантивно представителство). Като крайна мярка съдът може да назначи постоянен представител или настойник. Но това може да се случи единствено и само след проучване на конкретните обстоятелства на всеки индивид и ограничението да засяга определен аспект и за определено

⁹ Източниците, които са ползвани за обобщението на тази информация са: *Tanja Bratan, Piret Fischer, Maria Maia and Vera Aschmann*. Implementation of the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities: A Comparison of Four European Countries with Regards to Assistive Technologies. 25 September 2020; <https://www.mhe-sme.org/wp-content/uploads/2020/06/Report-ENNHRI-and-MHE-Implementing-supported-decision-making.pdf>, публикуван на 8 юни 2020; <https://rm.coe.int/168070d7f5> от март 2017 г. Радослава Янкулова. Запрещението в практиката на европейските конституционни съдилища. Правна мисъл, 2017, № 3

¹⁰ Той може да бъде открит на: www.justiz.gv.at/file/2c94848a60c1583801614709bca3434b.de.0/justiz_kurzbroschuere_erwschg_en_v2.pdf

време. Законът определя и кръг от решения, които не могат да бъдат взимани от представител. Такива са съставянето на завещание, информирано съгласие за медицински процедури, избор на представител, сключване на брак, осиновяване на дете или признаване на бащинство.

Белгия

Законът, регулиращ тези отношения в Белгия, е приет още през 2013 г.¹¹. На първо място този закон предвижда, че дадено лице може да посочи предпочитанията си за администратор и/или „дове-реник“, в случай че неговата дееспособност бъде ограничена в бъдеще. На второ място, при вземане на подобни решения съдиите са задължени да приложат персонален подход и да обърнат внимание на конкретната ситуация на всеки човек. Подкрепяното вземане на решения („съдействие“) трябва да бъде приоритетно пред вземането на заместващи решения („представителство“) и съдиите трябва да вземат предвид волята и предпочитанията на лицата, когато решават кого да назначат за админи-стратор. Съдията обаче не е длъжен да избира за администратор този към когото засегнатото лице е проявило предпочитание. Но посоченият от лицето довереник може да изиграе ролята на посредник между лицето и назначения за негов администратор.

Чехия

В Чехия от 2014 г. действа *Граждански кодекс*¹², който предвижда „съдействие при вземане на решения“ в рамките на система за мерки за подкрепа на възрастни със затруднения. Съгласно новия закон запрещението или пълно настойничество вече не е опция и всяко ограничение на правоспо-собността трябва да се разглежда само като краен вариант, който следва да се прилага, само ако лицето е сериозно застрашено и не са възможни други по-малко ограничаващи възможности. Други мерки, които се предвиждат, са: представителство от роднина и настойничество. Подпомагането при вземане на решения е предвидено само в случаите на умствени увреждания, което свидетелства за преимуществено медицинския критерий при изработването на законодателството.

Наред с това лицата имат възможност да изберат един или повече „поддръжници“, без да се налага да се аргументират или предприемат допълнителни действия. Поддръжниците могат да придружа-ват лицата и да оказват съдействие при изпълнение на административни или съдебни производства. Макар и да е предвидено, че поддръжниците могат да вземат отношение и да подпомагат лицата в много ситуации, понастоящем няма информация относно това как тази мярка се прилага на практика. До края на 2016 г. са сключени само 155 споразумения за подкрепа. Неохотата на лицата с увреждания и близките им да се възползват от тази законодателна мярка може да бъде обяснена с липсата на де-тайлна информация за нея и как тя се прилага на практика.

Ирландия

През 2015 г. е приет *Закон за подпомогнато вземане на решения*¹³, който замества закон, регули-ращ тази материя, датиращ от 1871 г.¹⁴. Законът предвижда три вида подкрепа при вземането на решения: подпомагане при вземането на решения, съвместно вземане на решения и заместено вземане на решения. Законът предвижда и възможност за посочване на превантивни представители – хора, на които лицата с увреждания имат доверие да се погрижат за тях, в случай че в бъдеще загубят спо-

¹¹ Той може да бъде открит на: https://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=fr&la=F&table_name=loi&cn=2013031714. В доклада се дава и допълнителна информация относно резултатите от прилагането на този за-кон: <https://www.mhe-sme.org/wp-content/uploads/2020/06/Report-ENNHRI-and-MHE-Implementing-supported-decision-making.pdf>, публикуван на 8 юни 2020: „Въпреки че този закон е стъпка напред, на практика съдиите често не разполагат с достатъчно време и ресурси, за да оценят внимателно конкретната ситуация на всяко лице и най-ве-че избират заместено, а не подкрепено вземане на решения, като по този начин пренебрегват волята и предпо-читанията на хората. Съдиите също са много склонни да назначат професионален администратор (обикновено адвокат), а не някой от семейството или личната мрежа на човека.“

¹² Той може да бъде намерен на: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Civil-Code.pdf>

¹³ Той може да бъде намерен на: <http://www.irishstatutebook.ie/eli/2015/act/64/enacted/en/html>. В доклада се дава и до-пълнителна информация относно резултатите от прилагането на този закон: <https://www.mhe-sme.org/wp-content/uploads/2020/06/Report-ENNHRI-and-MHE-Implementing-supported-decision-making.pdf>, публикуван на 8 юни 2020: „Ма-кар и приет още през 2015 г. законът не е влязъл в сила в по голямата си част и поради неадекватно финансиране, предвидените в него структури все още не са създадени.“

¹⁴ The Lunacy Regulation Act

способността си сами да взимат решения. Подпомогнатото вземане на решения се основава на споразумение между нуждаещото се лице и едно или две лица по негов избор. Предвидена е и възможност за подаване на жалби срещу надвишаване на правомощията на подпомагащите лица.

Великобритания и Шотландия

Измененията в *Закона за психичното здраве*¹⁵, въведени през 2015 г. предвиждат възможности за предварителни изявления относно бъдещо лечение, както и нов инструмент за подкрепа, наречен „независимо застъпничество“. Такова застъпничество може да бъде предоставено от отделен индивид или от група. Такива лица могат да окажат подкрепа на лицата с увреждания при настаняването им в болница или при необходимост от задължително лечение. Ролята на такъв застъпник е да подпомогне лицето в разбирането на това какво предстои и защо се налага. Такива застъпници нямат право да извършват правни действия, но могат например да бъдат оторизирани от лицата с увреждания да достъпят медицинските им документи.

Застъпниците са независими от болниците и работата им се финансира от организации, финансирани на свой ред от местната власт и/или Националната здравна служба (National Health Service). Задължение на местната власт е да гарантира, че всеки в региона има достъп до независимо застъпничество, ако е необходимо. Самият закон не предвижда никакви предпазни мерки, но Шотландският независим алианс за застъпничество публикува принципи и стандарти, към които организацията за застъпничество трябва да се придържа. Местната власт контролира предоставянето на застъпничество и тя може да реши да прекрати финансирането, ако има нарушаващо на препоръките поведение или организацията не се придържа към стандартите. Според данни на Шотландския независим застъпнически алианс през 2015–2016 г. приблизително 30 500 души са имали достъп до застъпничество в Шотландия. Този брой обаче се отчита като недостатъчен.

Испания

През 2010 г. с промени в *Каталунския граждански кодекс*¹⁶ е постигната реконцептуализация на правните механизми, които са на разположение на лицата с увреждания или със специални нужди. Реформата въвежда инструмент, зачитащ правоспособността и дееспособността на лицата – механизъм за подпомогнато вземане на решения. Помощниците могат да подпомагат лицата в един или в множество аспекти на живота, като има кръг от лични решения, за които не се предвижда помощ. Помощниците могат да бъдат отделни лица или организации и дейността им е публично регулирана и контролирана.

Макар и все още съществуваща, възможността за заместено вземане на решения и ограничаване на дееспособността се прилага рядко. Все по-често се ползва по-щадящият механизъм за подпомагане. През 2016 г. броят на помощниците надминава броя на настойниците, назначени от съда.

Германия

В Германия забрана за дискриминация въз основа на увреждане е добавена към основния закон през 1994 г. В периода между 2001 г. и 2006 г. са въведени няколко закона, уреждащи защитата от дискриминация и привилегиите за хора с увреждания. Съгласно германското законодателство пълно запрещение не е възможно. Ограничено запрещение съществува, когато се счита, че е необходимо за определена област на вземане на решения.

Ако дадено лице не е в състояние да управлява ежедневието си поради увреждане, може да бъде назначен законен попечител. Съдът по настойничеството определя областите на действие на попечителя в зависимост от състоянието на лицето. За някои широкообхватни решения законният попечител винаги се нуждае от съгласието на съда по настойничеството, например за изоставяне на нает дом или за мерки, свързани с лишаването от свобода. В Германия института за подпомагане на вземането на решения все още не е въведен изцяло в гражданското право¹⁷. Но през 2007 г. и там е въведен инсти-

¹⁵ Той може да бъде намерен на: <https://www.gov.scot/publications/mental-health-care-treatment-scotland-act-2003-code-practice-volume-1/pages/7/>

¹⁶ Той може да бъде намерен на: http://justicia.gencat.cat/ca/ambits/dret_civil_catala/legislacio_civil_catalana/

¹⁷ Tanja Bratan, Piret Fischer, Maria Maia and Vera Aschmann. Implementation of the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities: A Comparison of Four European Countries with Regards to Assistive Technologies. 25 September 2020, page 8.

тутът на превантивното представителство, който осигурява сигурността, че ако в даден момент лицето е неспособно да взема решения, те ще бъдат взети от предварително избран представител.

Португалия

Увреждането не е посочено в португалската конституция като основание за дискриминация, но въпреки това то се счита за такова, тъй като традиционно се приема, че направеното изброяване е неизчерпателно. Конституцията утвърждава равни права на хората с увреждания, изисквайки държавата да провежда национална политика за превенция, рехабилитация и интеграция. Два други по-скорошни закона също разглеждат забраната за дискриминация поради увреждане: *Законът за инвалидността* от 2004 г. и *Законът за борба с дискриминацията* от 2006 г. Последният дефинира дискриминационни практики – например липса на достъп до стоки или услуги, изградена среда, жестомимичен език, обръщение, здравеопазване или информационни технологии.

В Португалия правоспособността се определя от *Гражданския кодекс* като „възможност за влизане в правоотношение“. По-голямата част от португалските граждани придобиват правоспособност на 18-годишна възраст. „Правна система на придружителите“ е въведена със *Закон 49/2018*, премахвайки предишните режими на неспособност и запрещение. Новият режим има за цел да осигури подкрепа на лицето, като позволява пълното упражняване на правата му.

Унгария

В Унгария общата правна рамка е много сходна с тази на Германия: основният закон забранява дискриминацията, а *Законът за равно третиране и насърчаване на равните възможности* (2003 г., изменен през 2006 г.) описва правила за борба с дискриминацията. Конкретни договорености относно равното третиране на хората с увреждания са предвидени в *Закона за равните възможности* (1998 г.). Освен това унгарският парламент одобри *Национална програма за хората с увреждания*, за да установи мерки за създаване на равни възможности за хората с увреждания. Унгария също е една от малкото държави в Европейския съюз, които са приели планове и стратегии по отношение на аутизма.

В Унгария общите правила за правоспособност, настояничество и подпомагане на вземането на решения се уреждат от нов *Граждански кодекс*, който влиза в сила през март 2014 г. за постигане на съответствие с член 12 от Конвенцията. Той обаче не отменя системата за настояничество с алтернатива, основана на доверие и реципрочност. Новият *Кодекс на труда* гласи например, че хората под частично запрещение могат да сключват трудов договор със съгласието на техния законен представител. Хората под пълно настояничество също могат, но само настояникът има право да прави изявления от тяхно име. Ограничени са и по отношение на работата, която могат да избират – само такава, каквато с оглед състоянието си могат да извършват редовно.

Някои скорошни доклади на неправителствения сектор в Унгария обаче сочат, че въпреки посочените законови гаранции, хората с увреждания на практика са лишени от своите права и принудително настанявани в институции¹⁸.

Швеция

В Швеция конституцията гласи, че всички официални органи трябва да се отнасят еднакво към всички хора и да се стремят към пълно равенство. Освен това конституцията определя, че *Европейската конвенция за правата на човека* има статут на основен закон. Още през 1989 г. в Швеция е отменено пълното запрещение. За хората с увреждания, които се нуждаят от помощ, са въведени две алтернативни мерки и по-малко ограничаващи форми на помощ. И в Швеция от 2017 г. насам има възможност за посочване на превантивен представител.

Румъния

През юли 2020 г. конституционният съд на Румъния обяви института на запрещението за противоконституционен¹⁹. В мотивите си съдът посочва, че институтът на запрещението нарушава ос-

¹⁸ <https://www.ejiltalk.org/institutionalisation-and-deprivation-of-legal-capacity-this-is-how-hungary-is-violating-the-rights-of-persons-with-disabilities/>

¹⁹ <https://validity.ngo/2020/07/30/romanian-constitutional-court-says-plenary-guardianship-is-unconstitutional/>

новните права и свободи на хората, поставени под този режим. Също налаганото от съда запрещение нарушава основните права, тъй като не успява да разграничи степените на неспособност, да вземе под внимание разнообразието на индивидуалните интереси, няма предварително определен период, в който се налага, и не подлежи на периодичен контрол. От конституционния съд подчертават, че уврежданията имат много различни разновидности и до тогава съществуващото законодателство не ги отчита пропорционално при института на запрещението.

Грузия

Институтът на правоспособността в Грузия претърпя съществена реформа през последните години поради решението на Конституционния съд от октомври 2014 г. В това решение съдът постанови, че правото на правоспособност на дадено лице е защитено от член 14 от конституцията на Грузия, който закрепя принципа за равенство, както и член 16 от конституцията, който гласи, че „всеки има право на свободно развитие на своята личност“. Въз основа на това съдът установи, че „лишаване от правоспособност“ не означава, че дадено лице няма право да вземе решение, а вместо това означава, че не е в състояние да вземе решение независимо. Поради това той приема, че не е допустимо настойникът да взема решение за дадено лице. Вместо това той установи, че само подкрепените или съвместни решения на лицето и настойника могат да бъдат валидни и че този тип решения могат да се вземат само в конкретни области на живота (т.е. не може да има пълно премахване на правоспособността). Решението, че дадено лице изисква подкрепа или споразумение за съвместно вземане на решения с настойника, трябва да се основава само на индивидуална оценка.

Латвия

Правните реформи на режима на запрещенията са резултат от решението на латвийския конституционен съд, постановено през 2010 г. В него се посочва, че принципът на пропорционалността трябва да се съблюдава и всеки конкретен случай да се преценява самостоятелно. Съществуващата до тогава правна рамка не позволява отчитането на „гранични ситуации“ и това само по себе си противоречи на ангажиментите към защитата правата на човека. Като посочва, че е възможно да се налагат по-малко ограничителни мерки за постигане на целта за защита на правата и интересите на хората с увреждания, съдът постановява, че съществуващата към онзи момент правна рамка е противоконституционна.

Заклучение

Може би е време да приемем, че „един размер не пасва на всички“. И някои утърпени пътища могат да се изоставят. Интеграцията на хората с увреждания няма да се подобри, ако нещата се променят единствено „на хартия“ и промяната трябва да е мисия за всеки индивид.

БЕТРОЙУНГСЕРИХТ*

* Според германската правна терминология това е доброволното предоставяне на подкрепа пред закона на хора с нарушение в интелектуалното функциониране или с психично-здравни проблеми

МИНИСТЕРСТВО
НА ПРАВОСЪДИЕТО

СВОБОДНА ДЪРЖАВА
САКСОНИЯ

**Ръководство за
доброволческа подкрепа**

Съдържание

Предисловие.....	62
I. Първи стъпки като подкрепящ на доброволни начала.....	62
II. Законово основание за предоставяне на подкрепа	63
III. Задачи и правомощия на подкрепящия	63
1. Статут на подкрепящия	63
2. Подкрепата като законово представителство	65
3. Правото на подкрепяния да се представлява самостоятелно.....	66
4. Разпореждане на ограничена дееспособност	66
IV. Важни задачи.....	66
1. Здравна грижа.....	67
2. Жилищни въпроси	69
3. Определяне на мястото на пребиваване	69
4. Ограничаващи свободата мерки	70
5. Представителство пред служби и институции	72
6. Грижа за имуществото	72
7. Поща и телекомуникационни услуги.....	76
V. Контрол от Специализирания съд по подкрепа и задължение за отчитане	76
VI. Мерки подлежащи на одобрение	77
1. Дейности, свързани със здравна грижа	78
2. Дейности, свързани с грижата за имуществото	78
3. Дейности, свързани с домакинство и жилище / Определяне на мястото на пребиваване	79
VII. Невъзможност на подкрепящия да изпълнява задълженията си	79
VIII. Застрахователна защита за подкрепящи на доброволни начала	79
1. Вреди по гражданска отговорност	80
2. Вреди вследствие на злоупотрека.....	80
IX. Компенсации за направени разходи и възстановяване на разходите	81
X. Смърт на подкрепяния и други случаи на прекратяване на дейността на подкрепящия.....	82
XI. Съдебни разходи за производството по назначаване на подкрепа	83
XII. Практически съвети	83
1. Лица за контакт и предложения за помощ на доброволно подкрепящи	83
2. Създаване и водене на досие по подкрепа.....	84
3. Примерно попълнени формуляри и пояснения към тях	85

Предисловие

Скъпи подкрепящи,

Позволете ми сърдечно да Ви благодаря за готовността да работите доброволно като законни подкрепящи. Чрез подпомагането и грижата за хора, нуждаещи се от помощ, Вие ежедневно давате своя безценен принос за социалното общуване в нашето общество. Доброволната грижа за хора в нужда не е нещо естествено и заслужава нашето уважение.

Доброволното предоставяне на законна подкрепа изисква освен ангажираност и познаването на материята, валидната нормативна уредба и процесуалните разпоредби. Работата също така е свързана с немалко писмена кореспонденция в интерес на подкрепения.

Тази брошура има за цел да подпомогне работата на подкрепящите и да даде поглед върху законодателството в областта на подкрепата. Освен насоки по отношение на задачите и правомощията на подкрепящия, тя съдържа полезни съвети, примери, образци на формуляри и адреси на лица за контакт. Допълнителна информация може да намерите също в издадената от Министерството на правосъдието на Саксония брошура „Подкрепа и превантивна грижа“, която съдържа информация за приложимото законодателство в областта на подкрепата и дава насоки при изготвянето на предварително пълномощно, разпореждане за подкрепа и разпореждане на пациента.

Дрезден, януари 2019 г.

подпис

Себастиан Гемков

Министър на правосъдието на Провинция Саксония

I. Първи стъпки като подкрепящ на доброволни начала

Съдебният администратор¹ със сигурност вече Ви е запознал с дейността на доброволно подкрепящия. Вероятно обаче имате допълнителни въпроси относно правата и задълженията. Тази брошура има за цел да Ви помогне да навлезете в материята, а също така да Ви послужи като ръководство в бъдеще.

Запознайте се първо с помощта на тази брошура с новата си задача. След това помислете за първите стъпки, които трябва да предприемете:

1. Проведете първо личен разговор с подкрепения, ако, разбира се, неговото състояние позволява това. По този начин може да разберете неговите желания и представи, които да Ви послужат като ориентир.

2. Създайте папка, в която систематично и надлежно да съхранявате всички документи, свързани с работата Ви на подкрепящ. Съвети как да класифицирате материалите в подобно „досие на подкрепения“ ще намерите в XII.2.

3. Информирайте се с кого подкрепеният има установени правоотношения в областта, в която е назначена подкрепата. Помислете за наемодатели, лекари, домове, банки, здравни каси и осигурителни институти. Информирайте тези служби за Вашето назначение като подкрепящ. С някои институции (дом, хоспис, лекар) има смисъл да се обсъди по-нататъшното сътрудничество.

¹ В Германия това са юридически квалифицирани чиновници (вид параюристи), които работят в съда или прокуратурата и изпълняват задачи, разписани в специален закон за този вид съдебни чиновници. Повечето от задачите преди са били извършвани от съдии, но след Втората световна война са възложени в по-голямата си част именно на такива съдебни администратори.

В този контекст проверете дали следва да се съблюдават важни срокове, които са част от Вашата отговорност. Това например може да бъде своевременното плащане на здравноосигурителните вноски.

4. Ако на Вас като подкрепящ е поверена „грижата за имуществото“, трябва първо да изготвите списък на имуществото. Обяснение как да подходите ще намерите на стр. 12 и сл. и стр. 24 и сл. Там също е обяснено на какво трябва да обърнете специално внимание, когато започнете с управлението на имуществото.

5. Задачите на съюзите за подкрепа включват въвеждането, обучението и консултирането на подкрепящите-доброволци. Местните служби по подкрепа също предлагат съвет и помощ. На страница 22 е обяснено как да се свържете с тези организации. Попитайте ги за въвеждащи курсове и предложения за подкрепа. Специализираният съд по подкрепа, местните служби по подкрепа и съюзите за подкрепа ще Ви съдействат и при проблеми, ако такива възникнат по време на Вашата дейност като подкрепящ.

II. Законово основание за предоставяне на подкрепа

На подкрепящите, които не са юристи, също се препоръчва да се запознаят с основните законодателни положения в областта на подкрепата:

Най-важните разпоредби на Закона за подкрепа, включително наредбите свързани с Вашето положение като подкрепящ, се съдържат в §§ 1896 до 1908и от Германския граждански кодекс [BGB]. Чрез препратката към § 1908и, ал. 1 от Германския граждански кодекс, редица разпоредби от Закона за детето и попечителството – които принципно касаят малолетните лица – също намират приложение.

Как протича производството в Специализирания съд по подкрепа е нормирано в § 271 до § 339 от Закона за производството по семейноправни спорове и охранителни производства [FamFG] и по-специално в § 271 до § 339 от същия закон.

Можете да намерите тези правни текстове в Интернет на адрес www.gesetze-im-internet.de

III. Задачи и правомощия на подкрепящия

1. Статут на подкрепящия

Ще вникнете най-добре в същността на работата, ако първо разберете какъв е статутът на подкрепящия: Вие сте назначен за подкрепящ, защото човекът, за когото ще полагате грижи, вече не може изцяло или частично да се грижи самостоятелно за делата си, било то поради психично заболяване или телесно, душевно или емоционално увреждане. Вие поемате грижата за правния граждански оборот на това лице само в рамките на неговото ограничение. Вие сте законният представител на подкрепения и трябва да му осигурите необходимата защита и грижи. Едновременно с това трябва да му осигурите максимално възможната свобода за самоопределяне.

В своята работа подкрепящият трябва да се ръководи от основния принцип, дефиниран в закона, а именно благосъстояние на подкрепения (§ 1901, ал. 2 от Германския граждански кодекс [BGB]). Това включва не на последно място възможността подкрепеният да оформя живота си според собствените си желания и идеи. Поради това законът предвижда всички важни въпроси да бъдат обсъждани задължително с подкрепения (§ 1901, ал. 3 ГГК [BGB]). Желанията на подкрепения трябва да бъдат удовлетворявани, стига изпълнението им да не вреди на подкрепения и да е по силите на подкрепящия. В никакъв случай не трябва да налагате на подкрепения собствените си желания и идеи. Нещата винаги се свеждат до реализиране на желанията на подкрепения. Това важи в еднаква степен и за подкрепящи, които са женени за подкрепения или са негови роднини. Семейните отношения с подкрепения не променят сами по себе си факта, че определящи са благосъстоянието и желанията на подкрепения, а не гладкото функциониране на семейния живот.

Желания, изразени от подкрепения преди назначаването на подкрепящ, следва също да бъдат зачитани. Това е особено важно, ако лицето, за което ще бъдат полагани грижи, вече не е в състояние да даде израз на своите желания, но е формулирало волята си в разпореждане за подкрепа или разпореждане на пациента. Разпореждането за подкрепа е документ, в който човек дава предложения за избора на подкрепящ или изразява своите желания по

отношение на самата подкрепа в случай, че на един по-късен етап възникне необходимостта от грижа. Съгласно § 1901b от ГГК [BGB] всеки, който разполага с такова разпореждане, е длъжен да го представи в Специализирания съд по подкрепа веднага след като узнае за започването на производство по назначаване на подкрепящ. При избора на подкрепящ съдът е длъжен да се съобрази с изявените желания на подкрепения. Същото важи в еднаква степен и за подкрепящия, освен ако благосъстоянието на подкрепения не противоречи на това или неговите желания са се променили. Разпореждането на пациента представлява предварително дадено писмено съгласие за евентуално необходими медицински интервенции (особено инвазивни) в бъдеще или изричният отказ от такива. Ако дадено лице, за което по-късно е назначен подкрепящ, е дало подобни разпореждания в случай на бъдеща недееспособност докато е било в състояние на дееспособност и ако тези разпореждания намират приложение към настоящата житейска ситуация, подкрепящият трябва да се погрижи волята на подкрепения да бъде изпълнена (§ 1901a, ал. 1 ГГК [BGB]). Като подкрепящ Вие сте обвързан с волята на подкрепения, освен ако самият той не я промени изрично.

Ако изричните желания на подкрепения (които не е задължително да бъдат в писмена форма) вече не могат да бъдат установени, трябва да се ориентирате според предполагаемата воля на подкрепения, т.е. да си зададете въпроса как би реагирал той в тази ситуация. Конкретни доказателства могат да бъдат потърсени в разговори с близки и роднини на подкрепения и от предишния му начин на живот.

Целта на грижите е възможното подобряване на здравословното състояние на подкрепения, премахването или облекчаването на ограничения свързани с увреждането, или дори пълното излекуване от дадено заболяване. Ако лечението е успешно, подкрепата може да бъде отменена изцяло или ограничена до необходимата степен (§ 1901, ал. 5 ГГК [BGB]).

Основна предпоставка за изпълнение на Вашите задачи е личният разговор с подкрепения. Само добрите взаимоотношения с подкрепения, изградени върху доверие, ще Ви позволят да взимате решения заедно с него в негов интерес. Добре е важните решения да бъдат обсъждани с подкрепения.

§ 1901 ГГК [BGB] ограничава грижите до законовото представителство. За Вас като подкрепящ основният дефицит на подкрепения се изразява в неговата ограничена способност да формира и изразява волята си, а не в свързаните с това физически и здравни ограничения. Следователно Вашата задача е да формирате и реализирате волята вместо подкрепения или заедно с него. Пълното социално обслужване не е част от Вашата работа. Подкрепящият като такъв не е болногледач или медицински работник, нито домашен помощник или шофьор, той по-скоро организира такава помощ. Границите на тази подкрепа често се размиват, най-вече когато подкрепящият е член на семейството.

Имайте също така предвид, че можете да действате само в рамките на възложените правомощия и да вземате решения вместо потърпевшия в тази връзка. Тези правомощия са описани в решението, с което Специализираният съд Ви назначава за подкрепящ и се съдържат в удостоверението, което Ви легитимира като такъв. Най-важните правомощия са описани по-подробно в тази брошура на страница 8 и следващи. Проблеми излизащи извън разписаните задължения се решават самостоятелно от подкрепения или с помощта на трети лица (роднини, упълномощени представители). Ако той среща затруднения да се справи с тях, може да се поиска от съда правомощията на подкрепящия да бъдат разширени.

При работа с властите (служба за социално подпомагане, агенция по труда, пенсионно и здравноосигурително дружество), трябва винаги критично да поставяте въпроса дали и доколко Вашата намеса като законен представител е необходима и дали подкрепеният не би могъл да се справи със задачата самостоятелно. Във всеки случай, доколкото подкрепеният е дееспособен и няма разпореждане за ограничена дееспособност (виж повече на страница 7), не е нужно Вие като подкрепящ да му отнемате всяка досадна кореспонденция. Ако останете с впечатлението, че трети лица се свързват с Вас само защото намират директната комуникация с подкрепения за твърде сложна или неудобна, може да се наложи да им обърнете внимание на Вашите ограничени правомощия като подкрепящ. В социално правната сфера е добре да внимавате подкрепеният действително да се възползва от съществуващото задължение на институциите за предоставяне на информация и консултация. Помогнете му да наложи правата си. Тук бихте могли да насочите вниманието му върху правата за информиране, които има като подкрепен или задължението на институцията за изпълнение на дадена заявка по служебен път (§§ 14, 15 от Закона за социалното подпомагане, първи том [SGB I], § 20 от Закона за социалното подпомагане, десети том [SGB X]).

В рамките на поставените Ви задачи предимство има самопомощта и „подкрепеното вземане на решения“ (член 12 от Конвенция за правата на хората с увреждания на ООН). За Вас като подкрепящ това означава, че трябва да уважавате независимостта на подкрепения и да го насърчавате според силите му. Доколкото е възможно подкрепеният трябва да се грижи за собствените си дела и да взема необходимите решения на своя отговорност. Вие трябва да действате, само ако подкрепеният не е в състояние да се справи сам.

Освен това трябва да се спазва принципът за второстепенност на грижата и да се дава приоритет на други възможности за помощ. Тук освен подкрепата от приятели и роднини, се има предвид и такава, предлагана в публичния сектор (например общите социални услуги в градовете и окръзите, консултации при кредитна задължителност и др.). Ако подкрепеният е млад човек, навършил пълнолетие (до 27-годишна възраст) или има деца, може да се обмисли и помощ от Агенцията за закрила на детето в съответствие със Закона за социалното подпомагане, осми том [SGB VIII]. Само ако въпреки ползването на такава помощ все още има необходимост от подкрепа, тя следва да бъде предоставена. Поради тези действия е възможно първоначалната нужда от подкрепа да отпадне, ако с Ваша помощ е създадена адекватна спомагателна мрежа за потърпевшия. Трябва да уведомите Специализирания съд за тези обстоятелства, за да може той да преразгледа необходимостта от подкрепа (§ 1901, ал. 5 ГГК [BGB]).

Валидното предварително пълномощно при ограничена недееспособност също има своите предимства и като цяло изключва възможността за назначаване на подкрепа от съда. С това пълномощно човек дава в момент, в който все още е дееспособен, указания на друго лице как да действа от негово име, ако някога стане недееспособен (например намаляване на интелектуалните способности с напредване на възрастта). Самият той решава кой и в какъв обем да го представлява в бъдеще. Тъй като в тези случаи е подсигурано законово представителство, не се налага Специализираният съд да назначава подкрепа (§ 1896, ал. 2 ГГК [BGB]). Ако след назначаването на подкрепящ бъде намерено валидно предварително пълномощно, назначената от съда подкрепа се отменя. Поради това сте задължени незабавно да представите намерено от Вас предварително пълномощно на съда (§ 1901b ГГК [BGB]).

2. Подкрепата като законово представителство

Като законен представител на подкрепения Вие притежавате „представителна власт“. Вие имате право да правите волеизявления от името на подкрепения, които са обвързващи за него. Това правомощие обхваща обаче само „групите задачи“, за които Специализираният съд е разпоредил подкрепа. Най-важните групи от задачи са обяснени на страница 8 и следващи. Законната представителна власт на подкрепящия обаче не важи като цяло за напълно лични дела. Така например подкрепящият не разполага с представителна власт при сключването на брак (§ 1311, изречение първо от ГГК [BGB], изготвянето на завещание (§§ 2064, 2274 от ГГК [BGB]) или сключването на договор за наследство (§ 2274 от ГГК [BGB]). За друг вид правни сделки законодателят пак е разпоредил, че недееспособният подкрепян има право да ги сключва само самостоятелно: например брачен договор (§ 1411, ал. 1, изречение четвърто от ГГК [BGB]), признаването на бащинство (§ 1596, ал. 1 и 3 от ГГК [BGB]), оспорването на бащинството (§ 1600a, ал. 2 и 5 от ГГК [BGB]) или подаване на молба за осиновяване (§ 1752, ал. 2, изречение първо от ГГК [BGB]).

Вие също не можете да представлявате подкрепения при правни сделки с Вашия брачен или небрачен партньор или роднини по права линия (баби и дядовци, родители, деца, внуци и т.н.), а също така и при сключване на сделки сами със себе си (забранено „договаряне сам със себе си“). Ако искате да сключите такава сделка, трябва да се обърнете към съда; последният може да назначи допълнителен подкрепящ за тази конкретна сделка, § 1908 във вр. § 1795, ал. 1, т. 2 от ГГК [BGB].

Ако правите декларации от името на подкрепения или сключвате договори, можете да се легитимирате като законен представител чрез предоставената Ви от съда идентификационна карта на подкрепящия (наричана още „удостоверение за подкрепа“). Тази карта съдържа информация за подкрепящия, подкрепения, обема от възложените задачи и евентуални разпоредения за ограничена дееспособност. Освен с картата можете да се легитимирате и със съдебното решение, с което съдът Ви назначава като подкрепящ. Представянето на картата или съдебното решение обаче не е предпоставка за валидността на Вашите декларации. Не е необходимо да показвате картата, ако не Ви е поискана. Винаги обаче давайте ясно да се разбере, че действате от името на подкрепения. В противен случай рискувате да задължите сами себе си.

3. Правото на подкрепения да се представлява самостоятелно

Назначаването на подкрепящ само по себе си не оказва влияние върху способността на подкрепения да действа самостоятелно, правейки обвързващи декларации към трети лица (например да поръчва стоки или услуги). Затова винаги трябва да сте наясно, че подкрепеният не е поставен под „запрещение“. Подкрепеният обаче се счита за недееспособен, когато са налице симптоми на умствено или психично разстройство, които изключват възможността за формиране на свободна воля и това състояние не е временно (§ 104, т. 2 от ГГК [BGB]). Ако подкрепеният все още може да формира свободна воля, той се счита за дееспособен и може да участва пълноценно в гражданския правен оборот и да взема самостоятелни решения. Понякога е много трудно да се установи дали подкрепеният е дееспособен или не, в отделни случаи може да възникнат съмнения. Твърде възможно е подкрепеният да бъде възпрепятстван да формира свободно волята си временно или само по определени въпроси („ограничена недееспособност“). Правото на самоопределяне като принцип и норма може да доведе до противоречиви декларации или дублиране на договори от подкрепящ и подкрепян, което от своя страна може да породи искове и претенции от страна на трети лица. За да се избегнат подобни ситуации, винаги трябва да търсите разговор с подкрепения. Само така може да бъдете в течение на действията в гражданския правен оборот.

4. Разпореждане на ограничена дееспособност

В някои конкретни случаи, по изключение, подкрепеният може да прави правно обвързващи декларации само с Ваше съгласие, при условие, че съдът е разпоредил ограничена дееспособност (§ 1903 от ГГК [BGB]). В решението за Вашето назначаване като подкрепящ може да проверите дали във Вашият случай е предвидено подобно ограничение. Разпореждането за ограничена дееспособност се отбелязва и в идентификационната карта на подкрепящия. Ако не сте сигурни, свържете се със Специализирания съд за допълнителна информация. Ограничена дееспособност се разпорежда, ако съществува риск подкрепеният да причини вреда на себе си, участвайки в гражданския правен оборот. Поради това ограничената дееспособност се разпорежда най-често за задачи свързани с грижата за имуществото. Това означава, че подкрепеният не може ефективно да извършва правни сделки, които са част от Вашата отговорност като подкрепящ.

Изключение правят малки ежедневни сделки (например покупки на хранителни стоки); подкрепеният може да продължава да ги извършва дори и при наличието на разпореждане за ограничена дееспособност, освен ако съдът не е разпоредил друго.

Волеизявления на подкрепения, за които има разпоредена ограничена дееспособност, първоначално са недействителни, но могат да бъдат одобрени от Вас впоследствие. Ако откажете одобрението, те продължават да бъдат недействителни, без да е необходимо да давате отделна декларация. В този случай вече предоставените услуги трябва да бъдат отменени, а извършените в тази връзка услуги от подкрепения възстановени (например връщане на платена покупна цена).

Ако се съмнявате дали подкрепеният все още може да формира свободно волята си и е дееспособен, трябва да се консултирате със Специализирания съд и, ако е необходимо, да инициирате издаването на разпореждане за ограничена дееспособност. Това важи особено, ако подкрепеният е сключил очевидно голям брой неизгодни договори и Вие оставате с впечатлението, че той вече не е в състояние да разбере обхвата и смисъла на своите действия. В този контекст обаче трябва да сте наясно, че поставянето на волята на подкрепения на първо място може да доведе до намаляване на неговото имущество в периода на подкрепата. Докато подкрепеният разполага с достатъчно финансови средства и направените от него разходи не застрашават финансовата му стабилност, желанията следва да се изпълняват. Съхраняването и увеличаването на активите на подкрепения не винаги съответства на неговата воля и благополучие.

IV. Важни задачи

Правото да представлявате подкрепения се ограничава само до задачите, посочени в решението на Специализирания съд по подкрепа. В зависимост от необходимостта от подкрепа в конкретния случай, Специализираният съд може да назначи представителство във всички области („грижа за всички дела“ или „цялостна грижа“) или само в отделни области („групи задачи“). Несъмнено групите от задачи не винаги могат да бъдат ясно разграни-

чени една от друга и понякога се припокриват частично. Не е задължително също така описаните по-долу задачи да бъдат възложени в своята цялост. Ако имате съмнения дали дадено планирано действие е включено в кръга от разписаните в решението задачи, е добре да се допитате предварително до съда.

Като цяло трябва да се прави разлика между грижата за личните дела и грижата за имуществото. Грижата за личните дела включва по-специално здравето на подкрепения и медицинското лечение, както и неговото място на пребиваване и начин на живот. Грижата за имуществото задължава подкрепия да управлява правилно активите на подкрепения, като взема предвид желанията му.

Ако смятате, че групите задачи, отбелязани в идентификационната карта на подкрепия, не са достатъчни за изпълнение на задълженията Ви, трябва да обясните това на съда и да предложите правомощията Ви да бъдат разширени. Най-често срещаните групи задачи са обяснени по-долу:

1. Здравна грижа

Задачите на „здравната грижа“ включват по същество даване на съгласие за медицинско лечение, представителство при сключването на основни гражданско правни договори между лекар и подкрепян и регулирането на социалноосигурителните отношения между лекар, подкрепян и здравноосигурително дружество.

Като подкрепящ в областта на здравната грижа Вие се грижите за здравноосигурителните права на подкрепия. Проведете разговор с подкрепия и проверете документите му, за да установите как е застрахован. При съмнения се свържете със съответната здравна каса и попитайте дали има неплатени вноски или трябва да се подадат молби за допълнително доброволно осигуряване. Свързаните с лечението договори се сключват от Вас от името на подкрепия.

За да може да вземате решения вместо подкрепия по медицински въпроси, е важно винаги да бъдете информиран за неговото текущо здравословно състояние. Затова питайте редовно подкрепия, неговите близки, лекуващия лекар и медицинския персонал за текущото здравословно състояние и прилаганите терапии. В тази връзка Вие като подкрепящ имате право да разглеждате документите за лечение и, ако е необходимо, документацията на лечебното заведение. Лекарската тайна не намира приложение за подкрепия, в чието правомощие влиза здравната грижа. Като подкрепящ също така имате право да освобождавате лекаря от отговорност за опазването на лекарската тайна.

Даването на съгласието за лечение е важна съставна част от здравната грижа. В рамките на това свое задължение, Вие сте упълномощени да давате съгласие за медицински мерки само ако подкрепият не е в състояние да вземе ефективно свое собствено решение. Това означава, че нямате право да давате съгласие, ако подкрепият може да даде сам такова. Способността на подкрепия да дава съгласие трябва да бъде установявана за всяка отделна медицинска мярка. Тя може например да е налице, когато се касае за обикновена ваксинация, но да отсъства в случай на хирургическа интервенция. Всеки, който може да разбере същността, смисъла, обхвата и рисковете на медицинската мярка и отказа от нея и да направи осъзнат избор, е способен да дава съгласие. Способността за даване на съгласие се оценява от лекаря. Ако подкрепият не е в състояние да даде съгласие, само Вие, в качеството си на подкрепящ, можете ефективно да дадете такова за прилагане на медицинската мярка, след като сте получили достатъчно информация от лекуващия лекар.

Ако в разпореждане на пациента (виж страница 5) подкрепият е дал конкретни насоки за начините на лечение, определени медицински мерки, конкретни заболявания или ситуации, налагащи лечение, Вие сте длъжен да наложите волята му, посочена в разпореждането (§ 1901a, ал. 1 от ГГК [BGB]). Като цяло общите формулировки като „не желая животоподдържащи мерки“ не са достатъчни, тъй като не съдържат конкретни решения за лечение, необходими за обвързващо разпореждане на пациента. Разпореждането на пациента трябва да е в писмена форма и да е подписано собственоръчно или с нотариално заверен пръстов отпечатък. Към момента на издаването на разпореждането на пациента подкрепият трябва да е бил дееспособен. В този контекст имайте също така предвид, че подкрепият има право да оттегли разпореждането на пациента по всяко време без особени формалности. Това важи само ако последният е в състояние да разбере обхвата и значението на своето решение и свързаните с това рискове и да може да действа според това („способност за разбиране и ръководене на постъпките“, § 1901a, ал.1, изречение трето от ГГК [BGB]).

Ако подкрепият не е в състояние да даде съгласие и не е налице разпореждане на пациента или насоките в разпореждането на пациента не намират приложение към настоящата житейска ситуация и здравословно със-

тояние, подкрепящият трябва да определи желанията за лечение или предполагаемата воля на подкрепения и на тази основа да реши дали да даде съгласие за определена медицинската мярка или да я забрани. Тук задължително трябва да се вземат предвид предишни устни или писмени изявления, етични или религиозни убеждения и други лични ценностни представи на лекуваното лице (§ 1901a от ГК [BGB]).

Като подкрепящ се нуждаете от одобрението на Специализирания съд, преди да дадете съгласие за преглед на здравословното състояние, терапевтично лечение или медицинска интервенция или да откажете спешна нужда от лечение, ако съществува риск подкрепеният:

- да почине вследствие на провеждане или непровеждане на лечението (например рискова операция за сърдечно болен пациент или неизпълнение на жизненоважна операция) или
- може да претърпи сериозни и дълготрайни вреди (например поради ампутация или отказ от ампутация).

При това рискът трябва да бъде конкретен и сериозен: стандартните рискове, свързани например с поставянето на пълна упойка, не налагат съдебно разрешение.

Дадена мярка може да бъде приложена без разрешение от съда само тогава, когато

- поради внезапна и непосредствена опасност няма време за своевременната намеса на съда или
- подкрепящият и лекуващият лекар са единодушни, че даването или недаването на съгласие отговаря недвусмислено на волята на подкрепения, формулирана в актуално валидно разпореждане на пациента или на неговата внимателно проучена предполагаема воля.

Неприлагането на дадена мярка може да се направи без разрешение на Специализирания съд само тогава, когато подкрепящ и лекуващ лекар са единодушни, че отказаното съгласие отговаря недвусмислено на волята на подкрепения, формулирана в актуално валидно разпореждане на пациента или на неговата предполагаема воля, проучена внимателно на база конкретни данни

При съмнение, дали дадена планирана или отхвърлена мярка подлежи на разрешение от Специализирания съд, подкрепящият може винаги да се обърне за консултация към компетентния съд.

Ако подкрепеният все още има способността да разбира и ръководи постъпките си по отношение на дадена медицинска мярка, той може (също) да даде съгласие за нейното прилагане. В случай на съмнение и двамата, подкрепян и подкрепящ, могат да дадат съгласие като предпазна мярка. Във всеки случай обаче преди това и двамата трябва да са били информирани за процедурата от лекаря.

Ако лечението е свързано със стационарен престой в болница, то Вие имате право да дадете съгласие, ако Вашите правомощия обхващат „здравната грижа“. Само ако се налага настаняването в затворено отделение на психиатрична клиника или други вид мерки, ограничаващи свободата – напр. фиксиране на подкрепения – правомощията за „здравна грижа“ не са достатъчни за даване на съгласие (виж страница 10).

Ако подкрепеният откаже да се подложи на необходимо лечение и Вие и лекуващият лекар не можете да го убедите в рамките на личен разговор в необходимостта от него, може да се обмисли прилагането на принудителното лечение, ако съществува риск от значителни вреди за здравето на подкрепения. Като подкрепящ имате право да дадете съгласие за прилагане на (принудителна) медицинска мярка (напр. необходими медикаменти, лечение на диабет и т.н.) в рамките на настаняването (виж страница 10) или при лежачо болни, когато подкрепеният е настанен без съдебно решение, но лекуван стационарно (в клиника или дом), само ако

- подкрепеният не е в състояние да осъзнае необходимостта от мерките или да действа осъзнато поради психична, душевна или емоционална болест или психична или душевна инвалидност,
- преди това е направен опит подкрепеният да бъде убеден от необходимостта на тези мерки,
- принудителните медицински мерки са необходими за благо на подкрепения, за да се предотвратят сериозни здравословни проблеми,
- рискът от сериозно увреждане на здравето не може да бъде предотвратен с друга мярка, която не е така обременителна за подкрепения,
- очакваните ползи от принудителните медицински мерки имат превес пред очакваното обременяване,
- Специализираният съд по подкрепа е разрешил прилагането на принудителни медицински мерки.

2. Жилищни въпроси

Законът в областта на подкрепата защитава правото на неприкосновеност на жилището като център на живота. То има голямо значение най-вече за възрастните хора, защото е тяхната позната среда и изходна точка за различни социални контакти.

Групата от задачи свързана с „жилищни въпроси“ включва правото за сключване или прекратяване на договори за наем от името на подкрепения. Прекратяването на договор за наем подлежи на предварително одобрение от съда (§ 1907 от ГГК [BGB]). Мерките за поддържане и обезопасяване на дома също спадат в тази графа. За да се гарантират редовните плащания на наем от страна на подкрепения и да не се стига до прекратяване на наемните отношения, има възможност да се разпоредят директни плащания при постъпване на обезщетението за минимален доход (социално подпомагане „Харц IV“²) към наемодателя (§ 22, ал. 7 от Закона за социалното подпомагане, втори том [SGB II], § 35, ал. 1, изречение второ от същия закон, дванадесети том [SGB XII]). Представянето на подкрепения пред наемодателя в случай на намаляване на наема и проверка или защита на правата на подкрепения при претенции за допълнителни плащания също са част от групата задачи свързани с „жилищни въпроси“.

Задължението на подкрепения за уведомяване на Специализирания съд съществува, ако наемодателят заплаши да прекрати договора за наем. Ако узнаете за намеренията на наемодателя да прекрати договора за наем или за постъпили уведомления за неспазване на условията по договора, трябва незабавно да уведомите Специализирания съд (§ 1907, ал.2, изречение първо от ГГК [BGB]).

Имайте също така предвид, че поради уредената в конституцията неприкосновеност на жилището, нямаме право просто така да влизате в дома на подкрепения против неговата воля. Ако подкрепеният Ви откаже достъп, трябва да се свържете със съда. Ако погодирате, че съществува конкретна опасност за подкрепения, трябва незабавно да уведомите полицията.

3. Определяне на мястото на пребиваване

Наборът от задачи в групата „определяне на мястото на пребиваване“ често се явява като допълнение към задачите от други области, като здравната грижа например. В този случай подкрепеният има право да определя мястото на пребиваване на подкрепения. Обхватът на задълженията включва представителство на подкрепения при запазването или промяната на адресната регистрация и сключването или прекратяването на договори в тази връзка (например договор за настаняване в дом или наем).

Въпросът за настаняване в старчески дом, хоспис или общежитие е от голямо значение. Когато се налага да вземате подобно трудно решение, трябва да имате предвид следното:

- настаняването в дома трябва принципно да отговаря на желанието на подкрепения,
- проверени са всички възможности за извънболнична грижа и обслужване в домашни условия,
- правомощията включват групата от задачи „определяне на мястото на пребиваване“,
- Прекратяването на договора за наем на жилището е одобрено от Специализирания съд по подкрепа (§ 1907 от ГГК [BGB]),
- Преди приемането в дома е изяснено кой поема разходите. Тук трябва да се имат и предвид обезщетенията по застраховка „Активна грижа“³. След определяне на нужната степен от грижа от медицинската служба, касата за дългосрочни грижи плаща съответната сума в зависимост от определената степен. Останалата част се плаща от подкрепения от неговите доходи и активи. Ако тези средства не са достатъчни, може да се обърнете към съответната служба за социално подпомагане и да подадете молба за поемане на непокрытите разходи за дома.

Препоръчително е да потърсите съвет при сключването на договор с дом. В консултативните центрове към

² Социалните помощи „Харц-IV“ се отпускат на дълготрайно безработни, т.е. на социално слаби, които нямат право на помощи за безработни. Целта е да се задоволят основни нужди – жилище, храна. В Германия смятат за беден всеки, който получава по-малко от 917 евро на месец.

³ В Германия това е застраховка, която подsigурява човек, ако някой ден не може да се грижи за себе си поради болест или старост. Тя е част от задължителното здравно осигуряване, като има възможност за допълнително осигуряване. Регламентирана е от закона и се плаща задължително наравно с останалите вноски (т.е. заедно с вноските за здраве, пенсия, злополука и безработица). Към момента е 3,05% за хора с деца и 3,3% за бездетни върху трудовото възнаграждение.

Комисията за защита на потребителите можете да получите ръководство, което предоставя информация за правата на потребителите при сключване на договор за настаняване в дом и в самия дом.

Срещу свободната воля на подкрепения смяната на мястото на пребиваване е възможна само по изключение, ако възникне необходимост от настаняване в затворено болнично заведение, например психиатрична клиника (страница 10). Затруднения възникват когато за подкрепения не могат да се полагат грижи в домашни условия, въпреки услугите на извънболничната помощ и ангажирането на близки или приятели. В тази ситуация подкрепеният не може да бъде настанен против волята си в дом (заведение от отворен тип). Поради това трябва да се опитате да убедите подкрепения в необходимостта да се премести в такъв.

В Свободната държава Саксония подкрепеният също така е задължен да докладва, ако правомощията му включват определянето на мястото на пребиваване (§ 10, ал. 3, изречение трето от саксонският Закон за агресна регистрация). Това е особено важно при смяна на жилището или настаняване на подкрепения в дом; за смяната на адресната регистрация следва да уведомяте службата за гражданска регистрация и административно обслужване на населението. Ако подкрепеният се нуждае от (нова) лична карта, заявлението се подава от подкрепения (§ 9, ал. 2 от Закона за личната карта).

4. Ограничаващи свободата мерки

Нашето законодателство поставя свободата на личността под специална защита. Тя може да бъде ограничен само при строго определени условия.

Задачите с общото наименование „ограничаващи свободата мерки“ включват Вашето съгласие за мерки, при които подкрепеният бива настанен в заведение от затворен тип (например психиатрия) против волята си, където бива задържан и наблюдаван за определен период и контактите му с хора извън болничното заведение трябва да бъдат ограничени. Освен настаняването в заведения от затворен тип, тази група от задачи включва и мерки, чрез които свободата на движение на подкрепения, който е настанен в психиатрична клиника, дом или друго заведение (хоспис или болница), трябва да бъде ограничена с помощта на механични устройства, лекарства или по друг начин за по-дълъг период или редовно. Пример за това е използването на ограничителни решетки на леглото или колани, за да не падне подкрепения от леглото.

Като подкрепящ не можете да прилагате ограничаващи свободата мерки, ако Вашите правомощия се ограничени само до „здравни грижи“. Това е възможно само ако Специализираният съд Ви е възложил специалната група „настаняване“ или „ограничаващи свободата мерки“ или задачите „определяне на мястото на пребиваване“ и „здраве“. Дори само групата „определяне мястото на пребиваване“ се счита на много места за достатъчна. Ако според Вас ограничаващата свободата мярка е необходима или не сте сигурни, дали в конкретния случай такава трябва да бъде приложена, се обърнете незабавно към Специализирания съд. Това се отнася и при несигурност дали възложената Ви група от задачи позволява и покрива предвидената мярка.

По принцип настаняване и мерки, подобни на настаняване, са допустими само с одобрението на съда. Не се изисква одобрение, ако подкрепеният е дал ефективно своето съгласие за тези мерки. Той обаче трябва да е способен да разбира смисъла и обхвата на своето решение; тук лекарят може да Ви предостави информация. Разрешение също не се изисква, ако у подкрепеният липсва естественото желание за придвижване, напр. защото е в кома и вече не може да се движи. Докато подобен специален случай не може да бъде установен с абсолютна сигурност, трябва да се изхожда от способността за формиране на воля. В случай на съмнение, обърнете се към съда.

а) Настаняване

Настаняването може да се извърши както в съответствие с разпоредбите на гражданското, така и на публичното право.

Настаняването в съответствие с публичното право е регламентирано в саксонския Закон за помощ и настаняване при психични заболявания [SächsPsychKG]. В него е регламентирано, че психично болен може да бъде настанен в психиатрична болница против волята си, само ако е опасен за себе си или околните. Тази форма на настаняване служи предимно за защита на широката общественост. Тя може да бъде приложена само с решение на съда по искане на областта или независимия град (по правило компетентни са общинските служби за обществен ред⁴ или здравните служби).

⁴В Германия това са общински служби, които се грижат за обществения ред – в техните компетенции влизат: преследване на административни нарушения, шумозащита, контрол на храните, паркирани превозни средства, регистрация на ав-

Различно от това е настаняването в съответствие с гражданското право (закона за подкрепа), при което се изхожда най-вече от благополучието на подкрепения, и може да бъде обмислено само ако той е изложен на риск от самонараняване (§ 1906, ал. 1 от ГГК [BGB]). Единствено вие като подкрепящ имате право да разпореждате настаняване съгласно гражданското право. Ако желаете да настаните подкрепения в заведение от затворен тип (например в психиатрична клиника или в затвореното отделение за дементно болни в хоспис), се нуждаете от одобрението на Специализирания съд по подкрепа. Настаняването в заведение от затворен тип е допустимо само ако

- подкрепения е изложен на риск от самоубийство или самонараняване поради психична или душевна болест или увреждане, или

- на подкрепеният е необходимо да се направи преглед на здравословното състояние, да се проведе терапия или извърши медицинска интервенция, и същите не могат да бъдат извършени без настаняване, а подкрепеният не е в състояние да осъзнае това или да действа осъзнато вследствие на болест или инвалидност.

Изключение се прави само ако отлагането на настаняването е свързано с риск. Разрешението обаче трябва да се получи незабавно след това (§ 1906, ал. 2 от ГГК [BGB]).

Подкрепеният трябва да прекрати настаняването, ако предпоставките за него отпаднат, например рискът от самоубийство вече не съществува. Прекратяването на настаняването не се нуждае от одобрението на Специализирания съд. В случай на съмнение обаче подкрепеният може да се консултира със съда. Ако подкрепеният прекрати настаняването, той трябва незабавно да уведоми съда за това.

Ако гореописаните предпоставки за настаняване не са налице, подкрепеният няма право да извършва настаняване. Законодателството за подкрепа също така не позволява подкрепеният да настанява подкрепения с цел защита при заплахата за обществото. Подобни „полицейски методи на настаняване“ са разписани по-скоро в саксонския Закон за помощ и настаняване при психични заболявания.

Дали медицинските предпоставки за настаняване са налице, трябва да обсъдите с лекуващия лекар или психолог.

Процедурите за получаване на необходимото одобрение от Специализирания съд са уредени в §§ 312 и следващи от Закона за производството по семейноправни спорове и охранителни производства [FamFG]. Тези правила предвиждат също така лично изслушване на подкрепения от съдията и получаване на експертно становище относно необходимостта от мярката за настаняване. За защита на интересите на подкрепения съдът редовно му назначава процесуален представител (§ 317 от Закона за производството по семейноправни спорове и охранителни производства [FamFG]).

б) Мерки, подобни на настаняването

Дори извън заведение от затворен тип като клиника, домове или друг тип заведения – например в болница или хоспис – може да бъдат приложени мерки, които ограничават свободата на движение подобно на настаняването. Тези мерки, подобни на настаняването, включват закрепване на механични устройства, като ограничителни решетки на леглото, фиксиране и връзване с колан през корема за леглото или стола, както и даване на лекарства, които имат за цел да ограничат свободата на движение. Прилагането на мерки, подобни на настаняването, се подчиняват на същите правила като настаняването в рамките на подкрепата, описани на стр. 10 и следващи (§ 1906, ал. 4 от ГГК [BGB]).

Мерките, подобни на настаняването, изискват одобрение на Специализирания съд, ако те не следва да се прилагат за много кратък период от време (при фиксиране напр. за по-малко от половин час) или ако потърпевшият не е дал ефективно съгласие или не е в състояние да го направи. Освен временните мерки при спешни случаи, персоналят в болници, домове за стари хора или хосписи не трябва по свое желание да ограничава свободата на движение на пациента. Необходимо е по-скоро да се потърси начин за получаване на неговото съгласие, ако се установи, че са налице обстоятелства, поставящи здравето му в риск, като след това трябва да се потърси и одобрението на съда за наложената мярка, която принципно подлежи на съдебно одобрение. Трябва да проведете разговор с медицинския персонал и, ако е необходимо, с лекуващия лекар, както тук задължително следва да обсъдите и алтернативи на мерките, ограничаващи свободата.

томобили, защита на животни, задействане на процедури по настаняване на психично болни, адресна регистрация и др.

5. Представителство пред служби и институции

Групата от задачи свързана с „представителството пред служби и институции“ обикновено има декларативен характер. Като цяло компетентността за представляване в съда и пред властите е правно следствие от възложената група от задачи. Да получавате социалните помощи вместо подкрепения можете обаче само ако Вашите правомощия включват „грижата за имуществото“.

6. Грижа за имуществото

На практика тази група от задачи се разпорежда сравнително често. За да си изясните по-лесно въпросите свързани с управлението на имуществото и счетоводството, в края на брошурата (на стр. 24 и сл.) ще намерите примерни образци на попълнени формуляри от областта на грижата за имуществото.

а) Общо управление

Групата от задачи включва:

- осигуряване на редовни приходи;
- управление на банковите сметки (разплащателни сметки, влогове, ценни книжа и т.н.);
- управление на движимо и недвижимо имущество;
- решаване на въпроси свързани с кредитна задължност;

Грижата за имуществото може да бъде възложена в своята цялост или като отделни компоненти (напр. управление на имот).

Моля да имате предвид, че Вашите правомощия за управление на имуществото съществуват паралелно с тези на подкрепения, докато същият е дееспособен и няма разпореждане за ограничена дееспособност. Затова, след консултация с подкрепения, трябва да решите първо кои дела ще оставите да бъдат управлявани от самия него и на негово отговорност. Това трябва да бъде съобразено с желанията и волята на подкрепения, освен ако същото не противоречи на неговото благополучие (§ 1901, ал. 2 и 3 ГГК [BGB]).

Като подкрепящ принципно имате право да се разпореждате с цялото имущество на подкрепения. С цел защита на подкрепения Вие подлежите на съдебен контрол. Поради това трябва да опишете имуществото на подкрепения още в самото начало, а след това да отчитате редовно имущественото състояние счетоводно и при прекратяване на подкрепата да представите заключителен отчет. Някои транзакции и сделки изискват допълнително одобрението на съда (виж по-долу).

За да може паричните потоци да бъдат проследени, трябва да документирате всички наредени транзакции с парите на подкрепения. Това важи и за даване на пари в брой на подкрепения, за които следва да получавате разписка. Във Ваш интерес е всички други плащания да извършвате през разплащателната сметка на подкрепения, за да разполагате с пълна и надеждна документация.

б) Установяване на имуществото/списък на имуществото

Ако Вашите правомощия включват „грижа за имуществото“, Вие следва съгласно §§ 1802, 1908и, ал. 1 от Германския граждански кодекс [BGB], да изготвите още в самото начало списък на имуществото. Списъкът служи за установяване на финансовото състояние на подкрепения. Той съдържа всички активи и пасиви, както и данни за текущия доход на подкрепения. Списъкът на имуществото представлява основата за управляваните от Вас и контролирани от съда активи. Ако по време на подкрепата подкрепеният се сдобие с ново имущество (например чрез наследство), Вие трябва да изготвите и за него списък и да го представите в съда.

За определяне на финансовото състояние може да подходите по следния начин:

• Установете какво имущество притежава подкрепения. Това не винаги е лесна задача. Доколкото комуникацията с подкрепения е възможна, можете да получите информация от него за наличните активи. По-стари данъчни декларации или разпита на роднини също могат да допринесат за тази дейност. Понякога може да се наложи да претърсите жилището за документи или ценности, което обаче нямате право да извършвате против волята на подкрепения и на което задължително трябва да присъстват свидетели (например роднини, съседи на подкрепения).

- Проверете дали съществуват банкови сметки, спестовни книжки и т.н. проверете салдото по сметките към датата на назначаването си за подкрепящ. Едновременно с това попитайте в банката за съществуващи разпореждания за автоматични плащания, директен дебит и пълномощни по сметките и подсигурете сметките срещу достъп на трети лица (вижте точка „В“ по-долу). Прегледайте и последните банкови извлечения, за да видите дали не са извършвани по-големи парични движения – възможно е същите да подлежат на възстановяване, защото подкрепленият (вече) не е бил дееспособен към момента на извършването им.

- Ако установите, че подкрепленият има сключени застраховки живот или договор за спестовен жилищен кредит, проверете при застрахователя или строителната спестовна каса⁵ каква сума се е натрупала.

- Установете текущия доход на подкрепения. Помислете най-вече за следното:

- Обезщетение за безработица I или II („Харц IV“; това от компетенциите на Агенцията по заетостта и Бюрото по труда);

- Пенсия, и най-вече пенсия поради намалена трудоспособност (информация може да получите от консултантните центрове на пенсионната каса);

- Социална помощ; тук може да бъдат отпуснати помощи за здраве и грижа, както и такива за подпомагане на възрастни хора и незрящи (компетентни са социалните служби в съответните области или независими градове); живеещите в дом могат да пуснат молба за разумна сума пари в брой за лично разпореждане („джобни пари“) – ще получите листовка, съдържаща информация по този въпрос, от съдилищата по подкрепа,

- Услуги за рехабилитация и участие в обществен живот на хора с увреждания (съгласно § 60 от Социалния кодекс, том IX, подкрепящите трябва да представят на подкрепяни със степен на инвалидност подходящи центрове за обслужване или лекар, с които да се консултират и адекватни услуги в тази връзка; адресите на местните центрове за обслужване могат да бъдат намерени в Интернет на www.reha-servicestellen.de),

- Подпомагане за дългосрочна грижа (компетентен е фондът за дългосрочна грижа към здравните каси),

- Подпомагане за жилище (компетентна е службата по жилищно подпомагане в областния / независим град).

- В случай че установите, че подкрепеният получава подобни плащания проверете за кой период същите са отпуснати, при нужда подновете молбата;

- Проверете също дали подкрепеният има право на издръжка или наследство.

- Проверете какви финансови задължения има подкрепения. Ако е необходимо, можете да поискате и справка за дълговете на подкрепения от SCHUFA (Централен кредитен регистър на лошите кредити).

За изготвянето на списък на имуществото ползвайте формуляра на Специализирания съд. Същият следва да се попълни правилно и в своята цялост към датата на назначението (влизане в сила на решението за назначаване на подкрепа). Ако имате някакви въпроси в тази връзка, можете да ги зададете на съда, но също и на службите и съюзите по подкрепа. Попълнен образец ще намерите по-долу в тази брошура. Копие от списъка следва да съхранявате заедно с прилежащите документи в досието по подкрепа. Препоръчително е също така да изготвите текущ отчет за приходите и разходите на подкрепения, за да може надеждно да оцените неговите финансови възможности от самото начало.

Когато описвате имуществото, приходите, разходите и задълженията на подкрепения, не забравяйте да информирате съответните институции – напр. банки, държавни служби или наемодатели – за Вашето назначение като подкрепящ.

В) Обезпечаване и управление на имуществото/регулиране на задължения

Трябва да използвате наличните финансови средства по такъв начин, че подкрепеният да може да поддържа по възможност обичайния си начин на живот. Грижата за имуществото не е фокусирана върху неговото увеличаване. Ако подкрепения желае да направи по-големи разходи, които ще се отразят негативно на финансите му, но няма да застрашат финансовата му стабилност, това желание следва да се удовлетвори.

⁵ В Германия това са специализирани кредитни институти, които предоставят спестовно жилищно кредитиране, при условия уредени в германското законодателство само за жилищно строителство. Подобно е на ипотечните кредити, но е със спестовен характер. Има три фази – първата фаза се характеризира със спестовност (т.е. редовни вноски), във втората фазата се предоставя финансиране към спестените пари за строителство и в третата фаза се връща предоставения заем плюс главницата.

По разплащателната сметка следва да се държат само средствата необходими за покриване на текущите разходи. Средствата, които не са необходими за ежедневната прехрана, трябва да бъдат инвестирани срещу лихва и без рискове от името на подкрепяния. § 1807 от ГГК [BGB] урежда някои видове инвестиции, напр. в облигации на германската държава или влогове срещу фиксирана лихва в банки и спестовни каси. Ако имате съмнения относно сигурността на риска, трябва да се свържете със Специализирания съд по подкрепа. При по-малък имуществен риск до 6000 евро, съдът може да Ви освободи от задължението за безрискова инвестиция, ако това не поставя имуществото в риск.

Защитете банковите сметки на подкрепяния срещу нерегламентиран достъп на трети. Ако съществуват пълномощни на трети лица, които им дават достъп до сметките, погрижете се за тяхното оттегляне. Разпореждания за автоматични плащания и директен дебит трябва също така да бъдат проверени. Ако необходимите средства по сметката не могат да бъдат осигурени, трябва да помислите за отмяна на разрешението за директен дебит и уреждане на текущите задължения чрез извършване на преводи. Проверете дали може да се пусне заявление за освобождаване от данъци на спестовни влогове до определено сума⁶ или вече съществуващи заявления подлежат на корекция.

Трябва също така да сключите с банката / спестовната каса споразумение за блокиране („указание за блокиране“) на банковите сметки и влоговете на подкрепяния. Това се отнася както за откриване на нови сметки или депозити, така и за влогове, които вече съществуват към датата на назначаването на подкрепата. Съдържанието на споразумението за блокиране изисква одобрението на Специализирания съд, ако подкрепящият иска да тегли пари или да приема ценни книжа (§ 1809 от ГГК [BGB]). В този случай свободното разпореждане с парите или ценните книжа вече не е възможно. При спестовни влогове банката / спестовната каса е длъжна да отбележи в документацията по сметката съществуването на споразумение за блокиране и да го впише в намиращите се в нея спестовни сертификати (спестовна книжка, удостоверение, сертификат и т.н.); указанието за блокиране гласи: „Подкрепящият се нуждае от одобрението на Специализирания съд при теглене на пари“. Ценните книжа като акции, запис на заповед и общински облигации следва да гадете на съхранение в надеждна банка / спестовна каса и едновременно с това да сключите споразумение за блокиране („Предоставянето на ценните книжа на подкрепящия се нуждае от одобрението на Специализирания съд“).

За ценни книжа, емитирани от държавата (напр. съкровищни бонове), може да бъде поискано и съхранение в депозитар вместо вписване във Федералния регистър на търговете; тук указанието за блокиране гласи: „Подкрепящият може да се разпорежда с дохода само с одобрението на Специализирания съд“. Нека споразумението за блокиране бъде потвърдено от банката / спестовната каса и представено под формата на удостоверение пред съда; за целта ще получите от съда формуляр „Удостоверение за наличието на споразумение за блокиране“. За ценни книжа, емитирани от държавата, трябва да представите на съда извлечение от депозитара или потвърждение от федералния регистър на търговете. Не се изисква споразумение за блокиране на сметката, чрез които подкрепящият обслужва разходите (разплащателната сметка). Изискването не намира приложение и за освободени подкрепящи. Ако не сте сигурни дали за определена сметка или финансова инвестиция е необходимо споразумение за блокиране, моля свържете се със Специализирания съд.

Ако подкрепяният има сключена застраховка живот или договор за спестовен жилищен кредит, проверете дали спестеният капитал няма да е необходим за ежедневните разходи за прехрана. При нужда обмислете евентуалното прекратяване на съответните договори. Според §§ 1812, 1908и, ал.1 от ГГК [BGB] то се нуждае от одобрението на Специализирания съд.

Проверете дали вече сключени от подкрепяния застраховки (напр. застраховка домашно имущество, правна застраховка, застраховка срещу злополука) са все още необходими и дали отговарят на настоящата житейска ситуация на подкрепяния. Прекратете ненужните и финансово нерентабилни застраховки и, ако е необходимо, сключете по-изгодни. Допитайте се до съда дали за прекратяването им се нуждаете от неговото одобрение.

При управлението на значителни активи обикновено има нужда от професионална помощ (например данъчен съветник или професионален домоуправител).

⁶ В Германия вложителите (спестовни влогове) имат право да поискат от банката данъчно облекчение до определена сума с цел намаляване на капиталовите си доходи (лимитът е до 801 евро, всичко над тази сума се облага с данък при източника).

В рамките на управлението на имуществото следва да се съблюдава „принципа на разделяне“. Освен естествената забрана за използване на имуществото на подкрепения за собствени нужди, това включва и стриктното разделяне на собственото и управляваното имущество. Това означава например, че нямате право да получавате по личната си банкова сметка вземания на подкрепения (неговата пенсия например).

Дарения от активите на подкрепения принципно не са позволени (§ 1804, 1908и, ал. 1 от ГГК [BGB]). Изключения от тази забрана правят подаръци от приличие (подаръци за рождени дни, Коледа, сватби и др.) и случайни подаръци (например за грижовни съседи или медицинския персонал), при условие че отговарят на желанията на подкрепения и са обичайни за неговия начин на живот.

Вашите задължения като управител на имуществото включват подаването на данъчни декларации или на заявление за освобождаване от данъчно облагане⁷. Проверете дали подкрепеният е подал всички необходими данъчни декларации до този момент и дали към момента има неподадени декларации.

Ако към подкрепеният бъдат предявени финансови искове, може да се наложи да се консултирате с адвокат, за да проверите дали иските са основателни. Възможно е подкрепеният да е бил недееспособен при сключването на договора, в резултат на който възниква задължението.

Подкрепяни, нуждаещи се от финансово подпомагане, може да се обърнат безплатно за първоначална консултация към центровете за юридическа консултация. Можете да намерите техните адреси на <https://www.justiz.sachsen.de/content/2487.htm>

Ако след преглед на доходите и финансовото състояние на подкрепения установите свръхзадължнялост, трябва да вземете мерки за уреждане на задълженията и при нужда да потърсите професионална помощ. В много случаи се налага съвместно посещение на център за консултации при задължнялост. Също така има смисъл да се свържете с кредиторите, за да издействате разсрочване или плащане на вноски.

з) Задължение за счетоводно отчитане

Като подкрепящ сте задължен да се отчитате ежегодно по отношение на управлението на имуществото (§§ 1840 и сл. от ГГК [BGB]). Счетоводната година се определя от Специализирания съд. Отчетът трябва да съдържа правилно съставен отчет на приходите и разходите, да дава информация за развитието на активите и да бъде придружен от фактури и разписки.

Първото счетоводно отчитане се ориентира по списъка на имуществото, всяко следващо по предходния счетоводен отчет. Ако подкрепата бъде прекратена или се извърши смяна на подкрепящия, се изготвя заключителен отчет (§§ 1890, 1908и, ал. 1 от ГГК [BGB]), който обхваща периода от последното счетоводно отчитане до датата на прекратяване на назначението. Когато подкрепата се предоставя от членове на семейството са предвидени облекчения, които са описани по-долу. В края на брошурата (стр. 29 и сл.) ще намерите полезни съвети и инструкции за изготвянето на счетоводния отчет и попълнен образец.

г) Освободени подкрепящи

Ако подкрепящ е бащата, майката, съпругът или потомък (дете, внук, правнук и др.), са предвидени облекчения свързани със задължението за счетоводно отчитане, освен ако съдът не е разпоредил друго (§§ 1857а, 1908и, ал. 2, изречение второ от ГГК [BGB]).

Това касае предимно парични инвестиции. Така например освободеният подкрепящ има право да разпорежда безрискови инвестиции (§ 1807 от ГГК [BGB]) без одобрението на Специализирания съд (§§ 1810, 1812, 1908и, ал. 1 от ГГК [BGB]). Също така не е необходимо да се сключва споразумение за блокиране с банката (§ 1809 от ГГК [BGB]). Когато обаче става дума за инвестиции в акции или ценни книжа, освободеният подкрепящ също се нуждае от одобрението на Специализирания съд. Освободеният подкрепящ също така е задължен да спазва принципа на икономически разумното управление на активите.

Освободените подкрепящи също не са задължени да се отчитат счетоводно всяка година. Вместо това те трябва да представят пред съда справка за състоянието на имуществото на всеки две години (§§ 1854, ал. 2, 1908и, ал. 1 от ГГК [BGB]). Специализираният съд може също да удължи този срок. В отчета се посочва имущест-

⁷ В Германия е въведен минимален доход, който подсигурява екзистенциалния минимум – за храна, облекло и наем. Ако въпреки заплатата, капиталов доход и т.н. човек е под този екзистенциален минимум, той има право да поиска освобождаване от данъчно облагане.

ството и неговата стойност към съответната отчетна дата. Той не трябва да съдържа приходите и разходите. Изготвянето на заключителен отчет при прекратяване на подкрепата е необходимо при всички случаи, освен ако не е налице освобождаване от отговорност (виж следващата буква). Затова е добре, дори ако сте освободен от изготвянето на годишен счетоводен отчет, да поддържате изрядна документация, за да може да улесните себе си, ако се наложи в края на ангажимента да изготвите заключителен отчет.

е) Освобождаване от отговорност

В случай че, подкрепата бъде отменена, подкрепеният има право да освободи подкрепящия от отговорност, като откаже подаването и проверката на заключителен отчет. В случай на смърт наследниците също могат да направят такъв отказ. Ако е налице ефективно освобождаване от отговорност, подкрепящият не е задължен да подава заключителен отчет към съда.

7. Поща и телекомуникационни услуги

Неприкосновеността на личната писмена кореспонденция, пощата и телекомуникациите е гарантирана от федералната и саксонската конституция⁸, това важи в пълна сила и за отношенията между подкрепян и подкрепящ. Приемането, отварянето и задържането на пощата и решения свързани с телекомуникационните услуги се допускат без съгласието на подкрепения само ако съдът изрично е разпоредил подобни правомощия (§ 1896, ал. 4 от ГГК [BGB]). По правило подкрепеният има интерес да отваря, прочита и обсъжда адресираната до него поща с Вас. Ако това обаче не е така или подкрепеният не е в състояние да съхрани пощата по достъпен за Вас начин, Вие няма да сте в състояние да изпълнявате ефективно задълженията си на подкрепящ (като например грижата за имуществото). В тези случаи разпореждането на тези допълнителни правомощия е наложително и би трябвало да Ви бъде предложено от съда.

Задачата свързана с „получаване, отваряне и задържане на пощата“ Ви дава право

- да приемате и отваряте писма, колет и пощенски пратки и, ако е необходимо, да ги връщате обратно на поателя;
- да предотвратявате изпращането на писма от подкрепения (контактите с определени органи, които зачитават правата на подкрепения – като Специализирания съд или назначения процесуален представител на подкрепения – не трябва да бъдат ограничавани),
- да поискате от пощенската служба или дома, в който подкрепеният е настанен, да Ви предава всички писма, адресирани до подкрепения,
- да подавате молби за препращане;

Решението за далекосъобщенията включва комуникацията по телефон, факс и имейл. Като мярка, която подкрепящият може да наложи при прекомерна употреба на телефона от страна на подкрепения, е блокирането на определени абонати или телефонни номера. Използвайте правомощията си в пощата и при телекомуникациите оператори умерено. Преди налагането на всяка мярка, проверявайте дали тя може да бъде избегната. Не отваряйте например очевидно поверителна поща, която по никакъв начин не подсказва, че е свързана с имуществото, ако са Ви възложени само правомощия свързани с грижата за имуществото.

V. Контрол от Специализирания съд по подкрепа и задължение за отчитане

Като подкрепящ Вие сте под надзора на Специализирания съд (§§ 1837, ал. 1, 1908и, ал.1 от ГГК [BGB]). Освен възможността за консултиране със съда, това поражда и задължение за докладване и отчитане:

- В началото на възложената грижа за имуществото трябва да бъде подаден списък на имуществото. Ако не става дума за освободена подкрепа, следва ежегодно да се представя счетоводен отчет за управлението на имуществото. При прекратяване на подкрепата на съда се представя заключителен отчет. За целта съдът ще

⁸ В Германия освен конституцията на федерацията, т.е. на цялата държава – наречена „Основен закон“ (Grundgesetz) – всяка провинция разполага и със собствена конституция като самостоятелна държава в състава на федерацията.

Ви изпрати необходимите формуляри. Допълнителна информация ще намерите на страница 11 и следващи и в края на брошурата в частта „Практическа помощ“.

- Независимо от възложената група задачи, подкрепящият трябва да информира Специализирания съд най-малко веднъж годишно за състоянието на подкрепения (§§ 1840, ал. 1, 1908и, ал. 1 от ГГК [BGB]). Съдът ще изисква този доклад от Вас ежегодно чрез изпращането на подходящ формуляр. Образец ще намерите в края на брошурата на страница 30 и сл.

- Определени правни сделки се нуждаят от одобрението на Специализирания съд.

- Ако в хода на процедурата по подкрепа възникнат промени (например необходимостта от допълнителни правомощия, изцяло отпадане на необходимостта от подкрепа в конкретна област или необходимост от разпореждане, ограничаване или отменяне на разпореждане за ограничена дееспособност), Специализираният съд следва незабавно да бъде уведомен за тези обстоятелства (§§ 1901, ал. 5, 1903, ал. 4 от ГГК [BGB]).

- По искане на Специализирания съд подкрепящият трябва също така да предоставя по всяко време информация за хода на подкрепата и личното състояние на подкрепения (§§ 1839, 1908и, ал. 1 ГГК [BGB]).

Ако подкрепящият не изпълни разпорежданията на съда, той може да бъде принуден да ги изпълнява чрез налагането на глоба (§§ 1837, ал. 3, 1908и, ал. 1 от ГГК [BGB], § 35 от Закона за производството по семейноправни спорове и охранителни производства [FamFG]). Съдът може – в зависимост от тежестта на нарушението – също да освободи подкрепящия като такъв.

VI. Мерки подлежащи на одобрение

За правни сделки и действия, които са от особено значение за подкрепения, законът предвижда одобрение от Специализирания съд. Ако подобно одобрение липсва, Вашата декларация принципно няма правна сила.

В случай на едностранни правни сделки, като например прекратяване на договор за наем, трябва предварително да получите необходимото одобрение от съда. В противен случай Вашата декларация е недействителна (§§ 1831, 1908и, ал. 1 от ГГК [BGB]). Тук наистина трябва да се внимава, особено ако има риск от пропускане на срокове за прекратяване на даден договор. Защото в този случай правната сделка е необратима и не може да бъде отменена дори с последващо решение на съда. По-скоро трябва да бъде пуснато ново уведомление за прекратяването на договора.

Правни сделки между две или повече страни (договори), извършени без необходимото одобрение, се считат за недействителни. Правната сделка обаче може да бъде обявена за действителна с последващо решение на съда (§§ 1829, 1908и, ал. 1 от ГГК [BGB]). Ако съдът не даде разрешение, правната сделка остава недействителна. Поради това договорният партньор трябва предварително да бъде уведомен за съществуващата подкрепа и необходимото одобрение от съда. Договорът следва да бъде сключен с изричната уговорката за последващо одобрение от Специализирания съд.

Не на последно място, поради съществуващата гражданска отговорност, трябва да информирате навреме съда в писмена форма и да задействате получаването на одобрение. Това важи и в случаите, в които не сте сигурни дали има нужда от такова одобрение.

В някои случаи е възможно освобождаване от изискването за одобрение. Така например съдът може да освободи подкрепения по негова молба от задължението за безрискова инвестиция до сумата от 6000 евро (§§ 1817, 1908и, ал. 1 от ГГК [BGB]).

В определени случаи съдът може да даде общо одобрение за извършване на правни сделки, които принципно подлежат на одобрение (раздели 1825, 1908и, ал. 1 от ГГК [BGB]). Това обаче е възможно само ако управлението на имуществото без оправомощаване е лишено от смисъл, например в случай на продължаването на сделка за покупка на подкрепения.

Следващият списък с дейности, подлежащи на одобрение, има за цел да Ви запознае с отделните изисквания за одобрение. Списъкът не претендира за пълнота. За да се даде възможност за по-добра ориентация, той е групиран по категории задачи и отделни области. Обръщайте се винаги при съмнение към Специализирания съд по подкрепа.

Следните дейности подлежат на одобрение:

1. Дейности свързани със здравна грижа

• Съгласие за рискови прегледи, терапии или медицински интервенции (§ 1904, ал. 1 от ГГК [BGB]), както и несъгласие или оттегляне на съгласие за преглед на здравословното състояние, медицинско лечение или медицинска намеса, ако решението е свързано със сериозен риск за увреждане на здравето или дори смърт (§ 1904, ал. 2 от ГГК [BGB]); ако е налице разпореждане на пациента и Вие и лекуващият лекар сте еднородни, че мярката, предвидена в разпореждането на пациента, съответства на волята на подкрепяния, одобрение не е необходимо (§ 1904, ал. 4 от ГГК [BGB]); в случаите на спешност също не се изисква одобрение, ако здравето на подкрепяния е изложено на риск и има опасност от неговата смърт.

• В случай че не е налице обвързващо разпореждане на пациента, ситуацията зависи от необходимостта от лечение или предполагаемата воля на подкрепяния съгласно § 1901а, ал. 2 от ГГК [BGB], която трябва да се установи на база на конкретни факти. Ако Вие и лекуващият лекар сте еднородни, че предвидената мярка съответства на волята на подкрепяния, одобрението също не е необходимо. Препоръчително е също така фактите и резултатът да бъдат документирани заедно с лекуващия лекар за по-добра проследимост. В случай на несъгласие или ако дори един от участниците има съмнение дали планираната процедура съответства на волята на подкрепяния, трябва да се потърси мнението на съда.

- Съгласие за стерилизация (§ 1905 от ГГК [BGB]);
- Съгласие за принудително медицинско лечение (§ 1906а от ГГК [BGB]).

2. Дейности свързани с грижата за имуществото

а) Общо управление

- Теглене и превеждане на депозити по сметки с указание за блокиране (§§ 1809, 1908и, ал. 1 от ГГК [BGB]),
- Инвестиране на парите на подкрепяния (§§ 1810, 1811, 1908и, ал. 1 от ГГК [BGB]),
- Разпореждане с вземания и ценни книжа на подкрепяния, чиято стойност надхвърля 3000 евро (§§ 1812, 1813, 1908и, ал. 1 от ГГК [BGB]); от изискването за одобрение са изключени средствата по разплащателни и контокорентни сметки (§§ 1813, ал. 1, т. 3, 1908и от ГГК [BGB]).

Внимание: За освободени подкрепящи съществуват облекчения.

б) Сключване на определени видове договори

- Договор за покупка (§§ 1822, т. 3, 1908и, ал. 1 от ГГК [BGB]),
- Договор за аренда на търговски обект (§§ 1822, т. 4, 1908и, ал. 1 от ГГК [BGB]),
- Трудов договор или договор за стаж, ако задължава подкрепяния да работи за срок по-дълъг от една година (§§ 1822, т. 6 и 7, 1908и, ал. 1 от ГГК [BGB]),
- Вземане на кредити (§§ 1822, т. 8, 1908и, ал. 1 от ГГК [BGB]); това включва и откриването и използването на разплащателна сметка с възможност за овърдрафт (кредит за допълване на временен недостиг на собствени средства),
- Поемане на чужди задължения, даване на гаранции (§§ 1822, т. 10, 1908и, ал. 1 от ГГК [BGB]),
- Договори, които задължават подкрепяния да извършва редовни периодични плащания за срок над четири години, напр. сключването на застраховка живот или договор за наем (§ 1907, ал. 3 от ГГК [BGB]).

в) Задачи свързани с недвижими имоти

- Разпореждане с недвижим имот или права върху него, напр. право за ползване, право на „първи отказ“ при продажба, сервитут (§§ 1821, ал. 1, т. 1, 1908и, ал. 1 от ГГК [BGB]),
- Разпореждане с вземане, свързано с прехвърлянето на собствеността върху даден имот (§§ 1821, ал. 1, т. 2, 1908и, ал. 1 от ГГК [BGB]),
- Заявление за публична продан (принудително изпълнение) на имот (§ 181, ал. 2 от Закона за принудителните изпълнения).

г) Семейно и детско право

- Съгласие за брачен договор (§ 1411, ал. 1 от ГК [BGB]),
- Отказ от поддържането на съпружеска имуществена общност (§ 1484, ал. 2 от ГК [BGB]),
- Отмяна на съпружеската имуществена общност (§ 1492, ал. 3 от ГК [BGB]),
- Иск за разтрогване на брака или развод (§ 125, ал. 2 от Закона за производството по семейноправни спорове и охранителни производства [FamFG]),
- Признаване на бащинство и съгласие за признаване на бащинство (§§ 1596, ал. 1, 1597, ал. 3, 1599, ал. 2 от ГК [BGB]).

е) Наследствени дела

- Неприемане на наследство, отказ от запазена наследствена част, договор за разделяне на наследство, (пълно или частично) уреждане на спор за наследство, отказ от наследство (§§ 1822, т. 1 и 2, 1908и, ал. 1 от ГК [BGB]),
- Правна сделка, която задължава подкрепения да се разпорежда с наследство, с бъдещата си запазена част от наследство или полагащия му се бъдещ дял от наследство (§§ 1822, т. 1, 1908и, ал. 1 от ГК [BGB]).

3. Дейности, свързани с домакинство и жилище/ Определяне на мястото на пребиваване

- Прекратяване или сключване на договор за отказ от претенции за наемто от подкрепения жилище⁹ (§ 1907, ал. 1 от ГК [BGB]),
- Преотдаване на жилищна площ от подкрепения в собственото наемто жилище¹⁰ (§ 1907, ал. 3 от ГК [BGB]),
- Ограничаващо свободата настаняване на подкрепения (§ 1906, ал. 1 от ГК [BGB]),
- Мерки, подобни на настаняване (§ 1906, ал. 4 от ГК [BGB]), напр. поставяне на ограничителна решетка на леглото, фиксиране.

VII. Невъзможност на подкрепия да изпълнява задълженията си

Ако сте в отпуски или временно не можете да изпълнявате задълженията си като подкрепящ по други причини (например болест или командировка в чужбина), трябва да уведомите Специализирания съд. За времето в което сте възпрепятстван да изпълнявате задълженията си, може да бъде назначен заместник (§ 1899, ал. 4 от ГК [BGB]), ако това се окаже необходимо. Можете да възложите тези задачи обаче и на трето лице (ако е възможно, роднини или близки), което да поеме грижата за подкрепия в този период. Можете също така преупълномощавате трети лица за извършване на отделни помощни действия.

VIII. Застрахователна защита за подкрепящи на доброволни начала

Възможно е при изпълнение на своите задължения като подкрепящ да нанесете вреди на подкрепения или на трети лица. Поради тези рискове Свободната държава Саксония е сключила колективна застраховка „Градска отговорност“ за подкрепящи на доброволни начала (виж т. 1). В случай че претърпите злополука при изпълнение на задълженията си като подкрепящ и претърпите неимуществени вреди, в действие влиза законната застраховка срещу злополука; Свободната държава е сключила и допълнителна колективна застраховка за злополуки за доброволци (виж т. 2).

⁹ Вид начин за предварително прекратяване на договор, който още не е изтекъл. Сключва се договор за прекратяване по взаимно съгласие и отказ от взаимни претенции. Използва се често и в трудовото право, за заобикаляне на закрилата срещу уволнение

¹⁰ В Германия наемателят може да преотдава част от жилищната площ на други наематели, разбира се само със съгласието на наемодателя или ако договорът му за наем предвижда подобна възможност. Типулар на основния договор за наем обаче си остава наемателят.

Въпреки че формалностите свързани с покриването на щетите по застраховки не са работа на съда, трябва незабавно да информирате съда за възникнали вреди.

1. Вреди по гражданска отговорност

Със своето назначение като подкрепящ на доброволни начала, Вие автоматично бивате включен в застраховката „Гражданска отговорност“, без да е необходимо да подавате допълнителни декларации. Министерството на правосъдието на Саксония има сключен договор за застраховка „Гражданска отговорност за имуществени вреди“ със Източногерманското общинско застрахователно дружество. Отделно има сключен колективен застрахователен договор „Гражданска отговорност“ за имуществени и неимуществени вреди между Министерството на социалните грижи и защита на потребителите на Саксония и Застрахователна каса VVaG Дармщад от 1 януари 2014 г. Като подкрепящ на доброволни начала Вие сте застраховани чрез тези застрахователни договори. Към момента не се изисква самоучастие. Застрахователната защита обаче е второстепенна, т.е. допълнителна застраховка „Гражданска отговорност“ за възникнали вреди се прилага задължително с предимство.

Застрахователните суми (максимален лимит на отговорността) в момента са 5 милиона евро за материални и неимуществени вреди, като и 100 000 евро за имуществени вреди в конкретния случай, но не повече от 200 000 евро годишно. Ако подкрепеният разполага със стабилно имущество и е възможно финансовите загуби да надхвърлят максималния лимит на отговорност, например поради грешки в управлението на активите, трябва да потърсите допълнителна застрахователна защита от застрахователна компания по Ваш избор. При нужда можете също така да сключите свой собствен допълнителен договор към съществуващите застрахователни договори „Гражданска отговорност“. Сумата за адекватна застраховка „Гражданска отговорност“ може да Ви бъде възстановена като разход от имуществото на подкрепения (§ 1835, ал. 2 от ГГК [BGB]).

Застрахователното покритие е обект на различни ограничения. Не се покриват вреди,

- причинени от използването на моторни превозни средства,
- които са в резултат от калкулационна, спекулативна или организационна дейност,
- които възникват, защото застрахователните договори не са или не са сключени, изпълнени или продължени правилно; това не важи за вреди, възникнали вследствие на това, че е пропуснато сключването на доброволна задължителна здравна застраховка, или ако това не е било възможно – на частна здравна застраховка,
- които са възникнали вследствие на проявена умишлена професионална небрежност.

За допълнителна информация и повече подробности относно изискванията и обхвата на застрахователните покрития може да се свържете Ecclesia Versicherungsdienst GmbH¹¹:

[Следват данните за контакт на Ecclesia Versicherungsdienst GmbH]

Ако подкрепеният или трето лице предяви към Вас иск за обезщетение във връзка с дейността Ви като подкрепящ, Вие следва да уведомите застрахователната компания в срок от една седмица. Допълнително следва да приложите или да изпратите по-късно удостоверение от компетентния за Вас Специализиран съд, което да потвърждава, че сте подкрепящ на доброволни начала и сте включен в общата застраховка. Без съгласуване със застрахователната компания не трябва да признавате искове за обезщетение, да се договаряте в тази връзка или да извършвате плащания. Застрахователната компания ще се погрижи вместо Вас за предявения иск. Тя е Вашето лице за контакт при необходимост от уреждане на искове за обезщетения.

2. Вреди вследствие на злополука

Като подкрепящ на доброволни начала Вие задължително сте осигурен за рисковете от трудова злополука по закон. Застраховката осигурява обезщетение когато Вие претърпите неимуществени вреди (телесни увреждания) в резултат на злополука станала през време и във връзка или по повод на извършваната дейност като подкрепящ. За такива се считат също злополуки по време на обичайния път при отиване или връщане от мястото на пребиваване на подкрепения.

Задължителната застраховка „Злополука“ покрива по-специално разходите за медицинско лечение, мерки за рехабилитация и грижи, а също така за пенсии вследствие на злополука, ако възстановяването на пълната

¹¹ Застрахователен брокер, собственост на Евангелската църква в Германия, германската Каритас и няколко германски евангелски съюза.

трудоспособност не е възможно. В случай на вреда обърнете се към Застрахователната каса при злополуки на Саксония

[Следват данните за контакт на Застрахователна каса при злополуки на Саксония]

Свободната държава Саксония е сключила също така частна колективна застраховка с Basler Securitas Versicherungs-AG за вреди вследствие на злополука, които не се покриват от задължителната застраховка „Злополука“. Застраховката покрива неимуществени вреди (телесни увреждания). За тази застраховка също не се изисква специална регистрация от подкрепящия. Застрахователното покритие е второстепенно и се прилага само ако няма друго покритие, с изключение разбира се на частна застраховка „Злополука“, която сте сключили сами. Застрахователното покритие е с лимит на отговорността (понастоящем 175 000 евро за инвалидност, 10 000 евро при смърт, 2 000 евро за допълнителни медицински разходи и 1000 евро за допълнителни спасителни акции). Допълнителна информация може да получите от Ecclesia Versicherungsdienst GmbH (виж пог. т. 1).

За вреди вследствие от злополука трябва също задължително и незабавно да уведомите Специализирания съд, обществената осигурителна каса и при нужда Ecclesia Versicherungsdienst, за да се избегнат евентуални откази от отговорност.

IX. Компенсация за направени разходи и възстановяване на разходите

По принцип подкрепата се счита за доброволна грижа. Направените разходи във връзка с тази дейност обаче, като пътни, телефонни или пощенски разходи или разходи за копиране, ще Ви бъдат възстановени. Имате право да избирате дали желаете да отчитате всеки отделен разход със съответната разписка или фактура („Възстановяване на разходи“, §§ 1908и, ал. 1, 1835 от ГГК [BGB]) или – както е обикновено в практиката – да получавате фиксирана „Компенсация за направени разходи“ (§§ 1908и, ал. 1, 1835а от ГГК [BGB]), която към момента е в размер на 399 евро годишно. Изборът е обвързващ.

Ако желаете да използвате опцията „Възстановяване на разходи“, трябва да отчитате направените разходи подробно (ден на посещението, пътни разходи, телефонни разговори, пощенски разписки с подробности за адресата и др.). Когато пътувате със собствен автомобил се признават 0,30 евроцента на километър. Моля да имате предвид, че ще Ви бъдат възстановени само разходите за законната подкрепа, а не за друг вид помощ, напр. пазаруване или посещение, извършени от морални съображения.

Искът за възстановяване или компенсацията се отправят първоначално към подкрепяния, стига той да разполага с достатъчно средства. Ако той не разполага с такива, Вие имате право на компенсация от държавната хазна (§§ 1908и, ал. 1, 1835, ал. 4, 1835а, ал. 3 от ГГК [BGB]). Подкрепяният се смята за беден и неразполагащ със средства за издръжка, ако неговите доходи и имущество са под определен праг, налагащ социално подпомагане в определени житейски ситуации (§§ 1836в, 1836г от Гражданския кодекс [BGB], §§ 85 и сл., 90 от Закона за социалното подпомагане, дванадесети том [SGB XII]). Този праг зависи от обстоятелствата в конкретния случай. По отношение на имуществото на подпомагания той обикновено е 2600 евро, но се променя, когато има лица, зависими от издръжката, или съпрузи или партньори, които живеят отделно. Обърнете се за подробна информация към съда.

Ако подкрепяният разполага с достатъчно финансови средства, Вие можете да ползвате аванс или да възстановите респ. компенсирате разходите си от имуществото на подкрепяния и без решение на съда. Това обаче намира приложение само ако са Ви възложени правомощията на управление на имуществото. В този случай трябва само да включите изтеглените суми в годишния отчет (§§ 1908и, ал. 1, 1840 от ГГК [BGB]). Ако не Ви е поверена грижата за имуществото, трябва да поискате възстановяване на разходите или фиксираната компенсация от подкрепяния.

Ако подкрепяният не разполага с достатъчно средства, молбата за изплащане на компенсация или възстановяване на разходите трябва да бъде отправена към съда. Молбата трябва да съдържа данни за личното и финансово състояние на подкрепяния. Формулярът ще получите от съда. Той може да бъде свален и от онлайн платформата www.amt24.sachsen.de. Там ще намерите образец. Трябва, след като въведете мястото на пре-

биваване на подкрепяния и населено място, да въведете в полето за търсене на категория „Формуляри и онлайн услуги“ думата „подкрепа“. В показващия се след това списък трябва да изберете „Фиксирана компенсация / възстановяване на разходи за подкрепящи-доброволци“.

Докато искът за възстановяване на разходите възниква към момента на действително направения разход и позволява да бъде поискан аванс, фиксираната компенсация се изплаща веднъж годишно, при това след изтичане на първата година от назначението (§§ 1835а, ал. 2, 1908и, ал. 1 от ГГК [BGB]).

Моля да имате предвид, че предявяването на фиксираната компенсация е ограничено със срок. Става дума за срок, който не може да бъде удължаван от съда и след неговото изтичане искът вече не може да бъде предявен. Искът губи давност, ако не бъде предявен в срок от 3 месеца след изтичане на годината през която е възникнал. Следователно той трябва да бъде предявен до 31 март на следващата календарна година (раздели 1835а, ал. 4, 1908и, ал. 1 от ГГК [BGB]). Решаваща е дата на постъпването на молбата в съда.

От своя страна реално направените разходи губят давност, ако не бъдат предявени в съда в срок от 15 месеца след като са били направени (§§ 1835, ал. 1, 1908и, ал. 1 от ГГК [BGB]). Съгласно § 1835, ал. 1а от ГГК [BGB] съдът има право да определи друг срок или да го удължи.

Горепосочените срокове важат и когато подкрепеният разполага със финансови средства, т.е. искът се отпраща към него. Коеето означава, че ако Ви е поверена грижата за имуществото, Вие трябва да изтеглите въпросните суми от имуществото на подкрепения в установените срокове (и след това да ги включите в годишния отчет).

Що касае данъчната декларация, приходите до размера на 2400 евро годишно от възстановени разходи са необлагаеми (§ 3, т. 26б от Закона за данък върху доходите). Допълнителна информация може да получите от Агенцията по приходите.

Ако получавате обезщетение за безработица категория II, трябва да начислите получените фиксирани компенсации (за разлика от действително направените и отчетени разходи) като приход върху дохода си в месеца на постъпване към Вас. Съгласно § 11б, ал. 2, изречение трето от Социалния кодекс II, понастоящем от тази сума трябва да се приспаднат 200 евро, които не се начислява върху изплащаното обезщетение за безработица категория II. Тъй като фиксираната компенсация, без освободената сума, се начислява върху дохода, Вие сте длъжен, като получател на социална помощ, да информирате нейния платец за получаваното обезщетение.

Х. Смърт на подкрепения и други случаи на прекратяване на дейността на подкрепящия

Подкрепата се прекратява със смъртта на подкрепения или ако бъде отменена от съда (§ 1908г от ГГК [BGB]). Ако подкрепеният почине, негови правоприменици са наследниците. В качеството си на подкрепящ вече нямате право да уреждате имуществени и жилищни въпроси за подкрепения. Това е отговорност на наследниците. Към Вас могат да възникнат искове за обезщетение вследствие на Ваши неправомерните действия след смъртта на подкрепения. Евантуално подадени молби към съда за одобрение на вече сключени правни сделки, които все още не са одобрени, не могат да приключат с положителен резултат. В този случай одобрението следва да бъде дадено от наследниците. Също така нямате вече право да се възползвате от одобрения, дадени от съда.

Ако наследниците не са известни, но е необходимо да се действа във връзка с наследството или наследство-то е по-голямо (например недвижими имоти), трябва да се обърнете към Специализирания съд по наследства за назначаване на управител на наследството. Ако (все още) наследниците не са известни и не е назначен управител на наследството, можете, с цел изясняване на въпросите свързани с наследството, да се обърнете към общинската служба за обществен ред по последния адрес на подкрепения. По изключение имате право да предприемете спешни мерки по неотложност, ако съществува опасност от забавяне, поради факта, че наследниците са неизвестни и все още не е назначен управител на наследството (напр. разпореждането на спешен ремонт поради спукана водопроводна тръба).

Организирането на погребението е задължение на близките роднини на подкрепения. Това включва правото на разпореждане с тялото, вземането на решение за погребалната церемония, избора на място и даването на съгла-

сие за аутопсия и донорство на органи. Затова трябва да информирате най-близкия роднина за смъртта на подкрепения. Ако няма роднини, общинската служба за обществен ред организира погребението в населеното място, в което подкрепеният е починал; трябва да информирате този орган при необходимост. Ако подкрепеният е сключило превантивен договор, свързан с погребение, следва да информирате съответния отговорник по този договор.

След смъртта на подкрепения трябва да се разпоредите със следното:

- Незабавно уведомете Специализирания съд и близките / наследниците. Приложете към уведомлението към съда и копие от смъртния акт. Уведомете съда и ако не сте получили смъртен акт.

- Предайте документи и предмети, принадлежащи на подкрепения, на наследниците или управителя на наследството срещу разписка. Ако във Вашите правомощия влиза управлението на имуществото, имайте предвид, че за изготвянето на заключителния отчет ще се нуждаете от счетоводните документи. Ако е необходимо, направете си копия.

- Върнете идентификационната карта на съда.

- Представете на Специализирания съд заключителния отчет, ако Вашите правомощия включват управление на имуществото и наследниците не са подали декларация за освобождаване от отговорност. „Освободените“ подкрепящи също представят заключителен отчет.

В случай на смяна на подкрепения последните три точки намират приложение по аналогия. В този случай подкрепата приключва с Вашето освобождаване от съда и влиза в сила от датата на съдебното решение. В същото време се назначава нов подкрепящ (§§ 19086 и 19088 от ГГК [BGB]). Уведомените служби и органи при встъпването Ви в длъжност (наемодатели, банки, държавни институции и др.) следва да бъдат информирани за промяната. Най-целесъобразно е това да направи новия подкрепящ съгласувано с участниците.

XI. Съдебни разходи за производството по назначаване на подкрепа

Назначаването на подкрепящ не е безплатно за подкрепения. Освен дължимите към Вас разходи по време на подкрепата, той носи съдебните разходи за самото производство (такси и разходи). Те са дължими обаче само ако имуществото на подкрепения надхвърля 25 000 евро. Размерът на таксата зависи от активите на подкрепения (в момента 10 евро годишно на всеки 5000 евро над освободената сума от 25 000 евро). Минималната такса към момента е 200 евро годишно. Ако правомощията не включват управлението на имуществото, и обхватът например е ограничен до правото за определяне на мястото на пребиваване, таксата се ориентира също по имуществото, но достига максимално 300 евро.

За определяне на съдебните такси е необходимо поне в началото на всяка календарна година да се изчислява приблизително финансовото състояние на подкрепения. Съдът ще поиска от Вас да представите съответните данни – в рамките на задължителното годишно отчитане – дори ако Вашите правомощия не включват управлението на имуществото.

В допълнение към таксата се начисляват и съдебните разходи (например хонорари на вещи лица, пътни, фиксирана ставка за изготвяне на документи).

Разходите за назначения процесуален представител също са за сметка на подкрепения, ако неговото имущество надвишава минималните прагове които зависят от конкретния случай.

XII. Практически съвети

1. Лица за контакт и предложения за помощ на доброволно подкрепящи

При изпълнение на своите задължения можете да получите помощ от различни места:

На първо място, задължение на Специализирания съд е да Ви консултира (§§ 1908и, ал. 1, 1837, ал. 1 от ГГК [BGB]). Възползвайте се от това си право, особено ако имате съмнение относно обхвата на правомощията и

евентуално необходимите одобрения и се обръщайте към Специализирания съд, който е обособен като отделение към районния съд. При писмени запитвания винаги посочвайте името на подкрепяния и номера на делото. Можете също да поискате лична среща за консултация.

Освен това, съгласно § 4 от Закона за службите по подкрепа, самите служби са задължени да съветват и подкрепят подкрепящите. Местните служби по подкрепа са обособени към съответните областни служби по адресната регистрация на подкрепяния. Те могат да ви помогнат най-вече с активното посредничество на социални услуги за подкрепяния. Можете да се свържете със съответните служби в Саксония на следните адреси:

[Следват адресите на службите]

В крайна сметка можете да се обърнете и към местните съюзи за подкрепа, които предлагат съвети, обучения и информационни мероприятия. Можете да се поинтересувате за действащите съюзи във Вашето населено място от местната служба по подкрепа и общинското социално дружество (Томазиусцрасе 1, 04109 Лаипциг, тел. 0341 / 1266-0). Също така ще намерите лицата за контакт на сайта на www.pflegeetz.sachsen.de/pflegedatenbank (категория: „съвети / юридически консултации“).

2. Създаване и водене на досие по подкрепа

Подкрепата е свързана с немалко кореспонденция. В никакъв случай не събирайте документите несортирани. Още в самото начало създайте досие, в което да класифицирате всички документи. Добросъвестното управление на документите ще позволи проследяването на подкрепата. То ще Ви улесни при изготвянето на необходимите отчети, в счетоводството и ще Ви помогне да избегнете спорове с подкрепяния и членовете на неговото семейство. Ако някога сте възпрепятстван и не сте в състояние да положите необходимата грижа, Вашият представител ще се нуждае от правилно съхранени документи, за да може бързо да се ориентира в ситуацията.

Подходите по следния начин:

Вземете папка (класьор), направете с разделители отделни раздели и – където е нужно за повече прегледност – подраздели. От решаващо значение за структурата е кои задачи включват Вашите правомощия. Помислете например за следната подредба:

- Решения на Специализирания съд и кореспонденция с него,
- Здравна грижа (подраздели: здравно осигуряване, лекари, болница и др.),
- Грижа за мястото на пребиваване (подраздели: договори за наем, непредвидени разходи и т.н.),
- Грижа за имуществото с например следните обособени подраздели:
 - Имущество (допълнителни раздели: разплащателна сметка, спестовен влог, капаро за наем и т.н.)
 - Доходи (допълнителни раздели: пенсия, социално подпомагане, жилищно обезщетение и др.)
 - Застраховка (допълнителни раздели: гражданска отговорност, предмети от домакинството, злополука и т.н.).

Включете в досието всички получени писма, копия на всички изготвени от Вас писма, а в случай на важни разговори / телефонни обаждания, си водете бележки кога сте говорили, с кого и с какъв резултат. Прибавете към досието няколко копия на идентификационната си карта като подкрепящ. Така винаги ще имате копие под ръка при нужда. Освен това досието трябва да съдържа копия на важни лични документи на подкрепяния (например лична карта, карта за инвалидност, разпореждане на пациента), от които периодично се нуждаете. По принцип не е редно да прилагате оригиналните документи в досието; те като цяло остават у подкрепяния.

Изгответе основен информационен лист („Базова информация“), който да съдържа всички базови данни за подкрепяния:

Основен информационен лист

I. Подкрепящ

Име/фамилия _____

Дата на раждане/място/име _____

Адрес _____

Телефон/имейл _____

Професия/дейност _____

II. Важни данни по отношение на подкрепата

Районен съд _____ Номер на делото _____

Подкрепата назначена на _____ Дата на моето назначение _____

Правомощия (група задачи) _____

Разпореждания за ограничена дееспособност _____

Лице за контакт в съда (име, телефон) _____

Налично разпореждане за подкрепа/разпореждане на пациента _____

III. Данни за контакт на близки и роднини

IV. Данни за контакт на съюза и службата по подкрепа

Служба _____

Съюз _____

V. Данни за контакт във връзка с медицинската грижа

Личен лекар _____

Други лекари _____

Амбулантна грижа по домовете _____

Здравна каса _____

Други _____

3. Примерно попълнени формуляри и пояснения към тях

От Специализирания съд ще получите формулярите за списъка на имуществото, счетоводния отчет и годишния отчет с молба да ги попълните в определен срок и да приложите към тях съответните документи. Можете да намерите тези и други формуляри също в Интернет на адрес <http://www.justiz.sachsen.de/content/formulare.htm>. Кликнете върху „Форми и онлайн услуги“, въведете в горния десен ъгъл населеното място, в което живее подкрепения и след това въведете ключовата дума „подкрепящ/законна подкрепа“ в полето за търсене. Отваря се списък с наличните формуляри и обяснения. Тези формуляри можете да получите разбира се и на хартиен носител и в съда. Тези формуляри имат за цел да Ви улеснят при подаването на необходимите данни. Затова е добре да използвате формулярите и да прибягвате до различни форми на счетоводство или отчитане само ако сте обсъдили това със съда.

(За Ваше улеснение по-долу ще намерите попълнен примерен вариант и най-важните формуляри.)

Фактически обстоятелства:

Хайнц Мустер¹² е на 76 години. Той живее заедно с по-малката си сестра Илзе Мустер в същата къща. Считано от 1 март 2017 г. Илзе Мустер е назначена за доброволен подкрепящ на Хайнц Мустер. На нея също така е възложена грижата за имуществото. В деня на своя избор за подкрепяща Илзе Мустер получава формуляра „Списък на имуществото“. Тя трябва да го изготви в срок от четири седмици, като крайният срок е 1 март 2017 г. – денят на нейното назначение. Съдебният администратор информира Илзе Мустер, че тя трябва да се отчита веднъж годишно, като първият път за периода от 1 март 2017 г. до 28 февруари 2018 г., и да подготви доклад за представената подкрепа.

¹² Фамилията е символична. Мустер означава на немски *образец*. Тази фамилия със значението на образец се използва по правило във всички немски формуляри образци.

Сега Илзе Мустер трябва да изготви списък на имуществото на Хайнц Мустер и на неговите приходи и разходи:

Имущество към 1 март 2017 г.	
Недвижим имот, застроен с еднофамилна къща, съвместна собственост на Хайнц и Илзе Мустер (приблизителна стойност към момента)	150 000 евро
Разплащателна сметка в банка А	870 евро
Спестовен влог в банка Б	23 873 евро
Обзавеждане / мебели (приблизително)	3 000 евро
Златен пръстен-печат	850 евро
Колекция от пощенски марки	2 500 евро
Туба (духов инструмент - марка BGS)	2 000 евро
Текущи месечни приходи и разходи	
Приходи	Разходи
Пенсия 1000 евро	Споделени разходи за живеене (газ, вода, електричество и т.н.): около 140 евро
	Разходи за телефон: около 20 евро
	Разходи за застраховки: около 40 евро
	Други разходи за живот: около 350 евро

В списъка на имуществото се описва цялото имущество на подкрепения. От колективната собственост на брата и сестрата се посочва само дялът на подкрепения. Имуществото включва всички вещи и права, имащи стойност.

Отделното имущество следва да бъде оценено (тук имот, домакински вещи, бижута, пощенски марки и музикален инструмент). Решаващият фактор е пазарната стойност, т.е. цена, която може да бъде получена при евентуална продажба. Пазарната стойност на имота може да бъде формирана, като се използват цени на сходни имоти в същия жилищен район. За информация може да послужи и данъчната оценка на имота, която може да бъде поискана от Агенцията по приходите. Експертно становище принципно не е необходимо.

В примера Илзе Мустер трябва да накара банка Б да включи указание за блокиране по спестовната сметка. Банката потвърждава обособяването на указание за блокиране чрез заверяване на формуляра „Удостоверение за наличието на споразумение за блокиране“, който 2-жа Мустер е получила от съда.

Попълненият формуляр се представя от 2-жа Мустер в съда. Следователно, за тегления от спестовната сметка, 2-жа Мустер се нуждае — за разлика от разплащателната сметка — от одобрението на съда. Илзе Мустер ще попълни формуляра „Списък на имуществото“, както следва:

Районен съд: <i>Дрезден</i>		
Номер на делото: <i>12 XVII 12/17</i>		
Списък на имуществото		
на подкрепяния/подопечения/обгрижвания: <i>Хайнц Мустер</i>		
роден на: <i>01.02.1936 г.</i>		към дата: <i>01.03.2017 г.</i>
А. Имущество		
		Стойност в евро
1. Недвижим имот, земя, жилище, суперфиция (възможно най-подробно с посочване на община, улица, номер, землище, номер на парцела, прилагане на извлечение от имотния регистър и удостоверение за изпълнени изисквания за пожарна безопасност) а) Улица, номер, пощенски код, населено място <i>Зоненщрасе 15, 01108 Дрезден</i> б) Номер на парцел и землище <i>1863/4 Дрезден-Вайксдорф</i> в) вписано в имотния регистър (номер, том, партида) <i>Вайксдорф, партида 1552</i> г) стойност на имота <i>15 000,00 евро</i> , площ на имота <i>1024 кв. м.</i> е) застрахователна стойност при пожар <i>неизвестна</i> ж) година на строителство <i>1934 г.</i> з) състояние на сградата (добро, средно, лошо) <i>средно</i> и) притежаван дял <i>½</i> ☐ Други имоти: виж приложение		Пазарна стойност <i>75 000,00 евро</i>
2. Бизнес (търговска дейност, търговско предприятие, прилагане на счетоводен баланс)/		/
3. Пари в брой (включително в чуждестранна валута), депозити и влогове в банки, спестовни каси и други финансов институции (наименование на банката, IBAN, размер, лихвен процент) Банка А, IBAN: DE2510050000 012345600, 870 евро салдо, без лихва Банка Б, IBAN: DE1520050000012345600, 23 873,00 евро салдо, 2% годишна лихва		<i>870,00 евро</i> <i>23 873,00 евро</i>
4. Ценни книжа (точно описание и прилагане на потвърждение за стойността на курса на съхраняващата банка)/		/
5. Редовен доход (месечно, тримесечно, на полугодие или годишно; напр. пенсии, трудови доходи, социални помощи, издръжка, доходи от наем и лизинг, пожизнена рента, жилищни обезщетения, помощи за грижи, обезщетение за болест, обезщетение за безработица или помощи при безработица) <i>пенсия, месечно</i>		<i>1000,00 евро</i>
6. Вземания и права, доколкото не са упоменати в т. 5 (напр. вписани в имотния регистър ипотеки, дължими суми от поземлени имоти или пенсии, жилищни права, договорни права, вземания по договори за покупко-продажба и заеми, от застрахователни договори, просрочени задължения от трудови възнаграждения, просрочени задължения по договори за аренда, наем и лизинг, като се посочва пълният адрес на длъжника или платеца, и - в случай на вписани права - наименованието според имотния регистър)/		/
7. Домашно обзавеждане и спално бельо (мебели, картини - освен ако не попадат под т. 8 - часовници, завеси, килими, огледала, лампи, порцелан, чаши, спално бельо, легла; за домакински предмети и спалното бельо е достатъчно да се посочи общата стойност) <i>употребявани, предимно на възраст от около 15 години</i>		<i>3000,00 евро</i>
8. Предмети на изкуството, бижута, златни и сребърни накити, ценни килими, колекции и др. <i>златен пръстен-печат / колекция от пощенски марки</i>		<i>850,00 евро</i> <i>2500,00 евро</i>
9. Ценни артикули за ежедневна употреба (книги, спортна и ловна екипировка, радио и телевизори, видео оборудване, музикални инструменти, плочи и др., оптични уреди) <i>туба (духов инструмент марка BGS)</i>		<i>2000,00 евро</i>
10. Ръчни инструменти, машини, селскостопанско или търговско оборудване/		/

11. Селскостопански машини и аксесоари, моторни превозни средства, мотоциклети, мотопеди, велосипеди (при моторни превозни средства се посочва модела, годината на производство, регистрационния номер; посочете документите на превозното средство и мястото им на домуване)/	/
12. Селскостопански животни/	/
13. Стокови наличности, селскостопански или търговски запаси/	/
14. Други вещи и права (тук се описват подробно евентуални дялови участия в дружества или кооперации)/	/
Б. ЗАДЪЛЖЕНИЯ	
Стойност в евро	
1. Ипотечни кредити, ипотечи, задължения от рента или учредени тежести върху имот, който е част от имуществото на подкрепяния/подопечния/обгрижвания, даващи право задължението да бъде изплатено в натура (посочва се наименованието в имотния регистър и се прилага потвърждение за размера на задълженията към датата на възникване)	/
2. Други задължения, посочвайки лихвения процент, причината за възникване на дълга и кредиторите (добавете потвърждение за размера на задълженията към датата на възникване)	/
Сума Б1 и Б2 0,00 евро	

Обобщение

А. ИМУЩЕСТВО		
Раздел 1	75000,-	€
Раздел 2		€
Раздел 3	24734,-	€
Раздел 4		€
Раздел 5 1000 евро месечно		
Раздел 6	3000,-	€
Раздел 7	3350,-	€
Раздел 8	2000,-	€
Раздел 9		€
Раздел 10		€
Раздел 11		€
Раздел 12		€
Раздел 13		€
Раздел 14		€
общо	108093,-	€
В това число		
Б. Задължения	0,00	€
Чиста стойност на имуществото	108093,-	€

Горният списък на имуществото на подкрепяния/подопечения/обгрижвания изготвих добросъвестно. Декларирам, че данните са верни и пълни.

Дрезден, 21.03.2017 г.

(дата и място)

Илзе Мустер

(подпис на подкрепящия/попечителя/болногледача)

Една година след назначаването си за подкрепящ, Илзе Мустер ще трябва да внесе в съда годишния „доклад за състоянието на подкрепения“ и „финансовия отчет за управлението на активите“, като използва формулярите, изпратени от съда.

„Докладът за състоянието на подкрепения“ съдържа информация за общата житейска ситуация на подкрепения, и за личния контакт между подкрепящ и подкрепян (§ 1840 от ГК [BGB]). В примера здравословното състояние на подкрепения се е влошило. Фазите, в които той е объркан, стават все по-дълги. Подкрепеният не е в състояние да разбере съдържанието на входящата поща; той унищожава писмата или ги изхвърля непрочетени. Подкрепящата ще докладва за тези дефицити на съда, ще посочи името и адреса на личния лекар за допълнителни въпроси, които съдът може да има, и в същото време ще предложи разширяване на обхвата на правомощията.

Подкрепящи, чиито правомощия включват управлението на имуществото, подават допълнително годишен финансов отчет. За целта се използва формуляра „Финансов отчет за управлението на активите“ и свързаните с него приложения. За освободени подкрепящи са предвидени облекчения, описани на стр. 14. В нашият пример сестрата на господин Мустер обаче не е освободена.

Започнете с попълването на приложенията за приходи и разходи. Там се описват всички промени в имущественото състояние. В идеалния случай е добре да попълвате приложенията направо от самото начало, редовно, непрекъснато, прилагайки съответните разписки. Редовното попълване Ви спестява време, предвид че отчитането на приходите и разходи в края на отчетния период е трудоемък процес.

Вписват се всички постъпления (приходи) и разходи (разноски) – сортирани по дата – като се посочва платеца / получателя и основанието за прихода / разхода. Старайте се данните да са точни и избягвайте общите обозначения, които не дават яснота (напр. „паричен превод“ без допълнително конкретизиране). Първият отчетен период за първата година започва от датата на списъка на имуществото (в случая 1 март 2015 г.), отчетните периоди през следващите години се определят от съда.

Прибавете към приложенията съответните платежни документи (банкови извлечения, разписки и др.) и ги подайте в съда заедно с отчетите. Ще получите платежните документи обратно след проверката.

По принцип трябва да попълвате отделно приложение за всяка позиция (пари в брой, банкови сметки, депозити и т.н.), която се влияе от приходите и разходите. Ако подкрепеният притежава няколко банкови сметки, винаги трябва да изготвяте отделно приложение за всяка сметка. Това улеснява проверката на движението по сметките, а на Вас счетоводството. Трябва обаче да координирате формата и обема на счетоводството със съдебния администратор преди да попълните формулярите за първи път. При определени обстоятелства копията на (текущите) извлечения от сметката може да заменят справката в дадено приложение. В отделни случаи пак обобщената справка за всички сметки може да се окаже достатъчна.

Приходите включват всичко, което постъпва като пари или увеличава наличните активи (например пенсии, жилищни обезщетения, лихви от спестявания, печалби от курсови разлики при ценни книжа, увеличение на стойността на недвижимите имоти). Движението на пари в рамките на имуществото на подкрепения се отбелязва както по отношение на приходите, така и на разходите – така например прехвърлянето на парични средства към спестовния влог се отбелязва едновременно като разход по разплащателната сметка и като приход по спестовната сметка.

При дребни разходи може да бъде целесъобразно да събирате касовите бележки за отчета всеки месец, да ги подреждате, да описвате разходите и да изтеглите след това от банковата сметка общо сумата или да договорите със съдебния администратор фиксирана сума (например за джобни пари или ежедневни разходи) След това в отчета се посочва само тази обща месечна сума. Ако давате на подкрепения джобни пари, трябва да го помолите да потвърди плащането, разбира се ако е в състояние да го направи.

След като попълните приложенията за отделните позиции, можете да започнете с попълването на формуляра „Финансов отчет за управлението на активите“. Ако, както е посочено в примера, това е първото счетоводно отчитане след назначаването Ви за подкрепящ, отчетът започва с датата на списъка на имуществото. Отчетът през следващите години започва от датата на последния отчет. Сумите по отчета се смятат за правилно изчислени, когато разликата между първоначалния и крайния актив е идентичен с разликата между всички приходи и разходи. По този начин сами може да проверите дали сте успели да отчетете всички приходи и разходи правилно.

В примера (следващите 5 страници) подкрепящата Илзе Мустер изготвя отчет както на разплащателната така и на спестовната сметка на подкрепения. Приходите и разходите са показани само примерно на база малкото постъпления и разноски. Подкрепящата Илзе Мустер не управлява пари в брой. В противен случай тя трябва

да попълни отделено приложение за парите в брой. Вместо това тя плаща покупките на подкрепения с неговата банкова карта или превежда парите от сметката му. Като цяло се препоръчва плащанията за подкрепения да се извършват по банков път през разплащателната сметка. Това опростява „счетоводството“ и увеличава прозрачността и прозрачността при управлението на активите.

Илзе Мустер име/ фамилия на подкрепящия	
Зоненщрасе 15 лица, номер	035112345678 телефон
01108 Дрезден пощенски код, населено място	15.03.2017 г. дата
Районен съд Дрезден - Специализиран съд по подкрепа – Росбахщрасе 6 01069 Дрезден	Име и фамилия на подкрепения Мустер Хайнц род. на 01.02.1936 г. № на делото: 12 XVII 12/17
Докладът за състоянието на подкрепения	
за периода от 01.03.2017 г. до 28.02.2018 г.	
А) Данни за личното състояние (т. 1-7):	
1. Постоянен адрес на подкрепения: Зоненщрасе 15 улица Настаняване в дом ☐ да ☒ не	
01108 Дрезден пощенски код, населено място Затворено отделение ☐ да ☐ не	
Кой се грижи за подкрепения? ☐ грижи се сам за себе си ☒ аз, подкрепящия ☐ _____	
☐ медицински персонал/болногледач ☐ амбулантна грижа по домовете	
3. Има ли промени в здравословното състояние след последния доклад? Състоянието на подкрепения ☐ се е подобрило ☐ е непроменено ☒ се е влошило ☒ защото болките в кръста все повече го ограничават и е все по-объркан Личен лекар: д-р Мюлер Улица: Мюлергасе 1 Пощенски код: 01088 Нас. място: Дрезден	
тел. 0351/9101112	
4. Каква промяна на Вашите правомощия считате за целесъобразна? ☐ Няма необходимост от промяна ☒ Обхватът на подкрепата следва да бъде увеличен с правомощието „Приемане на пощата“. Подкрепеният все по-често изхвърля писмата без да ги е прочел.	
5. Подкрепата ☒ продължава да бъде необходима ☐ може да бъде отменена, подкрепеният може да се грижи вече сам за делата си	
6. Кога са последно видяхте подкрепения? днес В какви интервали от време виждате/посещавате подкрепения? ☐ седмично ☐ месечно ☒ ежедневно (съвместно съжителство) ☐ лични контакти с подкрепения съгл. § 1908, ал. 1, изречение първо във вр. § 1840, ал. 1 от ГГК/планирани мерки за персонално насърчаване и развитие ☐ виж приложение (BS 6276) ☐	
7. Ако управлението на имуществото не е част от Вашите правомощия Размерът на имуществото в края на отчетния период е ок. Размерът на имуществото през текущата година към 01.01. е	
евро евро	
Б.) Данни за икономическото състояние (т. 8 - 13):	

8 Приходи на подкрепяния	платец	сума
☒ Пенсия месечно	<i>Германска пенсионна каса</i>	1000 €
☐ Болнични от заплата/трудова възна- раждение месечно		€
☐ Обезщетение за безработица катего- рия I		€
☐ Доход от наеми		€
☐ Обезщетение за безработица катего- рия II, социални помощи/минимален доход месечно		€
☐ Обезщетение за грижа (категория _____)		€
☐ Издръжка месечно		€
☐ _____		€
(моля приложете копие от последното удостове- рение за дохода)		
Кой е получателят на дохода?		
☒ превежда се по сметката на подкрепяния		
☐ _____		
☐ пенсията е пренасочена към доставчици		

9. Разходите за дом / настаняване се плашат от (моля посочете платеща и номера на преписката):

☐ Освен това подкрепяният получава джобни в размер на _____ евро, които се плащат

☐ по сметката на подкрепяния ☐ към заведението.

☐ Към дата _____ джобните са в размер на _____ евро.

☐ Проверявам ☐ Не проверявам начина на изразходване на джобните

☐ чрез редовен преглед на документацията на заведението

☐ чрез предоставяне на копия на документацията на заведението

Джобните ☐ се използват ☐ не се използват по предназначение (ако отговорът е не, моля пояснете
на отделен лист).

10. Текущите приходи се използват за:

☐ Разходи за дом _____ евро	☐ Наем _____ евро
☒ Електричество <i>около 25</i> евро	☒ Телефон <i>около 20</i> евро
	☒ Храни <i>около 200</i> евро
	☒ Дрехи <i>около 90</i> евро
☒ Ежедневни разходи	☒ Козметика <i>около 20</i> евро
	☐ Литература/вестници _____ евро
	☒ Други <i>около 40</i> евро
☐ Покриване на задължения към _____	в размер на _____ евро
☒ Други <i>други разходи за жилище (газ/вода и др.)</i>	<i>около 115</i> евро
<i>застраховки</i>	<i>около 40</i> евро

11. През отчетния период подкрепяният е придобил или наследил следните вещи (предмети, имо-
ти) и права (например искиове, жилищни права) (в случай на наследство, моля приложете копие от
описа на наследството и удостоверението за наследници или последното завещание с протокола от
отварянето му).

☒ няма

12. Подкрепеният притежава следното имущество (към датата на отчета):

☒ Недвижими имоти: *Зоненцрасе 15, 01180 Дрезден (половин собственост)*

Землище *Дрезден-Вайксдорф*, том _____, партида *1552*, стойност **75000 €**

☒ самостоятелно ползване ☐ отдаден под наем ☐ неизползван

☒ IBAN* *DE2510050000012345600* в *банка А* **871,75€**

☒ IBAN* *DE1520050000012345600* в *банка Б* **23950,46 €**

☐ Друга сметка _____ IBAN* _____ в _____ €

☐ Друга сметка _____ IBAN* _____ в _____ €

☒ *Жилищно обзавеждане и ценни предмети (пръстен-печат/пощенски марки/туба)* **8350 €**

(Моля да приложите копие от последното банково извлечение респ. спестовната книжка на собственика)

Сума **108172,21 €**

Задължения ☐ има в размер на _____ евро ☒ няма

13. Подкрепеният притежава следното имущество (към 01.01 на текущата отчетна година):

☒ Недвижими имоти: *Зоненцрасе 15, 01180 Дрезден (половин собственост)*

Землище *Дрезден-Вайксдорф*, том _____, партида *1552*, стойност **75000 €**

☒ самостоятелно ползване ☐ отдаден под наем ☐ неизползван

☒ IBAN* *DE2510050000012345600* в *банка А* **795,90€**

☒ IBAN* *DE1520050000012345600* в *банка Б* **23473 €**

☐ Друга сметка _____ IBAN* _____ в _____ €

☐ Друга сметка _____ IBAN* _____ в _____ €

☒ *Жилищно обзавеждане и ценни предмети (пръстен-печат/пощенски марки/туба)* **8350 €**

(Моля да приложите копие от последното банково извлечение респ. спестовната книжка на собственика)

Сума **107618,90 €**

14. Извършил съм следните дейности/правни действия като законен представител:

☐ Прекратяване на договор за жилищен наем (в _____)

☐ _____

☐ други, подлежащи на одобрение юридически сделки (напр. вземане на заем, сключване на споразумение за изискуемо задължение, отказ от наследство и др.) _____

15. Също така бих желал ☒ да съобщя ☐ да инициирам,

че към момента организирам амбулантна грижа по домовете, защото не успявам сама да се погрижа брат си.

Декларирам верността и пълнотата на предоставените от мен данни!

Илзе Мустер

подпис на подкрепения

*виж извлечение от банкова сметка

До районен съд *Дрезден*№ на делото *12 XVII 12/17***Финансов отчет за управлението на активите**на подкрепяния/обгрижвания *Хайнц Мустер*
за периода от *01.03.2017 г.* до *28.02.2018 г.*роден на *01.02.1936 г.***Имуществото е формирано както следва:**

	Наличност в началото на отчета	Наличност в края на отчета
Имоти / собствени жилища/ суперфиции <i>Зоненщрасе 15, 01180 Дрезден (половин собственост)</i>	<i>75000</i> евро	<i>75000</i> евро
Разплащателна сметка (IBAN) в банка <i>DE2510050000012345600 в банка А</i>	<i>870</i> евро	<i>871,75</i> евро
Спестовен влог (IBAN) в банка <i>DE2510050000012345600 в банка Б</i>	<i>23873</i> евро	<i>23950,46</i> евро
Допълнителна сметка (IBAN) в банка	евро	евро
	евро	евро
	евро	евро
Договор за спестовен жилищен кредит (IBAN, № на договора) с банка	евро	евро
Банков сейф № в банка	евро	евро
Застраховка „живот“/застраховка за пенсия (стойност за об- ратно изкупуване)	евро	евро
Пари в брой у подкрепящия	евро	евро
Наличност в сметката в дома (джобни, пари за облекло)	евро	евро
Друго имущество (бижута, антикварни предмети) <i>Жилищно обзавеждане, пръстен, колекция от пощенски марки, туба</i>	<i>8350</i> евро	<i>8350</i> евро
Междинна сума (наличност)	<i>108093</i> евро	<i>108172,21</i> евро
Задължения		
Задължения по ипотечи б.	евро	евро
Други задължения б.	евро	евро
	евро	евро
Междинна сума	евро	евро
Имущество (наличност минус задължения)	<i>108093</i> евро	<i>108172,21</i> евро

С настоящото се потвърждава верността на изготвения финансов отчет.

15.03.2018

Дата

Илзе Мустер

Подпис на подкрепящия/болногледача

№ на делото 12 XVII 12/17			Страница 1	
IBAN <i>Разплащателна сметка DE2510050000012345600</i>			Банка: A	
Тек. №	Дата	Наименование на прихода/разхода	Приходи в евро	Разходи в евро
() прехвърляне				
1.	06.03.2017	Постъпление (кредит) от спестовна книжка №. 45612387	400,-	
2.	07.03.2017	Транзакция (дебит) за закупуване на храни от супермаркет X		38,20
3.	14.03.2017	Транзакция (дебит) за закупуване на CD-та		59,97
4.	16.03.2017	Превод на разходи за газ		50,-
5.	16.03.2017	Превод на разходи за електричество		20,-
6.	16.03.2017	Превод на телефонни такси споделени		20,-
7.	21.03.2017	Транзакция (дебит) за закупуване на храни от супермаркет Y		41,95
8.	25.03.2017	Транзакция (дебит) за застраховки		40,-
9.	26.03.2017	Превод на разходи за ремонт на тръбопровод (половината стойност ½) към фирма Санитер Заубер		850,-
10	28.03.2017	Транзакция (дебит) за закупуване на яке и панталон от модна къща Z		238,50
11.	28.03.2017	Транзакция (дебит) за закупуване на храни от супермаркет X		39,63
12.	30.03.2017	Пенсия	1000,-	
Сума/прехвърляне:			1800,-	1400,-

№ на делото 12 XVII 12/17			Страница 1	
IBAN <i>Спестовен влог DE2510050000012345600</i>			Банка: B	
Тек. №	Дата	Наименование на прихода/разхода	Приходи в евро	Разходи в евро
() прехвърляне				
1.	05.03.2017	Теглене и внасяне по разплащателна сметка		400,-
2.	02.01.2018	Постъпление от лихви по влога	477,46	
Сума/прехвърляне:			477,46	400,-

[Следва индекса на ключовите думи, редакционното каре на издателството, информация за авторските права и анкетна карта за удовлетвореността на потребителите от тази брошура]

МИНИСТЕРСТВО
НА ПРАВОСЪДИЕТО

СВОБОДНА ДЪРЖАВА
САКСОНИЯ

Подкрепа и превантивна грижа

Ръководство

Предисловие

Скъпи съграждани,

Повечето от нас, дали съзнателно или не, живеят с представата, че ще се радват до смъртта си на напълно бистър ум и физическа дееспособност. Рядко ни минава мисълта, че един ден може да сме зависими от чужда помощ, защото никои не обича да му се напомня колко бързо може да го застигне злополука или заболяване, което да го постави в ситуацията да не може да се грижим изцяло или частично сам за себе си и делата си. Затова още докато сме дееспособни трябва да си зададем въпроса, кой би могъл да взема правилните решения от наше име, ако сме зависими от чужда помощ. В идеалният случай с това ще се заеме близък нам човек, на който сме предоставили своевременно предварително пълномощно при ограничена недееспособност. Ако подобно пълномощно или друг вид помощ не са налице, Специализираният съд по подкрепа назначава законен подкрепящ. С „Разпореждане за подкрепа“¹³ може обаче да влияем върху избора на подкрепящ и да зададем своите изисквания към него. Също така е добре да изготвим и „Разпореждане на пациента“.

Скъпи съграждани, за да бъдете сигурни, че в даден момент от живота си, в който ще бъдете зависими от чужда помощ, Вашите желания, представи и нужди ще бъдат уважавани, но и за да подпомогнете своите помощници при изпълнение на техните задължения, е добре навреме да вземете мерки. Тази брошура има за цел да Ви помогне да се информирате подробно и да вземете осъзнато решение. Тя е адресирана също и към онези, които вече изпълняват ролята на подкрепящи или са пълномощници по предварителни пълномощни при ограничена недееспособност.

Подкрепящите, които изпълняват тази дейност на доброволен принцип, ще намерят допълнителна информация по темата и практически съвети в специално изданието за тях „Ръководство за доброволческа подкрепа“.

Съдържанието на тази брошура и формулярът на предварителното пълномощно при ограничена недееспособност ще намерите също на <http://publikationen.sachsen.de>.

Дрезден, януари 2019 г.

подпис

Себастиан Гемков

Министър на правосъдието на провинция Саксония

¹³ Вид разпореждане, в което лицето предварително (при пълна дееспособност) регламентира кой да бъде назначен от съда за подкрепящ, в случай, че не може да се грижи за делата си поради телесно или душевно заболяване или инвалидност. То е различно от предварителното пълномощно.

Съдържание

I. Въведение	98
II. Предварително пълномощно при ограничена недееспособност.....	99
Формуляр на „Предварително пълномощно при ограничена недееспособност“	108
Формуляр на пълномощно за представителство пред банки	112
III. Законната подкрепа.....	114
IV. Разпореждане за подкрепа.....	121
Формуляр за „Разпореждане за подкрепа“	122
V. Разпореждане на пациента	123
VI. Лица за контакт	125

I. Въведение

Ако човек, било поради заболяване или инвалидност, не може да се грижи за делата си, той често се нуждае от представител: някой трябва да осигури необходимата грижа, да поръча доставка на храна, да подаде молба за отпускане на пенсия, да се погрижи за банковите дела, да сключи договор за преустройство на жилището с цел приспособяване към нуждите на засегнатото лице или да организира място в дом. Необходимо е да се сключи договор с болница за лечение и да се даде съгласие за медицинска интервенция. Във всеки един от тези случаи се налага да се дават правно обвързващи декларации и да се сключват договори.

Напълно погрешно се смята, че при тежко заболяване най-близките роднини, особено съпругът или съпругата или небрачният партньор или децата, получават автоматично определени разпоредителни права. По закон пълнолетните лица нямат попечители. Ако имате психично заболяване, душевно страдание или деменция, съпругът или съпругата или вписаният небрачен партньор трябва първо да бъдат назначени за представители. Само така имат право да дават съгласие за определено лечение, да подават молби за социални услуги или да организират амбулаторна грижа. Достъпът до разплащателната сметка на болния партньор, с цел покриване на текущи разходи, също не е възможно без банково пълномощно или назначен представител.

Как може да бъде назначен такъв представител, какви са изискванията към него, какво има право да извършва и кой може при нужда да осъществява контрол върху него, е обяснено в тази брошура. Никога не е твърде рано, човек да започне да се информира по темата. Колкото по-рано и обмислено вземете необходимите превантивни мерки за себе си и своето семейство, толкова по-добри ще бъдат грижите за Вас при загуба на дееспособност. Ако при внезапно заболяване или злоупотреба настъпи необходимост от грижа, може да бъде твърде късно за тези осъзнати решения.

За да изберете за себе си най-подходящата превантивна грижа, е добре първо да се информирате какво се случва, когато възникне нужда от помощ и как може да се подготвите предварително за такива ситуации.

Ако някой не е в състояние да се грижи за себе си и за своите дела и не разполага с друга помощ, напр. пълномощник с предварително пълномощно при ограничена недееспособност, Специализираният съд по подкрепа му назначава законен подкрепящ като представител. Подкрепящият може да извършва тази дейност на доброволни начала (близък роднина или член на семейството), може да бъде също професионален подкрепящ или член на Съюз за подкрепа или на Службата по подкрепа, по изключение това може да бъде самият Съюз за подкрепа или самата Служба по подкрепа. Законният подкрепящ е само законен представител, той не е социален работник или лице, което полага медицински грижи. Той само организира необходимата социална помощ и представявя лицето при подаването на правно обвързващи декларации. Той следва да поддържа личен контакт с подкрепяното от него лице, ежедневните или ежемесечните посещения без особен повод обаче не влизат в кръга на неговите задължения. Законно подкрепящият на доброволни начала получава за своята дейност вид компенсация, докато професионалният подкрепящ възнаграждение. Те се заплащат от засегнатото лице, ако същото разполага с необходимите средства. В противен случай разходите се поемат от държавния бюджет. Подкрепящият трябва редовно да докладва на Специализирания съд по подкрепа за хода на предоставяната грижа и може да извършва редица дейности и сделки само след разрешение от Специализирания съд.

Законен подкрепящ може да бъде назначаван само ако това е необходимо. Друг вид помощи – например подпомагане от социалните служби във връзка с жилищна помощ или Агенцията по заетостта във връзка с молби за отпускане на помощи за безработица, категория II – се ползват с предимство пред законната подкрепата. Наличието на предварително пълномощно при ограничена недееспособност към доверено лице изключва по правило възможността за назначаване на законен подкрепящ. С предварителното пълномощно при ограничена недееспособност лицето предоставя във време, в което е напълно дееспособно, правото на друго лице да действа от негово име при настъпване на недееспособно (най-вече вследствие та влошаване на умствените способности поради старост, напреднала болест или злоупотреба). Самото засегнатото лице, а не Специализираният съд, какъвто е случаят при законната подкрепа, определя кой и в какъв обем да го представлява при нужда. На пълномощника могат да бъдат налагани конкретни и обвързващи представителни правомощия. Само в редки случаи той е длъжен да се обръща към съда за разрешаване на определени действия, например при даването на съгласие за опасна медицинска интервенция или при настаняване в затворена психиатрична клиника. За разлика от назначения от съда подкрепящ, той също така не трябва да докладва и да се отчита редовно пред Специализирания съд по подкрепа. На пълномощниците не се полага възнаграждение, освен ако не е сключено изрично споразумение за това. Предимствата на предварителното пълномощно при ограничена недееспособност са

най-вече възможността за самоопределение, небюрокрачните процедури и свързаните с това разходи. Съпътстващият занижен контрол върху пълномощника предполага, че лицето, на което се предоставя подобно пълномощно, трябва да се ползва с доверието на упълномощителя и последния да бъде убеден, че той ще взима правилните решения в негов интерес. Ако такова доверено лице съществува, предварителното пълномощно при ограничена недееспособност е най-добрият вариант за превантивна грижа.

Ако някой не желае да предоставя предварително пълномощно при ограничена недееспособност, той може да се възползва от възможностите, които дава „Разпореждането за подкрепа“. Разпореждането за подкрепа съдържа предложения при избора на подкрепящ и желанията по отношение на самата подкрепа, в случай, че е наложително подкрепящият да бъде назначен от съда. При избора на подкрепящ Специализираният съд е обвързан с желанията на нуждаещия се от подкрепа, разбира се, ако предложеният подкрепящ е подходящ за изпълнението на тази дейност. При изпълнение на своята дейност подкрепящият също е обвързан с изискванията, съдържащи се в разпореждането за подкрепа. Наличието на разпореждане за подкрепа обаче не отменя процедурата по назначаване на подкрепящ от Специализирания съд и свързаните с това разходи.

В допълнение към предварителното пълномощно при ограничена недееспособност и разпореждането за подкрепа, при определени обстоятелства или в конкретни случаи, има смисъл да се изготви разпореждане на пациента. То представлява предварително писмено волеизявление за прилагането на евентуално наложителни медицински интервенции на по-късен етап (особено инвазивни методи) или изричния отказ от подобно съгласие. Важно е, разпореждането на пациента да бъде изготвено на етап, в който лицето е в състояние да даде информирано съгласие, т.е. да бъде в състояние да осъзнае вида, значението и мащабите (рисковете) на медицинските действия и да изрази волята си в съответствие с това. Ако в даден момент от живота на човек заложените мерките в разпореждането на пациента трябва да влезнат в действие, то законният подкрепящ и пълномощникът по предварителното пълномощно при ограничена недееспособност трябва да се съобразят с волята, съдържаща се в него.

В брошурата посочените възможности за превантивна грижа и законна подкрепа са описани подробно. Така може да вземете своето решение, кой вид превантивна грижа би бил най-подходящ за Вас при нужда.

Допълнителни консултации по въпроси свързани с превантивната грижа може да получите предимно от службите и съюзите по подкрепа. Информация в тази връзка ще намерите в края на брошурата.

II. Предварително пълномощно при ограничена недееспособност

Тези, които желаят да избегнат назначаването на законен подкрепящ и свързаните с това бюрократични процедури и финансови разходи, може да изготвят „Предварително пълномощно при ограничена недееспособност“. Предварителното пълномощно гарантира правото на самоопределение и е значително по-подробно от разпореждането за подкрепа, защото последното не дава представителни правомощия.

Предвид това, че пълномощникът не преминава през съдебната процедура по подобие на подкрепящия, той се ползва с повече свободи от назначеният и контролиран от съда подкрепящ. Затова предварителното пълномощно изисква висока степен на доверие към пълномощника.

Ако съществува предварително пълномощно, което покрива дейностите, които упълномощителят не е в състояние да изпълнява в даден момент самостоятелно, Специализираният съд по правило няма право да назначава подкрепящ. Подкрепящ обаче може да бъде назначен въпреки съществуването на предварително пълномощно, ако пълномощникът не желае да се възползва от пълномощното или е неподходящ. Той може да бъде неподходящ, ако например самият той като представител е недееспособен и по обективни причини не може да изпълнява задълженията си като представител или съществуват конкретни данни, че използва пълномощното за лична облага. Подкрепящ може да бъде назначен въпреки наличието на предварително пълномощно и поради конфликт на интереси, ако пълномощникът например е служител в дома, в който засегнатото лице е настанено.

Предварителното пълномощно намира приложение не само при нужда от постоянна подкрепа, но и когато засегнатото лице не е в състояние да се грижи за делата си само кратковременно. Разбира се към момента на

предоставянето на пълномощното – както и към датата на неговото оттегляне – упълномощителят трябва да бъде напълно дееспособен.

Защо ми е нужна превенция? Какво толкова би могло да ми се случи?

Всеки може да се озове в ситуация, било поради злополука, болест или напреднала възраст, в която да не може да извършва самостоятелно важни неща от ежедневието. За всеки случай е добре да си зададете следните въпрос:

- Какво ще се случи, ако един ден съм зависим от чужда помощ?
- Кои би могъл да действа и взима решения от мое име?
- Ще се съобразяват ли тогава с моята воля?

или още по конкретно:

- Кои ще организира необходимата ми амбулаторна помощ?
- Кои ще потърси и организира за мен място в старчески дом или хоспис?
- Кои ще прекрати договора ми за наем на жилището или абонаментът на телефона?
- Какви медицински грижи ще се полагат за мен? Кои ще взима решение при необходимост от операция или медицински манипулации?
- Кои ще се грижи за банковата ми сметка?
- Кои ще се разпорежда с имуществото ми?

....И въобще:

Кои ще се погрижи за личните ми желания и потребности?

Нали все пак имам близки! Нали партньорът ми или децата ще се погрижат?

Разбира се – и дано – Вашите близки бъдат до Вас в момент, в който няма да можете сами да се грижите за себе си и делата си поради злополука, болест или инвалидност. Когато обаче се налага да се дават правно обвързващи декларации или да се взимат такива решения, съпругът или съпругата, небрачният партньор или децата не винаги получават автоматично правото да Ви представляват. Съгласно германското законодателство само родителите могат да бъдат неограничено попечители на собствените си малолетните деца, което им дава правото да упражняват правомощията си като представители и да взимат решения по всички въпроси. Обратно, при пълнолетното лице близките имат право да дават декларации или да взимат решения само в два случая: при наличието на нотариално заверено пълномощно или ако са назначени от съда като подкрепящи.

Пълномощното е частен писмен акт, с който едно лице предоставя на друго лице определени правомощия. То се дава по правило чрез волеизявление на упълномощителя (т.е. Вие) в полза на пълномощника (лице, ползващо се с Вашето доверие). Като всяка правна сделка волеизявлението изисква упълномощителят да е дееспособен. Тоест при полагане на подписа си под пълномощното той трябва (все още) да може да формира свободно волята си.

Пълномощното съдържа правата на пълномощника, т.е. дава му „правна власт“ или правомощието, да сключва правни сделки от името на пълномощника с трети лица като външно отношение. Това се изразява предимно в сключването на договори или чрез предоставяне на правно обвързващи декларации, като например декларации за прекратяване на сделка. Моля да имате предвид, че за действителността на декларациите и волеизявленията на пълномощника във външно отношение, значение има само съдържанието на пълномощното, не и договорките между упълномощител и пълномощник за начина на използване на пълномощното. Последните касаят повече вътрешното отношение между упълномощител и пълномощник.

Указанието за извършване на сделка е в основата на вътрешното отношение, т.е. договор, който може да бъде сключен с мълчаливо съгласие. В тази рамка упълномощителят може да дава указания за начина по който да се използва пълномощното. Целесъобразно е конкретните индивидуализирани права да бъдат уговорени писмено с пълномощника, особено когато става дума за имуществени отношения. По този начин упълномощителят може от една страна да зададе рамковите условия на пълномощното, а от друга да регламентира възнаграждението на пълномощника. Наличието на изрично регламентирани вътрешни отношения предотвратява възникването

на спорове по отношение на правата на пълномощника и служи едновременно за защита на упълномощителя (или неговите наследници) и на самия пълномощник. Така например недвусмислено може да бъде решен (често) спорът за въпрос, дали пълномощното е предоставено само за управление или за продажба на недвижимо имущество.

Какви са аргументите в полза на предварителното пълномощно?

Предварителното пълномощно гарантира във висока степен правото на самоопределение. Вие посочвате едно или повече лица, които се ползват с Вашето доверие и са готови при нужда да действат от Ваше име. Тук може да се ръководите от личните си желания и потребности и да дадете допълнителни указания по какъв начин да бъдат водени делата Ви. Препоръчително е да включите избраните от Вас лица за пълномощници (например близки роднини или приятели) в процедурата още при изготвянето на самото пълномощно.

За разлика от назначението на законен подкрепящ тук се спестява бюрократичната съдебна процедура, свързана с много разходи. За разлика от подкрепящия пълномощникът трябва да иска разрешение от Специализирания съд само в редки случаи, като също не му се налага, подобно на назначения от съда законен подкрепящ, да докладва и да се отчита редовно пред съда. Само ако на Специализирания съд стане известно, че има нещо нередно, той може да назначи на пълномощника „контролиращ подкрепящ“; неговата задача е да контролира как пълномощникът упражнява правата дадени му от упълномощителя и при необходимост дори да поиска обявяването на пълномощното за нищожно. Моля да имате предвид, че свързаният с предварителното пълномощно занижен контрол предполага пълномощникът да се ползва във висока степен от доверието Ви.

Подкрепящият получава освен това компенсация за извършваната от него дейност, а ако не извършва тази дейност доброволно, и възнаграждение. Пълномощникът обратно не получава възнаграждение, ако същото не е уговорено предварително с упълномощителя.

Какво представлява генералното пълномощно? Достатъчно ли е като превенция?

Генералното пълномощно може да дава „представителни правомощия за всички сделки“. То обаче не покрива няколко важни правни действия:

- Пълномощникът няма право вместо Вас да дава съгласие за медицински преглед, терапевтично лечение или медицинска интервенция, дори и ситуацията да се окаже животозастрашаваща (при сърдечна операция например) или да се очаква дългосрочно и тежко увреждане на здравето (например при ампутация).
- Пълномощникът не може вместо Вас да даде съгласие за настаняването Ви в заведение от затворен тип с цел Вашата защита или налагането на друг вид мерки, ограничаващи свободата (например поставянето на ограничителни решетка на леглото) или принудително лечение.
- Пълномощникът не може вместо Вас да даде съгласие да станете донор на органи.

В тези случаи законът изисква тези правомощията да са разписани изрично в писменото пълномощно. В тези случаи генералното пълномощно също не е достатъчно.

Трябва също така да се има предвид, че в някои чужди държави пълномощникът има право да действа само в случаите, които изрично се съдържат в пълномощното.

Но и в останалите случаи се препоръчва в пълномощното да бъдат конкретно индивидуализирани съответните правомощия. Принципно е възможно пълномощното да се ограничи само до конкретни действия (например само до здравословното състояние). Това обаче означава, че при нужда е твърде вероятно за всичко останало да бъде назначен подкрепящ. Дори пълномощникът да бъде избран от съда като подкрепящ за извършване на допълнителните действия, е добре да се избегне паралелното съществуване на пълномощно и подкрепа, за да не възникнат спорове относно компетентността.

Кой ще взема решение за нужното медицинско лечение?

Докато в качеството си на пациент сте способни да изразявате волята си, вие решавате за всички медицински манипулации след консултация с лекар. Ако обаче Вашето състояние не позволява да вземате самостоятелно решения, и най-вече да формирате или изразите самостоятелно воля, тогава е необходима намесата на пълномощник или подкрепящ.

Ако няма пълномощник или назначен подкрепящ, в спешни случаи решението се взема от лекаря, който трябва да действа в съответствие с „предполагемата Ви воля“. При нужда от неспешни медицински манипулации

се назначава подкрепящ. По принцип Вашата предполагаема воля е меродавна за медицинска манипулация, по отношение на която не можете изразите волята си. Следва да се установи на база конкретни данни – от пълномощника или подкрепящия – как бихте реагирали Вие в тази ситуация, ако все още сте били в състояние да формирате свободно волята си. Това може да бъде много трудно, понякога невъзможно, ако в миналото никога не сте споделяли, било писмено или устно, Вашите представи за медицинско лечение, особено в последната фаза от живота Ви.

Затова е важно да помислите дали да не изготвите едновременно с предварителното пълномощно и „Разпореждане на пациента“. Допълнителна информация за разпореждането на пациента ще намерите на страница 25 и следващи.

В кои случаи пълномощникът по предварително пълномощно е задължен да получи разрешение от Специализирания съд?

Подобно на подкрепящия пълномощникът се нуждае от разрешението на Специализирания съд при извършване на определени действия, представляващи сериозна намеса в правния статус на засегнатото лице.

1. Пълномощникът по предварително пълномощно се нуждае от разрешението на Специализирания съд преди да даде съгласие за медицински преглед, лечение или медицинска интервенция или да откаже необходимо спешно лечение, ако съществува опасност засегнатото лице:

- да почине вследствие на прилагане или неприлагане на мярката (напр. рискова операция при пациент, страдащ от сърдечно заболяване или отказването на животоспасяваща операция) или
- да претърпи дългосрочни и тежки увреждания на здравето (например вследствие на ампутация или отказ от такава).

При това рискът трябва да бъде конкретен и сериозен: стандартните рискове, свързани например с поставянето на пълна упойка, не налагат съдебно разрешение.

Дадена мярка може да бъде приложена без разрешение от съда само тогава, когато

- поради внезапна и непосредствена опасност няма време за своевременната намеса на съда или
- пълномощникът и лекуващият лекар са еднородни, че предоставянето или непредоставянето на съгласие отговаря недвусмислено на волята на засегнатото лице, формулирана в актуално валидно разпореждане на пациента или на неговата внимателно проучена предполагаема воля.

Отказ от прилагане на дадена мярка може да се направи без разрешение на Специализирания съд само тогава, когато пълномощникът по предварителното пълномощно и лекуващият лекар са еднородни, че отказаното съгласие отговаря недвусмислено на волята на засегнатото лице, формулирана в актуално валидно разпореждане на пациента или на неговата предполагаема воля, проучена внимателно на база конкретни данни.

При това пълномощникът има право да даде съгласие, да оттегли съгласието си или да откаже извършване на горе посочените медицински манипулации само тогава, когато в пълномощното ясно е разписано, че компетенциите за взимане на решение от пълномощника се отнасят до тези медицински манипулации и до правото за даване на съгласие за тяхното прилагане или отказване. От пълномощното трябва да става ясно, че съответното решение крие риск от настъпване на смърт и нанасянето на тежка и дългосрочна вреда върху здравето. Трябва ясно да се покаже на пълномощника колко сериозно е едно такова пълномощно. Как можете да вземете решение за желани и отказвани от Вас медицински манипулации още сега, ще научите в частта „Разпореждане на пациента“ (на стр. 25 и сл.)

2. Пълномощникът по предварително пълномощно (който получава правото да решава за настаняване свързано с ограничаващи свободата мерки) се нуждае от разрешението на Специализирания съд, когато възнамерява да настани засегнатото лице в заведение от затворен тип (напр. психиатрична клиника или в затворено отделение за дементно болни в старчески дом), защото

- при засегнатото лице съществува риск от самоубийство или самонараняване поради психична или душевна болест, или
- при засегнатото лице е необходимо да се направи преглед на здравословното състояние, да се проведе терапевтично лечение, или извърши медицинска интервенция за предотвратяване на възможно увреждане на здравето, и същите не могат да бъдат извършени без настаняване, а засегнатото лице не е в състояние да осъзнае това или не е в състояние да действа осъзнато вследствие на болест или инвалидност.

3. Пълномощникът по предварително пълномощно има право да даде съгласие за прилагане на (принудителна) медицинска мярка (напр. необходими медикаменти, лечение на диабет и т.н.) само когато:

- пълномощното изрично включва подобни (принудителни) медицински мерки,
- принудителните медицински мерки са необходими за благо на засегнатото лице, за да се предотвратят сериозни здравословни проблеми,
- засегнатото лице не е в състояние да осъзнае необходимостта от мерките или да действа осъзнато поради психична, душевна или емоционална болест или психична или душевна инвалидност,
- принудителните медицински мерки са разписани във валидно разпореждане на пациента или отговарят на предполагаемата воля на пациента,
- преди това е направен опит засегнатото лице да бъде убедено от необходимостта на тези мерки, при отсъствие на необходимото време за убеждаване и без да бъде подлаган на натиск,
- рискът от сериозно увреждане на здравето не може да бъде предотвратен с друга мярка, която не е така обременителна за засегнатото лице,
- очакваните ползи от принудителните медицински мерки имат превес пред очакваното обременяване,
- принудителните медицински мерки ще бъдат приложени в рамките на стационарно болнично лечение, където на засегнатото лице е гарантирана необходимата медицинска грижа, в това число последващи контролни прегледи и допълнително лечение и
- Специализираният съд по подкрепа е разрешил прилагането на принудителни медицински мерки;

4. Пълномощникът по предварително пълномощно трябва да получи разрешение от Специализирания съд и при даване на съгласие за прилагане на мерки, сходни с настаняването, ако засегнатото лице се намира в психиатрична клиника, дом или други вид заведения. Често подобни мерки са необходими, за да може засегнатото лице да бъдат възпрепятствано от напускането на дома си, например чрез заключване на вратата през нощта. Използването на колани за връзване към леглото или поставяне на ограничителни решетки към него се считат за ограничаващи свободата мерки, както и целенасоченото упояване с медикаменти за ограничаване на движението. Тези ограничаващи свободата мерки имат за цел да предотвратят самонараняване от страна на засегнатото лице. Те не трябва да бъдат използвани за по-лесното справяне с пациента или неполагането на достатъчно грижа. Тъй като и тези ограничаващи свободата мерки представляват тежко нарушаване на правата на засегнатото лице, всички участници – от персонала, полагащ грижа, през лекаря до пълномощника – трябва да дават предимство на алтернативни методи, които не са дотам тежки. Често например ниските легла или протекторите за таза могат да осигурят същата защита от падане и нараняване като коланите и решетките.

При съмнение дали дадена планирана или отхвърлена мярка подлежи на разрешение от Специализирания съд, пълномощникът може винаги да се обърне за консултация към компетентния съд.

Има ли изисквания за формата на такова пълномощно?

Принципно за предварителните пълномощни при ограничена недееспособност не съществуват изискване за конкретен форма. С цел яснота и за целите на тежестта на доказване се препоръчва задължително писмената форма. Не е нужно обаче пълномощното да бъде написано на ръка (макар така да съществува най-малък риск от фалшифициране; а и шансът да възникнат съмнение по-късно доколко упълномощителят е бил дееспособен, е твърде малък). Можете да напишете пълномощното на машина или на компютър или да помолите друг човек да го напише вместо Вас. В крайна сметка може да ползвате и подходящ образец. В никакъв случай не трябва да липсват място, дата и подпис, които е добре да положите собственоръчно.

За изготвянето на предварително пълномощно може да консултирате с адвокат или да се обърнете към нотариус. Това обаче струва допълнително. Нотариалната заверка на съдържанието и подписа на пълномощното може да извърши само нотариус. Заверката само на подписа може да направи нотариусът или Службата за подкрепа. Консултацията е силно препоръчителна, ако разполагате със сериозно имущество, искате да включите няколко пълномощника или освен пълномощното желаете да дадете специални указания за действие на пълномощника или пълномощниците. Помощ при формулиране на съдържанието на пълномощното може също да получите от съюзите по подкрепа (виж също стр. 27).

Нотариална заверка на пълномощното е необходима, ако пълномощното дава неотменимо правото за придобиването или продажбата на недвижими имоти (земи или жилища) или позволява учредяването на тежести

с цел потребителски кредити. Предварителна консултация с нотариус дали пълномощното трябва да бъде нотариално заверено се препоръчва и когато правата по пълномощното, даващи възможност да придобиване или продажба на недвижими имоти, са отменени. Защото ако след издаване на пълномощното упълномощителят стане недееспособен, той вече няма да може да го оттегли. Другото предимство на нотариално завереното пълномощно (съдържание и подпис), е че има възможност да се правят допълнителни преписи. Защото нотариални сделки за продажба на недвижимо имущество с пълномощно, на което е заверен само подписа, може да се провалят вследствие на загубата на заверения оригинал през годините.

Нотариалната заверка (съдържание и подпис) има също така смисъл, ако притежавате дружество или сте съдружник в капиталово или стопанско дружество. Нотариалната заверка (съдържание и подпис) помага в бъдеще по-лесно да се избегнат съмненията за действителността на пълномощното. Нотариалните такси за изготвянето на нотариално заверено (съдържание и подпис) предварително пълномощно се ориентират по обема на пълномощното и имущественото състояние на упълномощителя. Таксата е минимум 60 евро. Могат да възникнат допълнителни разходи за изготвянето на преписи или копия в размер на 0,15 евроцента на страница. Върху общите разходите, т.е. такси и разходи, се начислява и данък добавена стойност.

Следва да се има предвид, че пълномощните със заверка на подписа се различават от тези, които са заверени като съдържание и подпис.

Тази форма намира приложение, когато пълномощникът трябва да дава декларации към имотния регистър и пълномощното му не е нотариално заверено.

Дори за подаване на заявление за отказ от наследство – например поради задлъжнялост на наследодателя – е необходимо пълномощно само със заверка на подписа. Заверка на подписа под пълномощното също е необходима, когато на пълномощникът се дава правото да Ви регистрира или отписва от даден адрес. Така в бъдеще не възникват съмнения дали подписът е автентичен. Таксите за заверка на подписа пред нотариус варират между 20 и 70 евро (плюс ДДС), в зависимост от стойността. Можете да заверите подписа си и пред Службата по подкрепа. Таксата за заверка пред Службата по подкрепа е 10 евро.

Още едно важно указание, ако искате да възложите на доверено лице грижата за банковите Ви дела: някои банки не приемат предварителни пълномощни просто така. Добре е да се консултирате предварително с банката. Едновременно с това е добре да се информирате и за точната формулировка на правата с които да разполага пълномощникът пред банката. Възможно е образците на вътрешните банкови пълномощни да се различават като съдържание от предварителното пълномощно (например правото за преупълномощаване на трети лица). Банковото и предварителното пълномощно като цяло не трябва да си противоречат, защото при съмнение това може да бъде тълкувано в ущърб на упълномощителя. Препоръчва се също така за банките и спестовните каси да се изготви отделно пълномощно, чието съдържание да отговаря на предоставените от тях образци. Ще намерите образец на такова пълномощно на стр. 15.

Какви са шансовете за злоупотреба с пълномощното?

Предварителното пълномощно при ограничена недееспособност дава на пълномощника, в зависимост от своя обхват, широки пълномощия. Затова важна предпоставка за неговото издаване е доверието към лицето, което ще бъде титуляр на правата по това пълномощно до края на живота Ви. По правило това е близък роднина или друго близко лице.

Дори и при упълномощаването на доверено лице, не трябва да се отказвате от мерки за защита против злоупотреба (напр. право за извършване на контрол или оттегляне от трето лице или назначаването на няколко пълномощника). Вие може да назначите за отделните дейности (например грижа за здравето, имуществени дела) различни пълномощници. В този случай обаче всеки един от тях ще се нуждае от отделно пълномощно. За целта може да копирате предложения в тази брошура формуляр на предварително пълномощно и да го използвате многократно.

Ако гадете на няколко пълномощника едни и същи права, съществува опасност от разногласие между тях, което не е във Ваш интерес. Можете да изготвите пълномощното така, че няколко пълномощника да могат да Ви представляват само заедно. Това може да включва особено важни дейности за Вас (например децата Ви да могат да извършват необходимите правни сделки за прекратяване на домакинство само заедно).

В случай че пълномощникът Ви е възпрепятстван в „критична ситуация“, е добре да има друго доверено лице като заместник. Във вътрешен план може да се уговори той да може да действа само ако носителят на правата е възпрепятстван. В текста на пълномощното подобно ограничение не би било на място.

Най-добре е да подходите по следния начин: давате съответно на довереното лице и на лицето, което ще го замества (заместник пълномощник) при нужда неограничено пълномощно, като например копирате приложения формуляр няколко пъти и го попълните. Във вътрешен план се договаряте с пълномощника и неговия заместник, че вторият може да действа само ако първият е възпрепятстван. Добре е да направите това в писмена форма.

В пълномощното може също така да предвидите възможността пълномощникът да може да преупълномощава трети лица, които да Ви представляват при нужда. Така обаче оставяте решението кой да бъде преупълномощен в ръцете на пълномощника.

Къде да съхранявам предварителното пълномощно?

За повече сигурност е добре пълномощното да включва разпореждане за предоставяне в оригинал при извършване на правни сделки от Ваше име. В този случай пълномощникът Ви ще бъде дееспособен само тогава, когато представи пълномощното в оригинал. Позгрижете се пълномощникът да може да ползва пълномощното тогава, когато действително е нужно.

Тук разполагате с различни възможности:

- Съхранявате пълномощното на място, което е лесно достъпно в спешен случай и това място е известно на пълномощника (напр. в къщи в чекмедже).
- Предавате пълномощното от самото начало на пълномощника с уговорката, че ще го ползва само при необходимост. Това разбира се при условие, че пълномощникът се ползва безусловно с Вашето доверие. Ако въпросното лице се възползва предварително от пълномощното, противно на уговорките Ви, можете да оттеглите пълномощното и да предявите иск за обезщетение.
- Предавате пълномощното на друго доверено лице за съхранение с условието да го предаде на пълномощника при нужда.
- При нотариално заверено пълномощно имате също следната възможност: можете да дадете указания на нотариуса да даде екземпляр от пълномощното на пълномощника само ако последният му покаже лекарско становище, според което Вие вече не сте в състояние да изпълнявате дейностите упоменати в пълномощното. Можете да уговорите с нотариуса от каква дата трябва да е лекарското становище и че не трябва да проверява верността му.

Как мога да съм сигурен, че Специализираният съд ще научи за съществуването на пълномощното?

Предварителното пълномощно може да изключи възможността за назначаване на подкрепящ само ако знае за неговото съществуване. За да се гарантира последното, можете да регистрирате пълномощното, неговият обхват и името на пълномощника в Централния регистър на федералната нотариална камара. В този регистър се вписват данни за нотариално заверени и други предварителни пълномощни. Ако бъде заведено дело за подкрепа, Специализираният съд може да направи справка в регистъра и така да научи за съществуването на пълномощното.

Данните, съдържащи се в пълномощното, не се проверяват преди вписване в регистъра. Не се проверява и валидността на пълномощното. Чрез вписването в Централния регистър обаче се избягва възможността за назначаване на подкрепящ, защото съдът не е знаел за съществуването му. На база регистрираните данни съдът може да прецени, дали е налице релевантно за делото пълномощно и да се свърже с пълномощника. Самото пълномощно не се подава към регистъра.

За да се подаде молба за вписване в регистъра към Федералната нотариална камара (по посочения по долу адрес и в интернет на www.vorsorgeregister.de) се използва образеца на „Молба-формуляр за данни за частни лица „P“. За да се даде възможност на Специализирания съд за свързване с пълномощника, трябва задължително да регистрирате и неговите данни. Препоръчително е да уговорите подробностите предварително с пълномощника и най-вече, дали последният е съгласен с регистрацията. И за тази цел е предвиден отделен формуляр, който ще намерите на www.vorsorgeregister.de (допълнителен формуляр пълномощник/подкрепящ „PZ“). Моля изпращайте попълнените формуляри на адрес: *Федерална нотариална камара; Централен регистър за превантивна грижа; Пощенска кутия 08 01 51; 10001 Берлин*

От там също може да получите съответните формуляри при запитване.

Можете да направите вписването също в Интернет на www.vorsorgeregister.de. Предимството тук е, че подадените от вас данни се обработват автоматично и така се избягват възможни грешки, които могат да възникват при прехвърляне на данните от писмените заявления.

За регистрирането на пълномощното има такси, като в основната такса е включена регистрацията на първия пълномощник. Размерът на таксата зависи от броя на пълномощниците, както и от вида на заявлението за вписване (писмено или онлайн). Към момента актуалните такси на Федералната нотариална камара за изготвяне от Вас заявление са:

Заявлението за вписване, промяна, допълнение или заличаване на данни се подава писмено:	18,50 евро
Заявлението за вписване, промяна, допълнение или заличаване на данни се подава онлайн през www.vorsorgeregister.de :	15,50 евро
Доплащане за всеки следващ пълномощник при писмено заявление:	3,00 евро
Доплащане за всеки следващ пълномощник при онлайн подадено заявление през www.vorsorgeregister.de :	2,50 евро
При плащане с директен дебит таксата се намалява с:	2,50 евро

Пример: Вие сте упълномощили дадено лице. Ако подадете Вашето заявление онлайн през www.vorsorgeregister.de и дадете съгласието си за директен дебит, таксата ще бъде в размер на 13 евро. Ако същото заявление бъде подадено писмено, таксата би била в размер на 16 евро. При подаване на заявление през институционални потребители на регистъра, най-вече нотариуси, адвокати, отчасти съюзи и органи по подкрепа, таксата може да бъде допълнително намалена (до 8,50 евро).

За да може при нужда Вашият пълномощник да бъде бързо уведомен, също е добре да попълните информационната карта в края на брошурата и да я носите винаги у себе си заедно с документите за самоличност.

От кога и за какъв срок е валидно пълномощното?

Пълномощното е валидно във „външно отношение“ между пълномощника и трети лица от датата на неговото издаване. Във вътрешно отношение, между Вас и пълномощника, са валидни уговорката между двамата. А тя буквално или мълчаливо гласи, че пълномощникът може да ползва пълномощното едва когато загубите дееспособността си.

При пълномощно, което дава право за разпореждане с имущество, не трябва да има никакви съмнения по отношение на това кога влиза в сила. Не трябва като въведение да пишете: „В случай, че един ден не мога да действам сам, то вместо мен ...“ или нещо подобно. Така за гражданския оборот не става ясно, дали това обстоятелство действително е настъпило. Не би било също така целесъобразно да правите валидността на пълномощното зависима от лекарски становища за здравословното Ви състояние. Тук пак би възникнал въпроса за актуалността на такова удостоверение.

Ако желаете да оттеглите пълномощното, трябва да поискате предоставения екземпляр обратно. Ако оттегляното пълномощно е „Пълномощно за представителство пред банки – предварително пълномощно“, трябва незабавно да уведомите и банката или спестовната каса за това свое решение.

Дали със смъртта на упълномощителя пълномощното губи своята валидност, следва да се установи чрез подлагане на тълкуване. При съмнение може да се изрази такова предположение. Затова в пълномощното изрично трябва да е записано, че то е валидно и след смъртта на упълномощителя. Така пълномощникът ще може да упражни своите права и след смъртта на упълномощителя. Неговите декларации дават права на наследниците и едновременно с това ги задължават. Наследниците имат право да поискат отчет от пълномощника и да оттеглят пълномощното. Ако обаче пълномощното губи своята валидност при настъпване на смъртта, може да се случи така, че при извършване на правни сделки да бъде поискано „удостоверение за местоживеење“. Освен това, до приемане на наследството от наследниците, пълномощникът няма да може да извършва сделки след смъртта на упълномощителя, което от своя страна може да има негативни последици поради тяхната неотложност. Възможно е да възникне необходимост от налагане на заповед върху имуществото до изясняване всички въпроси по наследяването. Затова е препоръчително да дадете пълномощното с валидност и след смъртта, за да може пълномощникът да е в състояние да организира формалностите свързани с погребението или прекратяването на наема за жилище, преди наследниците да приемат наследството и да се заемат с неговото управление.

Как мога да формулирам моите желания и препоръки, така че да бъдат напълно ясни на пълномощника?

На първо място трябва да имате предвид, че пълномощното е волеизявление предназначено за трети лица. То персонализира законния представител и описва какво има право да прави той във външно отношение за Вас, което да поражда правно действие. Затова пълномощното не трябва да съдържа указания към пълномощника за начина на неговото ползване.

Пример: Пълномощното може да дава правото за сключване на договор с дом. Желанието кои домове имат предимство при избора – или обратно, не трябва да бъдат избирани в никакъв случай – нямат място в това волеизявление с външно действие. Това може предварително да се уточни с пълномощника под формата на „задачи“ и да се отбележи в писмена инструкция за действие, например писмо. Същото важи например за изискването да се организират подаръци за определени близки по повод рождени дни, празници и т.н. или да продължат да се правят определени дарения. Всичко това няма място в текста на пълномощното, а в „задачите“ към пълномощника.

Къде пълномощникът може да получи консултация и помощ?

Упълномощеното от Вас лице трябва да се грижи за делата Ви по начина по който е уговорено. Въпреки това може да възникнат ситуации, в които самият пълномощник да се нуждае от подкрепа. За да не се стига до ситуации в които избраният от Вас представител да не може да действа от Ваше име поради претоварване, законът в областта на подкрепата е предвидил възможността пълномощникът да може да се обърне за консултация към от съюзите по подкрепа. Подобно на подкрепящите на доброволен принцип пълномощникът също може да се възползва от техните услуги или да се обърне към Службата по подкрепа (виж също стр. 27)

Образец на предварително пълномощно при ограничена недееспособност

На територията на Федералната република циркулират голям брой различни образци на предварителни пълномощни, които често не са придружени от информационна брошура. Това води до несигурност сред гражданите и гражданския оборот при какви обстоятелства предварителните пълномощни са валидни и трябва да бъдат признавани. Така например редица образци съдържат формулировки, които не се признават от гражданско правния оборот и ги прави недействителни. При това без допълнителни писмени разяснения мнозина не са наясно какви предимствата и рискове са свързани с този вид пълномощни.

Поради това финансовите министър на отделните провинции се договориха за един общ образец, който да може да бъде препоръчван на гражданите на територията на цялата страна. Съдържанието и текстът на този образец и съпътстващите го разяснения не се различават по същество в отделните провинции. Централната кредитна комисия към Федералния съюз на германските банки е разработила, с цел улеснение на вътрешнобанковите операции по отделните сделки, допълнителен формуляр „Пълномощно за представителство пред банки – предварително пълномощно“. Този формуляр, който може да получите от всяка банка или спестовна каса, също е на Ваше разположение.

Често при издаването на пълномощно върху вътрешнобанков формуляр банките и спестовните каси изискват присъствие на служител на банката. Така не възникват никакви съмнение по отношение на валидността на пълномощното и дееспособността на упълномощителя. Ако не може да посетите банката или спестовната каса на място, то със сигурност Вашата банка или спестовна каса ще намери друго решение.

Формулярът за предварителното пълномощно и пълномощното за представителство пред банки – предварително пълномощно, ще намерите на следващите страници.

Моля, при попълване на предварителното пълномощно да имате следното предвид:

- Местата за поставяне на отметка и празните редове имат за цел да индивидуализирането на пълномощното според Вашите потребности. Това обаче означава, че трябва да избирате между „да“ и „не“. Ако не отбележете даден ред или попълните погрешка двете кутийки, пълномощното се приема в тази си част за непълно или противоречиво и невалидно. Ако искате да избегнете всякакви съмнения, може да поставите подписа си под всеки абзац.

- Ако в предвидените празни редове не желаете да попълвате нищо, тогава е добре да запълните мястото с чертички, за да се избегнат бъдещи промени. Моля попълнете формуляра грижливо и надлежно!

- Подписът на пълномощника не е предпоставка за действителността на пълномощното. Предвиденият за тази цел ред трябва само да ви напомни, че своевременно включване на Вашия повереник в процеса е целесъобразно.

При съмнения или несигурност потърсете непременно съвет от адвокат или нотариус или се обърнете за помощ към някой от съюзите по подкрепа.

ФОРМУЛЯР НА ПРЕДВАРИТЕЛНО ПЪЛНОМОЩНО ПРИ ОГРАНИЧЕНА НЕДЕЕСПОСОБНОСТ

Долуподписаният _____

(име, фамилия)

(упълномощител)

(дата на раждане)

упълномощавам с настоящото

(име, фамилия)

(пълномощник)

(дата на раждане)

(адрес, телефон, факс)

в качеството на мой довереник, да ме представлява по всички въпроси, които съм отбелязал или посочил по-долу. Даването на тази представителна власт следва да изключи възможността за назначаване на подкрепящ от съда. Поради това пълномощното остава в сила, ако след неговото издаване стана недееспособен.

Пълномощното е валидно само до момента, в който пълномощникът притежава оригиналния екземпляр на пълномощното и е в състояние да го представи в оригинал при извършване на правна сделка.

Здравна превенция/необходимост от грижи

- Той има право да взема решения по всички въпроси свързани със здравната превенция, също така по всички конкретни въпроси свързани с амбулаторна или (частично) стационарна грижа. Той има правото да налага волята ми, съдържаща се в моето разпореждане на пациента.

☐ да ☐ не

- Той има право да дава съгласие и да отказва извършването на медицински преглед, терапевтично лечение или медицинска интервенция или да оттегля съгласието си а тези мерки, дори и ако поради извършването, неизвършването или прекъсването на тези мерки съществува риск от фатален край или сериозно увреждане на здравето ми (§ 1904, ал. 1 и 2 от Гражданския кодекс [BGB]).

☐ да ☐ не

- Той има право да преглежда болничната документация и да разрешава нейното предоставяне на трети лица. Освобождавам всички лекуващи лекари и медицинския персонал от задължението за лекарска тайна спрямо упълномощеният от мен довереник.

☐ да ☐ не

Местонахождение и дела свързани с жилището

- Той има право да определя моето местонахождение, да упражнява правата и задълженията свързани с договора ми за наем на жилището, в това число да прекратява договора и да разформирова домакинството ми.

☐ да ☐ не

- Той има право да сключва нов договор за наем на жилище, както и да го прекратява.

☐ да ☐ не

- Той има право да сключва договор съгласно Закона за договорите за жилищна площ и грижа (договор за предоставяне на грижа срещу жилищна площ; предишен договор за дом).

☐ да ☐ не

Институции:

- Той има право да ме представлява пред всички държавни институции, застрахователи, носители на пенсионно и обществено осигуряване.

☐ да ☐ не

Имуществена грижа

- **Той има право да управлява имуществото ми и да извършва всички правни действия и да сключва правни сделки в страната и чужбина, да дава и приема всякакъв вид декларации и да подава, променя и оттегля заявления.**

☐ да ☐ не

поименно

- **да се разпорежда с всякакъв вид имущество**

☐ да ☐ не

- **да извършва плащания и да приема ценности**

☐ да ☐ не

- **да поема задължения за плащане**

☐ да ☐ не

- **да прави волеизявления по отношение моите банкови сметки и сейфове.** Той има право да ме представлява в търговския оборот пред кредитни институции (моля да обърнете внимание и на следващата забележка)

☐ да ☐ не

- да извършва дарения в рамките позволеното от закона

☐ да ☐ не

- Следните сделки не могат да бъдат извършвани:

Забележка: Когато става дума за грижа за банково имущество може да използвате предлаганото от Вашата банка/спестовна каса пълномощно за представителство пред банки. Това пълномощно дава на пълномощника правото да извършва всички дейности, свързани директно с грижата за банковата или депозитна сметка. Пълномощникът не получава никакви правомощия извън нормалния търговски оборот, като напр. сключване на форуърдни договори. Принципно е добре да подпишете пълномощното за представителство пред банки на място в банката или спестовната каса; така се изключват възможността в бъдеще да възникнат съмнения по отношение на валидността на пълномощното. Ако не може да посетите банката или спестовната каса на място, то със сигурност Вашата банка или спестовна каса ще намери друго решение.

За сделки с недвижими имоти, сключването на договори за заеми, както и за търговски дружества е необходимо нотариално заверено пълномощно.

Поща и телекомуникационни услуги

- Той има право да приема и отваря пощата ми и да взима решение относно ползваните от мен телекомуникационни услуги. Той има право да дава всички свързани с това волеизявления (напр. сключване на договори и прекратяване на такива).

☐ да ☐ не

Представителство пред съда

- Той има правото да ме представлява пред съда и да предприема процесуални действия от всякакъв вид.

☐ да ☐ не

Преупълномощаване

- Той има правото да преупълномощава трети лица.

☐ да ☐ не

Разпореждане за грижа

- Ако въпреки това пълномощно се наложи да бъде назначен законов представител (законна подкрепа), моля горе посоченият ми довереник да бъде назначен за подкрепящ.

☐ да ☐ не

Валидност и след смъртта ми

- Пълномощното е валидно и след моята смърт.

☐ да ☐ не

Други правомощия

(дата, нас. място)

(подпис на упълномощителя)

(дата, нас. място)

(подпис на пълномощника)

(печат на Службата по подкрепа)

ПЪЛНОМОЩНО ЗА ПРЕДСТАВИТЕЛСТВО ПРЕД БАНКИ - ПРЕДВАРИТЕЛНО ПЪЛНОМОЩНО

Съгласувано с Централната кредитна комисия в сътрудничество с водещи съюзи в областта на банковото дело

Титуляр на сметката/упълномощител

(имена)

(адрес)

(име на банката/спестовната каса)

(адрес)

С настоящото упълномощавам долу посоченият пълномощник

(име, фамилия)

(дата на раждане)

(адрес)

(телефон)

да ме представлява в рамките на търговския оборот пред банката/спестовната каса. Пълномощното намира приложение за всички мои съществуващи и бъдещи разплащателни сметки и депозити при горе посочената банка/спестовна каса.

Конкретно се упълномощава със следните права пред банката/спестовната каса:

- да се разпорежда със съответния влог (напр. чрез извършване на парични преводи, теглене на пари в брой, осребряване на чекове) и в тази връзка да открива депозитни сметки и друг вид влогове,
- да се разпорежда с отпуснати кредити,
- да усвоява средства по предоставения ми овърдрафт в рамките на разрешената сума,
- да купува и продава ценни книжа (с изключение на форуърдни договори) и валута и да изисква предоставянето им към него,
- да получава и признава финансови отчети, извлечения от сметката, справки за ценни книжа, депозити и доходност, както и други уведомления и декларации свързани със сметките (депозитни и разплащателни)
- да подава заявление за издаване на дебитни карти.*

Пълномощникът няма право да преупълномощава трети лица.

Пълномощното може да бъде оттеглено от титуляря на сметките във всеки един момент. Ако упълномощителят оттегли пълномощното, той следва незабавно да уведоми банката или спестовната каса за оттеглянето на представителната власт. За целите на доказателствената тежест банката/спестовната каса трябва да бъде информирана по възможност писмено за оттеглянето на пълномощното.

Пълномощното не губи своята валидност със смъртта на упълномощителя; то остава в сила за наследниците на титуляря на банковите сметки. Ако един от наследниците реши да оттегли предоставената представителна власт, пълномощникът има право да представлява само тези наследници, които не са оттеглили представителната власт. В този случай пълномощникът може да действа само заедно с наследника, който е оттеглили представителната власт спрямо него. Банката/спестовната каса има право да поиска от наследника, оттеглил представителната власт, да удостовери правата си на наследник.

*разновидностите зависят от институцията, напр. Виза, Мастеркард, клиентска карта

Важна информация за титуляря на сметката/упълномощителя

От кой момента нататък пълномощникът има право да използва това пълномощно, зависи от отделно изготвеното споразумение между титуляря на сметките и пълномощника. Независимо от тези вътрешни споразумения пълномощникът има право да използва това пълномощно пред банката/спестовната каса от **датата на неговото издаване**.

Банката/спестовната каса **няма да проверява** дали „обстоятелствата налагащи превантивна грижа“ за титуляря на сметките/упълномощителя са настъпили.

дата, място

подпис на титуляря на сметките

Подпис на пълномощника:

(дата, място)

Вашата банка/спестовна каса е задължена по силата на закона да поиска пълномощникът да се легитимира с валиден документ за самоличност (лична карта или задграничен паспорт). За издаване на пълномощно за представителство пред банки моля да се явите в банката заедно с пълномощника.

подпис на пълномощника
= спесимен от подписа

III. Законната подкрепа

Ако не е налице някакъв вид помощ – и липсва пълномощник по предварително пълномощно – или същата не е достатъчна, Специализираният съд по подкрепа назначава за пълнолетни лица, които поради психическа болест или телесно, душевно или емоционално увреждане не могат да се грижат сами за делата си, законен подкрепящ. В Свободната гържава Саксония (федерална германска провинция – б.пр.) близо 70 000 души имат назначен подкрепящ. Поводът за това е различен: често става дума за дементно болни възрастни хора, като техният брой в нашето общество нараства. Не само възрастните хора се нуждаят от подкрепа: злополука или заболяване може да предизвикат тежки телесни и душевни увреждания и да поставят човек в ситуация, в която е зависим от чужда помощ. Броят на психично болните и тези страдащи от различни зависимости, които не могат да се грижат сами за делата си, също расте. Подкрепящите се грижат също така за хора, които по рождение са умствено изостанали и при навършване на пълнолетие не могат да се грижат сами за делата си.

В какво се изразява подкрепата?

На засегнатото лице се назначава подкрепящ като законен представител за всички дела от правен характер, които той самият не може изцяло или частично да извършва сам. Подкрепящият решава и действа от името на подкрепяния. Той прекратява договори за наем, сключва договори с домове за настаняване, подава молби за социални услуги и управлява имуществото. Подкрепящият се назначава от Специализираният съд по подкрепа. Това се налага също, ако близък роднина изрази готовност да се погрижи за делата на засегнатото лице, освен ако последният не е изготвил предварително пълномощно при ограничена недееспособност.

Какво може и какво не може да прави подкрепящият?

Подкрепата не отнема автоматично дееспособността. Подкрепяният може да продължава да извършва сделки по покупко-продажба, да сключва договори за наем и друг вид правни сделки, да сключва брак или да изготвя завещание, до момента в който не стане недееспособен. Подкрепяният е недееспособен – подобно на всеки възрастен – само ако по здравословни причини не може да формира самостоятелно и осъзнато волята си.

Ако има обаче назначен подкрепящ, на подкрепяният ще бъде трудно в гражданско правния оборот да сключва съответните договори, дори когато де факто е дееспособен. Бизнес партньорът няма да има желание да сключи договора, ако не е сигурен дали няма да бъде обявен за нищожен поради недееспособността на подкрепяния. За да се подобри правният статут на хората с увреждания, сделките от ежедневието на възрастните хора, за които са необходими минимални усилия, се признават за валидни. Единственото условие е да са налице услуга и възнаграждение. Например, ако е закупена риза, договорът е в сила когато грехата е предадена и цената е платена. Сделката обаче би била недействителна, ако представлява значителен риск за човек или неговото имущество. Такъв е например случаят при закупуването на алкохол от алкохолно зависим (човек в риск) или поръчката на еднали артикули при различни търговци, от които няма нужда (имущество в риск).

Ако обаче (все още) дееспособно пълнолетно лице поставя себе си или своето имущество в риск, съдът ще издаде разпореждане за ограничена дееспособност¹⁴. Тогава подкрепяният ще може да прави валидни волеизявления само със съгласието на своя подкрепящ, дори да продължава да бъде дееспособен. Разпореждането за ограничена дееспособност обаче не засяга правото да сключва брак и изготвя разпореждания с валидност след смъртта, напр. завещания и договори за наследство. Следователно подкрепящият не може да влияе върху решението на пълнолетен, желаещ да сключи брак или да определи своя наследник.

Назначаването на подкрепящ също не лишава подкрепяния от избирателни права и не дава правото на подкрепящия да оказва влияние върху избора му. Само там, където подкрепата е назначена в пълен обхват и по изключение включва всички дела, подкрепяните не могат да гласуват.

Кой може да стане подкрепящ?

По принцип законни подкрепящи могат да бъдат доброволци (често членове на семейството), самостоятелно заети професионални подкрепящи, членове на съюзите за подкрепа и служителите на гържавния орган по подкрепа. Специализираният съд обаче трябва да назначи по възможност отделно физическо лице за подкрепящ и само по изключение съюз или гържавния орган. Назначеното лице трябва да е подходящо за полагане на този вид грижи.

¹⁴ Вид ограничителна мярка, когато имуществото е поставено в риск. Предпоставките за налагане са същите като при предишното (преди реформата) ограничено запрещение поради разточителство.

Съдът може да назначи различни подкрепящи за различни задачи. Ако за някои области съществува предварително пълномощно при ограничена недееспособност (например имуществени въпроси), не се налага назначаването на подкрепящ за тази област.

Желанията на засегнатото лице при избора на подкрепящ са задължителни, ако предложеното от него лице е готово и е в състояние да поеме грижата. Нещо друго се прилага само ако предложението на засегнатото лице е несъвместимо с неговото благополучие. Ако засегнатото лице вече не е в състояние да даде изрази своето желание, съдът трябва да се съобрази с евентуално предварително изразени желания. Ако не желаете да изготвите предварително пълномощно, можете да формулирате своите желания в разпореждането за подкрепа. В него може да определите кой да бъде или да не бъде назначен за подкрепящ. Можете също така да посочите конкретни желания свързани с грижата на един по-късен етап от живота Ви. Тези желания са обикновено обвързващи за съда и подкрепящия. Подробна информация за разпореждането за подкрепа може да намерите на страница 23

Ако засегнатото лице отхвърли определено лице като подкрепящ, съдът трябва да вземе това предвид. Такова лице може да бъде назначено за подкрепящ само ако са налице специални обстоятелства. Ако засегнатото лице не предложи никого за подкрепящ, съдът трябва при избора на подкрепящ първо да потърси измежду роднини и други близки. Специално внимание трябва да се отдели на връзките с родители, деца, съпруг или съпруга, както и да се отчете риска от конфликт на интереси. Съседи или добри приятели също могат да бъдат подкрепящи. Ако в непосредствена близост до засегнатото лице няма подходящо лице, Специализираният съд трябва да назначи друго лице за подкрепящ.

Приоритетно следва да бъде избран подкрепящ, който да изпълнява доброволно дейността. Само ако няма подходящо лице за доброволна подкрепа, ще бъде назначен професионален подкрепящ. Това може да бъде подкрепящ, извършващ тази дейност на свободна практика, член на съюзите за подкрепа или служител на гържавния орган (Службата по подкрепа). По изключение като подкрепящ може да бъде назначен отделен съюз или самият гържавен орган, които след това трябва да възложат тази дейност на конкретно физическо лице.

Подкрепа в контекста на професионалната практика може да извършва само лице, чиято годност е установена от Специализирания съд по подкрепа. Всеки съд проверява пригодността в своя район преди първоначално назначаване. Службата по подкрепа също се изслушва.

За подкрепящ не може да бъде назначавано лице, което работи в психиатричната клиника, дома или друг вид заведение, в което подкрепящият е настанен или живее. Това се отнася и ако е налице друг вид тясна връзка с тази институция, за да се изключи конфликт на интереси, ако подкрепящият трябва да отстоява правата на подкрепяния срещу институцията, която се явява негов работодател.

Какви задачи може да изпълнява подкрепящия?

Подкрепящият може да бъде назначен за изпълнението на различни задачи, в зависимост от конкретните условия на живот и ограниченията на засегнатото лице. Обхватът на грижите зависи винаги от необходимостта в конкретния случай. Най-важните области като имуществена грижа и лични грижи са изложени накратко по-долу:

Какво представлява имуществената грижа?

Целта на имуществената грижа е да се използват наличните активи на засегнатото лице така, че то да може да живее по избрания от него начин. Опазването на имуществото за бъдещите наследници не е част от задачите на подкрепящия, т.е. от него не се изисква да пести твърде много, за да останат налични пари за всяка възможна извънредна ситуация. Основната цел на управлението на имуществото е да улесни съответния човек и, ако е възможно, да поддържа стандарта на живот, на който е свикнал.

Подкрепящият може да използва например имуществото на подкрепяния за да преустрои дома му в съответствие с неговите функционални нужди, да поръча доставката на храна по домовете или да закупи удобна инвалидна количка. За тази цел подкрепящият може да продаде имущество на подкрепяния, като съществуващ автомобил например, който вече не може да бъде използван.

Списък на имуществото и счетоводство

Подкрепящият, назначен за управление на имуществото, трябва в началото на своята дейност да състави пълен и коректен списък на активите на съответното лице и да ги представи на Специализирания съд. Това е задължение на всеки подкрепящ, дори ако той се явява съпруг / съпруга, баща или майка на подкрепяното лице.

Грижата за имуществото от подкрепящия подлежи на надзора на Специализирания съд, който изисква годишен отчет на тази дейност. Счетоводството трябва да съдържа правилно съставен отчет на приходите и разходите и документирано състояние на активите. Ако има такива, се прилагат фактури и разписки. За близки роднини (законът приема за такива майка, баща, съпруг/съпруга, регистриран небрачен партньор, деца, внуци или правнуци) са предвидени облекчения.

Подробна информация, както и примери с попълнени образци на формуляри може да намерите в безплатната брошура „Ръководство за доброволческа подкрепа“, публикувана от Министерството на правосъдието на Саксония, която можете да поръчате чрез Централното управление за доставка на брошури на правителството на Саксония или да изтеглите в Интернет (www.publikationen.sachsen.de).

Управление на имущество

Имуществото следва да се управлява икономически ефективно. То трябва да се влага сигурно, без рискове и срещу лихва (напр. в облигации на германската държава, в облигации с обезпечение на германски банки в областта на ипотеките или облигации на провинцията). Сигурността на вложението има предимство пред потенциално по-високата доходност. Вложението трябва да бъде одобрено от Специализирания съд, ако няма назначен отговорен подкрепящ, който да е упълномощен да одобри вложението. Парите трябва да бъдат вложени с уговорката, че те могат да бъдат изтеглени само с одобрението на Специализирания съд (забележка за възвръщане). Вложението трябва да се уточни предварително със Специализирания съд; той може да реши например да се инвестира по друг начин (например в акции, инвестиционни фондове, фондове за недвижими имоти).

Не е необходимо подкрепящият да инвестира парите необходими за ежедневния живот на подкрепяния. Той може да ги управлява чрез разплащателната сметка на подкрепяния. За тегленето на пари или извършването на парични преводи по (не блокирана) разплащателна сметка подкрепящият не се нуждае от разрешението на Специализирания съд. Следователно не се изисква разрешение за плащането на текущия месечен наем или ежедневните покупки.

Подобно съдебно решение обаче е необходимо за покупката, продажбата или учредяване на тежест върху недвижим имот. Това се отнася с пълна сила и за други важни сделки, като разпореждане с наследствени дялове, дългосрочни договори, вземане на заем, поемане на външни задължения като поръчител или солидарно отговорен дължник.

За да тегленето на пари от спестовен влог или получаването на застрахователно обезщетение не е необходимо разрешение, ако по сметката има до 3000 евро или ако застрахователното обезщетение е под тази сума. Разходи обаче Ако обаче разходите трябва да бъдат направени от спестовен влог с кредитно салдо над 3000 евро, всяко теглене, дори и на малки суми, подлежи на одобрение.

Специализираният съд може да разпреди освобождаване от задълженията по управление на имуществото по молба на подкрепящия.

Грижливото управление на имуществото не изключва възможността подкрепящият да прави инцидентни подаръци вместо подкрепяния – например на негов внук – ако това съответства на волята на подкрепяния и е обичайно за начина му на живот.

В какво се състои личната грижа?

Личната грижа включва преди всичко грижа за здравето и престоя на подкрепяния. Подкрепящият трябва да използва всички възможности за поддържане или подобряване на здравословното състояние на подкрепяния.

Следните аспекти на личната грижа са особено важни: грижа за здравето, настаняване и подобни на настаняването мерки.

Ако подкрепящият вече не е в състояние да даде съгласие, подкрепящият трябва да определи предполагаемата воля на подкрепяния преди съгласието, при условие, че няма налично валидно разпореждане на пациента, което да дава израз на волята му в конкретната ситуация. Трябва да се установи какво решение би взел подкрепящият в дадената ситуация, ако все още би бил в състояние да изрази волята си. Спиртова може да бъде много трудно или дори невъзможно, ако подкрепящият никога не е споделял, било писмено или устно, своите представи за медицинско лечение, особено в последната фаза на живота.

Ето защо е важно да се помисли в перспектива върху едно разпореждане на пациента. Ще намерите повече информация за разпореждането на пациента на страница 25 и следващи.

В кои случаи подкрепящият се нуждае от одобрението на Специализирания съд?

Подобно на пълномощника по предварителното пълномощно, и подкрепящият се нуждае от одобрението на Специализирания съд по отношение на някои мерки, които представляват много сериозна намеса в личния живот на подкрепения.

1. Подкрепящият трябва да получи одобрението на Специализирания съд преди да даде своето съгласие за преглед на здравословното състояние, терапевтично лечение или медицинската намеса или да откаже необходимо спешно лечение, ако съществува опасност подкрепеният

- да почине вследствие на прилагане или неприлагане на мярката (напр. рисковата операция при пациент, страдащ от сърдечно заболяване или отказването на животоспасяваща операция) или

- да претърпи дългосрочни и тежки увреждания на здравето (например вследствие на ампутация или отказ от такава).

При това рискът трябва да бъде конкретен и сериозен: стандартните рискове, свързани например с поставянето на пълна упойка, не налагат съдебно разрешение.

Дадена мярка може да бъде приложена без разрешение от съда само тогава, когато

- поради внезапна и непосредствена опасност няма време за съвременната намеса на съда или
- подкрепящият и лекуващият лекар са еднородни, че предоставянето или непредоставянето на съгласие отговаря недвусмислено на волята на засегнатото лице, формулирана в актуално валидно разпореждане на пациента или на неговата внимателно проучена предположаема воля.

Отказ от прилагане на дадена мярка може да се направи без разрешение на Специализирания съд само тогава, когато подкрепящият и лекуващият лекар са еднородни, че отказаното съгласие отговаря недвусмислено на волята на засегнатото лице, формулирана в актуално валидно разпореждане на пациента или на неговата предположаема воля, проучена внимателно на база конкретни данни.

При съмнение, дали дадена планирана или отхвърлена мярка подлежи на разрешение от Специализирания съд, подкрепящият винаги трябва да се обръща за консултация към компетентния съд.

2. Подкрепящият се нуждае от разрешението на Специализирания съд, когато възнамерява да настани подкрепения в заведение от затворен тип (напр. психиатрична клиника или в затворено отделение за дементно болни в старчески дом), защото

- при подкрепения съществува риск от самоубийство или самонараняване поради психична или душевна болест, или

- при подкрепения е необходимо да се направи преглед на здравословното състояние, да се проведе терапевтично лечение или извърши медицинска интервенция за предотвратяване на възможно увреждане на здравето, и същите не могат да бъдат извършени без настаняване, а засегнатото лице не е в състояние да осъзнае това или не е в състояние да действа осъзнато вследствие на болест или инвалидност.

Изключение се прави само ако отлагането на настаняването е свързано с риск. Разрешението обаче трябва да се получи незабавно след това.

Подкрепящият трябва да прекрати настаняването, ако предпоставките за него отпадат, например рискът от самоубийство вече не съществува. Прекратяването на настаняването не се нуждае от одобрението на Специализирания съд. В случай на съмнение обаче подкрепящият може да се консултира със съда. Ако подкрепящият прекрати настаняването, той трябва незабавно да уведоми съда за това.

Ако гореописаните предпоставки за настаняване не са налице, подкрепящият няма право да извършва настаняване. Законодателството за подкрепа също така не позволява подкрепящият да настанява подкрепения с цел защита при заплахата за обществото. Подобни „полицейски методи на настаняване“ са разписани по-скоро в саксонския Закон за помощ и настаняване при психични заболявания. Те се прилагат от областните служби и кметствата (в градовете, които не са в състава на област) с решение на Специализирания съд по подкрепа. При нужда можете да се свържете с тези органи.

3. Подкрепящият има право да дава съгласие за прилагане на (принудителна) медицинска мярка (напр. необходими медикаменти, лечение на диабет и т.н.) само когато:

- принудителните медицински мерки са необходими за благо на подкрепения, за да се предотвратят сериозни здравословни проблеми,

- подкрепеният не е в състояние да осъзнае необходимостта от мерките или да действа осъзнато поради психична, душевна или емоционална болест или психична или душевна инвалидност,

- принудителните медицински мерки са разписани във валидно разпореждане на пациента или отговарят на предполагаемата воля на пациента,

- преди това е направен опит подкрепеният да бъде убеден от необходимостта на тези мерки, при отделяне на необходимото време за убеждаване и без да бъде подлаган на натиск,

- рискът от сериозно увреждане на здравето не може да бъде предотвратен с друга мярка, която не е така обременителна за подкрепения,

- очакваните ползи от принудителните медицински мерки имат превес пред очакваното обременяване,

- принудителните медицински мерки ще бъдат приложени в рамките на стационарно болнично лечение, където на подкрепения е гарантирана необходимата медицинска грижа, в това число последващи контролни прегледи и допълнително лечение и

- Специализираният съд по подкрепа е разрешил прилагането на принудителни медицински мерки;

4. Подкрепеният трябва да получи одобрението на Специализирания съд и при даване на съгласие за прилагане на мерки, сходни с настаняването, ако подкрепения се намира в психиатрична клиника, дом или други вид заведение. Често подобни мерки са необходими, за да може подкрепеният да бъде възпрепятстван от напускането на дома си, например чрез заключване на вратата през нощта. Използването на колани за връзване към леглото или поставяне на ограничителни решетки към него се считат за ограничаващи свободата мерки, както и целенасоченото упояване с медикаменти за ограничаване на движението. Тези ограничаващи свободата мерки имат за цел да предотвратят самонараняване от страна на подкрепения. Те не трябва да бъдат използвани за по-лесното справяне с пациента или неполагането на достатъчно грижа. Тъй като и тези ограничаващи свободата мерки представляват тежко нарушаване на правата на засегнатото лице, всички участници – от персонала, полагащ грижа, през лекаря до подкрепения – трябва да дават предимство на алтернативни методи, които не са дотам тежки. Често например ниските легла или протекторите за таза могат да осигурят същата защита от падане и нараняване като коланите и решетките.

Освобождаване на жилище

Често при преместване в старчески дом или хоспис, подкрепеният губят своето близко обкръжение, познатата среда и понякога кръга от познати. Налага се разформироване на домакинството по причини, свързани с разходите. За защита на подкрепения е необходимо одобрението на съда преди прекратяването или анулирането на договор за наем на жилището, наето от подкрепения (или наето за него от неговия подкрепящ).

Освобождаването на апартамента може да бъде обмислено само ако грижата за подкрепения в собствения му дом стане непосилна за подкрепия, т.е. въпреки организираната специализирана грижа, доставка на храна по домовете и почистващ персонал, ежедневието на страдащия от тежка деменция вече не може да бъде организирано без рискове за неговото здраве и преместването в старчески дом е неизбежно. Но дори и в тези случаи важи принципът, че преместването в дом трябва да съответства на волята на подкрепия. Следователно подкрепият трябва задължително да се опита да говори с подкрепия и да обсъди с него настаняването в дома, доколкото това е възможно. По принцип настаняването в дом не е възможно против волята на подкрепия.

Ако наемодателят прекрати договора за наем на подкрепия, подкрепият трябва незабавно да уведоми Специализирания съд, ако неговият кръг от задължения включва делата свързани с наем и мястото на пребиваване.

Ако подкрепият желае да отдаде част от жилището на подкрепия под наем, също се нуждае от одобрението на Специализирания съд.

Годишен отчет

Най-малко веднъж годишно подкрепият трябва да информира Специализирания съд за личното състояние на подкрепия. Подробна информация и пример с попълнен образец ще намерите в брошурата „Ръководство за доброволческа подкрепа“.

Възстановяват ли се на подкрепящите направените разходи и получават ли възнаграждение?

Какви плащания ще получи подкрепящия за своя труд зависи от това дали извършва тази дейност на доброволни начала или професионално.

Подкрепящи на доброволни начала

По принцип подкрепата се счита за доброволна грижа. Следователно подкрепящият не получава възнаграждение за този си труд.

Всеки, който се съгласи да предостави подкрепа, има обаче разходи, налага му се да пътува до мястото, където живее подкрепяния, да посещава различни държавни служби и други институции, да води кореспонденцията от името на подкрепяния. Ако подкрепящият на доброволни начала има само незначителни разходи, те се покриват от законната фиксирана сума в размер на 399 евро годишно, която обикновено е за сметка на самия подкрепящ (т.нар. компенсация). Ако подкрепящият има по-големи разходи, той може да поиска сумата от подкрепяния срещу съответните отчетни документи (така нареченото възстановяване на разходите).

По изключение подкрепящият на доброволни начала може да поиска допълнително възнаграждение, ако имуществото на подкрепяния, обемът от грижи и тяхната трудност оправдават това.

Ако подкрепяният няма средства, подкрепящият има право да му бъде изплатена компенсация или да му бъдат възстановени разходите от държавната хазна. Подкрепяният се смята за беден и неразполагащ със средства за издръжка, ако неговите доходи и имущество са под определен праг, налагащ социално подпомагане в определени житейски ситуации (§§ 1836B, 1836g от Гражданския кодекс [BGB], §§ 85, 90 от Закона за социалното подпомагане, дванадесети том [SGB XII]). Този праг зависи от обстоятелствата в конкретния случай. По отношение на имуществото на подпомаганя той обикновено е 5000 евро, но се променя, когато има лица, зависими от издръжката, или съпрузи или партньори, които живеят отделно. Ако подкрепяният се сдобие отново със средства, например чрез наследство, държавната хазна може да поиска от лицето възстановяване на направените за него плащания.

За предявяването на компенсация и възстановяване на разходите има регламентирани срокове. Допълнителни пояснения ще намерите в „Ръководство за доброволческа подкрепа“.

Професионален подкрепящ

Ако е назначен подкрепящ, който да извършва тази дейност като професия, той има право на възстановяване на разходи и възнаграждение тук важи принципът, че възнаграждението и разходите се плащат от подкрепяния, тъй като грижата е в негова полза. Ако той не разполага със средства – вижте предишния раздел – тези плащания се поемат от държавната хазна. Същото важи, ако за подкрепящ е назначен лично служител на съюза за подкрепа.

Почасовите ставки за професионални подкрепящи са според квалификацията 27 евро, 33,50 евро или 44 евро. Те покриват възникналите разходи. Това е уредено в Закона за възнагражденията на попечители и подкрепящи [VBVG]. Колко часа месечно има право да фактурира професионалният подкрепящ също е разписано в този закон. Броят часове зависи от продължителността на грижите, възможното настаняване в дом и финансовото състояние на подкрепяния. Следващата таблица съдържа прегледна информация:

Времетраене на грижата	Засегнатото лице живее в дом и		Засегнатото лице живее в къщи и	
	не разполага със средства	разполага със средства	не разполага със средства	разполага със средства
1 до 3 месеца	4,5 часа	5,5 часа	7 часа	8,5 часа
4 до 6 месеца	3,5 часа	4,5 часа	5,5 часа	7 часа
7 до 12 месеца	3 часа	4 часа	5 часа	6 часа
над 2 години	2 часа	2,5 часа	3,5 часа	4,5 часа

Застраховка и данъци при подкрепящи на доброволни начала

При изпълнение на своите задължения доброволният подкрепящ е защитен срещу рискове от злополука от законовата застраховка „Злополука“. Свободната държава Саксония е сключила допълнителна частна колективна застраховка срещу злополука и колективна гражданска отговорност за всички подкрепящи на доброволен принцип, която покрива законовата отговорност за имуществени и неимуществени вреди. Ако подкрепяният разполага с по-голямо имущество, сключването на допълнителна застраховка може да бъде препоръчително.

Обезщетението, което подкрепящият на доброволен принцип получава за действително направените разходи, не се облага с данък. За разлика от тях, фиксираният компенсационен праг е облагаем, ако бъде надвишен минималният към момента необлагаем праг от 2400 евро през календарната година. Допълнителна информация за застраховките и данъците може да намерите в брошурата „Ръководство за доброволческа подкрепа“.

Как протича съдебното производство?

Производство по назначаване на подкрепа

Специализираният съд по подкрепа, обособен към всеки районен съд, трябва да информира засегнатото лице в началото как протича делото, така че отделни процесуални действия да не го изненадват. Във всички производства свързани с подкрепа подкрепяният има право да прави ефективни волеизявления, дори когато е недееспособен. Следователно неговите молби и жалби не могат да бъдат отхвърляни на основание, че той е недееспособен. Специализираният съд по подкрепа назначава на съответното лице процесуален представител¹⁵, ако това е необходимо за защита на неговите интереси. Колкото по-голяма е нуждата от защита в конкретния случай (например поради висока степен на увреждане или поради необходимост от подкрепящ във всички области от живота), толкова по-скоро се назначава процесуален представител. Като процесуален представител трябва да бъдат назначавани предимно доброволци, например доверени лица от семейството, кръга от приятели и познати. Ако в тези среди няма подходящ кандидат за процесуален представител, може да бъде назначено и лице, което се занимава с професионална грижа, най-вече измежду членовете в съюзите за подкрепа, служители в държавната служба и дори адвокати. Възнаграждението и разходите на представителя са за сметка на засегнатото лице, защото се обслужват неговите интереси. Ако засегнатото лице не разполага със средства, тези разходи се поемат от държавната хазна. Подобно на професионалния подкрепящ, процесуалният представител получава възнаграждение, чиито размер се формира в зависимост от квалификацията му и в момента е между 19,50 евро и 33,50 евро на час.

Преди да бъде назначен подкрепящ или издадено разпореждане за ограничена дееспособност, съдът трябва да изслуша засегнатото лице лично и да придобие впечатление за него. Изключенията са възможни само в много редки и специфични случаи. Съдът обсъжда със засегнатото лице обхвата на задачите и въпроса кой би могъл да изпълнява ролята на подкрепящ.

По правило съдът следва също така да даде възможност на брачния или небрачния партньор, на родителите, приемните родители и децата на засегнатото лице да направят изявление. По искане на засегнатото лице тези лица или друг довереник трябва да бъдат изслушани, ако това е възможно без особено забавяне.

Подкрепящи могат да бъдат назначавани едва след като експертното становище на вещо лице потвърди необходимостта от грижи и засегнатото лице или неговият процесуален представител могат да коментират констатациите по него. Само в следните случаи е достатъчно представянето на медицинско свидетелство:

- засегнатото лице само е подало молба за назначаване на подкрепящ и се е отказало от експертно становище, което в този случай би било прекомерно, предвид обхвата на задачите на подкрепящия.
- засегнатото лице има само задача да контролира пълномощника на засегнатото лице.
- засегнатото лице се назначава само временно на база възбранителна заповед до постановяването на окончателното решение¹⁶.

Разходите на съда за водене на делото (такси и разходи, по-специално документи с фиксирана ставка и разходи за експертизи) се предявяват само ако имуществото на лицето, което ще бъде подкрепяно, надхвърля размера

¹⁵ Нещо като процесуален защитник. Неговата задача е да представлява интересите на засегнатото лице в производството по назначаване на подкрепа. Той разяснява на засегнатото лице как протича делото, той може да подава молби, да обжалва и да присъства на изслушванията, съпровожда го по време на целия процес подобно на адвоката. Той има същите права и задължения спрямо своя „клиент“, но не е задължително да бъде адвокат. Трябва обаче да има понятие от юридическата материя.

¹⁶ Тук не може да се каже, че терминът е най-подходящ, но не намирам нищо по-подходящо за описване на този способ. Това е вид временна мярка в рамките на съкратено производство, която се налага до окончателно произнасяне на присъда или решение. Има за цел да спре някакви мерки. По изпълнителни дела например се запорира имуществото до установяване на претенцията. Може да бъде вид ограничителна заповед при дела за домашно насилие. В случая със стачката на Луфтханза през ноември от съда се поиска налагане на възбрана, за да се спре стачката. Тук има същата цел, да спре временно някакви мерки до окончателно изясняване на въпроса.

над 25 000 евро след приспособяване на задълженията. Тук не се взема под внимание недвижим имот, ако домът на подкрепения се обитава изцяло или отчасти самостоятелно от брачен или небрачен партньор, или неговото малолетно несемейно дете и ще бъде обитавана и след смъртта му. Като годишна такса за дългосрочни подкрепа от надхвърлящото 25 000 евро имущество се предявяват 10 евро на всеки 5000 евро, но най-малко 200 евро. Ако задачите не включват управление на имуществото таксата към момента е фиксирана до 300 евро.

Ако предпоставките за законната подкрепа отпаднат на един по-късен етап, разпоредената подкрепа разбира се бива отменена.

Възбранителна заповед до постановяване на окончателното решение

Описаната процедура, която изисква задълбочено разследване от съда, отнема известно време. Често обаче се налага да се действа бързо. Тогава съдът може в рамките на съкратено производство да назначени чрез способа на възбранителната заповед временно подкрепящ, да разпорежи ограничена дееспособност, да постанови освобождаването на подкрепящ или временно да разшири обхвата на задълженията на вече назначен подкрепящ. Тези ускорени процедури обаче са разрешени само при определени условия и не могат да бъдат по-дълги от една година

Процедури по настаняване

За настаняването на подкрепения от подкрепящия, както и за одобряването на мерки, подобни на настаняването, се прилагат строги процедури (при необходимост назначаване на процесуален представител, лично изслушване, експертиза). Когато става дума за настаняване не се предявяват съдебни разходи. За засегнатото лице могат да възникнат само минимални разходи и то само ако имуществото му го позволява.

Редовна проверка

Подкрепата и разпорежданията за ограничена дееспособност се преразглеждат от съда най-късно на всеки седем години. Настаняванията подлежат на съдебен контрол всяка година, при очевидно необходимо дългосрочно настаняване на всеки две години.

IV. Разпореждане за подкрепа

Ако някой, който се ползва изцяло с доверието Ви, е напълно готов да се грижи при нужда за вашите дела, е най-добре с цел превенция да му предоставите предварително пълномощно при ограничена недееспособност. В този случай не се нуждаете от разпореждане за подкрепа. Ако обаче нямате кой да упълномощите, Ви съветваме да помислите за разпореждане за подкрепа. Така поне ще може да оказате влияние върху неизбежното в даден момент производство по назначаване на подкрепа и върху избора на подкрепящ.

Желанията на засегнатото лице се зачитат не само ако сте имали възможност да ги изразите лично в рамките на текущо производство. Още в „добрите дни“ всеки може да предприеме превантивни мерки чрез изготвянето на разпореждане за подкрепа. То може да засяга различни въпроси свързани с грижата, по-специално избора на подкрепящ, начина на водене на живот, управлението на имущество и терапевтичното лечение.

При предложението за подкрепящ е нормално първо да се търси в близкото обкръжение: съпруг / съпругата, регистриран небрачен партньор, други близки приятели или роднини. Разбира се, не трябва да забравяте, че в случай на спешност предложеният кандидат може вече да не е в състояние да поеме тази задача поради напреднала възраст. Възможно е да има конфликт на интереси и неразбирателство с това лице. Като предпазна мярка е добре да се посочи и заместващо лице. Разбира се, в това разпореждане може изрично да се упомене кой в никакъв случай не трябва да бъде назначаван за подкрепящ.

В такова разпореждане за подкрепа можете също така да дадете инструкции за начина на живот и управлението на имуществото, например: Искате ли да останете максимално дълго в собствения си апартамент или предпочитате при нужда да живеете в определен старчески дом? Вашето имущество трябва ли да бъде управлявано по-скоро пестеливо? В какъв обем да се дават подаръци за рожден ден на деца или внуци? Подкрепящият да използва ли спестеното имущество за текущи разходи? Какви са Вашите представи за здравната грижа? Безкрайно практично тук би било и едно разпореждане на пациента. В него може да се разпорежи, че смъртта не трябва да се забавя чрез поддържане на живота с помощта на медицинска апаратура, лекарите съответно да

се ограничат до мерки за облекчаване на болката и полагането на основни грижи (за това ще научите повече в следващия раздел).

Своевременното записване на волята „в добри дни“ може да предпази на един по-късен етап лекари и близките от сериозен конфликт със съвестта.

Вашите инструкции трябва да се спазват от подкрепящия, освен ако те не противоречат на Вашето благо (напр. подаръците вече не могат да бъдат финансирани) или очевидно сте се отказали от желание или изпълнението на желание не би могло да се очаква от подкрепящия. Самият засегнатото лице не е обвързан с инструкциите си; по-късно той сам би могъл да ги отмени, ако отново бъде дееспособен.

Разпореждането за подкрепа не е обвързано с конкретна форма. Не е необходимо да бъде написано на ръка, но е препоръчително да бъде изготвено в писмен вид и, ако е възможно, да се подпише, за да се премахне всякакви съмнение относно неговата автентичност. В Службата по подкрепа можете да заверите подписа си върху разпореждането за подкрепа срещу такса от 10 евро. По отношение на съдържанието на подобно разпореждане може да потърсите помощ и от службите и съюзите по подкрепа (виж също страница 27 и сл.). Можете също така да получите съвет от адвокат или нотариус срещу заплащане.

Всеки, който притежава такъв документ – било то защото брачният партньор го е намерил в чекмеджето на бюрото или защото бащата го е поверил своевременно на децата – трябва да го представи на Специализирания съд по подкрепа веднага след като научи, че е започнало производство по назначаване на подкрепа.

За да сте сигурни, че разпореждането за подкрепа ще бъде зачетено в случай на спешност, можете да регистрирате Вашето разпореждане в Централния регистър за превантивна грижа.

По долу е отпечатан формуляр на разпореждане за подкрепа.

ФОРМУЛЯР НА РАЗПОРЕЖДАНЕ ЗА ПОДКРЕПА

Долуподписаният,

(трите имена, дата на раждане)

(адрес)

разпореждам с настоящото, че ако поради болест инвалидност или злополука не мога да се грижа за делата си изцяло или частично, поради което се налага да ми бъде назначен подкрепящ като законен представител, следва да се има предвид следната моя воля:

За подкрепящ предлагам лицето:

(име) (дата на раждане)

(улица) (населено място)

или ако то не може да бъде назначено като подкрепящ:

(име) (дата на раждане)

(улица) (населено място)

При изпълнение на моите дела имам следните желания:

(място, дата, подпис)

Място за заверка:

V. Разпореждане на пациента

Разпореждането на пациента е полезен допълнителен инструмент към предварителното пълномощно при ограничена дееспособност, макар да може да се изготви и самостоятелно. С разпореждането на пациента може да дадете израз на волята си в случай на предстоящи медицински мерки, които е възможно вече да не може да коментирате поради болест.

Такова разпореждане е важно, защото принципно пациентът е този, който следва да даде своето съгласие за дадено лечение или да го отхвърли. Може да се каже, че лекарят и пациентът си взаимодействат в лечението: лекарят е този, който определя какво е необходимо от гледна точка на медицината, информира пациента и му предлага лечение. Дали обаче лечението да се проведе, решава в крайна сметка пациента. Лекарят няма право да лекува против волята на пациента. Това се отнася и за мерките за поддържане и удължаване на живота. Но дори пациентът вече да не е в състояние да даде съгласие, неговото право на самоопределяне изисква желанията му да бъдат зачетени. Ако не е налице ясно, предварително формулирано волеизявление на пациента, то негов представител (пълномощник по предварително пълномощно или законен подкрепящ) трябва да вземе решение съобразно „предполагаемата воля на пациента“.

Очевидно е, че определянето на предполагаемата воля на някой друг е безкрайно трудна задача. Затова е добре своевременно да се занимавате с въпроса и да се опитате да си изясните собствените виждания и желания. С разпореждането на пациента можете да вземете превантивни мерки и да определите дали и кои медицински интервенции следва да се извършат, ако вече не сте в състояние да вземате самостоятелно решения.

Кой може да изготви разпореждане на пациента?

Пълнолетни лица, които са способни да взимат решения, могат да изложат предварително в разпореждане на пациента как биха искали да бъдат лекувани на един по-късен етап, когато вече не могат да изразят волята си. Способен да взема решения е този, който може да разбере същността, смисъла, обхвата и рисковете на медицинската мярка и последиците от нейното отхвърляне и може да формира волята си според това.

Моля да имате предвид: Никой не е принуден да изготвя разпореждане на пациента. Изготвянето на разпореждане на пациента не трябва в никакъв случай да бъде условие за сключване на застрахователен договор или договор за настаняване в дом.

Какви са законовите изисквания към разпореждането на пациента?

Разпореждането се изготвя в писмена форма, подписва се саморъчно и се заверява от нотариус. Валидността на разпореждането на пациента не зависи от това дали сте се консултирали с някой, преди да го съставите. Консултацията обаче по медицински въпроси, която да ви разясни възможностите и границите на медицинското лечение, е препоръчителна преди да съставите такова разпореждане. Често пациентите могат да формулират желанията си разбираемо и изпълнимо след подобна консултация.

Законът не изисква разпореждането на пациента да бъде актуализирано периодично. Редовната проверка на разпореждането – и неговото евентуално потвърждение с дата и подпис – все пак не е лишено от смисъл: колкото по-старо е дадено разпореждане на пациента, толкова повече може да бъде поставено под съмнение дали то все още отразява настоящата воля на пациента. Все пак е възможно да сте променили личните си представи, напредъкът в медицината може също да повлияе на съдържанието в разпореждането.

Какво може да регламентира разпореждането на пациента?

С разпореждането на пациента можете да дадете израз на настоящата си воля по отношение на конкретна, бъдеща ситуация свързана с лечение, при която вие като пациент вече не сте в състояние да дадете своето съгласие за прилаганите медицински мерки или да откажете такива. Важно е да формулирате максимално ясно и недвусмислено волята си и да не използвате само общи фрази (като желанието да „умрете достойно“). Писмената формулировка, че „не трябва да се прилагат мерки за поддържане на живота“, не съдържа необходимото обвързващо разпореждане на пациента по отношение на конкретното лечение. Необходимо е да се направят конкретни уточнения, като се посочат определени медицински мерки или се достатъчно конкретни заболявания или начини на лечение. Допълнително, като помощ при тълкуване на Вашето разпореждане, е добре да опишете личните си виждания, ценности, отношение към собствения живот, към смъртта и религиозните представи.

Разпореждането не може да съдържа формулировки, изискващи асистирание при доброволна смърт (активна евтаназия). Това е наказуемо в Германия. Разрешено е само незадействането или прекратяването на мерки за поддържане на живота (пасивна евтаназия) и прилагането на съкращаващо живота медикаментозно лечение за ограничаване на болката и симптомите (непряка евтаназия).

Комбинирайте разпореждането на пациента с предварително пълномощно, възползвайте се от възможността за запазване на автономността на пациента. По този начин си гарантирате, че Вашият довереник ще изпълни волята Ви.

Как действа разпореждането на пациента?

Представителят на пациента – неговият пълномощник или подкрепящ – и лекарят трябва да тълкува разпореждането на пациента, за да установят дали неговата воля е недвусмислено формулирана и несъмнено отговаря на актуалната ситуация. Ако случаят е такъв, волята е обвързваща за участниците, независимо дали заболяването на пациента вече е станало терминално необратимо. Волята е непосредствено валидна и формира решението за по-нататъшното лечение. Представителят на пациента не трябва да взема решение, а само да изпълни неговото разпореждане.

Какво се случва, ако няма разпореждане на пациента или последното не е подходящо за случая?

Често тълкуването на разпореждането на пациента показва, че то не е непосредствено обвързващо, защото е твърде неточно формулирано. Ако пациентът не е изготвил разпореждане или го е формулирал само устно, или се е дистанцирал на един по-късен етап от него, а констатациите в него не съответстват на настоящата ситуация, пълномощникът по предварителното пълномощно или законният подкрепящ трябва да решават съобразно предполагаемата воля на пациента, дали да дадат своето съгласие за терапевтично лечение. Критериите за това решение са желанията на пациента и въпросът: „Какво решение би взел самият пациент?“, като на този въпроси трябва да се отговори на база конкретни данни.

По-ранните словесни или писмени изявления на пациента (например общовалидно разпореждане на пациента) трябва да се вземат предвид. Отчитат се и неговите житейски решения, ценности и убеждения. Доколкото това е възможно без значително забавяне, близките роднини на пациента и други доверени лица трябва да получат възможността да участват при установяване на волята на пациента за конкретно лечение.

Всъщност по отношение на предпоставките за установяване на предполагаемото съгласие за прекратяване на лечението или нелекуването на пациент, неспособен да вземе самостоятелно решение, трябва да се поставят максимално строги изисквания. Животът като най-висше благо налага решенията да се взимат в съответствие с благополучието на засегнатото лице и при съмнение се дава предимство на защитата на живота.

Кога трябва да бъде сезиран Специализираният съд по подкрепа?

Само при разногласия между лекар и подкрепящ респ. пълномощник или съмнения относно волята на пациента и риска от смърт или сериозно увреждане на здравето на пациента, съдът трябва да се произнесе дали да бъде отказано лечението или да бъде оттеглено съгласието за лечение. Тук важат разпоредбите на валидното законодателство, а именно, че всеки може да се обърне към Специализирания съд по подкрепа, за да може при съмнения за злоупотреба да задвижи съдебната процедура за контрол на решението на подкрепящия.

Може ли разпореждането на пациента да бъде оттеглено?

Разпореждането на пациента може да бъде оттеглено неформално по всяко време. Ако пациентът се е отдалечил от него с ясно намерение да го оттегли или ако е настъпила промяна в актуалната ситуация или лечението, то губи своята задължителност в полза на актуалното желание на пациента.

Как трябва да се съхранява разпореждането на пациента?

Разпореждането на пациента трябва да се съхранява по начин, който позволява на лекаря, пълномощника, подкрепящия или съда бързо и лесно да получат информация за съществуването му и мястото на съхранение. Има смисъл винаги да носите със себе си бележка с информация за съществуването му, в идеалния случай при документите си за самоличност. Информационна карта, която да откъснете и попълните, ще намерите в края на брошурата.

Можете да намерите допълнителна информация по темата „Разпореждане на пациента“ в брошурата „Превенция срещу злоупотреба, болест и старост“, публикувана от Министерството на правосъдието на Бавария. Можете да я изтеглите безплатно от административния портал на правителството на Бавария (www.justiz.bayern.de), като същата се предлага и в книжарниците (ISBN-13: 978-3-406-57581-1).

Федералното министерство на правосъдието и защитата на потребителите също публикува брошура „Разпореждане на пациента“, която съдържа помощна информация за изготвянето на индивидуално разпореждане на пациента. Безплатната брошура може да бъде изтеглена от уебсайта на Федералното министерство на правосъдието и защитата на потребителите (www.bmju.de) или да бъде поръчана по телефон 030/182722721.

Двете брошури съдържат и формуляри-образци на разпореждането на пациента.

VI. Лица за контакт

Ако имате въпроси относно подкрепата и превенцията, можете да се свържете с посочените по-долу служби. Те предлагат подкрепа и консултации и за пълномощници по предварителни пълномощни и подкрепящи на доброволен принцип.

Служби по подкрепа

Местните органи по подкрепа насърчават разясняването и консултациите във връзка с предварителните пълномощни и разпорежданията за подкрепа и имат право да заверяват официално подписите върху тези документи. Те също така съветват и подкрепят подкрепящите и пълномощниците при изпълнение на техните задължения.

Местните служби по подкрепа се намират в областните служби и независимите градове. Можете да се свържете с тях на следните адреси:

[Следват адреси и телефони на службите по подкрепа на територията на провинцията]

Данните за контакт на компетентната Служба по подкрепа с телефон и имейл адрес ще намерите също в Интернет на адрес www.pflegeetz.sachsen.de/pflegedatenbank (категория: подкрепа / правна консултация, предварително пълномощно).

Съюзи за подкрепа

Законодателят е отредил важна роля на съюзите за подкрепа. Това са признати от държавата сдружения, в които работят служители на пълен работен ден, предимно социални работници. Тези служители предоставят подкрепа от свое име като „подкрепящи от името на съюза“. Съюзите за подкрепа предоставят също така информация за предварителните пълномощни и разпорежданията за подкрепа. Те въвеждат подкрепящите на доброволен принцип в техните задължения и ги обучават допълнително. Освен това те консултират доброволните подкрепящи и пълномощниците.

Можете да получите адресите и телефонните на съюзи във Вашия район от Специализирания съд или службите по подкрепа. На уебсайта www.pflegeetz.sachsen.de/pflegedatenbank (категория: подкрепа / правна помощ, предварително пълномощно) можете също да намерите тази информация.

Адвокати, нотариуси, лични лекари

Разбира се, можете да се обърнете с Вашите въпроси и към адвокат или нотариус, а по отношение на издаването или актуализацията на разпореждане на пациента и към личния си лекар.

Можете да изберете адвокат от списъка с адвокати на уебсайта на Адвокатската колегия на Саксония („raksachsen.de“). Тази услуга може да ползвате и по телефон на 0351/31 85 90.

При търсенето на нотариус може да ползвате уебсайта на Нотариалната камара на Саксония („Notarkammer-sachsen.de“), който е на Ваше разположение.

Скъпи съграждани,

Моля, изрежете информационната карта и отметнете дали разполагате с предварително пълномощно при ограничена недееспособност, разпореждане на пациента или и с двете.

Моля попълнете необходимите данни. Колкото по конкретна информация съдържат те кой има достъп до оригиналните документи, толкова по-бързо може да бъде взета под внимание волята Ви при спешен случай.

Носете тази карта по възможност винаги със себе си!

Информационна карта

Долуподписаният

роден на _____

в _____

живущ _____

имам изготвено

☐ предварително пълномощно

☐ разпореждане на пациента

Достъп до оригинала на моето предварително пълномощно/разпореждане на пациента има:

Име _____

Адрес _____

Телефон _____

☐ На това лице съм дал предварително пълномощно.

(моля отбележете, ако отговаря на истината)

Скъпи съграждани,

Бихме желали да подобрим нашата информационно брошура и да я адаптираме повече към желанията на нашите читатели. Тук би било голяма помощ, ако ни отговорите на следните въпроси:

Можете да изпратите картичка по пощата или да я предадете в саксонското Министерство на правосъдието, в съда или всяка прокуратура в Саксония. Можете да изпратите и Вашето мнение по имейл до нас на: presse@smj.justiz.sachsen.de

Подкрепа и превантивна грижа – ръководство

Как научихте за тази брошура?

Брошурата отговори ли на Вашите очаквания?

☐ да ☐ не

Ако отговорът Ви е не, каква информация липсваше?

Хареса ли ви оформлението на брошурата?

☐ да ☐ не

Ако отговорът Ви е не, какво не ви хареса?

Какви са Вашите желания, идеи или предложения за подобрене?

Подател

(име, фамилия)

(улица, номер)

(пощенски код, населено място)

[Следва адрес на саксонското Министерство на правосъдието]

[Следва редакционното каре на издателството и информация за авторските права]

Решение на Федералния конституционен съд – Втори сенат

Често срещани съкращения (б. пр.):

GG – Конституция

PsychKHG BW – Закон за помощ и настаняване при психични заболявания в провинция Баден Вюртемберг

BayUnterbrG – Баварски закон за настаняване на психично лица и грижата за тях

FamFG – Закон за производството по семейноправни спорове и охранителни производства

StVollzG – Закон за изпълнение на наказанията и задържане под стража

BVerfGG – Закон за Върховния конституционен съд

BVerfG – Върховен конституционен съд

BGB – Германски граждански кодекс

BGH – Федерален върховен съд

Rn. – абзац

Насоки към Решението на Втория сенат¹⁷ от 24 юли 2018 г.

2 BvR 309/15 / 2 BvR 502/16

1. а) Фиксирането на пациент представлява намеса в неговото основно право на лична свобода (чл. 2, ал. 2, второ изречение във вр. чл. 104 от Конституцията на Федерацията [GG]¹⁸).

б) Некраткосрочното фиксиране на 5 или 7 места представлява лишаване от свобода по смисъла на чл. 104, ал. 2 [GG], което не се покрива от съдебно разпореждане за настаняване. Даден период може да бъде определен като кратък, когато наложената мярката е с максимална продължителност от половин час

2. Чл. 104, ал. 2, четвърто изречение [GG] изисква предприемането на действия, които задължават законодателя да формулира конституционносъобразени процесуални правила за съдебно разпореждане, за да отрази ефективно различните особености при приложение.

3. За да се гарантира защитата на лицата, които ще бъдат подложени на лишаването от свобода фиксиране, е необходимо да се осигури съдебно дежурство, което да покрива времето от 6:00 часа до 21:00 часа.

ФЕДЕРАЛЕН КОНСТИТУЦИОНЕН СЪД	
- 2 BvR 309/15 - - 2 BvR 502/16 -	Обнародвано на 24 юли 2018 г. Фишбюк Служител на правителствената администрация в качеството си на деловодител в съответното ведомство

¹⁷ Вторият сенат се произнася при конституционни спорове между федерацията и провинциите, както и между самите органи. Първият сенат се занимава с основните права, докато Втория сенат функционира като „държавен съд“.

¹⁸ Конституцията на федерацията в Германия се нарича още „Основен закон“ (Grundgesetz – GG)

**В името на народа
по делото,
свързано с конституционна жалба**

I.

от г-н адвокат Хорст Лайтенбергер,
Аспергер Щрасе 55, 71634 Лудвигсбург,

в качеството му на процесуален представител на потърпевшия г-н С...

а. пряко срещу решение 5 XIV 29/15 L на Районен съд Лудвигсбург от 4 февруари 2015

б. косвено срещу § 25, ал. 3 от Закона за помощ и настаняване при психични заболявания в провинция Баден Вюртемберг – 2 BvR 309/15 –,

II.

от г-н г-р Г...,

– Пълномощник: адвокат г-р Ролф Маршнер

Фридрихщрасе 13, 80801 Мюнхен

срещу

а) окончателното съдебно решение № 1 U 2264/15 на Върховния окръжен съд¹⁹ Мюнхен от 4 февруари 2016 г.

б) окончателното съдебно решение №15 O21894/11 на Окръжен съд Мюнхен I от 27 май 2015 г. – 2 BvR 502/16 –
Федералният конституционен съд – Втори сенат – в състав:

Фоскуле – председател, и членове: Хубер, Херманс, Мюлер, Кесал-Вулф, Кьониг, Майдовски

разглежда в открито заседание (устна фаза) на 30 и 31 януари 2018 конституционното дело и с оглед на изложеното

РЕШИ:

1. Съдът обединява двете производства за целите на общо съдебно решение.

2. а) § 25 от Закона за помощ и настаняване при психични заболявания на провинция Баден Вюртемберг (Съдебен бюлетин²⁰ 2014, стр. 534) – доколкото касае разпореждането за фиксиране като специална предохранителна мярка – е несъвместим с чл. 2, ал. 2, изречение трето и четвърто [GG].

б) Решение № 5 XIV 29/15 L на районен съд Лудвигсбург от 4 февруари 2015 г. нарушава основното конституционно право, формулирано в т. I, което произтича от чл. 2, ал. 2, второ и трето изречение във връзка с чл. 104, ал. 1 и 2 [GG].

3. а) Решение № 1 U 2264/15 на Върховния окръжен съд Мюнхен от 4 февруари 2016 г. нарушава освен това основното право на жалбоподателя, по т. II, което произтича от чл. 2, ал. 2, второ и трето изречение във връзка с чл. 104, ал. 1 и 2 [GG]. Решение № 1 U 2264/15 на Върховния окръжен съд Мюнхен от 4 февруари 2016 г. се отменя. Делото се връща към Окръжен съд Мюнхен за преразглеждане.

б) В останалата част конституционната жалба на жалбоподателя по т. II се отхвърля.

4. Съгласно § 35 от Закона за федералния конституционен съд се разпорежда:

а) В провинция Баден Вюртемберг фиксирането остава допустимо в рамките на настаняването в съответствие с публичното право съгласно § 25 Закона за помощ и настаняване при психични заболявания до 30 юни 2019 г.

б) В Свободната държава Бавария фиксирането остава допустимо до 30 юни 2019 г. при настаняване в съответствие с публичното право, доколкото е неизбежно, с цел предотвратяване на сериозен риск от самонараняване или сериозна опасност за правно защитените интереси на трети лица.

¹⁹ Това е Върховният съд на провинция Бавария. Основното седалище е в Мюнхен, има две подразделения в Нюрнберг и Бамберг.

²⁰ В съдебния бюлетин се публикуват всички закони в актуалната им редакция.

в) И за двете провинции важи: фиксирането на 5 и 7 места подлежи на съдебно разпореждане съгласно чл. 104, ал. 2, изречение първо [GG], освен ако не става дума за краткосрочна мярка, която като продължителност не може да надвишава половин час. След прекратяване на всяко фиксиране, потърпевшият следва да бъде информиран за възможността на последващ съдебен контрол.

5. Законодателите на двете провинции (Баден Вюртемберг и Бавария) се задължават да приведат своите закони в съответствие с Конституцията до 30 юни 2019 г.

6. Провинция Баден Вюртемберг следва да покрие съответните разходи на жалбоподателя по т. I, а провинция Бавария на този по т. II.

МОТИВИ:

A.

Конституционните жалби, обединени в едно производство, атакуват конституционносъобразността на прилагането на механично фиксиране в рамките на настаняването в съответствие с публичното право. Те поставят в частност въпроса, дали при прилагането на механично фиксиране – връзването на лежащ по гръб пациент със специални колани към леглото с цел физическо ограничаване – може да се тълкува до голяма степен или изцяло като лишаване от свобода, което е предмет на съдебно разпореждане.

I.

1. Жалбоподателят по т. I е процесуалният представител на потърпевшия по т. I, който през 2015 г. е настанен в затворена психиатрична клиника и в продължение на няколко дни е бил фиксиран без съдебно разпореждане на основание § 25 от Закона за помощ и настаняване при психични заболявания в провинция Баден Вюртемберг [Psychisch-Kranken-Hilfe-Gesetz – PsychKHG BW] от 25 ноември 2014 г. (Съдебен бюлетин, стр. 534). Разпоредбата гласи:

§ 25 Специални предохранителни мерки

(1) Специални предохранителни мерки са допустими само ако и докато съществува сериозен риск за сигурността в акредитирани специализирани заведения, особено при сериозен риск от самонараняване, сериозна опасност за обществен интерес или ако настаненото лице иска да напусне заведението без разрешение, и тази опасност не може да бъде предотвратена с по-малко обременителни алтернативни мерки.

(2) Специалните предохранителни мерки са:

1. ограничаване и лишаване от възможността за престой на открито,
2. отнемане на вещи или лишаване от тях,
3. изолиране в специално защитено помещение,
4. фиксиране,
5. ръчно сдържане вместо фиксиране.

(3) Всяка специална предохранителна мярка подлежи на разпореждане от лекар в акредитираното специализирано заведение. Тя трябва да бъде незабавно отменена, ако предпоставките за нейното налагане са отпаднали. Специалната предохранителна мярка съгласно ал. 2, т. 3 подлежи на непрекъснат контрол от терапевтичния или болничен персонал. При физическото ограничаване трябва да бъде съпътствана от непосредствено, лично и по правило постоянно придружаване, освен ако настаненото лице не откаже изрично това. Лекарският контрол следва да бъде осигурен в необходимата степен.

(4) Разпореждането, мотивирането и прекратяването на специалните предохранителни мерки се документира.

(5) (...)

а) Потърпевшият по т. I. страда от шизоафективно разстройство. На 23 януари 2015 г. районен съд Лудвигсбург е разпоредил настаняването му в психиатрична клиника за срок до 6 март 2015 г. съгласно § 15, ал. 1 във вр. § 1 [PsychKHG BW], с мотива, че вследствие на заболяването е налице сериозен риск за живота и здравето му, както и на обществен интерес. Още същият ден потърпевшият по т. I. е фиксиран на 5 места по нареждане на лекаря, т.е. вързан е за леглото за всички краища и с колан през кръста.

б) На 29 януари 2015 г. жалбоподателят по т. I подава молба към районен съд Лудвигсбург да се произнесе със съдебно решение²¹ (§ 327 от Закона за производството по семейноправни спорове и охранителни производства

²¹ Молбата за съдебно решение представлява вид формална жалба под формата на молба с искане съдът да се произнесе

[FamFG]) с цел разпореденото от лекарите фиксиране на потърпевшия по т. I да бъде обявено за незаконосъобразно. В този смисъл той обяснява, че на 25 януари 2015 г. към 17:00 часа е намерил потърпевшия по т. I седирал, в затворено помещение с видеонаблюдение и фиксиран на 5 места. Физическите ограничителни са били снемани само при посещение на тоалетна и за взимане на душ. Затварянето в изолатор, седирането и некроткросрочното фиксиране на 5 места е ограничило личната свобода на потърпевшия. Съгласно чл. 2, ал. 2, изречение второ във Вр. чл. 104 [GG], мерките се нуждаят – освен от лекарско нареждане съгласно § 25 [PsychKHG BW] – от съдебно разпореждане.

В) В своето становище клиниката твърди, че според лекаря физическото ограничаване е било необходимо към този момент с цел предотвратяване на опасност за околните. След като на 16 януари 2015 г. потърпевшият по т. I постъпва първоначално доброволно за стационарно лечение, той започва да звъни многократно в полицията, да отправя бомбени заплахи и да се държи провокативно с останалите пациенти и болничния персонал, като ги заплашва. На 23 януари 2015 г. ситуацията е ескалирала до степен, наложила искане за настаняване и потърпевшият по т. I е бил фиксиран. При първото смекчаване на наложената мярка на 24 януари 2015 г. потърпевшия по т. I, е започнал да булства, удряйки с бутилка по електрическия ключ и да разлива напитката си. На 25 януари 2015 г. той ругае болничния персонал и троши посуда. На 27 януари 2015 г. е предприет пореден опит за премахване на физическите ограничителни, но потърпевшият не е съумял да спази дълго уговорката да не ругае и обижда. Той е преобърнал нощното шкафче и е хвърлил едно извадено чекмедже. След това ситуацията е продължила да бъде напрегната. Потърпевшият по т. I е хвърлял предмети въпреки фиксирането. След като предписаните медикаменти са започнали да действат седирателно, физическите ограничителни отново са били премахнати на 1 февруари 2015 г. Независимо от това той е продължил да се държи заплашително. След като на 2 февруари пак чупи лампа и стол, отново е фиксиран.

г) С обжалваното решение от 4 февруари 2015 г. районният съд Лудвигсбург е отхвърлил молбата. Фиксирането е представлявало специална предпазителна мярка съгласно § 25, ал. 4 [PsychKHG BW]. § 25, ал. 3 [PsychKHG BW] дава право на лекаря да я разпорежда временно и да я отменя незабавно, когато предпоставките отпадат. За разлика от принудителното системно използване на лекарствени средства съгласно § 20 [PsychKHG BW], фиксирането не е нормирано с решение на съдебен орган. Доколкото молбата би трябвало да се разбира в смисъл, че се обжалва фиксирането като мярка за справяне с определени ситуации свързани с изпълнението на настаняване съгласно § 312, т. 3 [FamFG], съдът може съгласно § 327, ал. 1 [FamFG] само да провери дали клиниката е спазвала разпоредбите на § 25 [PsychKHG BW]. Кое е очевидно е било така. От становището на клиниката става ясно, че са правени многократни опити за отмяна на физическото ограничение, което обаче е било непрекъснато наложително, поради факта, че потърпевшият по т. I е бил потенциално опасен за околните и себе си.

2. В рамките на отговорността на длъжностни лица, потърпевшият по т. II предявява иска за обезщетение за нанесени вреди, причинени му вследствие на фиксиране, продължило близо 8 часа, докато е бил временно настанен в психиатрията. Настаняването е било извършено съгласно Баварския закон за настаняване на психично лица и грижата за тях (Bayerisches Unterbringungsgesetz – BayUnterbrG) от 5 април 1992 г. (Съдебен бюлетин, стр. 60). Законът не предвижда специално оправомощаване за фиксиране на настанени лица. Окръжният съд Мюнхен I е приел фиксирането на потърпевшия по т. II като правомерно съгласно § 34 от Наказателния кодекс [StGB]. Върховният окръжен съд Мюнхен го е определил като непосредствено прилагане на физическа сила съгласно чл. 19 [BayUnterbrG]. Приложените от съдилищата разпоредби на Баварския закон за настаняването гласят:

Чл. 10 Незабавно временно настаняване

(1) Ако съществуват основателни причини да се предположи, че са налице предпоставките за настаняване съгласно чл. 1, ал. 1 и своевременно снабдяване със съдебно разпореждане съгласно § 331, § 332, § 167, ал. 1, изречение първо или § 322, § 167, ал. 1, изречение първо във връзка с § 284 [FamFG] не е възможно, областната управа има право да разпорежда незабавно временно настаняване и да го приведе в действие на основание чл. 8, с цел предотвратяване на евентуален риск за обществената сигурност или ред. Областната управа следва да уведоми компетентния съд за настаняването съгласно § 313, ал. 3, изречение първо, § 167, ал. 1, изречение първо [FamFG] най-късно до 12 часа на следващия ден след приемането.

по наложени мерки, било то от силовите ведомства или администрацията. В наказателното право такива са например случаите при конфискация на имущество, обезпечаване на такова, прикрито досъдебно разследване, следствен арест. В административното право е насочена срещу мерки на държавната администрация. Намира също приложение при временното настаняване в психиатрична клиника.

(2) В случаите на неотложност по алинея 1, полицията има право да настани потърпевшия с разпореждане на областната управа в специализираното заведение по смисъла на чл. 1, ал.1. Полицията следва да уведоми компетентния съд съгласно § 313, ал. 3, изречение първо, § 167, ал. 1, изречение първо [FamFG] и компетентната областна управа съгласно чл. 6 незабавно и най-късно до 12 часа на следващия ден след приемането. Изречение първо намира приложение и за случаи, в които потърпевшият противно на решението на съда напусне специализираното заведение.

(3) При настаняване съгласно алинея 1 областната управа трябва да даде възможност на лицето, което ще бъде настанявано, да уведоми свой близък роднина или доверено лице, доколкото това не нарушава целта на настаняването. Областната управа трябва да извърши уведомяването, ако настаняването лице не е в състояние да се възползва от правото си по първото изречение и уведомлението не противоречи на неговата предполагаема воля. Ако настаняването лице е малолетно, или му е назначен подкрепящ, незабавно следва да се уведоми лицето, на което е поверена грижата за него. Загърженията, описани в изречения 1 до 3, важат при настаняване съгласно алинея 2 по аналогия и за полицията. Уведомяването в съответствие с изречения 1 до 3 може да бъде извършено и от специализираното заведение, в което потърпевшият е бил настанен, доколкото това вече не е направено от областната управа или полицията.

(4) Ако някой е настанен в специализирано заведение по смисъла на чл. 1, ал. 1 и приемът не е извършен на основание на този закон, е възможно, ако са налице предпоставките по алинея 1, но областната управа не е в състояние да даде своевременно разпореждане, потърпевшият да бъде задържан против волята си. Решението се взима от ръководителя на специализираното заведение. Той трябва незабавно, най-късно до 12 часа на следващия ден след задържането, да уведоми компетентния съд съгласно § 313, ал. 3, изречение първо, § 167, ал. 1, изречение първо [FamFG], и компетентната областна управа съгласно чл. 6, ал. 1, изречение първо.

(5) Ръководителят на специализираното заведение трябва да разпреди незабавния преглед на потърпевшия в случаите съгласно алинеи 1, 2 и 4. Ако резултатът от прегледа покаже, че не са налице предпоставките по чл.1, ал. 1, потърпевшият не може да бъде задържан против волята си; преди освобождаването трябва незабавно да бъдат уведомени компетентният съд съгласно § 313, ал. 3, изречение първо [FamFG] и компетентната областна управа съгласно чл. 6.

Ако резултатите от прегледа покажат основателни съмнения за наличието на предпоставките по чл. 1, ал. 1, ръководителят на специализираното заведение трябва да уведоми компетентния съд съгласно § 313, ал. 3, изречение първо, § 167, ал. 1, изречение първо [FamFG] и компетентната областна управа съгласно чл. 6 най-късно до 12 часа на следващия ден след принудителното настаняване на потърпевшия; ако разпореждането съгласно чл. 1 е постановено от друга областна управа, тя също трябва да бъде уведомена. Потърпевшият трябва да се яви пред съдията незабавно, най-късно в деня след задържането.

(6) Ако до следващия ден след задържането не е налице съдебно разпореждане, потърпевшият трябва да бъде освободен. В тази връзка следва незабавно да бъдат уведомени съда и областната управа, а когато става дума за малолетни или лица с назначена подкрепа, също лицето, на което е поверена грижата.

(7) Потърпевшият има право да подаде молба за съдебно решение срещу конкретно наложена мярка по време на настаняването още преди съдебното разпореждане за настаняване да бъде постановено. Молбата се разглежда от съда, компетентен да разпреди настаняването. § 327, § 167, ал.1, изречение първо [FamFG] намира приложение по аналогия. Обжалване пред административните юрисдикции не се допуска.

Чл. 12 Настаняване и подкрепа

(1) Настанените в съответствие с този закон имат право да бъдат третирани като болни. Те ще бъдат настанявани, лекувани и обгрижвани по начин, който позволява постигането на целта на настаняването при минимално ограничаване на личната свобода.

(2) Деца и младежи се настаняват и обгрижват принципно отделно в съответствие със заболяването и тяхното ниво на развитие.

(3) На настанения трябва да се даде възможност, отчитайки медицинските и социално терапевтични мерки и тези за сигурност, за смислено занимание и работа. За извършената работа трябва да се отпусне разумно възнаграждение. Наред с това следва да бъде разпоредена и друг вид помощ съгласно чл. 3.

Чл. 19 Непосредствена прилагане на физическа сила

(1) Обслужващият персонал в специализираното заведение има право да прилага физическа сила спрямо настанените, ако това е необходимо за изпълнението на чл. 12, ал. 1 и 2, на чл. 13 или на мерките за поддържане на сигурността и реда в специализираното заведение. При лечебни манипулации може да се прилага непосредствено физическа сила само ако потърпевшият е принуден да я изтърпи.

(2) Срещу други лица може да се прилага непосредствена физическа сила, само ако самите те се опитат да освободят настанен или да проникнат неправомерно на територията на специализираното заведение.

(3) Измежду няколко възможни и подходящи мерки за непосредствена физическа сила, следва да се избере конкретно тази, която се предполага, че ще бъде най-малко обременяваща за отделния човек и обществото. Непосредствена физическа сила не се прилага, ако очакваната вреда очевидно е несъизмерима с успеха, който трябва да бъде постигнат.

(4) Непосредствена физическа сила може се разпорежда предварително. Разпореждане може да бъде отказано само тогава, когато обстоятелствата не я допускат.

(5) Правото за прилагане на непосредствена физическа сила на основание друга нормативна уредба остава незасегнато.

а) Вечерта на 24 юни 2009 г. подкрепящият по т. II е бил закаран в клиниката Изар-Ампер в източен Мюнхен, с концентрация от 2,68 промила алкохол в кръвта и предполагаем риск от самоубийство. При приема е диагностицирана алкохолна интоксикация с акутни нарушения на координацията. Потърпевшият по т. II е бил фиксиран към болничното легло на 7 места, т.е. завързан с колани към леглото за двете ръце, двата крака и около кръста, гърдите и челото, с продължителност от около полунощ до 08:15 часа на 25 юни 2009 г. Освободен е на същия ден между 12:00 и 13:00 часа.

б) В своята жалба във връзка с отговорността на длъжностни лица пред Окръжен съд Мюнхен I жалбоподателят по т. II предявява иск за финансово обезщетение поради охлузвания по кожата, синини и кръвонасядания, които му били причинени от фиксирането. То не е било извършено правомерно, защото е липсвало правно основание. Освен това в нито един момент не е изразявал намерения за самоубийство. Но дори и да е било така, той счита че разпореденото фиксиране е било прекомерна мярка.

в) С обжалвано решение от 27 май 2015 г. Окръжният съд Мюнхен I отхвърля молбата с мотива, че на жалбоподателя по т. II не се полага финансово обезщетение. Към момента на прилагане на мярката по чл. 1, ал. 1, чл. 10, ал. 2, изречение първо, чл. 11, ал. 1, изречение първо [BayUnterbrG] настаняването е било извършено съгласно публичното право. Независимо, че баварският закон не посочва конкретно оправомощаване при необходимост от фиксиране, последното е оправдано в спешни случаи, а този е бил такъв по смисъла на § 34 от НК [StGB]. От събраните доказателства е видно, че дежурната лекарка е счела фиксирането за необходимо, отчасти известните ѝ обстоятелства към момента и с цел предотвратяване на риск за живота на жалбоподателя по т. II, като същите са били от медицинска гледна точка *lege artis*.

г) Върховният окръжен съд Мюнхен е отхвърлил въззивната жалба с обжалвано решение от 4 февруари 2016 г. срещу решението на Окръжен съд Мюнхен I. Окръжният съд е отхвърлил правомерно жалбата. Фиксирането, като мярка за прилагане на непосредствена физическа сила за постигане на целите на настаняването, е било законосъобразно съгласно чл. 12, ал. 1 във вр. чл. 19 [BayUnterbrG]. Общо формулираното оправомощаване за настаняване, уредено в чл. 12, ал. 1, изречение второ от същия закон [BayUnterbrG], покрива разпореденото фиксиране. Позоваването на наказателно правната разпоредба с цел оправдаване на спешността не е необходимо, защото законодателят е предвидил в Баварския закон за настаняване специални разпоредби, допълващи тези в § 34 от НК [StGB]. Предпоставките за прилагане на непосредствена физическа сила в избраната форма са били налице, защото са съществували конкретни данни за потенциална опасност от самоубийство и самонараняване на жалбоподателя по т. II, за чието предотвратяване фиксирането е било подходящо и необходимо.

II.

1. Конституционната жалба по дело 2 BvR 309/15, подадена от жалбоподателя по т. I „от името на потърпевшия и от свое име“, е насочена пряко срещу решението на районен съд Лудвигсбург от 4 февруари 2015 г., и косвено срещу § 25, ал. 3 [PsychKHG]. По същество жалбоподателят по т. I критикува нарушаването на чл. 2, ал. 2, изречение второ във вр. чл. 104, ал. 1 и 2 и чл. 3, ал. 1 [GG].

Фиксирането на потърпевшия не е било нито разпорежено от съдия, нито разрешено. Като мярка, равнозначна на лишаване от свобода, фиксирането подлежи на съдебно разпореждане съгласно чл. 2, ал. 2, изречение второ във вр. чл. 104, ал. 1 и 2 [GG]. В случая § 25, ал. 3 [PsychKHG BW], който допуска лишаването от свобода в рамките на специалните предохранителни мерки да зависи единствено от лекарското решение, представлява нарушение на Конституцията.

Освен това § 25, ал. 3 [PsychKHG BW] нарушава и общия принцип за равноправие, който произтича от чл. 3, ал. 1 [GG]. Ако лице, с назначена подкрепа, бъде настанено съгласно § 1906, ал. 1 от Германския граждански кодекс [BGB], е необходимо да се получи одобрение от съда, когато се разпорежда прилагането на допълнителни мерки, равнозначни на лишаване от свобода, каквото е фиксирането. Не е било обективно обосновано, когато става дума за лице, настанено съгласно публичното право, да не се потърси съдебно разпореждане и да се приеме, че лекарското решение е достатъчно.

2. Жалбоподателят по т. II твърди, че с обжалваните решения на Окръжен съд Мюнхен I от 27 май 2015 г. и Върховният окръжен съд Мюнхен от 4 февруари 2016 г. са нарушени основните му и подобни права, предвидени в чл. 1, ал. 1 и 3, чл. 2, ал. 1 и 2, изречение второ, чл. 20, ал. 3 и чл. 104, ал. 1 и 2 [GG].

Обжалваното решение не съобразява най-вече значението и мащаба на основното право на лична свобода. Член, ал. 2, изречение второ, чл. 104, ал. 1, изречение първо [GG] допускат намеса в това основно право само на основание формален закон. Предпоставките за намеса трябва да са напълно ясно формулирани, както се е произнесъл Федералният конституционен съд в своето решение за принудителното медицинско лечение. Намесата трябва да отговаря до голяма степен на принципа на пропорционалност.

За фиксирането му не е било налице правно основание. Цитираните от Върховния окръжен съд разпоредби, а именно чл. 12 и 19 [BayUnterbrG] не са достатъчни за оправомощаване на фиксирането, защото не са прецизно дефинирани. В чл. 12 от въпросния закон се споменава само, че лечението и грижата за настанения трябва да се извършва с възможно минимална намеса в личната свобода. Чл. 19 [BayUnterbrG] урежда прилагането на непосредствена физическа сила с цел лечение и гарантиране на сигурността и реда в специализираното заведение. Неговото фиксиране обаче не е било свързано с лечение, нито е имало за цел реда и сигурността в клиниката.

В материалите към баварския Закон за принудително настаняване в психиатрия на невменяеми извършители за изтърпяване на наказание [BayMRVG], влезнал в сила на 1 август 2015 г., самият баварски законодател приема, че чл. 12 и чл. 19 [BayUnterbrG] не са подходящи като база за оправомощаване, когато става дума за фиксиране. Затова чл. 26 от Закон за принудително настаняване в психиатрия на невменяеми извършители за изтърпяване на наказание [BayMRVG] урежда отделно при какви обстоятелства фиксирането е допустимо в рамките на принудителното настаняване в психиатрия на невменяеми извършители за изтърпяване на наказание.

Освен това фиксирането, продължило повече от осем часа, е било унижително и непропорционално. По-малко обременителни мерки, като опит за деескалиране на ситуацията, които са могли да свършат работа, не са били приложени при него по организационни причини. Освен това клиниката е трябвало да осигури наблюдението на пациент, изложен на риск от самоубийство, като организира постоянно присъствие на охрана.

III.

Възможност за становище по двете конституционни жалби са имали Бундестага²², Бундесрата²³, федералното правителство (Канцеларията на канцлера, Федералното министерство на вътрешните работи, Федералното министерство на правосъдието и защита на потребителите), Министерството на правосъдието и европейски въпроси на провинция Баден-Вюртемберг, Баварското държавно министерство на правосъдието, ландтагът²⁴ на провинция Баден Вюртемберг, ландтагът на провинция Бавария, всички правителства на провинциите, Германското дружество за психиатрия и психотерапия, психосоматика и неврология (DGPPN) и Федералният съюз на хората с личен опит в областта на психиатрията²⁵. Баварското държавно министерство на

²² Германския парламент

²³ Втората камера на германския парламент, която представлява отделните провинции на федерално ниво.

²⁴ Парламентът на провинциите

²⁵ Германска организация за самопомощ от пациенти и бивши пациенти в психиатрията.

правосъдието е помолено да сподели по дело 2 BvR 502/16, дали към районните съдилища в Бавария са обособени допълнителни спешни служби, които да постановят съдебно разпореждане в случай на необходимост от превантивно лишаване от свобода. От възможността да дават становище са се възползвали Министерството на социалните грижи и интеграцията на провинция Баден Вюртемберг, Баварското държавно министерство на правосъдието, Германското дружество за психиатрия и психотерапия, психосоматика и неврология (DGPPN) и Федералният съюз на хората с личен опит в областта на психиатрията.

1. От името на провинция Баден Вюртемберг становището по дело 2 BvR 309/15 е представено от Министерството на социалните грижи и интеграцията: конституционната жалба е неоснователна, защото разпореждането на мерки за фиксиране от лекар, допустимо съгласно § 25, ал. 3 [PsychKHG], не нарушава чл. 104, ал. 2 [GG]. Фиксирането в действителност представлява мярка лишаване от свобода, ако нейната продължителност не е краткосрочна, но тя не подлежи на съдебно разпореждане, защото се отнася само до вида и начина на съдебно разпореденото настаняване.

Съдебното разпореждане, произтичащо от чл. 104, ал. 2 [GG], се отнася само върху това „дали“ да се приложи лишаване от свобода мярка, а не върху това „как“ да бъде изпълнена тя. Така например, в съответствие със съдебната практика на Федералният конституционен съд, съдебното разпореждане не обхваща вида и начина по който да бъде приложена мярката за превантивно задържане. Съгласно конституционната практика дори постановения арест, в рамките на изпълнението на наказание лишаване от свобода, не подлежи на съдебното разпореждане по чл. 104, ал. 2 [GG]. По време на ареста комуникацията на арестувания с други лица е ограничена и, освен ако не е разпоредено друго, последният е възпрепятстван да извършва действията, уредени в § 104, ал. 5, изречение трето от Закона за изпълнение на наказанията и задържане под стража (StVollzG), като например пазаруване. Разпореждането на ареста засяга основното право за свободно развитие на личността, което обаче може да бъде ограничено със закон или на основание на закон. Личната свобода не се засяга, защото вече е отнета от съда с наложеното наказание лишаване от свобода. Това обаче не означава, че не е гарантиран съдебен контрол; той може да бъде извършен чрез подаването на молба за съдебно решение съгласно § 109 [StVollzG].

В рамките на настаняването в съответствие с публичното право има също възможност за проверка на законосъобразността на разпоредените специални предохранителни мерки от Специализирания съд по подкрепа, посредством молба за съдебно решение съгласно § 327, ал. 1 [FamFG].

Ако фиксирането бъде подложено на съдебно разпореждане, следва да се има предвид, че не би било възможно да се гарантира ефективен предварителен контрол на планираното лишаване от свобода от съдията в по-голямата част от случаите, поради спецификата при изпълнение на мерките лишаване от свобода. Фиксирането по правило се разпорежда само като краткосрочна мярка и като реакция на непосредствена опасност. В тези случаи не би било възможно да се получи съдебно разпореждане преди прилагането на физическото ограничение. В зависимост от ситуацията редовно се налага мерките налагащи фиксиране да бъдат прилагани незабавно. В противен случай страданието на пациентите би се удължило; има основание да се смята, че в конкретния случай може да бъдат нанесени вреди на интересите на засегнатите пациенти, другите пациенти или персонала. Нападенията над други пациенти, които до този момент не са били отчитани, може да зачестят вследствие на съдебното разпореждане. Статистиката показва, че след решението на Федералния конституционен съд за принудителното системно използване на лекарствени средства и до изменението на закона за настаняване в провинция Баден Вюртемберг, броят на агресивните нападения е нараснал значително. Както показва и случаят, който е в основата на дело 2 BvR 309/15, наложените физически ограничения често се смекчават още на следващия ден след разпореждане. Ако след това се наложи повторно фиксиране поради настъпила опасност, би трябвало съвсем логично да се поиска ново съдебно разпореждане. Съдебното разпореждане би имало неблагоприятен ефект върху вече наложената практика за смекчаване на вече разпоредени мерки за фиксиране в зависимост от ситуацията и в кратки срокове. Тази практика би била изоставена, ако преди всяко следващо налагане на мерки за физическо ограничаване се налага получаването на съдебно разпореждане.

Би следвало също да се има предвид, че разпоредбите на баденвюртембергския Закон за помощта и настаняването при психични заболявания намират приложение при изпълнението на принудително настаняване в психиатрия на неизменяеми извършители за изтърпяване на наказание. Правната защита там също не е гарантирана към момента със съдебно разпореждане, а с молбата за съдебно решение съгласно § 109 [StVollzG]. И тук би възникнал въпросът за валидността на съдебното разпореждане за фиксиране.

2. По въпроса за съдебното дежурство, Баварското държавно министерство на правосъдието е отговорило, че на основание министерска заповед към определени съдилища, в това число и районен съд Мюнхен, следва да се осигури съдебно дежурство от 6:00 часа до 21:00 часа, с цел решаване на неотложни случаи. Ако възникне необходимост, ръководителят на службата следва да разпорежи дежурства извън този часови диапазон. Районен съд Мюнхен не е организиран дежурства за решаване на спешни случаи при налагане на превантивни мерки за лишаване от свобода след 21:00 часа, като се е обосновал, че клиниката Изар-Ампер разполага със собствена дежурна служба за вземане на съдебни решения във връзка с мерки налагащи временното настаняване. Там има ежедневно съдия на място, който взема решения за налагането на принудителни мерки от лекаря в съответствие с Баварския закон за настаняването. Тази служба, която обслужва не само пациентите на клиниката Изар-Ампер, но и тези на други болници със затворено психиатрично отделение, отваря в 9:00 часа и приключва работа едва след като е взето решение по всички казуси, възникнали през деня.

По останалите въпроси министерството не дава становище.

3. В своето становище Германското гужество за психиатрия и психотерапия, психосоматика и неврология (DGPPN) обръща внимание, че съгласно актуалните медицински стандарти принудителните мерки, ограничаващи свободата, могат да бъдат извършвани само като последно възможно интервенция по лекарско нареждане от обучен персонал, и то само след като опитите за деескалация са били безуспешни. Продължителността трябва да е възможно най-кратка. Препоръчва се изолацията да не продължава повече от един час, физическото съдържане повече от десет минути, а фиксирането да е с продължителност от само няколко часа. Преди прилагането на физическа сила винаги има възможност за гъвкавост при избора на конкретния вид принудителна мярка (фиксиране, изолация, физическо съдържане, системно използване на лекарствени средства), като следва да се избере тази мярка, която е най-малко обременяваща за пациента. Необходимо е също да се разясни прилаганата мярка. Винаги трябва да се прави опит да се спечели обратно готовността за сътрудничество. Разпореждането трябва да дойде единствено от лекаря на база неговото мнение относно състоянието на болния и трябва да се документира писмено. Мерките изискват последващ допълнителен психосеанс, за да се предотврати евентуално травмиране.

Дори и при надлежно изпълнение, пациентът би могъл да се нарани сериозно по време на фиксирането. Може да има и други последици за неговото здраве, като например венозна тромбоза или белодробна емболия вследствие на дълготрайната имобилизация. При фиксирането се счита за необходимо да се осъществява постоянен и непрекъснат контрол чрез личен контакт за времето на мярката. При изолацията интензивният контрол също е задължителен. Предварителното съдебно разпореждане за прилагане на фиксиране е необходимо. Не са налице емпирични данни, че подобна мярка би представлявала по-малка намеса от подлежащото на съдебно разпореждане принудително лечение. Все пак трябва да се има предвид, че в определени ситуации, за предотвратяване на рисковете не само на настанените, но и на трети лица, трябва да има възможност за прилагане на предпазителни мерки при непосредствена и сериозна опасност без предварително съдебно одобрение, които да намират директно приложение. Счита се, че разпоредбите на Баварския закон за настаняването не отговарят на специализираните медицински стандарти. Освен това е трябвало да се конкретизират по-подробно предпоставките за специални предпазителни мерки, тяхната дефиниция и тяхното изпълнение.

4. Федералният съюз на хората с личен опит в областта на психиатрията е изложил в своето становище, че приложеното фиксиране на 5 места на потърпевшия по т. I, което е в основата на дело 2 BvR 309/15, представлява необоснована намеса в основното право на лична свобода, регламентирано в чл. 2, ал. 2, изречение второ [GG]. Независимо че на основание § 25 [PsychKHG BW], принципът на законност формално е спазен, тази разпоредба противоречи на Конституцията. Също така не е редно, подобна важна мярка да се прилага без съдебно разпореждане. На основание чл. 4, ал. 2 [GG] и поради силата на намесата, предварителната или най-малко последваща незабавна съдебна проверка на наложената спешна мярка е крайно наложителна.

Това се отнася в още по-голяма степен за фиксирането на 7 места на жалбоподателя по т. II. Физическата му свобода е била ограничена не само временно, а близо осем часа. При наложеното „цялостно връзване“ става дума за възможно най-силото отнемане на свободата. Фиксирането на 7 места е необичайно дори в психиатрията, и поради големия риск от задушаване и удушване не се препоръчва даже от специалисти. Поради това безспорно става дума за лишаване от свобода, а не само за нейното ограничаване. Конституционособразността на наложеното фиксиране не може да бъде аргументирана. Жалбоподателят по т. II съвсем основателно е обърнал внимание, че основанието за оправомощаване трябва да бъде обвързано с минимални изисквания за конститу-

ционност и съдържание. Законодателите сами трябва да регламентират съществени компоненти на намесата в основните права. Позоваването на чл. 12 и чл. 19 [BayUnterbrG], както е направил Върховният окръжен съд Мюнхен, не е достатъчно като правно основание. В тях фиксирането не е конкретно уредено. Освен това не са били изпълнени предпоставките за съставомерността на разпоредбите, на които се прави позоваване, защото жалбоподателят по т. II не е бил лекуван. Той е закаран в психиатрията с цел изтрезняване. Прилагането на §34 от НК [StGB] може да бъде обосновано единствено в спешни случаи. Уреждането на предпоставките за фиксиране със закон е било напълно възможно без много усилия, подобно на редица други закони, в това число и за принудително настаняване в психиатрия на невменяеми извършители за изтърпяване на наказание. Формулирането на подробни разпоредби не трябва да бъде negliжирано, предвид силата с която фиксирането се намесва в личната свобода.

Както фиксирането на 5 места, така и това на 7 места, съответстват на дефиницията за изтезания, съдържаша се в чл. 1 от Конвенцията против изтезанията на ООН, защото са налице съставомерните елементи, а именно причиняване на силна болка и силно физическо или психическо страдание, умисъл и участието на лекарски персонал като представители на държавата. Дори при фиксирането на 5 места потърпевшият е напълно обездвижен, може да се облекчава само в леглото и рискува проблеми с кръвообращението, кръвонасягане, агорафобия и паник атаки. Това важи по аналогия и за фиксирането на 7 места, което принципно не е *lege artis*. За разлика от неалкохолизиран пациент, рискът от подобни негативни последици при фиксирания силно алкохолизиран жалбоподател по т. II е бил много по-голям.

5. На основание § 82, ал. 4 от Закона за Върховния конституционен съд [BVerfGG], § 22, ал. 4 от Закона за конституционните съдилища [GOBVerfG] Федералният върховен съд²⁶ е бил помолен да даде становище за съответната съдебна практика във връзка със законосъобразността на фиксирането. Председателят на XII граждански сенат на Федералният върховен съд е информирал, че сенатът често разглежда дела за фиксиране на настаняване. Затова той е взел решение, че дори в случаите на одобрено настаняване в рамките на подкрепата съгласно § 1906, ал. 1 от ГГК [BGB] е необходимо специално одобрение от на съда съгласно § 1906, ал. 4 от ГГК [BGB], ако потърпевшият ще бъде лишаван от свобода чрез механично фиксиране, медикаменти или по друг начин за дълъг период от време или редовно. Тъй като налагането на допълнителна, отнемаша свободата мярка, би травмирала в още по-голяма степен потърпевшия, ако се прилага редовно, тя следва да се одобрява винаги отделно, когато потърпевшият е настанен съгласно § 1906, ал. 1 от ГГК [BGB]. За мерките по фиксиране в рамките на публичното настаняване Върховният съд не се е произнасял до този момент.

6. Провинция Баден Вюртемберг се е присъединила към дело 2 BvR 309/15 (§ 94, ла. 5, изречение първо [BVerfGG]).

7. Досиетата от главните производства са били представени на Федералния конституционен съд.

От досието към дело 2 BvR 309/15 се вижда, че потърпевшият по т. I е бил изписан от клиниката след предявяването на конституционна жалба.

IV.

На 30 и 31 януари Федералният конституционен съд е провел открито заседание, в което страните по делото са имали възможност да задълбочат и допълнят своите тези.

1. В качеството им на респонденти и вещи лица съдът е изслушал директорът на клиника Изар-Ампер, и лекар проф. г-р Петер Бригер, психиатърът проф. г-р Петер Рехинг (член на Centre for Mental Health and Society, Wrexham), директорът на клиниката за психиатрия и психотерапия във Вайсенау (ZfP Südwürttemberg) проф. г-р Тилман Щайнерт, главния лекар на клиниката за психиатрия, психотерапия и психосоматика в Хајденхайм г-р Мартин Цинклер, председателя на Германското дружество за психиатрия и психотерапия, психосоматика и неврология (DGPPN) проф. г-р Арно Дайстер, г-н Матиас Заубт от името на Федералният съюз на хората с личен опит в областта на психиатрията и председателите на Върховния окръжен съд Хам, на районен съд Мюнхен и районен съд Хановер и директора на районен съд Росток, представител на Германския съюз на съдиите, представител на Новото съдийско сдружение, както и представител на Германската адвокатска колегия.

2. Респондентите от областта на психиатрията са споделили опита си с фиксирането в болничното ежедневие, най-вече по отношение на това, колко често се прилага, възможността за намаляване на броя и отношението им към алтернативните принудителни мерки като физическо съдържане, изолацията и успокояване с медикаменти. Дали са също така мнение как се възприемат фиксирането и изолацията от потърпевшите пациенти.

²⁶ Това е Върховният съд на федерацията, който е на върха в йерархията на общите съдилища. Неговото седалище е в Карлсруе.

Тези свои изложения психиатрите са допълнили с информация за подхода при фиксиране и други принудителни мерки в други държави като Великобритания, Нидерландия и Швейцария.

В своите становища лекарите са изтъкнали особената сила на намесата при фиксиране, едновременно с това обаче единодушно са се обединили около мнението, че използването на подобни мерки в определени ситуации за успокояване на пациента са необходими. Алтернативните мерки, и най-вече изолацията, са не по-малко силови като намеса. Повечето психиатри определят прилагането на деескалиращите мерки вместо фиксиране като „Talk Down“ или персонална грижа за пациентите две към едно като пожелателни, но смятат че в практиката са отчасти трудно приложими поради липсата на персонал. Дори и тези лекари, които подчертават възможността за сериозно намаляване на фиксирането чрез прилагане на деескалиращи мерки, смятат че пълното изключване на фиксирането или на функционално еквивалентни мерки в психиатрията не е възможно.

Повечето изслушани психиатри са обяснили, че възприемат положително предварителното съдебно разпореждане на мерки по фиксиране. По този начин отговорността няма да бъде носена единствено от лекаря. Едновременно с това обаче лекарите са посочили, че често се налага фиксирането да бъде разпореждано в неотложни спешни случаи, особено при непосредствен риск за живота и здравето на трети лица, за които е невъзможно да се получи съдебно разпореждане навреме.

3. Вещите лица от областта на правосъдието са обърнали внимание на практиката в Специализираните съдилища по подкрепа – в провинциите Долна Саксония и Северен Рейн-Вестфалия – в областта на съдебното разпореждане при настъпване и принудително лечение. В тази връзка са обърнали особено внимание върху повишената нужда от персонал при практическото приложение на съдебното разпореждане за фиксиране – особено през нощта.

4. Представител на баварското правителство е докладвал на какъв етап е законодателната процедура за приемане на баварски закон за помощ и настъпване при психични заболявания. Проектозаконът на баварското правителство от 15 януари 2018 г. е одобрен от кабинета на 23 януари 2018 г. Той предвижда съдебно разпореждане за всякакъв вид предохранителни мерки в рамките на настъпването съгласно публичното право, в това число фиксирането, ако настаненото лице трябва да бъде лишавано редовно от свобода за по-дълъг период чрез прилагането на някоя от тези мерки.

Б.

Съгласно § 15, ал. 3, изречение първо [BVerfGG] сенатът се произнася по конституционната жалба без съдия Лангенфелд (срвн. BVerfGE 142, 5 <8 Rn. 8>). Поради болест съдийката не е могла да присъства на първите консултации по делото на 25 октомври 2017 г., поради което не взема участие и по време на откритото заседание.

В.

Конституционната жалба на жалбоподателя по т. II във връзка с обжалваното решение на Окръжен съд Мюнхен I се отхвърля като недопустима. В останалата част конституционните жалби са допустими.

І.

Допустимостта на конституционните жалби по дело 2 BvR 309/15 не се засяга от факта, че жалбоподателят по т. I води делото при правилно тълкуване от свое име за потърпевшия (1.), нито защото потърпевшият е бил изписан от болницата след подаване на конституционна жалба (2.).

1. В качеството си на процесуален представител в рамките на производството по настъпване жалбоподателят по т. I има право, по силата на своята длъжност, да предявява като страна правата на потърпевшия по т. I от свое име в рамките на конституционното производство.

а) Принципно с конституционната жалба следва да се предявяват лични права от свое име (срвн. BVerfGE 2, 292 <294>; 10, 134 <136>; 56, 296 <297>; установена съдебна практика). По изключение в конституционни производства се допуска предявяването на чужди права от свое име (срвн. BVerfGE 10, 229 <230>; 21, 139 <143>; 27, 326 <333>; 51, 405 <409>; 65, 182 <190>). Това важи най-вече, ако в противен случай има риск съдебните решения да не могат да бъдат атакувани по никакъв начин с конституционната жалба (срвн. BVerfGE 77, 263 <269>).

б) Такъв риск съществува в конкретния случай поради тежкото психично заболяване на потърпевшия по т. I. Поради това разпоредбите на обикновените правни норми относно особеното представителство следва да

се тълкуват така, че да включват правомощията на жалбоподателя по т. I, които му позволяват да предяви правата на потърпевшия по т. I в рамките на конституционната жалба.

аа) В производството по настаняване на потърпевшия се назначава процесуален представител съгласно § 317 [FamFG], ако това е необходимо за защита на неговите интереси. Процесуалният представител е длъжен да защитава процесуалните права на потърпевшия, и най-вече неговото право на изслушване от съда, да установява за тази цел предполагаемата воля на потърпевшия и да я налага в негов интерес (BVerfGK 20, 304 <305>; виж също Meier, в: Jurgelcit, законодателство за подкрепа,

3-то издание 2013, § 317 FamFG Rn. 2 и сл.; Budde, в: Keidel, FamFG, 19.

Aufl. 2017, § 317 Rn. 1). За разлика от подкрепящите, процесуалният представител не е представител на потърпевшия; той действа като самостоятелна страна по делото (§ 315, ал. 2 FamFG) винаги от свое име (срвн. BVerfGK 20, 304 <306>; Budde, в: Keidel, FamFG, 19. Aufl. 2017, § 276 Rn. 26). Като такъв обаче, той има право да предявява същите права, които се ползват и на потърпевшия. Така например той има право да подава самостоятелно жалби (срвн. Budde, в: Keidel, FamFG, 19. Aufl. 2017, § 276 Rn. 23, 27; Günter, в: Hahne/Schlögel/Schlünder, Beck'scher Online Kommentar FamFG, 25. Edition, § 276 Rn. 5 <януари 2018>).

бб) Ако принудителните мерки са предмет на производство по настаняване и потърпевшият няма назначена подкрепа – какъвто е тук случаят – разпоредбите относно процесуалното представителство следва да се тълкуват по начин, който да дава на назначения процесуален представител по делото за настаняване правото да обжалва не само пред обикновените съдилища, но и пред Конституционния съд в интерес на потърпевшия (срвн. BVerfGK 20, 304 <306>; BVerfG, решение на Втората камера на Сената от 16 март 2018 – 2 BvR 253/18 –, juris, Rn. 14, относно правото на обжалване на процесуалния представител в производство по настаняване). В противен случай при подобни хипотези съществува риск, в противоречие с принципите на чл. 93, ал. 1, т. 4а [GG], основните права на потърпевшия да не могат да бъдат изначало предявени в срок и ефективно в рамките на конституционна жалба, защото самият той, поради своето заболяване, не е в състояние да направи това (срвн. BVerfGK 20, 304 <306>; BVerfG, решение на Втората камера на Втория сенат от 16 март 2018 – 2 BvR 253/18 –, juris, Rn. 14).

сс) За разлика от подкрепящия, на когото са възложени конкретни правомощия, жалбоподателят по т. I не е законовия представител на потърпевшия по т. I в качеството му на процесуален представител. (срвн. BvGH, решение от 22 август 2012 – XII ZB 474/11 –, juris, Rn. 13; Heidebach, в: Haußleiter, FamFG Kommentar, 2-ро издание 2017, § 276 Rn. 1). Той не се е и легитимирал като такъв, представяйки пълномощно. Затова тази двусмислена формулировка „в интерес на потърпевшия и от свое име“ следва да се тълкува така, че жалбоподателят по т. I, е подал конституционната жалба в качеството си на процесуален представител от свое име за защита правата на потърпевшия по т. I, а не и от името на потърпевшия по т. I.

2. Дори и след изписването на потърпевшия по т. I от болничното заведение и прекратяване на фиксирането, правният интерес не е отпаднал. За да бъде допустима конституционната жалба, трябва да бъде доказан правен интерес за отмяна на атакувания акт на публичната власт или за обявяването му за противоконституционен (срвн. BVerfGE 81, 138 <140>).

Този правен интерес трябва да е налице и към момента на решението на Федералния конституционен съд (срвн. BVerfGE 21, 139 <143>; 30, 54 <58>; 33, 247 <253>; 50, 244 <247>; 56, 99 <106>; 72, 1 <5>; 81, 138 <140>). Такъв е налице, когато става дума за нарушение на основните права с дълбоки и сериозни последици, и особено когато директната обремененост от обжалвания акт на публичната власт обхваща период, в който потърпевшият не е бил в състояние да издейства решение на Федералния конституционен съд по обичайния ред (срвн. BVerfGE 81, 138 <140 f.>; 107, 299 <311>; 110, 77 <85 f.>; 117, 244 <268>; BVerfG, решение на Втория сенат от 19 юли 2017 – 2 BvR 2003/14 –, juris, Rn. 24; установена съдебна практика). В противен случай защитените основни права на потърпевшия биха били отнети по недопустим начин (срвн. BVerfGE 34, 165 <180>; 41, 29 <43>; 49, 24 <51 f.>; 81, 138 <141>). Към групата на мерките, които представляват сериозна намеса в основните права, спадат и тези, за които самата Конституция – подобно на предявеното тук лишаване от свобода съгласно чл. 104, ал. 2 [GG] – предвижда съдебно разпореждане (срвн. BVerfGE 96, 27 <40>; 104, 220 <233>). Фиксирането, което по своята природа често бива прекратено преди съдебния контрол, отговаря на подобна сериозна намеса в основните права.

II.

Доколкото възраженията на жалбоподателя по т. II са насочени срещу решението на Окръжен съд Мюнхен I от 27 май 2015 г., конституционната жалба е недопустима, поради отпадането на правния интерес. Върховният окръжен съд Мюнхен е взел решение в пълен обем и при замяна на мотивите относно предмета на спора. Поради това се счита, че предходното решение на Окръжният съд е процесуално актуализирано (срвн. BVerfGE 139, 245 <263 Rn. 51 f.>).

III.

Двете конституционни жалби отговарят на минималните изисквания за обоснованост съгласно § 23, ал. 1, изречение второ, полуизречение първо, § 92 [BVerfGG], поне що се отнася до оплакването за нарушение на чл. 2, ал. 2, изречение второ и трето във вр. чл. 104, ал. 1 и 2 [GG]. В съответните жалби атакуваното нарушение на основното право на лична свобода е мотивирано с конституционно правни аргументи, като и двете разглеждат подробно обжалваните решения.

Г.

Конституционните жалби – доколкото са допустими – са основателни. Обжалваните решения нарушават основните права на потърпевшия по т. I и тези на потърпевшия по т. II, които произтичат от чл. 2, ал. 2, изречения второ и трето във вр. чл. 104, ал. 1 и 2 [GG]. По дело 2 BvR 309/15, § 25 [PsychKHG BW] не изпълнява изискванията на чл. 104, ал. 1, изречение първо [GG] до голяма степен, защото не предвижда задължението за информиране относно възможностите за подлагане на фиксирането на последващ съдебен контрол. По дело 2 BvR 502/16 като цяло липсва предвидената в чл. 104, ал. 1 [GG] законова основа за фиксиране и прилагане на функционално еквивалентни мерки. Мерките по фиксиране, които са обект на разглеждане и в двете производства, представляват също така лишаване от свобода по смисъла на чл. 104, ал. 2 [GG], като те не са уредени със съдебно разпореждане в съответното национално законодателство на провинциите.

И.

Фиксирането на пациент представлява намеса в основното право на лична свобода (чл. 2, ал. 2, изречение второ във вр. чл. 104 [GG]) (1.). Както некрatkосрочното фиксиране на 5 места, така и това на 7 места представляват лишаване от свобода по смисъла на чл. 104, ал. 2 [GG] (2.). Това важи в еднаква степен и когато потърпевшият вече е бил лишен от свобода в рамките на настаняването (3.).

1. Чл. 2, ал. 2, изречение второ [GG] определя личната свобода на човек като „неприкосновена“. Тази основополагаща конституционна правна уредба разглежда правото на свобода като особено човешко благо, което търпи намеса само при наличието на особено важни причини (срвн. BVerfGE 10, 302 <322>; 29, 312 <316>; 105, 239 <247>). В рамките на общовалидния правен ред, правото на физическа неприкосновеност е защитено срещу намесата на държавата (срвн. BVerfGE 94, 166 <198>; 96, 10 <21>), тоест срещу арести, задържане под стража и подобни мерки, свързани с прилагането на непосредствена физическа сила (срвн. BVerfGE 22, 21 <26>; 105, 239 <247>).

Дали е налице намеса в личната (физическа) свобода, зависи принципно от действителната, естествена воля на потърпевшия (срвн. BVerfGE 10, 302 <309 сл.>). Липсващите способности за осъзнаване не отменят защитата на чл. 2, ал. 2 [GG] (срвн. BVerfGE 58, 208 <224>; 128, 282 <301>); тя е гарантирана и на психично болни и изцяло недееспособни лица (срвн. BVerfGE 10, 302 <309>; 58, 208 <224>). Особено психично болните често възприемат ограничаването на свободата, чиято необходимост не може да им бъде разяснена, като заплаха (срвн. BVerfG, решение на Втората камера на Втори сенат от 10 юни 2015 – 2 BvR 1967/12 –, juris, Rn. 16 и сл.).

2. а) Закрилата по чл. 2, ал. 2 [GG] обхваща както ограничаващите свободата мерки (чл. 104, ал. 1 GG), така и тези, които лишават от свобода (чл. 104, ал. 2 GG), като тук Федералния конституционен съд прави разграничение според силата на намесата (срвн. BVerfGE 105, 239 <248>). Ограничаването на свободата е налице, когато някой бъде възпрепятстван от публичната власт против волята си да отиде и пребивава на място, което (действително или по право) би било достъпно за него (срвн. BVerfGE 94, 166 <198>; 105, 239 <248>). Лишаването от свобода като най-тежка форма на физическо ограничение (срвн. BVerfGE 10, 302 <323>) е налице, когато – действително или правно – физическата свобода на движение е отнета във всяка посока (срвн. BVerfGE 94, 166 <198>; 105, 239 <248>). Мярката предполага силови действия и една некрatkосрочна продължителност (срвн. BVerfGE 105, 239 <250>; BVerfG, решение на Третата камера на Втори сенат от 21 май 2004 – 2 BvR 715/04 –, juris, Rn. 20; решение на Първата камера на Първи сенат от 8 март 2011 – 1 BvR 47/05 –, juris, Rn. 26; Radtke, в:

Epping/Hillgruber, Beck'scher Online-Kommentar GG, 37. Edition, чл. 104 Rn. 3 <mapm 2015>; Jarass, в: Jarass/Pieroth, GG Kommentar, 14. Aufl. 2016, чл. 104 Rn. 11 f.; Degenhart, в: Sachs, GG Kommentar, 8. Aufl. 2018, чл. 104 Rn. 5a).

б) Във всеки случай фиксирането на 5 или 7 места, при което всички крайници на потърпевшия са завързани с колани към леглото, представлява лишаване от свобода по смисъла на чл. 104, ал. 2 [GG], освен ако не става дума за краткосрочна мярка. Като краткосрочната мярка по правило се определя тази, чиято продължителност трае максимално половин час. Пълното лишаване от свобода на движение чрез фиксиране на 5 места към леглото, отнема и малкото останала свобода на потърпевшия след настаняване в затворено психиатрично отделение да се движи в рамките на това отделение – или поне в болничната стая. Тази форма на фиксиране цели да прикове потърпевшия напълно обездвижен към болничното легло.

3. Поради своята интензивност фиксирането на всички крайници с некротосрочна продължителност следва да бъде квалифицирано като отделно лишаване от свободата, дори и в рамките на вече съществуващо лишаване от свобода, което отново налага съдебно разпореждане съгласно чл. 104, ал. 2, изречение първо [GG]. Принципно самото настаняването обхваща, наред със съдебно разпореденото лишаване от свобода, и евентуални дисциплинарни мерки, като например арест (срвн. BVerfG, решение на Втората камера на Втори сенат от 8 юли 1993 – 2 BvR 213/93 –, juris, Rn. 10) или специални предпазителни мерки, като затварянето в по-тясно пространство в отделението на специализираното заведение, което . променя и прави по-строги – вида и начина на изпълнение на вече наложената мярка лишаване от свобода (срвн. BVerfGE 130, 76 <111>; BVerfGK 2, 318 <323>).

В сравнение с тези мерки обаче фиксирането на 5 и на 7 места демонстрира качества на намесата, които не се покрива от съдебно разпореденото настаняване, и позволяват то да бъде квалифицирано като отделно лишаване от свобода (срвн. BGH, решение от 15 септември 2010 – XII ZB 383/10 –, juris, Rn. 27; решение от 12 септември 2012 – XII ZB 543/11 –, juris, Rn. 14; Rüping, в: Bonner Kommentar, чл. 104 Rn. 54 <abzsm 2008>; Dornis,

SchlHA 2011, S. 156 <157>; Budde, в: Keidel, FamFG Kommentar, 19-мо издание 2017, § 312 Rn. 5; Heidebach, в: Haußleiter, FamFG Kommentar, 2-ро издание 2017, § 312 Rn. 13 f.; Schwab, в: Münchener Kommentar zum BGB, 7-о издание 2017, § 1906 Rn. 14; Degenhart, в: Sachs, GG Kommentar, 8-мо издание 2018, чл. 104 Rn. 6; а.А. Gusy, в: Merten/Papier, HGR, Bd. IV, 2011, § 93 Rn. 18). В тази форма на фиксиране свободата за придвижване на потърпевшия е напълно ограничена във всички посоки и по този начин превишава степенята на ограничение на свободата, наложена чрез настаняването в затворено специализирано заведение, а именно ограничаването на периметъра на движение до помещението в специализираното заведение.

При целенасочено извършвана намеса в свободата на движение, интензивността на фиксирането на 5 или 7 места се усеща като заплаха, която за потърпевшия е още по-голяма, защото се чувства безпомощен и изоставен (виж относно принудителното лечение BVerfGE 128, 282 <302 и сл.>). Към това се добавя, че по своя характер настаняването засяга най-често хора, които поради психическата болест са особено чувствителни към незачитането на волята им (срвн. BVerfGE 128, 282 <302 и сл.>). Освен това, при задоволяване на своите физиологични нужди, потърпевшите са напълно зависими от своевременната помощ на болничния персонал. Затова в сравнение с други принудителни мерки, фиксирането се възприема от тях като безкрайно обременяващо (срвн. Steinert/Birk/Flammer/ Bergk, Psychiatric Services 2013, стр. 1012 <1014 и сл.>). Дори при надлежното изпълнение на физическото ограничение, съществува риск от увреждане на здравето на потърпевшия вследствие на по-дългосрочната имобилизация като венозна тромбоза или белодробна емболия (срвн. Steinert, в: Henking/Vollmann, Насилие и психика, 2014, стр. 207 <216>).

II.

Сериозната намеса в основните права, каквото представлява фиксирането, не може да бъде допускана от законодателя (1.). Основното право на свобода и принципът за пропорционалност поставят строги изисквания към основателността на подобна намеса: нормативната уредба за оправомощаване (чл. 104, ал. 1 [GG]) трябва да бъде достатъчно ясно определена (2.) и да отговаря както на материалните предпоставки (3.), така и на изискванията към процесуалния ред (4.) с цел защита на основните права на настанените. Тези изисквания отговарят на съответните международни разпоредби, и най-вече на Европейската конвенция за правата на човека (5.).

1. а) Свободата на човек е висше благо, което може да бъде нарушавано само при наличието на основателна причина (срвн. BVerfGE 22, 180 <219>; 45, 187 <223>; 130, 372 <388>; установена съдебна практика). Поради това ограничаването на тази свобода трябва винаги да бъде подлагано на строг контрол съгласно принципа за пропорционалност (срвн. BVerfGE 58, 208 <224>; 128, 326 <372>). Това важи в особено голяма степен за пре-

вантивната намеса, която не служи за изкупуване на вината. Тя най-общо е допустима само когато защитата на други или на обществеността го налагат (срвн. BVerfGE 90, 145 <172>; 109, 133 <157>; 128, 326 <372 и сл.>).

б) Ограничението на свободата на човек може да бъде оправдано също нуждата от защитата на самите потърпевши. Основното право на живот и физическа цялост осигурява не само субективно правото на защита на тези блага срещу намесата на държавата. То гарантира също така обективното право на Конституцията да формулира и защитава определени ценности, които са обект на защита от държавата. Според тях държавата е задължена да защитава и насърчава живота на отделния индивид (срвн. BVerfGE 39, 1 <42>; 46, 160 <164>; 90, 145 <195>; 115, 320 <346>; 142, 313 <337 Rn. 69>). Защитата срещу увреждането на физическата цялост и здравето е уредена в чл. 2, ал. 2, изречение първо [GG] (срвн. BVerfGE 56, 54 <78>; 121, 317 <356>; 142, 313 <337 Rn. 69>). Съставянето и нормативното приложение на концепция за защита е отговорност на законодателя, чиито правомощия включват преценката, анализа и формулирането им, и който принципно е задължен да вземе мерки за защитата на дадено благо (срвн. BVerfGE 96, 56 <64>; 121, 317 <356>; 133, 59 <76 Rn. 45>; 142, 313 <337 Rn. 70>). В тази връзка грижата на държавните институции може да включва правомощието за принудително настаняване в специализирано заведение и разпореждането на фиксиране на психично болен, който вследствие на своето здравословно състояние и свързаната с това неспособност да осъзнае тежестта на заболяването, не може да разбере необходимостта от лечение или въпреки неговото разбиране, не се решава да се подложи на лечение поради заболяването, ако това се окаже неизбежно, с цел да се предотврати сериозен риск за здравето на болния (срвн. за настаняването BVerfGK 11, 323 <329>).

в) Съгласно тези критерии фиксирането може да бъде оправдано с цел предотвратяване на сериозен риск за здравето както на потърпевшия, така и на болничния персонал или лекарите.

2. Съгласно чл. 104, ал. 1, изречение първо [GG] гарантираната в чл. 104, ал. 2, изречение второ [GG] лична свобода може да бъде ограничавана само на основание формален закон и само по регламентирания в него начин (срвн. BVerfGE 58, 208 <220>; 105, 239 <247>). Формалните гаранции на чл. 104 [GG] са неразделно свързани с материалната гаранция на свобода в чл. 2, ал. 2, изречение второ [GG] (срвн. BVerfGE 10, 302 <322>; 58, 208 <220>; 105, 239 <247>).

а) Самото изискването, съдържащо се в основния принцип на правовата държава (чл. 20, ал. 3 [GG]), за точни и ясни закони, задължава законодателя да формулира разпоредбите дотолкова точно, доколкото е възможно според спецификата на основните житейски положения, които трябва да бъдат уредени, отчитайки целите на нормирането (срвн. BVerfGE 49, 168 <181>; 59, 104 <114>; 78, 205 <212>; 103, 332 <384>; 134, 141 <184 Rn. 126>; 143, 38 <60 f. Rn. 55 и сл.>). Потърпевшите трябва да могат да осъзнават установения от правото ред и да ориентират своето поведение спрямо него (срвн. BVerfGE 103, 332 <384>; 113, 348 <375 f.>; 131, 88 <123>). Изискванията за яснота и точност на нормата служат също така за обвързване на администрацията и ограничаване на нейното поведение според съдържанието, целите и обема, както и да се даде възможност на съдилищата да упражняват контрол върху администрацията на базата на дефинирани правни норми (BVerfGE 113, 348 <376 и сл.> по подробно). Това предполага формулирането на достатъчно ясни критерии. Решението за границата между свободата и принудата не трябва да се взема самостоятелно от администрацията или частни лица (срвн. BVerfGE 113, 348 <376>). При това изискванията към степента на яснота и точност на закона са толкова по-строги, колкото по-интензивна е намесата в основните права, която трябва да бъде оправдана с тази норма (срвн. BVerfGE 59, 104 <114>; 75, 329 <342>; 83, 130 <145>; 86, 288 <311>; 93, 213 <238>; 109, 133 <188>; 128, 282 <318>; 134, 33 <81 Rn. 111>). Значение за прецизността на изискванията може да има и кръгът от лица, които ще тълкува или на които ще бъде прилагана нормата, не на последно място за да се отговори на въпроса, доколко дадени мерки, които са уредени в Конституцията, трябва изрично да бъдат конкретизирани в обикновения закон (срвн. BVerfGE 110, 33 <64>; 126, 170 <196>; 128, 282 <318>).

Принципно необходимата точност на закона липсва не защото дадена норма трябва да бъде тълкувана (срвн. BVerfGE 45, 400 <420>; 117, 71 <111>; 128, 282 <317>; установена съдебна практика). Принципът за точност на закона не изключва използването на понятия, които не са изпълнени със съдържание и генерални клаузи (срвн. BVerfGE 11, 234 <237>; 28, 175 <183>; 48, 48 <56>; 92, 1 <12>; 126, 170 <196>). Законодателят трябва да може да овладява многообразието на живота (срвн. BVerfGE 28, 175 <183>; 47, 109 <120 f.>; 126, 170 <195>). Необходимата степен на точност на нормата не може да бъде абстрактно определена, а зависи от особеностите на съответния фактически състав, включително обстоятелствата, довели до законовото нормиране (срвн. BVerfGE 28, 175 <183>; 86, 288 <311>; 126, 170 <196>). Не се излагат съображения срещу използването на

неопределени правни понятия, ако с помощта на обичайните методи за тълкуване, и най-вече чрез използването на други разпоредби от същия закон, чрез отчитането на контекста на нормите или установената съдебна практика, може да се обезпечи надеждна основа за тълкуване и прилагане на нормата (срвн. BVerfGE 45, 363 <371 f.>; 86, 288 <311>). От съдебната практика се очаква също така да отстранява, доколкото е възможно, останалите неясноти относно обхвата на приложение на дадена норма чрез прецизиране и конкретизиране в рамките на тълкуването (срвн. BVerfGE 126, 170 <198>; 131, 268 <307>; 134, 33 <81 f. Rn. 112>).

б) Чл. 104, ал.1, изречение първо [GG] конкретизира изискването за точност, което е заложено в принципа на правовата държава, и засилва съдържащата се вече в чл. 2, ал. 2, изречение трето [GG] резерва на закона (срвн. BVerfGE 29, 183 <195>; 134, 33 <81 Rn. 111>). Разпоредбата задължава законодателя да направи точна и ясна формулировка, особено в случаите, в които се допуска лишаване от свобода. Лишаването от свобода трябва да бъде уредено по предвидим, измерим и контролируем начин (срвн. BVerfGE 29, 183 <196>; 109, 133 <188>; 131, 268 <306>; 134, 33 <81 Rn. 111>). Като тук следва да се отчете, че превантивното лишаване от свобода представлява не по-малка намеса в основното право по чл. 2, ал. 2, изречение второ [GG] от наказанието лишаване от свобода (срвн. BVerfGE 134, 33 <81 Rn. 111>). В това отношение чл. 104, ал. 1 [GG] изисква подобна на чл. 103, ал. 2 [GG] точност (срвн. BVerfGE 29, 183 <196>; 78, 374 <383>; 96, 68 <97>; 131, 268 <306>; 134, 33 <81 Rn. 111>).

3. От принципа за пропорционалност следват материалноправните изисквания към формулировката на правомощията. Фиксирането може да бъде прилагано като последна възможна мярка само ако други, по-малко обременителни мерки (вече) не са подходящи (срвн. относно принудителното лечение BVerfGE 128, 282 <309> m.w.N.). Тук обаче следва да се има предвид, че изолацията на потърпевшия не може да бъде разглеждана като по-малко обременителна мярка, защото до голяма степен съответства по интензивност на фиксирането на 5 или 7 места. При недостатъчен контрол изолацията също крие риск от сериозни вреди за здравето на потърпевшия (срвн. Steinert, в: Henking/Vollmann, Насилие и психика, 2014, стр. 207 <216>).

4. Във връзка с принципа за пропорционалност основните конституционни права пораждаат изисквания към процедурите на институциите и съдилищата (срвн. BVerfGE 51, 150 <156>; 52, 380 <389>; 52, 391 <407>; 101, 106 <122>; 128, 282 <311>; установена съдебна практика). В това отношение изискванията, които Федералният конституционен съд е изработил (срвн. BVerfGE 128, 282 <311 и сл.>), са до голяма степен съвместими с разпореждането на фиксирането.

а) Настаненото в затворено лечебно заведение лице, на което следва да се приложи фиксиране, трябва до голяма степен да може да разчита, че правото му на свобода ще бъде процесуално обезпечено. Затвореността на заведението и ограничените възможности за подкрепа и придружаване по отношение на всички потърпевши, поставят настаненото лице в ситуация на силна зависимост, в която се нуждае от особена защита. То трябва да бъде сигурно, че неговите основни права няма да бъдат нарушавани, било поради личните интереси на лечебното заведение или на неговите служители – особено при преумора, която може да настъпи при работа с трудни пациенти – поради неправилно разпределение на работата между персонала или рутинирането на процеса (срвн. относно принудителното лечение BVerfGE 128, 282 <311, 315>).

б) За да се гарантира спазването на принципа на пропорционалност, задължително е необходимо фиксирането на настанени в затворено психиатрично заведение лица да бъде разпореждано и контролирано от лекар (срвн. относно принудителното лечение BVerfGE 128, 282 <313>; 129, 269 <283>; 133, 112 <138 Rn. 67>). Само това съответства на принципите на международното право, на международните минимални стандарти и на професионалните стандарти в психиатрията (срвн. чл. 27, ал. 2 Recommendation No. R (2004)10 of the Committee of Ministers to member states concerning the protection of the human rights and dignity of persons with mental disorder от 22 септември 2004, според които фиксирането подлежи на медицински контрол („medical supervision“), както и становището на DGPPN, вж. горе Rn. 31). При прилагането на мярката и особено при фиксиране на 5 или 7 места, следва да се осигури непрекъсната грижа от терапевтичен и болничен персонал поради тежестта на манипулацията и свързаните с това рискове за здравето. Като специална предохранителна мярка, с цел превенция срещу свързаните със заболяването рискове от самонараняване или нараняване на трети лица, фиксирането трябва да е в тясна връзка с лечението на основното психично разстройство. Тази необходимост следва да бъде взета под внимание при анализа на прилаганите мерки за лечение на психичното разстройство – изгледите за успех от провеждане на разговор или медикаментозна терапия – които следва да се преразглеждат в кратки срокове.

в) С цел превенция и гарантиране на ефективна правна защита, от чл. 2, ал. 2, изречения второ и трето във вр. чл. 104, ал. 1, изречение 1 [GG] произтича необходимостта да се документира фиксирането, разпоредено срещу естествената воля на настаненото лице, основанието за неговото прилагане, самото прилагане, продължителността и начина на контрол (срвн. относно конституционно обоснованото задължение за документиране в други връзки BVerfGE 65, 1 <70>; 103, 142 <160>; 128, 282 <313 f.> m.w.N.). Документацията служи от една страна за ефективна защита на правата, които може да бъдат потърсени от потърпевшия на по-късен етап, евентуално и във връзка с иски за обезщетение. От друга страна гарантира пропорционалността на намесата. Само на базата на подробна документация професионалното и пропорционално действие може да бъде обезпечено дори в типичните за клиниките условия, предвид че компетентните участници се сменят (срвн. BVerfGE 128, 282 <314>). Това важи в особена степен за мерки, които обхващат по-голям период от време. Принципът на пропорционалност тук може да бъде спазен само при условие, че техният ефект позволява проследимост във времето и от резултатите на тези наблюдения могат да бъдат направени съответните изводи. Към това се добавя също, че документацията представлява незаменимо средство за систематизиранят и ориентиран към подобряване контрол на качеството (срвн. BVerfGE 128, 282 <314>; BVerfG, решение на Втория сенат от 19 юли 2017 – 2 BvR 2003/14 -, juris, Rn. 33 m.w.N.).

г) От основното право на лична свобода (чл. 2, ал. 2, изречения второ и трето във вр. чл. 104, ал. 1, изречение първо [GG]) следва задължението за информиране на потърпевшия, че има право след прекратяване на мярката да подложи допустимостта на наложеното фиксиране на съдебен контрол. Само така може да се гарантира, че потърпевшият ще бъде наясно, че може да предизвика съдебна проверка и след приключване на мярката.

5. Посочените по-горе изисквания съответстват на Европейската конвенция за правата на човека, която се използва като ръководство за тълкуване при определянето на съдържанието и обхвата на основните права (срвн. BVerfGE 111, 307 <317 f.>; 142, 313 <345 Rn. 88>). Конвенция за правата на хората с увреждания на ООН също не е в противоречие.

а) Европейският съд по правата на човека разглежда фиксирането на психично болни в съответствие с чл. 3 от Европейската конвенция по правата на човека (ЕКПЧ) (срвн. ЕСПЧ <GK>, Jalloh срещу Германия, решение от 11 юли 2006, №. 54810/00, §§ 79, 106; ЕСПЧ, Wiktorko срещу Полша, решение от 31 март 2009, № 14612/02, § 55), който съдържа пълна забрана за изтезания или нечовешко или унижително отношение (срвн. ЕСПЧ <GK>, Labita срещу Италия, решение от 6 април 2000, №. 26772/95, § 119; ЕСПЧ <GK>, Kudła срещу Полша, решение от 26 октомври 2000, №. 30210/96, § 90; установена съдебна практика), което не зависи от поведението на потърпевшия (срвн. ЕСПЧ, Rapinen срещу Финландия, решение от 16 декември 1997, №. 152/ 1996/771/972, § 55; ЕСПЧ <GK>, Labita срещу Италия, решение от 6 април 2000, №. 26772/95, § 119; (ЕСПЧ<GK>, Kudła срещу Полша, решение от 26 октомври 2000, №. 30210/96, § 90; ЕКПЧ, Nevmerzhitsky срещу Украйна, решение от 5 април 2005, №. 54825/00, § 79; установена съдебна практика).

В обхвата на защитата на тези разпоредби попада само такава намеса, която е минимално обременителна. В това отношение следва да се отчитат най-вече продължителността, психическите и физически последици, пола, възрастта и здравословното състояние на потърпевшите (срвн. ЕСПЧ, Rapinen срещу Финландия, решение от 16 декември 1997, №. 152/1996/771/972, § 55; ЕСПЧ <GK>, Labita срещу Италия, решение от 6 април 2000, №. 26772/95, § 120; ЕСПЧ <GK>, Kudła срещу Полша, решение от 26 октомври 2000, №. 30210/96, § 91; ЕСПЧ <GK>, Jalloh срещу Германия, решение от 11 юли 2006, №. 54810/00, § 67; установена съдебна практика). Унижението представлява отношение, което по унижителен начин наранява човешкото достойнство и причинява страх, болка или чувство за малоценност, което излиза извън рамките на правомерното наказание, като преднамереното унижение следва също да бъде отчитано (срвн. ЕСПЧ <GK>, Labita срещу Италия, решение от 6 април 2000, №. 26772/95, § 120; ЕСПЧ <GK>, Kudła срещу Полша, решение от 26 октомври 2000, №. 30210/96, § 92; ЕСПЧ, Keenan срещу Великобритания, решение от 2 април 2001, №. 27229/95, § 110; ЕСПЧ, Price срещу Великобритания, решение от 10 юли 2001, №. 33394/96, § 24; ЕСПЧ, Mouiel срещу Франция, решение от 14 ноември 2002, №. 67263/01, § 37).

Според практиката на съда човешкото достойнство е нахърнено, когато човек, който е лишен от свобода, е подложен на физическо насилие, което не е било провокирано от неговото поведение (срвн. ЕСПЧ <GK>, Labita срещу Италия, решение от 6 април 2000, №. 26772/95, § 120; ЕСПЧ, Keenan срещу Великобритания, решение от 3 април 2001, №. 27229/95, § 113; ЕСПЧ, Bureš v. срещу Чешката република, решение от 18 октомври 2012, №. 37679/08, § 86). В контекста на вече съществуващо лишаване от свобода („in the context of detention“),

е задължение на съответния орган на публичната власт да оправдае фиксирането на настанено лице. Затова предпоставка за поставянето на колани за фиксиране при агресивно поведение е редовният контрол на здравето и благосъстоянието на потърпевшия и фиксирането да бъде необходимо и пропорционално по своята продължителност (ЕСПЧ, *Wiktorko* срещу Полша, решение от 31 март 2009, №. 14612/02, § 55; ЕСПЧ, *Bureš* срещу Чешката република, решение от 18 октомври 2012, №. 37679/08, § 86). Това не излиза извън обхвата на разработените в чл. 2, ал. 2, изречение второ [GG] спецификации.

б) Регламентите на Конвенция за правата на хората с увреждания на ООН (КООНПХУ) също не поставят под съмнение този резултат. От една страна те имат само статута на федерален закон (срвн. Закон към Конвенцията на ООН от 13 декември 2006 относно правата на хората с увреждания както и факултативен протокол от 13 декември 2006 г. към Конвенцията на ООН за правата на хората с увреждания от 21 декември 2008, BGBl II S. 1419). От друга страна не противоречат на допустимостта на едно не само краткосрочно фиксиране. Както психично болните, така наркозависимите са хора с увреждания по смисъла на чл. 1, ал. 1 лица от КООНПХУ (виж Aichele, в: Zinkler/Laupichler/Osterfeld, превенция на принудителни мерки, 2016, S. 18 <20 f.>), така че въпросните принудителни мерки попадат в обхвата на приложение на конвенцията. Федералният конституционен съд обаче вече е установил, че разпоредбите на Конвенцията – и особено чл. 12 от нея, които са насочени към обезпечаването и засилването на автономията на хората с увреждания, не съдържат принципна забрана за мерки, които могат да бъдат приложени срещу естествената воля на потърпевшите, базирана върху предизвиканата от болестта ограничена способност за самоопределение (срвн. за принудителното лечение BVerfGE 128, 282 <306 f.>; 142, 313 <345 Rn. 88>). Държавите, страни по тази конвенция, са длъжни да предвидят подходящи гаранции срещу конфликт на интереси, злоупотреба и незачитане, и да гарантират пропорционалността на мерките (срвн. BVerfGE 128, 282 <307>; 142, 313 <345 Rn. 88>). Съгласно чл. 12, ал. 4, изречение второ от КООНПХУ трябва да се гарантира, че мерките ще се прилагат за „възможно“ най-кратък срок и ще подлежат на редовен преглед по реда на надзора от страна на компетентен, независим и безпристрастен орган или съдебна инстанция“. Освен това, съгласно чл. 15, ал. 2 от КООНПХУ те трябва да предприемат всякакви ефективни законодателни, административни, съдебни или други мерки, за да закрият хората с увреждания, равноправно с всички останали срещу подлагане на изтезания или на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание.

В своите окончателни забележки към първия гържавен доклад на Германия Комитетът за защита на правата на човека е отправил препоръка, да се направи проверка с цел официалното отменяне на всички практики, които могат да бъдат тълкувани като изтезание и да се забрани поименно приложението на всякакви физически и химически мерки, ограничаващи свободата, в заведения за хора с увреждания (срвн. UN-Dok. CRPD/C/DEU/CO/1 от 13 май 2015, S. 6 § 34). Тук той вероятно се позовава на мнението на специалния докладчик на ООН за изтезанията и други форми на жестокост, нечовешко или унижително отношение, Хуан Е. Мендес, според който всяка – дори и краткосрочна – форма на фиксиране на хора с увреждания може да се третира като изтезание и малтретиране (срвн. доклад на специалния докладчик на ООН от 1 февруари 2013, който настоява за пълната забрана на фиксирането [UN-Dok. A/HRC/22/53, S. 16, 26], или в Интернет на www.ohchr.org). Съгласно чл. 34 и следващи от КООНПХУ комитетът не разполага с мандат да интерпретира обвързващо текста на Конвенцията. Също така не притежава компетенциите да се произнася за по-нататъшното развитие на международни споразумения и практиката на държавите, страни по тях (срвн. чл. 31 от Виенската конвенция за правото на договорите от 23 май 1969, UNTS 1155, 331 <340>, BGBl II 1985 S. 926, която отразява обичайното международно право; също Villiger, *Commentary on the 1969 Vienna Convention on the Law of Treaties*, 2009, чл. 31 Rn. 37 m.w.N.; виж също Dörr, in: Dörr/Schmalenbach, *Vienna Convention on the Law of Treaties, A Commentary*, 2012, чл. 31 Rn. 19 и сл., 76). Неговите становища все пак имат немалка тежест, но не са обвързващи за международните и национални съдилища (срвн. BVerfGE 142, 313 <346 Rn. 90> m.w.N.). Изхождайки от непосредствения риск при психично заболяване за живота и физическата цялост на потърпевшия, тълкуването на всякакъв вид фиксиране като изтезание или жестоко, нечовешко или унижително отношение е твърде широко. Изслушаните от сената лекари единодушно поддържат мнението, че не е възможно да не се прибегва напълно до фиксиране, когато трябва да се осуети непосредствена опасност. Комитетът, който отхвърля също и други предохранителни мерки като седирание или изолация, също не дава отговор на въпроса – подобно на медицинското принудително лечение (срвн. BVerfGE 142, 313 <347 и сл. Rn. 91>) – какво съгласно неговият прочит на текста следва да се случи с хора, които са неконтактни (не позволяват да се проведе разговор) и едновременно с това представляват непосредствена опасност за себе си и околните. Пожелателните по-строги предпоставки за фиксиране на настанено лице съобразно нормите на Конституцията – а именно достатъчно ясни и точни правни основания, процесуална обезпеченост и строгото

съблюдаване на принципа на пропорционалност – при всички случаи гарантират, че Федерална република Германия е състояние да изпълни задълженията си, произтичащи от чл. 12, ал. 4 във вр. чл. 15 от КООНПХУ.

III.

1. По отношение на лишаването от свобода, чл. 104, ал. 2 [GG] предвижда изискване за (формален) закон, на който е подчинено основното право за ненарушимостта на свободата по чл. 2, ал. 2, изречение трето [GG], също процесуално изискване за съдебно решение, което не е в диспозиция на законодателя (срвн. BVerfGE 105, 239 <248>).

От чл. 104, ал. 2, изречение четвърто [GG] следва по скоро задължение за действие, което изисква от законодателя да определи процесуалните правила на съдебното разпореждане. Ефективността на защитата на основните права, уредена със способите на съдебното разпореждане, зависи до голяма степен от процесуалните правила в съответната област (срвн. Gusy, в: v. Mangoldt/Klein/Starck, GG, Bd. 3, 7-мо издание 2018, чл. 104 Rn. 65). За да отрази правилно прилагането, законодателят трябва да регламентира процедура, която да е съгласувана по отношение решенията за лишаване от свобода, и да се увери, че на потърпевшия ще бъдат гарантирани всички права, които са свързани със съдебни процедури, съгласно принципите на правовата държава (срвн. BVerfGE 83, 24 <32>).

В крайна сметка чл. 104, ал. 2 [GG] представлява непосредствено валидно и приложимо право (срвн. BVerfGE 10, 302 <329>; срвн. също чл. 13, ал. 2 GG BVerfGE 51, 97 <114>; 57, 346 <355>). Това по никакъв начин не прави задължението на законодателя за формулиране на съдебно разпореждане съгласно чл. 104, ал. 2, изречение 4 [GG] излишно. Това важи в еднаква степен, по причини на правната сигурност, за случаите в които – подобно на този казус – трябва да се реши къде е границата между обикновеното ограничаване на свободата или задълбочаването на вече наложено такова от една страна и от друга (допълнителното) лишаване от свобода и поради липса на законово регламент определянето на тази граница е оставено на лекуващите лекари като частни лица, които трябва да си отговорят на въпроса дали фиксирането подлежи на съдебно разпореждане. Ако законодателят не приеме да изпълни това свое конституционно задължение, в следствие на което в обикновения закон не бъдат уредени разпоредбите за нормиране на съдебното разпореждане съобразно нормите на Конституцията, това ще доведе до обявяване на нормата за противоконституционна (срвн. BVerfGE 141, 220 <294 Rn. 174>).

2. Съдебното разпореждане ще даде по-голяма правна сигурност на основното право по чл. 2, ал. 2, изречение второ [GG] (BVerfGE 105, 239 <248>). То цели превантивен контрол на мярката от независима и неутрална инстанция (срвн. с чл. 13, ал. 2 GG BVerfGE 57, 346 <355 и сл.>; 76, 83 <91>; 103, 142 <151>). Конституцията изхожда от това, че съдията, на основание неговата лична и фактическа независимост и стриктното подчинение на закона (чл. 97 GG), ще може да опази правата на потърпевшите в конкретния случай най-добре и сигурно (срвн. BVerfGE 77, 1 <51>). Всички държавни органи са заинтересовани съдебното разпореждане, като гарант на основните права, да влезе практически в сила (срвн. BVerfGE 103, 142 <151 и сл.>; 105, 239 <248>). От това за държавата следва конституционното задължение да осигури връзка с компетентния съдия – поне деном – и да му осигури условия за своите задължения като съдия (срвн. BVerfGE 103, 142 <156>; 105, 239 <248>; 139, 245 <267 сл. Rn. 62 и сл.>; относно антагонизма между тези задължения и свързаните с това инфраструктурни разходи съобразно принципите на правовата държава, Wischmeyer, Колко струва свободата, 2015, стр. 20 и сл.).

Според чл. 104, ал. 2, изречение първо [GG] допустимостта и продължителността на мярката лишаване от свобода се решава от съдия. Понятието „решава“ означава, че съдията носи в пълен обхват отговорността за наложената мярка (срвн. BVerfGE 10, 302 <310>; 22, 311 <317 сл.>). Той следва да провери фактите на своя отговорност и да се погрижи предпоставките за лишаването от свобода, които произтичат от конституционното и обикновено право, да бъдат точно спазени (срвн. по отношение на съдийско решение за претърсване на жилище BVerfGE 9, 89 <97>; 57, 346 <355 f.>; 103, 142 <151>; 139, 245 <266 сл. Rn. 61>). Като неутрална надзорна инстанция той е длъжен, в рамките на възможното и допустимото, намесата в основните права, например по отношение на продължителността и интензивността, да е съизмерима и контролируема (срвн. BVerfGE 103, 142 <151>). Това важи и тогава, когато лишаването от свобода – какъвто тук е случаят – бъде разпоредено от частни лица.

3. Лишаването от свобода подлежи принципно на предварително съдебно разпореждане (срвн. само BVerfGE 10, 302 <321>; 22, 311 <317>; 105, 239 <248>; Gusy, в: v. Mangoldt/Klein/Starck, GG, том. 3, 7-мо издание. 2018, чл. 104 Rn. 43). Последващо съдебно решение е допустимо само, ако преследваната с лишаването от

свобода конституционно допустима цел не може да бъде постигната, защото мярката трябва да изпревари съдебното разпореждане (срвн. BVerfGE 22, 311 <317>; 105, 239 <248> т.в.N.). Такъв би бил случаят, когато се разпорежда фиксиране на 5 или 7 места с цел осуетяване на импулсивни действия на потърпевшия, свързани с непосредствен риск от самонараняване или нараняване на трети лица.

4. В такива случаи чл. 104, ал. 2, изречение второ [GG] изисква съдебното разпореждане да се получи незабавно впоследствие (срвн. BVerfGE 10, 302 <321>; 105, 239 <249>). Съставомерният елемент „незабавно“ следва да се тълкува така, че решението на съдията трябва да бъде получено без никакво забавяне, което да е оправдано по обективни причини (срвн. BVerfGE 105, 239 <249>; Gusy, в: v. Mangoldt/ Klein/Starck, GG, том 3, 7-мо издание 2018, чл. 104 Rn. 48). Не може да бъдат избегнати например забавяния, които са обусловени от отдалечеността, трудностите при транспорта, необходимото време за регистрация или инатливо поведение на потърпевшия (срвн. BVerfGE 105, 239 <249>; BVerfGE 7,87 <99>; Gusy, in: v. Mangoldt/Klein/Starck, GG, том 3, 7-мо издание 2018, чл. 104 Rn. 48).

Фактическите причини, заради които съдебното разпореждане може да се забави, може да се дължат и на необходимостта от процесуални мерки, които служат за защитата на потърпевшия. В производството по настаняване потърпевшият трябва да бъде лично изслушан (§ 319 FamFG). Принципно трябва да участва и процесуалния представител (§ 315, ал. 2 FamFG). В интерес на потърпевшия могат да участват и членове на семейството или други близки (§ 315, ал. 4 FamFG). Участниците също трябва да бъдат изслушани (§ 319 сл. FamFG). Ако е необходимо за изслушанията може да бъде извикан превозач. Ако на мястото на настаняване бъде приложено (допълнително) лишаване от свобода чрез фиксиране на 5 или 7 места, тези процедурни мерки за сигурност трябва да бъдат валидни по аналогия. Ако през нощта при условията на допустимост бъде разпорежено фиксиране от лекар без предварително съдебно разпореждане, последващото съдебно разпореждане ще може да бъде дадено по правило едва на следващата сутрин (след 6:00 ч.) За да се гарантира защитата на потърпевшия в този контекст, е необходимо ежедневно съдебно дежурство, което – въз основа на § 758a, ал. 4, изречение второ от Гражданския процесуален кодекс [ZPO] – да покрива времето от 6:00 ч до 21:00 ч. (срвн. – също и по отношение на § 104, ал. 3 от НПК [StPO] – BVerfGE 105, 239 <248>; 139, 245 <267 f. Rn. 64>).

5. Съдебно решение (вече) не е необходимо, ако още в началото на мярката се вижда, че решението ще бъде взето едва след като причините за наложената мярка отпадат или мярката действително е била прекратена преди вземане на решение и не се очаква да се повтори (срвн. Hantel, Понятието за лишаване от свобода в чл. 104, ал. 2 GG, 1988, S. 181 f.; Rüping, в: Bonner Kommentar, чл. 104 Rn. 73 <август 2008>; Gusy, in: v. Mangoldt/ Klein/Starck, GG, том 3, 7-мо издание 2018, чл. 104 Rn. 56). В такъв случай потърпевшият няма да е в по-добра, а в по-лоша позиция, поради спазването на процедурата съгласно чл. 104, ал. 2 [GG], защото едно вече фактически необосновано лишаване от свобода ще бъде удължено от необходимостта на последващото съдебно разпореждане (срвн. BVerfGE 105, 239 <251>). Предметът на последващото съдебно разпореждане съгласно чл. 104, ал. 2 [GG] също е продължаването на мярката лишаване от свобода и няма за цел единствено последващия контрол на разпореждането на разпоредената от несъдия мярка за лишаване от свобода, която вече е приключила (срвн. Gusy, in: v. Mangoldt/Klein/Starck, GG, том 3, 7-о издание 2018, чл. 104 Rn. 38). Необходимото прогнозно решение представлява съдебна организация, която отговаря на конституционните изисквания (виж горе Rn. 96, 100) (срвн. BVerfGE 105, 239 <251>; Degenhart, в Sachs, GG Kommentar, 8-мо издание 2018, чл. 104 Rn. 36).

При фиксиране на пациент на 5 или 7 места с по-голяма продължителност от краткосрочната (виж горе Rn. 68), клиниката трябва незабавно да се погрижи да получи съдебно разпореждане, освен ако вече не е безспорно ясно, че фиксирането ще бъде прекратено преди получаването на съдебното разпореждане. Ако след подаване на молба за съдебно разпореждане персоналът на клиниката установи, че необходимостта от допълнително фиксиране с цел осуетяване на импулсивни действия свързани с непосредствен риск от самонараняване или нараняване на трети лица е отпаднала, и фиксирането бъде прекратено, молбата към съда може да бъде оттеглена, ако същият все още не се е произнесъл. Незабавното осигуряване на последващ контрол, което се цели с чл. 104, ал. 2, [GG], на – все още продължаваща – мярка лишаване от свобода, не може да бъде отменена със съдебно разпореждане поради отпадане на фактическите основания за нейното отменяне (срвн. Hantel, Понятието лишаване от свобода в чл. 104, ал. 2 GG, 1988, S. 181 сл.).

Това тълкуване на чл. 104, ал. 2, [GG] съответства на Европейската конвенция за правата на човека и установената съдебна практика на Европейския съд по правата на човека. При лишаване от свобода конвенцията също не гарантира специална последваща съдебна защита ex officio. Така например чл. 5, ал. 4 от ЕКПЧ предвижда съд-

ът да се произнесе по законността на мярката лишаване от свобода само ако има подадена молба (срвн. ЕСПЧ, Shchebet срещу Русия, решение от 12 юни 2008, №. 16074/07, § 77; Valerius, в: Graf, Beck'scher Online Kommentar StPO, 29. Edition, чл. 5 ЕСПЧ Rn. 15 <януари 2018>).

6. Пътят към последващо съдебно разглеждане на допустимостта на приложената мярка обаче не е затворен за потърпевшия, предвид продължаващата необходимост от защита в случай на сериозна намеса в основните права (виж горе Rn. 59). Освен това потърпевшият трябва да бъде информиран след прекратяване на мярката за фиксиране за възможността да подложи на проверка нейната допустимост от съда (виж горе Rn. 85).

IV.

Съгласно посочените критерии конституционните жалби са основателни. Решението на районния съд, взето на основание § 25 [PsychKHG BW] нарушава основните права на потърпевшия по т. I по чл. 2, ал. 2, изречения второ и трето във вр. чл. 104, ал. 1, изречение първо и ал. 2 [GG] (1.). Взетото на основание чл. 12, ал. 1 във вр. чл. 19 [BayUnterbrG] решение на Върховния окръжен съд нарушава също основните права на жалбоподателя по т II по чл. 2, ал. 2, изречения второ и трето във вр. чл. 104, ал. 1, изречение първо и ал. 2 [GG] (2.).

1. § 25 [PsychKHG BW] изпълнява до голяма степен изискванията на чл. 2, ал. 2, изречение второ и трето във вр. чл. 104, ал. 1, изречение първо 2 [GG] (а). И все пак в § 25 [PsychKHG BW] не е посочено изрично, че след прекратяването на фиксирането или функционално подобните мерки потърпевшият има право да подложи законосъобразността на съдебна проверка (б). Освен това законодателят не е изпълнил задължението си за създаване на правна уредба, което произтича от чл. 104, ал. 2, изречение четвърто [GG], като се има предвид, че § 25, ал. 3 [PsychKHG BW] предвижда за фиксирането на 5 и 7 места само лекарско разпореждане, не и съдебно (с). Решението на районния съд, с което е отхвърлена молбата за определяне на лекарското разпореждане за фиксиране на 5 места като незаконосъобразно, нарушава основните права на потърпевшия по т. I, произтичащи от чл. 2, ал. 2, изречения второ и трето във вр. чл. 104, ал. 1, изречение първо и ал. 2 [GG], защото за приложеното фиксиране на 5 места липсва конституционно законово основание (г).

а) § 25 [PsychKHG BW] не отговаря в необходимата степен на формалните и материалноправните изисквания, които произтичат от чл. 2, ал. 2, изречения второ и трето във вр. чл. 104, ал. 1, изречение първо [GG], и на принципа за пропорционалност.

аа) Разпоредбата предвижда ограничаването на личната свобода по важни причини. Благата, на които при определени обстоятелства правото за свободно придвижване на потърпевшия трябва да отстъпи, включват конкретно и гарантирането на сигурността на акредитираното специализирано заведение, което се извежда от разпоредбите на § 25, ал. 1 [PsychKHG BW] – а именно защитата на потърпевшия от самонараняване и на обществен интерес. Сигурността в специализираното заведение, най-вече защитата на живота и физическата цялост на потърпевшия или на трети лица, не би била обезпечена в необходимата степен, ако болничният персонал не може да ограничава личната свобода на потърпевшия при нужда.

бб) С изискването за настояща сериозна опасност § 25 [PsychKHG BW] дава основание за висок праг на намеса. Настояща опасност е налице, когато въздействието на вредното обстоятелство вече е започнало или предстои да започне непосредствено или веднага с голяма вероятност (срвн. BVerfGE 115, 320 <363>). Понятието „сериозна“ предполага по своя смисъл качествено висок риск и голяма тежест на възможната вреда, било то поради поставянето на важни блага в риск, на висока степен на опасност или особена интензивност на вредата (срвн. LTDrucks 15/5521, S. 65). Формулировката в § 25, ал. 1 [PsychKHG BW] „ако и докато“ и последното полуизречение „и този риск не може да бъде предотвратен с по-малко обременителни мерки“ предполагат също стриктния контрол на принципа на пропорционалността.

вв) Процедурните разпоредби по § 25, ал. 3 и 4 [PsychKHG BW], а именно фиксирането да бъде задължително разпоредено от лекар, задължението за документиране, както и предписаното пряко, лично и постоянно придружаване на мярката чрез визуален и вербален контакт (срвн. LTDrucks 15/5521, S. 44), също изпълняват изискването за пропорционалност

б) Противно на задължението, произтичащото от основното право на свобода, § 25 [PsychKHG BW] обаче не предвижда възможността потърпевшият да бъде информиран след прекратяване на фиксирането или друга подобна мярка за правото си да подложи наложената мярка на проверка от съда за законосъобразност. В това отношение § 25 [PsychKHG BW], не отговаря на изискванията на чл. 2, ал. 2, изречения второ и трето във вр. чл. 104, ал. 1, изречение първо [GG].

в) Освен това баденвюртембергският законодател не е изпълнил задължението, произтичащо от чл. 104, ал. 2, изречение четвърто [GG] за създаване на правна уредба, защото не е формулирал разпоредби за съдебно разпореждане на лишаващото от свобода фиксиране. Той е определил фиксирането принципно като интензивна намеса и поради това е регламентирал строги условия за съставомерността и специални процедури. Въпреки това, за фиксирането на 5 и 7 места, доколкото става дума за лишаване от свобода по смисъла на чл. 104, ал. 2, изречение първо [GG] (Виж горе Rn. 68), е предвидил само лекарско разпореждане и не го е обезпечил със съдебно разпореждане. В тази връзка § 25 [PsychKHG BW] е несъвместим с чл. 2, ал. 2, изречения второ и трето във вр. с чл. 104, ал. 2 [GG].

г) Съгласно тези критерии обжалваното решение на районен съд Лудвигсбург по дело 2BvR 309/15 нарушава основните права на потърпевшия по т. I, произтичащи от чл. 2, ал. 2, изречения второ и трето във вр. чл. 104, ал. 1 и 2 [GG] най-малко и поради това, че за неговото фиксиране, което съдът е потвърдил като законосъобразно, липсва конституционната законова основа. Задължение на специализираните съдилища е да проверят съвместимостта на приложимите норми с Конституцията, да обезпечат при нужда временна правна защита и при отрицателен изход да поискат в хода на делото от Федералния конституционен съд проверка за конституционност на нормата (чл. 100, ал. 1 [GG]). Проверката по реда на надзора на конституционността на законовата основа на намесата може да бъде поискана от специализираните съдилища и ex officio – независимо от конкретната жалба (срвн. BVerfG, решение на Втория сенат от 19 юли 2017 – 2 BvR 2003/14 -, juris, Rn. 44; BVerfGK 19, 286 <287> m.w.N.).

Районният съд изрично е обърнал внимание, че баденвюртембергският законодател е прехвърлил на лекарите в акредитираните специализирани заведения правото да се разпореждат със специални предохранителни мерки. За разлика от уредбата за принудително лечение, съдържаща се в § 20 [PsychKHG BW], той не е нормирал съдебно разпореждане за специалните предохранителни мерки. Затова по отношение на разпореденото от лекаря фиксиране като мярка в рамките на изпълнението на настаняването съгласно § 327, ал. 1 [FamFG], съдът може само да провери дали лекарите в болницата са спазили разпоредбите на § 25 [PsychKHG BW]. Така за законосъобразност се проверява само лекарското разпореждане, без да се поставя под въпрос конституционността на правната основа поради липсващото съдебно разпореждане.

2. Взетото на основание чл. 12, ал. 1 във вр. чл. 19 [BayUnterbrG] решение на Върховния окръжен съд Мюнхен нарушава основното право на потърпевшия по т. II, произтичащо от чл. 2, ал. 2, изречения второ и трето във вр. чл. 104, ал. 1, изречение първо и ал. 2 [GG]. Противно на разбирането на Върховният окръжен съд, чл. 12, ал. 1 във вр. чл. 19 [BayUnterbrG] не дава достатъчно основание за фиксиране на потърпевшия по т. II, защото предвидените за целта разпоредби не отговарят нито на изискванията на чл. 104, ал. 1 [GG] за точност и яснота (а), нито на тези на чл. 104, ал. 2 [GG], които изискват съдебно разпореждане за лишаване от свобода чрез фиксиране на 7 места (б).

а) Баварският закон за настаняване не съдържа конкретна уредба, отнасяща се до разпореждането на фиксиране в рамките на публичното настаняване.

Нито чл. 12, ал. 1, нито чл. 19 [BayUnterbrG] предвиждат оправомощаване при налагането на такава мярка. По този начин баварската норма вече нарушава изведеното от чл. 104, ал. 1, изречение първо [GG] задължение за формулиране на точна нормативна база по предвидим, измерим и контролируем начин (Виж горе Rn. 79).

б) При проверката на иска, свързан с отговорността на длъжностни лица, съдът също така не е взел под внимание, че дори възприетото от него оправомощаване да би отговорило на изискванията на чл. 104, ал. 1, изречение първо [GG], приложеното на потърпевшия по т. II фиксиране представлява лишаване от свобода, подлежащо на съдебно разпореждане и баварският законодател не е изпълнил конституционното задължение за създаване на правна уредба съгласно чл. 104, ал. 2, изречение четвърто [GG] (Виж горе Rn. 94 сл.).

Затова и вече няма значение дали фиксирането, разпореденото спрямо потърпевшия по т. II и произтичащите от принципа за пропорционалност изисквания са били изпълнени.

Е.

I.

Частичната противоконституционност на § 25 [PsychKHG BW] по отношение на фиксирането не води до неговата частична нищожност. Законът за Федералния конституционен съд не предвижда като последствие от противоконституционността на даден закон неговата безусловна нищожност (§ 95, ал. 3, изречение 1 от

BVerfGG); той допуска и обявяването на обикновена несъвместимост с Конституцията (§ 31, ал. 2, изречение трето от BVerfGG). Обявяването на несъвместимостта, свързана с изискването за ограничено оставане в сила на противоконституционната норма, е налице, когато незабавното обявяване на критикуваната норма би отнело основанието за защита на обществени блага от първостепенна важност или на конституционно защитени права на потърпевшия или на трети лица и претеглянето на засегнатите основни права покаже, че тази намеса трябва да се приеме в рамките на преходен период (срвн. BVerfGE 85, 386 <400 f.>; 141, 220 <351 Rn. 355>).

Случаят тук е такъв. Фиксирането има за цел да осуети в извънредни ситуации сериозен и непосредствен риск за живота и физическата цялост на потърпевшия и на трети лица. За тази цел то може да бъде допустимо, ако потърпевшият излага себе си или други на риск по начин, който не може да бъде овладян с други средства. Обявяването на § 25 [PsychKHG BW] за нищожен, що касае разпореждането на фиксиране, би довело до това, подобни мерки в провинция Баден Вюртемберг да бъдат недопустими при всякакви обстоятелства до приемането на необходимото правно основание за оправомощаване, което да отговаря на конституционните изисквания, без да се даде възможност на законодателя или на съдебната практика, да се адаптира към новото положение и да създаде еквивалентни алтернативи за действие. В този случай ще се образува празнина що касае защитата, защото в този период се поставят в риск основните права както на настанените лица, така и на болничния персонал и останалите пациенти, които при всички случаи ще бъдат нарушавани.

При претегляне на констатираните конституционните недостатъци на § 25 [PsychKHG BW] и конституционния дефицит, който би намерил израз в липсата на защита за живота и физическата цялост при фиксиране на опасно за себе си и околните настанено лице, с предимство се ползва защитата на благата, която произтича от чл. 2, ал. 2, изречение първо [GG]. Дефицитите на Закона за помощ и настаняване при психични заболявания на провинция Баден Вюртемберг, който не само не предвижда съдебното разпореждане, но и не регламентира задължението на лекуващите лекари да информират потърпевшия след приключване на мярката за възможностите на съдебния контрол, касаят процедурни изисквания, които трябва да бъдат насочени към една материално-правно допустима мярка. Обратно, при частичната нищожност на нормата самата материалноправна защита на основните права на потърпевшия и на трети лица би била поставена в риск. Поради това разпореждането на фиксиране на основание § 25 [PsychKHG] трябва да остане временно в сила по реда на установена преходна разпоредба (вж долу Rn. 124 сл.).

II.

Отменянето на решението на районен съд Лудвигсбург от 4 февруари 2015 е безпредметно. С изписването на потърпевшия по т. I от клиниката липсва основание. Връщането към преходна инстанция за повторно разглеждане на разходите (срвн. BVerfGE 35, 202 <245>) не е необходимо, защото по обжалваното решение не са възникнали съдебни разходи. Затова решението на Федералния конституционен съд се е ограничил само до констатиране на евентуални нарушения на Конституцията (срвн. BVerfGE 42, 212 <222>).

Решението на Върховния окръжен съд Мюнхен от 4 февруари 2016 г. следва да бъде отменено и делото да бъде върнато на Върховния окръжен съд Мюнхен за преразглеждане (§ 95, ал. 2 BVerfGG).

III.

1. В Баден Вюртемберг валидното съдебно разпореждане по чл. 104, ал. 2 [GG] следва да бъде прилагано по отнoшение на фиксирането на 5 и 7 места за преходен период до 30 юни 2019. Процедурата може да бъде провеждана през този период по аналогия в съответствие с §§ 312 и сл. [FamFG] и §§ 70 и сл. [FamFG]. Съдържанието на чл. 104, ал. 2, изречение първо и второ [GG] – а именно задължението за предхождащо или незабавно последващо съдебно разпореждане за законосъобразността на мярката лишаване от свобода – дава възможност, при условията на основанията посочени в D.III (Rn. 93 и сл.), да се прилага в преходния период непосредствено приложима правна норма при разглеждането на случаите свързани с лишаването от свобода.

Освен това през преходния период лекуващите лекари са задължени, на основание основното право на лична свобода (продиктувано от чл. 2, ал. 2, изречение второ във вр. д чл. 104 [GG]), да информират след прекратяване на мерките по фиксиране потърпевшите за възможностите да се обърнат към съда за последващ контрол.

2. Това че в Свободната държава Бавария към момента липсват конституционните изисквания за създаване на необходимата правна уредба за разпореждане на фиксиране в рамките на публичното настаняване, също не води до недопустимостта на такава мярка в рамките на преходния период до 30 юни 2019 г.

а) Федералният конституционен съд може да приеме временно противоконституционно състояние на правото, за да се избегне ситуация, която би била още по далеч от конституционните изисквания на досегашното положение (срвн. BVerfGE 33, 1 <12 f.>; 33, 303 <347>; 41, 251 <267>; 45, 400 <420>; 48, 29 <37 f.>; 85, 386 <401>).

Докато баварският законодател не е взел решение как да възстанови конституционния ред и дали смята да се придържа към фиксирането като специална предохранителна мярка, в Свободната държава Бавария също ще възникне, както бе изложено, правна празнина поради липсващото законово оправомощаване на такива мерки в рамките на публичното настаняване (виж горе Rn. 120). При претегляне на констатираните конституционни недостатъци с последствията от незабавната забрана на фиксирането, преобладава интересът за временна допустимост на фиксирането с цел защита на благата по чл. 2, ал. 2, изречение първо [GG]. В Свободната държава Бавария като цяло липсва законово оправомощаване на фиксирането или на функционално еквивалентни мерки, макар и в това отношение да важи правилото, че фиксирането представлява принципно материалноправно допустима мярка, и че образуващата се чрез забраната на фиксирането правна празнина би засегнала и самата материалноправна защита на основните права. Поради това положение, разпореждането на фиксирането трябва да бъде временно прието и в Свободната държава Бавария без необходимата законова основа, като се имат предвид конституционните изисквания (срвн. BVerfGE 85, 386 <401> за „Идентификацията на празноти“).

б) Това обаче не означава, че в Свободната държава Бавария фиксирането на настанени лица ще бъде допустимо през преходния период на произволен принцип. По-скоро, предвид ценността на основното право на лична свобода, е необходимо при всяко отделно фиксиране да се проверява, дали то е неизбежно с цел предотвратяване на значителен риск от самонараняване или заплахата за обществен интерес. За фиксирането на 5 и 7 места важи съдебното разпореждане, изведено от чл. 104, ал. 2 [GG.] в еднаква степен като за провинция Баден Вюртемберг (виж горе Rn. 124). Също така потърпевшият трябва да бъде информиран след прекратяване на мярката за възможностите за съдебен надзор (виж горе Rn. 125).

IV.

Основното право на лична свобода изисква максимално ограничаване на преходния период (срвн. BVerfGE 109, 190 <239>). Затова законодателите на двете провинции се задължават възможно най-бързо, най-късно до 30 юни 2019 г., да възстановят конституционното състояние (срвн. BVerfGE 85, 386 <402>).

V.

Решението относно възстановяване на разходите следва от § 34а, ал. 2 и ал. 3 BVerfGG.

Фоскуле	Хубер	Херманс
Мюлер	Кесал-Вулф	Кьониг
	Мајговски	

Федерален конституционен съд, решение на Втори сенат от 25 юли 2018 г. по – 2 BvR 309/ 15, 2 BvR 502/16

Цитирано предложение BVerfG, решение на Втори сенат от 24 юли 2018 г – 2 BvR 309/15, 2 BvR 502/16 – Rn. (1–131), http://www.bverfg.de/e/rs20180724_2bvr030915.html

ECLI ECLI:DE:BVerfG:2018:rs20180724.2bvr030915

Откъс от

ЗАКОНА ЗА ОПРЕДЕЛЯНЕ НА ПОДКРЕПА

§ 1896 Предпоставки за подпомагане

(1) Ако пълнолетно лице, поради психическа болест или телесно, душевно или емоционално страдание не може да се грижи изцяло или частично за своите дела, Специализираният съд по подкрепа назначава по негова молба или по служебен път лице за подкрепа. Молба може да подаде и недееспособно лице. Ако пълнолетното лице не може да се грижи за своите дела поради телесно увреждане, подкрепящ може да бъде назначен само по молба на пълнолетното лице, освен ако същият не може да изрази волята си.

(1а) Против свободната воля на пълнолетно лице не може да му се назначава подкрепящ.

(2) Подкрепящият може да бъде назначен само за тези дейности, които се нуждаят от подкрепа. Назначаването на подкрепящ не е необходимо, ако делата на пълнолетното лице могат да бъдат изпълнявани еднакво добре от пълномощник, който не е част от лицата описани в § 1897, ал. 3, или могат да бъдат извършвани чрез друг вид помощ, която не изисква назначаването на законен представител.

(3) Като задължения се дефинират правомощията на подкрепящия спрямо упълномощителя.

(4) Решения за контролиране на доставчиците на телекомуникационни услуги и приемане, отваряне и задържане на пощата на подкрепяното лице се включват в задълженията на подкрепящия само по изричното разпореждане на съда.

§ 1906

Разрешение от Специализирания съд по подкрепа при принудително настаняване в заведение от затворен тип и при налагане на мярка, свързана с лишаване от свобода

(1) Принудително настаняване на подкрепяния в заведение от затворен тип от страна на подкрепящия, е допустимо единствено когато е необходимо в полза на подкрепяния, защото:

1. поради психическа болест, душевно или емоционално страдание на подкрепяния съществува риск той да се самоубие или сериозно да се самонарани, като по този начин увреди здравето си, или

2. с цел предотвратяване на сериозен риск от самонараняване и увреждане на здравето, са необходими преглед на здравословното състояние, лечение или медицински манипулации, като мярката не може да бъде извършена без настаняването на подкрепяния и последният не може да осъзнае необходимостта от настаняването или не може да прояви разбиране в тази връзка поради психическа болест, душевно или емоционално увреждане.

(2) 1. Настаняването е възможно само с решение на Специализирания съд по подкрепа. 2. Без разрешение на съда настаняването е допустимо единствено ако е налице сериозен риск при отлагане; разрешението следва незабавно да се получи от съда при първа възможност.

(3) 1. Подкрепящият трябва да прекрати настаняването, когато отпаднат предпоставките за него. 2. Той следва да уведоми Специализирания съд по подкрепа за прекратяване на мярката по настаняване.

(4) Алинеи 1 до 3 намират приложение по подразбиране, когато се налага свободата на подкрепяния, който се намира в болница, дом или друг вид заведение, да бъде ограничена чрез механични съоръжения, лекарства или по друг начин за по-дълъг период от време или редовно.

(5) 1. Настаняването от пълномощник и съгласието на пълномощника за мерките по алинея 4 се нуждаят от писмено пълномощно, което изрично да включва мерките по алинеи 1 до 4. 2. В останалите случаи алинеи 1 до 4 намират приложение по подразбиране.

§ 1906a

Разрешение на Специализирания съд по подкрепа при принудителна медицинска интервенция

(1) Ако преглед на здравословното състояние, терапевтично лечение или лекарска намеса противоречат на естествената воля на подкрепяния (принудителни медицински действия), подкрепящият има право да даде своето съгласие за принудителната медицинска интервенция само ако:

1. принудителната медицинска интервенция е необходима за доброто на подкрепяния, с цел предотвратяване на сериозни вреди за здравето,
2. подкрепяният не може да осъзнае необходимостта от лекарската намеса и не може да прояви разбиране в тази връзка поради душевно или емоционално увреждане ,
3. принудителната медицинска интервенция е съобразена с волята на подкрепяния, съобразно изискванията на § 1901a,
4. предварително е направен опит, отделяйки достатъчно време и без упражняването на натиск, подкрепяният да бъде убеден от необходимостта на тази мярка,
5. рискът от сериозно увреждане на здравето не е могъл да бъде предотвратен от подкрепящия чрез други мерки, които да не са така обременяващи за подкрепяния,
6. очакваните ползи от принудителната медицинска интервенция са значително по-големи от очакваното обременяване,
7. принудителната медицинска интервенция се провежда в рамките на стационарно лечение в болнично заведение, което гарантира на подкрепяния съответното медицинско лечение, в това число последващо лечение.

2§ 1846 намира приложение само ако подкрепящият е възпрепятстван да изпълнява задълженията си.

(2) Съгласието за принудителна медицинска интервенция подлежи на одобрение от Специализирания съд по подкрепа.

(3) 1Подкрепящият следва да оттегли съгласието си за извършване на принудителна медицинска интервенция, когато предпоставките за това отпаднат. 2. Той следва да уведоми незабавна Специализирания съд по подкрепа за оттеглянето на своето съгласие.

(4) Ако се предвижда принудителна медицинска интервенция, то за настаняването на подкрепяния в болница за стационарно лечение срещу неговата естествена воля приложение намира § 1906, ал. 1, т.2, ал. 2 и ал. 3, първо изречение по подразбиране.

(5) 1 Съгласието на пълномощник за прилагане на принудителна медицинска интервенция и даването на съгласието за мярка съгласно ал. 4 изискват пълномощно в писмена форма, в което въпросната мярка да е изрично разписана. 2. В останалите случаи приложение намират алинеи 1 до 3 по подразбиране.

Откъс от
РЕШЕНИЕ ЗА НАЗНАЧАВАНЕ НА ПОДКРЕПА

Районен съд Дрезден
Бетройунгсгерихт²⁷

№ на делото: 405 XVII 1394/19

Оповестяване чрез прочитане на диспозитива

на:

с незабавно действие:

в....часа

Хартел (съдия в Районния съд)

РЕШЕНИЕ

по дело за

- засегнато лице –

- подкрепящ –

за назначаване на подкрепа

Районен съд Дрезден – Специализиран съд по подкрепа – в лицето на съдия Хартел, съдия в районния съд, взе на 05.11.2019 г. следното решение:

1. Назначава се подкрепа.

2. За подкрепящ се определя лицето:

господин/госпожа

със следните правомощия:

- управление на имущество;

- здравна грижа;

- домакинство;

- определяне на мястото на пребиваване;

- представителство пред държавни институции, служби, застрахователи, органи по пенсионно и социално осигуряване;

²⁷ Специализиран съд, компетентен за назначаване на подкрепящи лица при ограничена недееспособност (преди реформата през 1992 г. – Съд за попечителство), наричан по-нататък за краткост „Специализиран съд по подкрепа“

- представителство във връзка с дела свързани с грижа;
- представителство във връзка с настаняване в дом;
- предявяване на искове за предоставяне на услуги от всякакво естество;
- молби за отпускане на пенсии на упълномощителя;
- вземане на решения за настаняване;
- вземане на решения налагане на мерки, подобни на настаняването;
- вземане на решения за приемане, отваряне и задържане на пощата;
- контрол на телекомуникационните услуги;
- всички дейности, включително приемане, отваряне и задържане на пощата.

Следните волеизявления на засегнатите лица подлежат на одобрение:

- управление на имущество

3. Съдът следва да вземе решение относно отменянето или продължаването на мерките по подкрепа най-късно до 04.11.2026. До тази дата приложение намират наложените мерки.

4. Решението има незабавно действие.

МОТИВИ

Необходимо е на засегнато лице да се назначи подкрепящ, който да изпълнява горе посочените правомощия.

Засегнато лице страда от заболяване, описано в § 1896, ал. 1, първо изречение от Германския граждански кодекс [BGB], а именно:

Възникналите в тази връзка затруднения не позволяват на засегнато лице да се грижи изцяло или частично за своите дела.

Въз основа на описаната диагноза засегнато лице не е напълно в състояние да изрази свободно своята воля във връзка с необходимостта от мерки за подкрепа.

Това се вижда както от заключението на разследването, извършено по поръчение на съда, така и от

- медицинската експертиза на вещото лице г-н д-р по медицина
- доклада на Службата по подкрепа от ДАТА
- изслушването на засегнато лице на ДАТА и непосредствено придобитите впечатления на съда по време на изслушването.

Подкрепящият се задължава да уведомява съда незабавно ако възникнат изменения, които налагат ограничаването, отменянето или разширяването на правомощията на подкрепящия.

При избора на подкрепящ съдът безсъмнено се е съобразил с препоръката на Службата по подкрепа.

При определянето на срока съдът напълно се е съобразил с медицинската респ. лекарската експертиза.

Незабавното действие се основава на § 287, ал. 2 от Закона за производството по семейноправни спорове и охранителни производства [FamFG].

ПРАВНА ИНФОРМАЦИЯ ЗА НАЧИНА И ПРОЦЕДУРАТА ЗА ОБЖАЛВАНЕ

Това решение подлежи на обжалване. Жалбата се подава в едномесечен срок пред Районен съд – Дрезден – деловодство; Олбрихтплац 1; 01099 Дрезден.

Ако е налице настаняване, засегнато лице може да подаде жалба и към районния съд по мястото на настаняване.

Срокът започва да тече от датата на уведомлението на страните по делото за решението на съда. Ако писменото уведомление на някоя от страните по делото не е възможно, срокът започва да тече най-късно 5 дена от постановяване на решението. Ако срокът съвпада с ден събота, неделя или общовалиден празник, той изтича в края на следващия работен ден.

Обжалването се извършва чрез подаване на писмена жалба или устно, чрез декларация, която се протоколира в деловодство на съответния районен съд. Устната жалба-декларация може да бъде подадена и в друг районен съд, който да протоколира нейното съдържание; срокът на устната жалба-декларация се счита за спазен само когато протоколът постъпи своевременно в съда, който е компетентен за обжалването.

Жалбата трябва да съдържа номера на обжалваното решение и протоколираната жалба, която съдържа декларацията, че решението се обжалва. Тя трябва да бъде подписана от жалбоподателя и неговият пълномощник.

Жалбата следва да бъде мотивирана.

Жалбата може да бъде подадена и в електронен формат. Електронният документ трябва да позволява обработването от съда съгласно §§ 2-5 от Закона за електронното управление [ERW]. Жалбата трябва:

1. да съдържа електронен подпис на отговорното лице и да бъде изпратена в съответствие с разпоредбите на Закона за електронно управление, като няколко електронни документи не могат да бъдат изпращани обобщено с един квалифициран електронен подпис, или
2. да бъде подписана от отговорното лице и изпратена по един от сигурните комуникационни канали, регламентирани в § 130а, ал. 4 от Гражданския процесуален кодекс [ZPO].

Повече информация може да намерите на
www.justiz.de/elektronischer_rechtsverkehr/index.php

Федерален конституционен съд на Федерална република Германия

Решение 142, 313

(Ärztliche Zwangsbehandlung /
Принудителни медицински мерки)

Чл. 2, ал. 2, изр. първо от Основния закон създава задължение за защита от страна на държавата. То изисква медицинските мерки да бъдат предвидени като крайно средство при строго определени предпоставки, дори и против естествената воля¹ на лица, поставени под настойничество, когато те нямат способност да разбират и здравето им е сериозно застрашено.

а) Предмет на искането при сезиране в производството по чл. 100, ал. 1 от Основния закон може да бъде и норма, за която съдът приемливо и обоснова-но смята, че не притежава характеристиката, която се изисква от конкретно конституционно задължение за защита.

б) Ако е налице съществена обективна необходимост от изясняване на конституционен въпрос, който е част от предмета на сезиране, сезирането би могло да остане допустимо дори и въпреки развоя на изходното производство с оглед на смъртта на една от главните страни в него.

Решение на Първи сенат от 26 юли 2016 г.

- 1 к. д. 8/15 -

МОТИВИ

А.

Федералният върховен съд иска от Федералния конституционен съд да прецени дали разпоредбата на § 1906, ал. 3 НГК е съвместима с Основния закон в редакцията ѝ съгласно Закона за уреждане на съгласието на настойника за извършване на принудителни медицински мерки от 18 февруари 2013 г. (ДВ I, с. 266). Спорната част от разпоредбата гласи, че дори когато засегнато лице не желае да избегне медицинската

¹ Немското гражданско право разграничава свободната воля от естествената воля. Така например съгласно § 1896, ал. 1а НГК не може да бъде назначен настойник против свободната воля на пълнолетното лице, но въпреки това е възможно настойникът да бъде назначен против неговата естествена воля, ако това е необходимо за защита на интересите му. В този смисъл естествената воля са намеренията и желанията на лицето, които то изразява фактически, дори и когато е в състояние, което пречи да волеизяви свободно и да формира правно релевантна воля, т.е. когато е недееспособно съгласно § 104, т. 2 НГК. Естествената воля също така е критерий за преценка дали да се разреши стерилизация на недееспособното лице съгласно § 1905 НГК, тъй като настойникът не може да даде съгласие за подобна интервенция, ако тя противоречи на естествената воля на лицето, поставено под настойничество. – бел. прев.

мярка или не може да ѝ се противопостави физически, предпоставка за извършване на мярката е постановяването на принудително настаняване съгласно § 190б, ал. 1 НГК. В същото време съгласно установената съдебна практика в тези случаи принудителното настаняване може да бъде отказано.

[...]

В.

[...]

II.

Държавата не е изпълнила задължението си за защита, което се съдържа в чл. 2, ал. 2, изр. първо от Основния закон, след като лица, поставени под запрещение, които не могат да формират свободна воля, са изцяло лишени от възможност да получат необходими медицински мерки, независимо от обхвата на заплахата за техния живот или здраве, от една страна, и от рисковете, свързани с предприемането на мерките, от друга. Причината е, че лицата не могат да бъдат принудително настанени дори и ако това противоречи на естествената им воля, само защото не са налице предпоставките за принудително настаняване (1). Не е необходимо да се изследва дали това също така нарушава принципа на равенство (2).

1. Чл. 2, ал. 2, изр. първо от Основния закон задължава държавата да гарантира защита чрез предоставяне на медицинска грижа на лица, които се нуждаят от помощ, ако тези лица са поставени под запрещение от гледна точка на грижата за здравето им и не разбират необходимостта от предприемане на медицински мерки при сериозна заплаха за здравето им или ако я разбират, но не могат да предприемат мерки. Тази защита се дължи по необходимост и против естествената воля на лицата (а). Подобни принудителни медицински мерки също така са съвместими с обвързващите международни актове, по които Германия е страна (б). Задължението за защита по чл. 2, ал. 2, изр. първо от Основния закон не е изпълнено, след като съгласно действащото правно положение лица, които се нуждаят от помощ и са подложени на стационарно лечение в институции от отворен тип, но не могат да се движат самостоятелно, не могат при необходимост да бъдат лекувани дори в противоречие с тяхната естествена воля (в). В случая няма нужда да се изследва положението на лицата, поставени под запрещение, които подлежат на амбулаторно лечение² (г).

а) Гаранцията на правото на живот и телесна неприкосновеност, която се съдържа в Основния закон (чл. 2, ал. 2, изр. първо от Основния закон), може също така да обоснове конкретни задължения за защита в тежест на държавата (аа). При определени предпоставки тези задължения съществуват и в тежест на държавно организирана-

² Амбулаторното лечение, за разлика от стационарното, се извършва в специализирано болнично заведение. – бел. прев.

та общност спрямо лица, поставени под запрещение, които се нуждаят от медицински мерки, но не разбират необходимостта от предприемане на медицинската мярка или не могат да предприемат действия въз основа на онова, което разбират (66).

аа) Основното право на живот и телесна неприкосновеност гарантира не само субективно защитно право спрямо намеса от страна на държавата в тези правно гарантирани блага. То също така представлява обективно ценностно решение на Конституцията, което създава задължения за защита в тежест на държавата. Съгласно това ценностно решение държавата има задължение да се грижи и да насърчава живота на индивида (срв. РФКС 39, 1 <42>; 46, 160 <164>; 90, 145 <195>; 115, 320 <346>). Чл. 2, ал. 2, изр. първо от Основния закон обхваща също така и защитата от нахърняване на телесната неприкосновеност и здравето (срв. РФКС 56, 54 <78>; 121, 317 <356>).

Субективното защитно право срещу намеси на държавата, което следва от основните права, както и задълженията за защита, които произтичат от обективното значение на основните права, принципно се различават едно от друго. Разликата е в това, че съобразно целта и съдържанието си защитното право задължава държавата да спазва определено поведение, докато задължението за защита е принципно неопределено. Задача на законодателя е да установи и въведе на нормативно ниво защитна концепция, като и в този случай той принципно разполага със свобода на преценката и действието и самостоятелност при взимане на решенията, ако е длъжен да предприеме мерки за защита на определено правно гарантираното благо (срв. РФКС 96, 56 <64>; 121, 317 <356>; 133, 59 <76, параграф 45>). Федералният конституционен съд може да установи нарушение на подобно задължение за защита само ако мерките за защита не са били изобщо предприети или когато правилата и мерките са очевидно неподходящи или напълно неадекватни за постигане на дължимата защитна цел, или ако значително изостават от изпълнението на защитната цел (срв. РФКС 56, 54 <80>; 77, 170 <215>; 92, 26 <46>; 125, 39 <78 и сл.>).

[...]

(2) В същото време всяка принудителна мярка представлява намеса в основното право на свободно развитие на личността. Съгласно Основния закон всеки човек е принципно свободен да взима решения по собствена преценка относно намесите в телесната си неприкосновеност и грижата за здравето си. Тази свобода е израз на неговата лична автономия и като такава е защитена и от общото право на личността съгласно чл. 2, ал. 1 във връзка с чл. 1, ал. 1 от Основния закон (в същия смисъл и изводите на РФКС 128, 282 <302>; 129, 269 <280>; 133, 112 <131, параграф 49>, всяко от които се позовава на чл. 2, ал. 2, изр. първо от Основния закон). Решение-то дали и до каква степен да се диагностицира болестта и да се предприемат мерки спрямо нея не трябва да бъде основано на стандарта на обективната разумност. Това, че държавата има задължение „да защитава индивидите от самите тях“, не предполага съществуването на „върховенство на разума“ на държавните органи спрямо носителите на основни права, така че волята на носителите да може да бъде пренебрегната

само защото се отклонява от средностатистическите предпочитания или ако изглежда неразумна от външна гледна точка (срв. РФКС 128, 282 <308>). Правата, които се основават на свободата, включват и правото на използване на свободата по начин, който в очите на трети лица противоречи на общоприетите интереси на носителя на основни права. За тази цел принципно индивидът е онзи, който взима решение дали иска да се подложи на терапевтични или други мерки, включително ако служат за запазване или подобряване на здравето му. Свободата, която е защитена от Основния закон, включва и „свободата да бъдеш болен“ и заедно с нея правото на лицата да се отказват от намеси, които имат за цел тяхното излекуване, дори и ако са спешно наложителни съгласно състоянието на медицинската наука (срв. РФКС 128, 282 <304> с допълнителни аргументи).

[...]

(а) Ако задължението за защита от страна на държавата по чл. 2, ал. 2, изр. първо от Основния закон изисква медицински действия в противоречие с естествената воля на лицето, поставено под запрещение, това задължение се сблъсква с неговото право на самоопределение и с основното му право на телесна неприкосновеност.

[...]

(б) Законодателят трябва да предвиди възможност за предприемане на принудителни медицински мерки в случаи, когато съществува сериозна заплаха за здравето, включително и опасност за живота, и има голяма вероятност тази заплаха да бъде отстранена с предприемането на мерки, които се наемат твърде интензивно, но засегнатите лица отказват тези мерки с естествената си воля заради липсата на способност за разбиране, причинена от болестта им. Задължението за защита в тежест на държавата се ползва с особена значимост при съществена заплаха за здравето на лице, което не е способно да се погрижи само за защитата си. Ако необходимите медицински мерки, които служат за отстраняване на опасността, не носят особени рискове и ако не са налице значими фактически индикации, че отказът от предприемане на мерки съответства на изначалната свободна воля на лицето, поставено под запрещение, резултатът от претеглянето между сблъскващите се основни права е очевидно предопределен. Задължението за защита, което държавата има спрямо безпомощните лица, надделява над тяхното право на самоопределение и телесната им неприкосновеност.

[...]

Законодателят разполага със свобода на преценката при уредбата на тези процесуални гаранции. Той се е възползвал от нея в действащата редакция на § 190б НГК, както и § 312 и сл. от Закона за производствата по семейни дела във връзка с решението на Федералния конституционен съд от 23 март 2011 г. (цит. съч.). Част от необходимите процесуални гаранции са следните: ангажиране на лекари, които разпореждат и следят изпълнението на мерките, предварително уведомяване за извършването на мерките, включване на независими експерти, включително сред лекарите, които из-

вършват мерките, изискване за предварително съдебно разрешение и задължение за документиране (срв. РФКС 128, 282 <311 и сл.>).

Зачитането на самоопределението на индивида, което Основният закон изисква, задължава законодателя да даде гаранции и на лицата, които са поставени под запрещение от гледна точка на грижата за тяхното здраве. Това налага приемането на съответни правила. Те биха гарантирали на засегнатите лица, че винаги преди да бъдат извършени конкретни изследвания на здравословното им състояние, както и лечебни действия или лекарски намеси, ще бъде установено към съответния момент дали имат достатъчна способност да разбират и да действат съобразно тези мерки, така че да могат да формират свободна и поради това решаваща воля. За целта законът и в момента предвижда (срв. § 1901a, ал. 1 и ал. 2 НГК), че за актуалната житейска и терапевтична ситуация е решаващо волеизявлението на пациента или по-рано изразеното желание за предприемане на мерки. От гледна точка на противостоящата естествена воля на лицето, което е поставено под запрещение и е лишено от способност за разбиране, трябва обаче заедно с това първоначално да се направи опит лицето да бъде убедено в необходимостта и смисъла на предвидените принудителни мерки (срв. съществуващата разпоредба на § 1906, ал. 3, т. 2 НГК). Едва тогава принудителната мярка може да се предприеме като крайно средство.

б) Обвързващите международни актове не лишават държавата от задължението да гарантира защита на лице, поставено под запрещение, което се намира в безпомощно състояние и не е способно да формира свободна воля, както и в краен случай да го подложи на принудителни медицински мерки при горепосочените предпоставки (вж. по-горе а бб, параграф 71 и сл.).

[...]

бб) Задължението на държавата, произтичащо от чл. 2, ал. 2, изр. първо от Основния закон, да гарантира защитата на лице, постановено под запрещение, което е в безпомощно състояние и не е способно да формира свободна воля, както и в краен случай да го подложи на принудителни медицински мерки при горепосочените предпоставки (вж. по-горе а бб, параграф 71 и сл.), също така не противоречи на Европейската конвенция за правата на човека и съдебната практика на Европейския съд по правата на човека.

[...]

Лица, поставени под запрещение, които са подложени на стационарно лечение – каквито са и засегнатите лица в изходното производство – на практика не са в състояние да се придвижват физически. Поради това на основание § 1906, ал. 1, т. 2 НГК те не могат да бъдат подложени на принудително настаняване. Поради тези причини те също така не могат да бъдат подложени на принудително лечение съгласно § 1906, ал. 3 НГК. Такива лица, които са поставени под запрещение, не разполагат с дължимата защита съгласно чл. 2, ал. 2, изр. първо от Основния закон дори и когато

без съмнение са адресати на конституционно задължение за защита съгласно всички материални предпоставки и спрямо тях могат да бъдат подведени всички конституционни изисквания. В това отношение правното положение на лицата, поставени под запрещение, не отговаря на конституционните изисквания.

За да се установи това, не е необходимо да се преценява дали § 1906 НГК отговаря на конституционните изисквания. Сезирането не се основава на подобна цялостна проверка на § 1906 НГК. Съответно фактическото и правното положение също не е преформулирано от сезиращия съд по начин, който би бил оспорим от конституционна гледна точка.

г) В крайна сметка не следва да се прави преценка дали правното положение не изпълнява задължението за защита в тежест на държавата съгласно чл. 2, ал. 2, изр. първо от Основния закон и с оглед на останалите твърдения. Такова е твърдението, че съзнателното законодателно разрешение на § 1906 НГК лишава от тази възможност не само лица, подложени на стационарно лечение, а всички лица, поставени под запрещение, които са подложени на амбулаторно лечение, поради ограничаването на принудителните медицински мерки до принудително настаняване (срв. ФВС, Определение от 1 юли 2015 г. - XII ZB 89/15 -, определение за сезиране, *juris*, параграф 53 и сл.; Печатни материали на немския Бундестаг 15/4874, с. 8 <25 и сл.>; Протокол от 105-о събрание на Правната комисия на немския Бундестаг, 17-а легислатура, 10 декември 2012 г., срв. също Печатни материали на немския Бундестаг, Пленарен протокол 15/158, с. 14826 и сл.). Изключването на тази група не е предмет на искането за сезиране. То не може да бъде разширявано, ако не са налице други обстоятелства (за тази възможност срв. РФКС 135, 1 <12 параграф 33 и сл.>). Това е така, защото има съществени причини за несъобразяване с лицата, поставени под запрещение, които са подложени на амбулаторно лечение, по отношение на възможността за предприемане на принудителни медицински мерки и тези причини не могат да бъдат отхвърлени изначално (срв. по-специално Протокол от 105-о събрание на Правната комисия на немския Бундестаг, 17-а легислатура, 10 декември 2012 г., срв. също Печатни материали на немския Бундестаг, Пленарен протокол 15/158, с. 14826 и сл.; срв. също Печатни материали на немския Бундестаг, Пленарен протокол 15/158, с. 14826 и сл.). Освен това лицата, поставени под запрещение, които са подложени на амбулаторно лечение, в крайна сметка не остават без защита в тежки случаи. Спрямо тях могат да се предприемат принудителни мерки при изпълнение на предпоставките на § 1906, ал. 1, т. 2 НГК за принудително настаняване. Ето защо това положение води до редица допълнителни конституционни въпроси. Те дават аргументи да не се разширява норменият контрол отвъд пределите на въпроса, посочен в искането за сезиране.

2. Може да остане отворен въпросът дали по начина, по който Федералният върховен съд е обосновал своето сезиране, е налице и нарушение на принципа на равенство, тъй като за лицата, поставени под запрещение, които са подложени на стационарно лечение и не могат да се придвижват самостоятелно, остава изключена възможността за предприемане на принудителни медицински мерки. Тези въпроси, които са свързани с чл. 3 от Основния закон, могат да останат отворени. Това е така, защото и в настоящия вид на закона се установява, че е противоконституционен, тъй като

§ 1906, ал. 3 НГК изключва напълно предприемането на принудителни медицински мерки спрямо лица, поставени под запрещение, които не могат да бъдат подложени на принудително настаняване. Така във всички случаи една определена група от лица, поставени под запрещение, които се нуждаят от помощ и не са способни да формират свободна воля, са оставени без защита и по този начин е нарушен чл. 2, ал. 2, изр. първо от Основния закон. Това нарушение се запазва дори и ако относно тези лица претеглянето между необходимите медицински мерки и свързаните с тях заплахи за увреждане се решава еднозначно и поради това съществува конкретно задължение за защита в тежест на държавата. Горното се отнася и за въпроса дали забраната за дискриминация по чл. 3, ал. 3, изр. първо от Основния закон е нарушена, тъй като във всички случаи тя не поставя по-високи изисквания от задължението за защита по чл. 2, ал. 2, изр. първо от Основния закон.

Съкращения

АХУ.....	Агенция за хора с увреждания
ЕСПЧ.....	Европейски съд за правата на човека
ЕКПЧ.....	Европейска конвенция за правата на човека
ЕПА (ЕРА)	Европейската психиатрична асоциация
ЗЗ	Закон за здравето
ЗХУ.....	Закон за хората с увреждания
ЗСУ	Закон за социални услуги
ИЗ	интелектуални затруднения
КПХУ	Конвенция на ООН за правата на хората с увреждания
МЗ	Министерство на здравеопазването
МТСП	Министерство на труда и социалната политика
НИП	Национален институт на правосъдието
НПК.....	Наказателно-процесуален кодекс
ПВР	подкрепено вземане на решения
ПЗП.....	психично-здравни проблеми

Пилотна програма „Следваща стъпка“,

изпълнявана от Български център за нестопанско право (БЦНП),
Българска асоциация за лица с интелектуални затруднения (БАЛИЗ),
Глобална инициатива в психиатрията София (ГИП)

Програма „Следваща стъпка“ стартира като пилотна инициатива през 2012 г. и има за цел по систематизиран начин да апробира мерки за подкрепа на хора с нарушение в интелектуалното функциониране или на хора с психично-здравни проблеми (ПЗП).

Програмата проследява резултатите и документира конкретни изводи, на основата на които се предлагат правни решения, отчитайки контекстуалните особености в различните места в България и спецификите на отделни групи от хора, обхванати от Програмата.

Пилотната програма обхваща повече от 150 човека с увреждания (с интелектуални затруднения (ИЗ) и с психично-здравни проблеми (ПЗП) и над 1500 членове на техните семейства и близки, тя се развие в София (Сдружение „Асоциация Аутизъм“ и Глобална инициатива в психиатрията София), Видин (РПЛУЗ), Пловдив (Сдружение „Паралелен свят“), Добрич (Фондация „Св. Николай Чудотворец“), Ловеч (Сдружение „Закрила“) и Бобов дол (Сдружение „Иновация“).

Пилотните проекти за Подкрепено вземане на решения (ПВР) са обособени в рамките на действащи и натрупали опит във времето социални услуги за хора с нарушение в интелектуалното функциониране или психични проблеми.

Основата, спрямо която се регистрират важните за изграждането на правния инструментариум резултати и доказателства, включва:

- Апробирането на новия подход (личностно центрирано планиране) при предоставянето на социална подкрепа за включените в проекта лица;
- Целенасочената работа за подобряване на функционирането на човека не само на ниво ежедневно самообслужване, но и на ниво идентифициране на лични желания и потребности;
- Приоритизирането на тези желания и потребности и анализирането на алтернативните начини за тяхното задоволяване чрез вземането на конкретни решения.